

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**RASİM ÖZDENÖREN’İN ESERLERİNDE *ADALET* VE
HÜRRİYET TEMASI**

ÜMMİHAN KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. MEHMET EMİN ULUDAĞ

DÜZCE

2023

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**RASİM ÖZDENÖREN’İN ESERLERİNDE *ADALET* VE
HÜRRİYET TEMASI**

ÜMMİHAN KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. MEHMET EMİN ULUDAĞ

DÜZCE

2023

Ümmihan KURT
Düzce Üniversitesi
Yüksek Lisans Tezi
Temmuz, 2023

RASİM ÖZDENÖREN'İN ESERLERİNDE
ADALET VE HÜRRİYET
TEMASI

KABUL ONAY SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Anabilim

Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ / DOKTORA TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Başkan (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

()

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı
Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Tarih

(İmza)

Ümmihan KURT

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim sırasında ve bu tezin hazırlanması süresince gösterdiği her türlü destek ve yardımdan dolayı çok değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ'a en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Bu çalışma boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen sevgili eşime ve biricik kızım Bade'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz, 2023

Ümmihan KURT

ÖN SÖZ

Dünya üzerinde birçok medeniyet kurulmuştur ve her birinin adalet ve hürriyet görüşü bulunmaktadır. Bu nedenle insan topluluklarının toplumlaşma sürecinde yer verdikleri ilkelerden biri adalet diğeri de hürriyettir. Adalet ve hürriyet kavramının sosyolojik yönünün yanında şahsi bir konumunun da bulunduğunu belirterek üzerinde çokça durulduğunu ifade edebiliriz.

Her bir medeniyetin adalet ve hürriyet anlayışı kendine has unsur taşımakla beraber birleştikleri noktalar da mevcuttur. Batı dünyasının adalet anlayışına bakıldığında Eski Yunan filozoflarının adalet hakkındaki görüşleriyle karşılaşılır. Sokrates, Platon ve Aristoteles bu filozofların önde gelenleridir. Özellikle Aristoteles'in '*Nikomakos'a Etik*' isimli eserinde adaleti ele almaktadır. Yine aynı şekilde hürriyet kavramı da Eski Yunan ve sonrasının çağdaş filozofları tarafından benzer biçimde ele alınan kavramlardan biri olduğunu söyleyebiliriz.

Adalet ve hürriyeti İslam'ı temel alan medeniyetler açısından baktığımızda, bu kültürlerin adalet ve hürriyeti oldukça önemli bir yere koydukları görülmektedir. Ahlakın insanla olan bağından yola çıkan İslam âlimleri bu konuda önemli eserler vermişlerdir. Önemli âlimlerden İbn Miskeveyh '*Tehzibul Ahlak*' adlı eserinde adaleti felsefi boyutuyla ele alarak, üç başlık altında toplamaktadır. Adaleti, ifrat ve tefrit yani aşırılıklarla alakasızlık arası bir orta yol ya da denge olarak ifade edildiğini söyleyebiliriz.

Rasim Özdenören'in, İslamiyet'i sanatının merkezine koyarak eser vermesi, onun tüm eserlerinde İslam temelli bir anlayışın yansımaları sağlamıştır. Ahlak ve ahlaktan doğan tüm erdemleri, 'inançlı insan' için önemli saymış ve ona göre değerlendirmiştir. Rasim Özdenören, Batı temelli bir düşünce sistemini benimsememekle beraber; İslami felsefeyi baz alarak ölçülerini bu çizgide belirlemiştir diyebiliriz. Yazarın, adalet ve hürriyete bakışını araştırırken biz de onun baktığı pencereden bakmaya dikkat ederek yol almaya çalıştık. Adaleti sosyal ve bireysel bir anlayış çerçevesinde öykülerde ve denemelerde tespitini yapmaya çalıştık. Hürriyet kavramını ise yine yazarın bakış açısından yola çıkarak, hür iradeye sahip olmak-olamamak ve insan olmanın gerekleri çerçevesinde araştırmasını yaparak tez çalışmamızı tamamladık.

Çalışmamızda ilk olarak adalet ve hürriyet kavramlarının içeriğini anlamak adına kavramsal çerçeve oluşturmaya çalıştık. Adalet ve hürriyet kavramlarının açıklanmasından sonra ilk bölümde Rasim Özdenören'in hayatı, sanatı ve eserleri, Özdenören üzerine yapılan bilimsel çalışmalar ve Özdenören'in adalet ve hürriyet anlayışına kısaca yer verilmiştir. İkinci bölümde yazarın öyküleri adalet ve hürriyet açısından değerlendirilmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde denemeleri ve

dördüncü bölümünde de romanı adalet ve hürriyet açısından incelenmeye gayret edilmiştir. Bu çerçevede Rasim Özdenören'in fikir dünyasından da yola çıkılarak bütün eserlerini incelemeye çalıştık. Tespitlerimizi tablolaştırarak adalet ve hürriyet kavramları ışığında yazarın eserlerine dair tespitlerde bulunmaya çaba gösterdik.

Temmuz, 2023

Ümmihan KURT

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI.....	i
BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ	1
ADALET KAVRAMI	3
HÜRRİYET KAVRAMI	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
1.1. RASİM ÖZDENÖREN'İN HAYATI VE ESERLERİ	9
1.1.1. Hayatı	9
1.1.2. Eserleri.....	11
1.1.2.1. Öykü.....	11
1.1.2.2. Roman.....	11
1.1.2.3. Deneme	11
1.1.2.4. Çeviri	11
1.2. RASİM ÖZDENÖREN ÜZERİNE YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR	12
1.2.1. Yüksek Lisans	12
1.2.2. Doktora	15
1.3. RASİM ÖZDENÖREN'İN EDEBİ YÖNÜ	16
1.4. RASİM ÖZDENÖREN'İN ADALET ANLAYIŞI.....	19
1.5. RASİM ÖZDENÖREN'İN HÜRRİYET ANLAYIŞI.....	21
İKİNCİ BÖLÜM	23
2.1. RASİM ÖZDENÖREN'İN ÖYKÜLERİNİN <i>ADALET VE HÜRRİYET</i> AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	23
2.1.1. HASTALAR VE IŞIKLAR - 1967	23
2.1.2. ÇÖZÜLME - 1973	30
2.1.3. ÇOK SESLİ BİR ÖLÜM - 1974	32
2.1.4. ÇARPILMIŞLAR - 1977	35

2.1.5.	DENİZE AÇILAN KAPI - 1983.....	38
2.1.6.	KUYU - 1999	41
2.1.7.	HİŞİRTİ - 2000	41
2.1.8.	ANSIZIN YOLA ÇIKMAK - 2000	46
2.1.9.	TOZ - 2002	50
2.1.10.	İMKÂNSIZ ÖYKÜLER - 2010	54
2.1.11.	UYUMSUZLAR - 2015	70
2.1.12.	İLK ÖYKÜLER - 2022	75
2.1.13.	KÖR PENCERELER - 2022	79
2.2.	RASİM ÖZDENÖREN'İN ROMANININ <i>ADALET VE HÜRRİYET</i> AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	83
2.2.1.	GÜL YETİŞTİREN ADAM'IN <i>ADALET VE HÜRRİYET</i> AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	83
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	85	
3.1.	RASİM ÖZDENÖREN'İN DENEMELERİNİN <i>ADALET VE HÜRRİYET</i> AÇISINDAN İNCELENMESİ	85
3.1.1.	İKİ DÜNYA - 1977.....	86
3.1.2.	YAŞADIĞIMIZ GÜNLER - 1985	90
3.1.3.	MÜSLÜMANCA DÜŞÜNME ÜZERİNE DENEMELER -1985... 91	
3.1.4.	RUHUN MALZEMELERİ - 1986.....	93
3.1.5.	YENİDEN İNANMAK - 1987.....	93
3.1.6.	ÇAPRAZ İLİŞKİLER - 1987.....	94
3.1.7.	KAFA KARIŞTIRAN KELİMELE - 1987	94
3.1.8.	YUMURTAYI HANGİ UCUNDAN KIRMALI - 1987	96
3.1.9.	MÜSLÜMANCA YAŞAMAK - 1988.....	99
3.1.10.	RED YAZILARI - 1988.....	100
3.1.11.	YENİ DÜNYA DÜZENİNİN SEFALETİ - 1996	100
3.1.12.	ACEMİ YOLCU - 1997	101
3.1.13.	BEN ve HAYAT ve ÖLÜM - 1997	102
3.1.14.	İPİN UCU - 1997	104
3.1.15.	KENT İLİŞKİLERİ - 1998.....	106
3.1.16.	YÜZLER - 1999.....	106
3.1.17.	KÖPEKÇE DÜŞÜNCELER - 1999.....	106

3.1.18.	EŞİKTE DURAN İNSAN - 2000	107
3.1.19.	AŞKIN DİYALEKTİĞİ - 2002.....	109
3.1.20.	YAZI, İMGE ve GERÇEKLİK - 2002	109
3.1.21.	DÜŞÜNSEL DURUŞ - 2004	109
3.1.22.	SİYASAL İSTİARELER - 2009	111
3.1.23.	AÇIK MEKTUPLAR - 2014	114
3.1.24.	EDEBİYAT ve HAYAT - 2017	115
3.1.25.	HADİSLERİN IŞIĞINDA HZ. PEYGAMBER - 2018	115
3.1.26.	ARİYET FİKİRLE DÜŞÜNMEK - 2022	117
SONUÇ.....		119
TABLolar.....		123
Tablo 1: Rasim Özdenören'in Öykülerinde <i>Adalet</i> ve <i>Hürriyet</i> Kavramlarının Tasnif ve Tespiti Tablosu.....		124
Tablo 2: Rasim Özdenören'in Denemelerinde <i>Adalet</i> ve <i>Hürriyet</i> Kavramlarının Tasnif ve Tespiti Tablosu.....		128
Tablo 3: Rasim Özdenören'in Romanındaki <i>Adalet</i> ve <i>Hürriyet</i> Kavramlarının Tespiti Tablosu.....		129
KAYNAKÇA		130
Yararlanılan Kaynaklar		130
İncelenen Eserler		134
ÖZGEÇMİŞ.....		136

ÖZET
RASİM ÖZDENÖREN’İN ESERLERİNDE ADALET VE HÜRRİYET
TEMASI

KURT, Ümmihan

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ

Temmuz, 2023, 147 Sayfa

Postmodernizm dönemi roman ve öykücüler, varoluş sancısı yaşayan kahramanlarını ve parçalanmış benliklerini kültür şoku çerçevesinde ele almışlardır. Bunun yanında Türk edebiyatına, manevi duyarlılık taşıyan, geleneği unutmayan ve ona yeni değerler katan yazarlar da bulunmaktadır. *Rasim Özdenören* bu yazarlar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Türk Edebiyatının Dostoyevski’si olarak anılan yazarın, ayrıntılı eserleri sayısız çalışmaya konu olmuştur. Yazarın İslam Ahlakı çerçevesinde kurduğu fikir dünyası geniş perspektifi ile zengin metinler oluşturmasını sağlamıştır. Ahlakın ve erdemlerin, hem denemelerinde hem de kurgusal eserlerde yeri oldukça önemlidir. Müslüman kimliğinin öneminden bahseden yazar, bu noktada evrensel değerlere yer verir. Hak, kanun, adalet, eşitlik gibi kavramlar gerek düşünce yazılarında gerekse kurgusal eserlerinde yer bulur. Ahlak ve özellikle *İslam Ahlakı* bu açıdan önemlidir. Bunlar içerisinde de *adalet* ve *hürriyet* en kadim erdemlerden biri olarak tüm kutsal dinlerin özellikle üzerinde durduğu hatta üzerine doğduğu kavramlardır diyebiliriz. Bu iki kavram elbette *Rasim Özdenören*’in insanı ve insan davranışlarını anlamlandırmasında yararlandığı önemli değerlerdir. Çalışmamızda Özdenören’in eserlerini adalet ve hürriyet temaları açısından inceleyerek elde edilen bulguları tablolastırdık.

Anahtar Sözcükler: *Rasim Özdenören, Adalet, Hürriyet, Öykü, Deneme, Roman Tema.*

Ümmihan KURT

ABSTRACT
THE THEME OF *JUSTICE* AND *FREEDOM* IN RASIM ÖZDENÖREN'S
WORKS

KURT, Ümmihan

Master, Turkish Language and Literature Department

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ

July, 2023, 147 Pages

The writers, live in Postmodernism Era, elevated the fictitious characters by thinking their feelings about existential dreads and culture shocks. Beside this, there are some other writers who give importance to literature. One of these writers is Rasim Özdenören is a very important writer.

Rasim Özdenören, called as Dostoyevski of Turkish literature, has many works analyzed. He was able to compose many valuable works with the ideas of *Islamic Ethics* and his broad perspective. Morality and ethics are very important in his essay and his fictitious characters. He talks about his Muslim identity and he gives importance universal values. The rights, laws *justice* and equality take place in his works. Ethics and especially *Islamic Ethics* are very important at that point. Because these values as old as humanity. Especially *justice* and *independence* are the most important values because every holy religion are based on them. Surely, the two important values are used by Rasim Özdenören for sense making humans and human behaviours.

In our work, we analyzed writers Works, by taking care of the lawyer identity, how he reflects the justice and independence values to his fictitious characters and his essay's fictional backgrounds.

Key Words: *Rasim Özdenören, Justice, Independence, Story, Theme, Novel, Trial.*

Ümmihan KURT

GİRİŞ

1960 sonrası roman ve öykü yazarları, modernizmin olgusal zemini içerisinde eserlerini ürettikleri görülür. Bununla beraber, geleneksel değerlere ve manevi hassasiyetlere dayanarak eserlerin verildiği de görülmektedir. Geleneği temel alarak öykü yazan Cumhuriyet yazarlarına baktığımızda *Rasim Özdenören*'in önde gelenlerinin biri olduğunu söyleyebiliriz. Özdenören dışında “Durali Yılmaz, Şevket Bulut, Mustafa Kutlu, Hüseyin Su gibi isimler”(Külahlıoğlu İslam: 2011, 341) örnek verilebilir. Geleneği güncelleyen yazarlar, kültür şokunun ve bozulmanın etkileriyle harmanlanmış bir edebiyat ortamı oluşturmaya çalışırlar. Öte yandan Postmodern yazarlar bozulmanın, yabancılaşmanın ve dağılmanın felsefesini irdeledikleri eserleri paralel düzlemde işlemişlerdir. Bunlara örnek olarak Nazlı Eray, Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Selim İleri, Murathan Mungan ve Nazan Bekiroğlu gibi isimler sayılabilir.

Rasim Özdenören, ilk öyküsünü 1957’de yayımladıktan sonra, edebiyat dünyasında yer edinmeye başlamıştır. Savaş sonrasında bunalımlı ve yabancılaşmış insanın çağdaşlarına göre oldukça etkili bir biçimde karakterize etmiştir. Yazarın ilk öykülerinde yer alan kendine yabancılaşmış, hayattaki anlamını ve amacını kaybetmiş bireylerin varlığı ve konuların varoluşsal minvalde seçilmesi bu duruma örnektir. Özdenören’in geleneği etkili kullanması ve güncel taşımasının yanında dini hassasiyetlere eğilmesi onun, edebiyat dünyasında ‘yeni gelenekçi’ çizgide gösterilmesini sağlamıştır. Varoluşsal ve bunalımlı karakterleri ele alması ise, yazarı aynı zamanda postmodern bir sanat çizgisine getirmiştir (Külahlıoğlu İslam; 2011, 370). Hayatın içinden birçok konuyu deneme ve gazete yazılarında dile getirerek okurunu aydınlatma ve bakış açısı sunma noktasında katkı sağlamıştır.

Rasim Özdenören’in birçok konuda eser ürettiğini söyleyebiliriz. Özellikle insana dair ayrıntılara eğilen yazarın, araştırma konusu yaptığımız ‘adalet ve hürriyet’ konularına da yer verdiği görülmektedir. Elli yılı aşkın süre eser veren yazar, sanat hayatına; on üç öykü kitabı, bir roman ve yirmi altı deneme kitabı sığdırmıştır, ayrıca çevirileri de bulunmaktadır. Sanat hayatının son dönemlerinde ise *Yeni Şafak Gazetesi*’nde köşe yazısı yazmıştır.

Araştırmanın amacının; Rasim Özdenören’in eserlerinde adaletin ve hürriyetin ne ölçüde işlendiği ve temasal bir değerlendirmenin yapılıp yapılmadığının kavramsal açıdan incelenmesinin yapılmasıdır. Bu çerçevede aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1.Rasim Özdenören’in adalet anlayışı nedir?
- 2.Rasim Özdenören’in hürriyet anlayışı nedir?

3.Rasim Özdenören, eserlerinde adalet ve hürriyet temalarına yer vermiş midir? Verdiyse nasıl bir anlayışla eserler oluşturulmuştur?

Çalışmamız adalet ve hürriyet kavramları ile sınırlandırılmıştır. Eserlerinde aranan kavramları kısaca açıklamak gerekirse sosyal adalet; “toplumda sosyal hakların, kültürel hakların bireylere nasıl sağlanmasına ilişkin istemlerle bireylerin bu haklardan nasıl yararlandırılması gerektiğine ilişkin istemleri dile getirir”(Kahya; 2000; 39). Adaletin toplumsal yönünü temel alan sosyal adalet, toplum-birey karşılaşmasında adaletin konumlanışındaki ilişkileri ele almaktadır. Bireysel adalet; bir erdem özelliği olarak ele alınacaktır. Bireysel adalet; “kişinin daha çok kendiyle, yani ilgileri, ilkeleri ve amaçlarıyla ilişkilidir: “Kişisel pratiğe bir kişinin düşüncelerini ve kararlarını, ilgilerini, nedenlerini ve amaçlarını, son olarak da ilkelerini ve görüşlerini, karakterini sayabiliriz”(Yılmaz; 2001, 87). Bireysel adaletin kişisel yönü pratik olarak değerlendirilecektir.

Adalet kavramı hürriyeti kapsayacak bir bütünlük gösterir. Bu nedenle hürriyeti kavram olarak değerlendirirken adalet ile ilintili olarak ele alınacaktır. Hür insan, özgür birey kavramlarından yararlanılacaktır. Bu anlamda özgür kişi nedir diye baktığımızda; “adil eylemde bulunan, adalet istemine uygun eylemde bulunan kişidir”(Kahya; 2000, 22) diyebiliriz.

İnsanı doğal yaşamında diğer canlılardan farklı kılan eylemleridir. Bu nedenle hür iradenin eylemlere aktarılması bizim araştırmamızda temel alacağımız bir dayanaktır.

ADALET KAVRAMI

Adalet sözcüğü “*adl*” kökünden türeyen Arapça kökenli bir sözcüktür. Sözlüklerde “1. Hakkı yerine getirme, hak gözetme, tarafsız hüküm”(Özön: 1965, 11), “Hakka riayetkarlık, hak tanırılık, haklılık, doğruluk”, “Bir toplumda, değerlerin, ilkelerin, ideallerin, erdemlerin cisimleşmiş, somutlaşmış, hayata geçirilmiş olması durumu”(Develioğlu: 2012, 9), “Adâlet, “davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak (Allah hakkında kullanıldığında ‘şirk koşmak’)” gibi mânalara gelen bir masdar-isimdir. Yine aynı kökten bir masdar-isim olan ve “orta yol, istikamet, eş, benzer, misil, bir şeyin karşılığı” gibi mânalara gelen *adl* kelimesi, sıfat olarak kullanıldığında âdil ile eş anlamlı olup aynı zamanda Allah’ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biridir”(Çağrı: 1988, 341-343) anlamlarına gelmektedir.

Adalet, hukukun, mülkün temelidir. Bu yüzden insanların en çok ihtiyaç duyduğu insan yaşamının her alanında, adalet en önde gelen kavramlardan biridir. Aslında hukuki bir terim olsa da gündelik hayatın içerisinde yaşayan, değişen canlı bir varlık gibidir. Birçok kültürde birbiriyle yakın anlamlara gelen bir evrensel sözleşme niteliği taşımaktadır. Kendisini oluşturan kavramlardan olan hak, eşitlik, orta yol gibi insanlığın çok eski zamanlarından beri uygulanan; önemi oldukça karmaşık değerleri imleyen, hep var olan ve hep var olması gerektiğine inanılan bir kavramdır. Ölçüsünde hassas terazilerin kullanıldığı bir değerdir. “Adaletin kestigi parmak acımaz” atasözü bu değerın yüceliğini, şaşmazlığını belirten örneklerden biridir. Adalet hayatın içinden doğan ve onunla yaşayan bir olgudur. İnsanla doğrudan ve dolaylı ne kadar alan varsa tümüyle yakından ilişkilidir. Gündelik hayatı yöneterek bir anlamda ilişkileri ve etkileşimi yüksek olan dini ve sosyal kurumları besleyen, aynı zamanda bu kültürel etkileşimden yararlanan adalet, bireyin ve toplumun daima merkezindedir. Bu nedenle adaletin kökenleri ile insanlığın kökleri birbiriyle iç içedir. Dolayısıyla tarih boyunca birbirinden ayrılmaz bir seyir göstermişlerdir.

Eski toplumlara baktığımızda, adalet kavramının temelini, inanç ve törelerin birbiriyle olan karışık ilişkilerinin oluşturduğunu görürüz. Daha önceki insan topluluklarında ise ilişkilerde karşılıklı belirleyicilik esas alınmıştır. “Sözleşme öncesi yaşamda insanlar, hayvanlarda olduğu gibi psişik mekanizmanın egemenliğindedir. İnsan bu dönemde belli bir amacı gerçekleştirmek için değil, karşıdan gelen etkiye göre eylemde bulunur. İnsanın yaşamı ile herhangi bir hayvanın yaşamı arasında farkın olmadığı bu dönemde, ilişkiler adaletle dayanmadığı gibi herhangi bir ahlak ilkesine de bağlı değildir”(Kahya: 2000, 58). Toplumsal sözleşmelerin belirlenmesiyle farklı uygulamalara sebep olan kültürel etkinlikler ortaya çıkmıştır. Böylece adaletin kavramsal temeli zaman içerisinde gelişmeye ve zenginleşmeye devam etmiştir. Kavramsal yolculuğunda insanla değişerek ve dönüşerek, kutsal emirlerin ışığında ve atalar kültürünün geleneksel ve görenekssel

aktarımla kanun haline gelen tüm değerleri kendi kavramsal zemininin temeli yapmıştır. Özellikle kutsal kitapların ve peygamberlerin çağrılarının eşitlikçi ve adil bir düzene vurgu yapması bu gelişime ciddi bir biçimde yön vermiştir.

Dünyada adaletin seyri toplumların yapısına göre farklı seyir göstermiştir diyebiliriz. Örneğin Batı temelli insan hakları zaman içerisinde birçok aşamadan geçmiştir. Öncelikle Orta Çağ'ın karanlık uygulamaları bir baskı oluşturmuştur. Haksızlıklara yol açan bu durum bir süre sonra hukuki bir takım zorunlulukların ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. “13.Yüzyıl’la birlikte kralın yetkilerinin daraltılması gerektiği düşüncesi öne çıkmaya başladı. 1215 yılında İngiltere kralının yetkilerini sınırlayan *Magna Carta Libertatum* (Büyük Hürriyet Fermanı) ilan edildi. Bu fermanla ‘Kanuna uygun ve mahkeme kararı olmaksızın hiç kimse tevkif edilemez, hapsedilemez, ülke dışına çıkartılamaz, sürgün edilemez.’ maddesi yer almıştır”(Çeçen: 2013, 38). Rönesans’tan sonra Orta Çağ’ı geride bırakan Batı dünyası *Martin Luther* öncülüğünde başlayan kitlesel aydınlanma dönemini başlatmıştır.

Magna Carta’dan 561 yıl sonra 1776’da Amerika kolonileri ile Birleşik Krallık arasında imzalanan *Virginia İnsan Hakları Bildirisi* daha sonra oluşturulacak olan insan hakları metninin önceleyicisi konumuna gelmiştir. 1789’da Fransız ihtilaliyle gelen *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi* ise değişen dünya düzeninde insan hakları konusunda atılan hukuki adımdır. Avrupa’da bu bildirilerle gelen adalet ve haklar hukuka verilen önemi arttırmış ve kamusal bir şekil almasına yardımcı olmuştur.

İlk Türk-İslam devletlerine baktığımızda adaletin önemli bir yer tuttuğu görülür. Adaleti temsil ettiği düşünülen hükümdar bu açıdan önemli bir konumdadır. “Ülkeyi elde tutmak için, çok asker ve ordu lazımdır, askerini beslemek için de çok mal ve servete ihtiyaç vardır, bu malı elde etmek için, halkın zengin olması gerektir. Halkın zengin olması için de doğru kanunlar konulmalıdır. Bunlardan biri ihmal edilirse dördü de kalır. Dördü birden ihmal edilirse beylik çözülmeye yüz tutar”(İnalcık: 2008, 165). Adaleti sağlayıcı olarak kanunların koyucusu Bey’lerdir ve Bey’ler devletin bekası için adaletle özellikle önem vermektedir diyebiliriz. Adaletin devlet yönetiminde önemine vurgu yapan *Yusuf Has Hacip* yazdığı *Kutadgu Bilig* adlı eserinde bu kavramı metaforik açıdan ele alır. “İslamiyet’in kabulü ile Türk dünyasında siyasal, sosyal ve toplumsal alanda değişiklikler meydana gelmiştir. Eserin gayesi, bir taraftan 11. yüzyılda Türklerin ahlâk, hukuk ve devlet idaresi sahasındaki geleneksel telâkkilerini ve o devirdeki hukuki teşkilâtı bir kitapta tespit ederek bu geleneksel telâkkilerin gelecek nesillere geçmesini temin etmek; diğer taraftan Hükümdar ve diğer devlet adamlarına bu geleneksel telâkkileri telkin etmektir”(Çakmak, Tezcan: 2016, 178). Adaletin ve devlet yönetimiyle ilgili birçok unsurun içerisinde metaforlaştırıldığı eser adil bir yönetimin ideal yönetim olduğunu savunur. *Kutadgu Bilig*’de geçen “Yönetim işinin ne olduğunu beyler daha iyi bilir.

Yasa, düzen, örf ve âdet onlardan kaynaklanır”(Kudatgu Bilig: 2005, 82) sözü adaletin devlet yönetiminin bir parçası olduğuna vurgu yapar.

Türk devlet tarihinin adalet anlamında önemli bir birikim sahibi olan İmparatorluklarından biri de *Osmanlı Devleti*’dir. Müslim ve Gayri Müslim halkına yönetimi altında olduğu sürece adaletle hüküm sürmeyi daha önceki Türk devletleri gibi prensip haline getirmiştir. İslam hukuku ve Türk örf-adetleri ile üç kıtaya hükmeden Osmanlı İmparatorluğu Avrupa’da yaşanan yenileşme hareketlerinden etkilenererek; 1808 *Sened-i İttifak* ile başlayan, 1839 *Gülhane Hattı Hümayunu* ile devam eden 1876 *Meşrutiyet* ile ilan edilen *Kanun-i Esasi* ile anayasal bir süreç içerisine girmiştir. “Osmanlı Sultanı, keyfilikleri önleyecek olan “kavanin-i cedide” ile yeni ve aleni mahkemelerde yargılanmadan” kimsenin ceza almayacağını nihayetini Tanzimat Fermanıyla ilan etmişlerdir (Korkmaz; 2011, 29). Böylece insan hakları uluslar arası düzeyde de güvence altına alındığı söylenebilir.

İslamiyet’teki adalet anlayışına baktığımızda, İslamiyet’in adaleti en genel anlamıyla eşitlik ve denge kavramlarıyla tanımlandığını ifade edebiliriz. Müsâvat, “ölçü ve değer bakımından eşit olma, iki şey arasındaki eşitlik, denklik” anlamına gelir”(Kutluer: 2006, 76-79). Kur’an’ı Kerim’de ve birçok hadiste üzerinde en çok durulan meselelerden biri olması bu açıdan oldukça anlamlıdır. Kur’an’ı Kerim’de on sûrede ve on dört ayette kelime olarak geçmektedir.¹ Yakın anlamlı kelimelerden olan ‘hak’ kelimesi de yine en çok tekrarlanan kelimelerden biridir ve yer yer adalet kelimesinin yerine kullanılmıştır.

Bir denge unsuru olarak adalet, müminler arasında tekil ile çoğulu, zengin ile fakiri, kadın ve erkeği dengede tutmayla sağlanmaktadır. Bu noktada Hz. Muhammed’in (SAV) adaletle adadığı ömrü oldukça önemlidir. Hayatının her döneminde adaletle verdiği önem bilinmektedir. Medine Sözleşmesi’nin akabinde ki süreçte gelişen olaylarda Kur’an’ın belirlediği hak ve adalet çizgisi devam ettirilmiştir. Hz. Muhammed’in Veda Hutbesi, kendisinden sonra da takip edilmesi istenen yolun ise adalet ile mümkün olan ‘hak’ üzerinde olduğunun vurgusu bulunmaktadır. Öte yandan Veda Hutbesi’nin Kuran’ın vurguladığı adalet, eşitlik, denge kavramlarından yola çıkılarak anayasal nitelikler barındırdığı da görülebilir. Kâinatın ve de canlılar âleminin tüm dengesini elinde bulunduran Allah’ın en büyük adalet sahibi olarak anılması bu nedenledir. “Kur’ân-ı Kerîm’de hak ve adâletin mutlaklığı öylesine vurgulanmıştır ki bizzat Allah’ın âhirette hiçbir haksızlığa mahal verilmeyecek şekilde adaletle hükmedeceği ve onun bu vaaadinin kesin (hak) olduğu belirtilmiştir (bk. Yûnus 10/54-55; el-Enbiyâ 21/47; ez-Zümer 39/69)”(Kutluer, 2006: 76-79).

¹ Kuran’ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 7. Baskı, 2019, s.667.

İslam adaletinin genel anlamda dayandığı kaynaklarının, bu açıdan yola çıkarak Kur'an'ı Kerim ve Hadisler'de olduğu görülmektedir. İslam âlimlerinden Seyyid Kuttub, İslam adaletinin temellerini bu iki kaynağa dayandırmaktadır. İslam adaletinin dayandığı esasları üç başlık altında inceler: Mutlak Vicdan Hürriyeti, İnsanlar Arasında Tam Eşitlik, Sağlam Sosyal Tenasüd.² Bu kavramları belirlerken belirtilen nefis kavramına da değinir ve bireyin “kendi şehvet ve isteklerine ya'ni, dış te'sirlerden kurtulup kendi iç kaygılarının tesirinde zillile düşer böylece İslamın istediği Büyük İnsani Sosyal Adalet gerçekleşemez”(Kuttub: 1986, 64) diyerek altını çizdiği söylenebilir.

Eskiçağ felsefesinde adaletin ne olduğu sorusu önemli görülen sorulardan biridir. Bu konuda filozoflar ortaya farklı görüşler atmışlardır. Sokrates, adaleti bir erdem olarak görmüştür ve “adaleti iyi olanı kötü olandan, doğru eylemi yanlış eylemden ayırt etme gücü” olarak kabul etmiştir. Ardından gelen Platon, adaleti hem toplumsal hem de bireysel bir erdem olarak alır. Aristoteles ise adaleti iki açıdan inceler; *erdem olarak adalet, erdemin parçası olarak adalet*. Erdemin parçası olan adalet ise iki türlüdür: *Dağıtıcı Adalet, Düzeltici Adalet*. Dağıtıcı adalet, kişinin toplum ve devlet arasındaki ilişkileri ifade eder (Kahya: 2000, 48). “Dağıtıcı adalet onur ve malların paylaşılmasında yetenek ve değerlerle ilgili bir orantı ilişkisidir”(Çeçen: 1993, 100). Düzeltici veya Dengeleyici adalet ise; bireyler arası ilişkileri temel alan bir bütünü ifade eder. “Bu adalet bir hukuk ilişkisinde yandaş olanların eşit işlem görmesini gerektirir”(Çeçen: 1993, 101) diyebiliriz.

Adaletin türlerini Hukuk Dışı ve Hukuksal Adalet olarak iki başlık altında açıklayan Anıl Çeçen Hukuk Dışı adaleti de dört alt başlığa ayırmaktadır. Bunlar: *Toplumsal Adalet, Ekonomik Adalet, Siyasal Adalet, Dinsel Adalet'tir*. Hukuksal Adaleti ise yine dört alt başlığa ayırır. Bunlar: Hukuk Adaleti- Ceza Adaleti, Yasal Adalet- Yasaüstü Adalet, Nesnel Adalet - Öznel Adalet, Dağıtıcı Adalet- Denkleştirici Adalet(Çeçen: 1993, 25) olarak ayrıldığını söyleyebiliriz.

HÜRRİYET KAVRAMI

Hürriyet kavramı, sözlüklerde “genel olarak, kişinin kendi kendisini belirlemesi; bireyin kendisini, dış baskı, etki ya da zorlanmalardan bağımsız olarak, kendi arzu edilir ideallerine, motiflerine ve isteklerine göre yönlendirmesi (Cevizci: 2005, 1308); “Serbestlik, serbest olma, azatlık, yapabilme, davranabilme”(Özön: 1965, 302); “Klasik sözlüklerde genellikle hürriyet (hürriyyet) kelimesi hem “soylu olmak” anlamında masdar hem de “âzat edilmek, bağımsızlığına kavuşmak” mânasındaki harâr (harâre) masdarından isim olarak gösterilir; hür (hürr) kelimesinin

² “İslam'ı ‘fertte ceset ve ruh birliğini, hayatta maneviyat ile maddiyat birliğini, ferd ve cemiyet arasında hedef birliğini, halk arasında cemaatlerin müşterek menfaatleri birliğini, ve ardı ardına akıp giden nesiller arasında(onları birbirine rabtederek), bağ (sıla) birliğini esas kabul eder.” *Kuttub Seyyid, İslam'da Sosyal Adalet, Çağaloğlu Yayınları, İstanbul, s.49.*

ise “köle olmayan, şerefli, soylu; her şeyin en iyisi” gibi anlamlarına işaret etmekle yetinilir (*Lisânü'l-'Arab*, “ḥrr” md.; Fîrûzâbâdî, *el-Ḳāmûsü'l-muḥîṭ*, “ḥrr” md.)”(Çağrı: 1998, 502-505) anlamlarıyla karşılaşılmaktadır.

Hürriyet, insan hayatının başlamasıyla elde edilen ve yine hayatının sonuna kadar sahip olduğu en temel haklardan biridir. Yaşamın ilerleyen yıllarında hür olmanın çerçevesi genişler. Hayat hakkı ya da özgürlüğü düşünce, kanaat ve ifade özgürlüğü gibi alanlar takip eder. Özgürlükler, en temelden başlayarak bireyin ‘var olma’ yetkinliğini ifade ederler. Bireye belli bir sınır çerçevesinde verilen bu imkânlar başkalarının temel özgürlük alanına girmeyecek kadar olmak kaydıyla kullanıldığı söylenebilir. Bu tanım Fransız Devriminde yayınlanan *İnsan Hakları Bildirgesinde* 4. Madde özgürlük ile ilgili kısımda geçmektedir. Burada özgürlük; başkalarına zarar vermeden eylem/davranış yapabilmek biçiminde ifade edilmiştir.

Özgürlük kavramı birçok yönüyle değerlendirilmiştir. Rousseau, Locke, Mill gibi sanatçılar, Spinoza’nın özgürlüğü ele aldığı Aristo mantığından ileri taşımaya çalışmışlardır.³ Toplumsal ve bireysel yönüyle ele alanlar, ilk çağlardan günümüze ahlaki yönüne de vurgu yapmışlardır. Farabi, özgürlüğü hür irade ile karar alıp almamak noktasında ele alırken, Aristoteles ve Platon gibiler bir erdem özelliği olarak iyiyi seçmek noktasında iradenin önemine işaret etmiştir. “Ona göre insanların karakterleri iki türdür: ilkinin erdemli insan oluşturmaktadır ve erdemli insan davranışlarını yaparken davranışın iyi olduğu noktasından hareket etmektedir”(Mertek: 2019, 90). Farabi gibi İbn Sina, İbn Miskeveyh, Gazali gibi âlimler, ahlak felsefelerinde özgürlüğü insan için önemli bir değer olarak gördükleri söylenebilir.⁴ “Çünkü insan bilme ve yapma gücü sonucu yaptığı fiillerle Allah’a yöneldiğinde âdeti kendi içinde bir âlem olur”(Mertek: 2019, 93).

İnsanların en temel hakkı olan özgürlükten mahrum kalmak varoluşunun eksik kalmasına sebep olmaktadır. Özgür olan insan yaşar, tanır, öğrenir, duyar, hisseder bir başka deyişle kendi yaşamsal özgürlüğünü üretir. “Bireysel gelişmenin mutluluğun başlıca nedenlerinden biri olduğunu kabul etmenin yanında; bunun uygarlık, eğitim-öğretim, kültür kavramlarından daha önce gelen ve belki de onların ayrılmaz parçası ve varoluş sebeplerinden biri olduğunu kavramak gerekir”(Mill: 2012, 109). Bireysel varoluş bu anlamda özgürlüğünü yaşayabilmeyeyle mevcuttur. Isaiah Berlin, özgürlükten bahsettiği *İki Özgürlük* (Two Concepts of Liberty) adlı makalesinde insanın özgürlüğünü dış müdahale ve içsel denetim açısından iki başlıkta ele alır. Bu kavramlara Pozitif Özgürlük ve Negatif Özgürlük isimlerini

³ Detaylı bilgi için bakınız: Rousseau, Toplum Sözleşmesi, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2007. / Locke, İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul. 2005. / J. S. Mill, Hürriyet Üstüne. Liberte Yayınları, İstanbul. 2009.

⁴ Detaylı bilgi için bakınız: Farabi, Fusul’ül Medeni, Marmara Üni. İlh. Fak. Yay. İstanbul, 2014./ İbn Miskeveyh, Ahlakı Olgunlaştırmak, Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara, 1983. / Gazali, İhyâü Ulûmi’d-Din, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2020.

verir. Kısaca bahsetmek gerekirse: “Negatif Özgürlük kavramı, müdahale edilmeksizin kalan alan olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada kişinin kendi isteklerini kontrol etmek suretiyle, başkalarının alanına müdahale etmekten kaçınması gerekir. Böylece istekleri azalan birey kendini özgür hissedecektir. Berlin Pozitif Özgürlüğü ise, kararların kişinin kendisi tarafından alınması ve dışarıdan hiçbir gücün bu kararlara müdahale etmemesi olarak açıklamaktadır. Yani birey etkilenen nesne değil, etkileyen özne konumundadır. (...) herhangi bir nedenle kişinin kendi özgür iradesine dışarıdan gelebilecek bir müdahale beraberinde Negatif Özgürlük kavramını ortaya çıkarmaktadır”(Yılmaz: 2018, 181).

Özgürlük bilincinin insanda oluşması, insanın toplum içerisindeki durumuyla ilgili olduğunu dile getiren sadece düşünürler değildir. Dini bilgiler bu anlamda yol gösterici olmuştur. İslamiyet’te kölelik ile ilgili gelen hükümler bunun bir göstergesidir. Örnek olarak kölelerin azâd edilmesine birçok ayette değinilmektedir⁵. İslam’ın asli kaynaklarında (Kuran, sünnet, icma ve kıyas) bunun örnekleri mevcuttur. İslamiyet’in adalet vurgusunun yanında eşitlikçi (kardeşlik) bir çizgi çizdiği söylenebilir. Bu uygulamaların kültürlere etkisiyle beraber, gerek sanatsal eserlerle ve gerekse hukuki metinlerle insanların kölelik, esaret, hürriyet gibi temel hak kavramlarına dikkat çekmesini sağladığı söylenebilir. Ortaya özgürlükle ilgili olgular çıkmaya başlayınca evrensel hukukun bu açıdan şekil almaya başladığı söylenebilir. Köleliğin olduğu yerlerde bu haklar tanınıp, insan hakları hukuk güvencesiyle koruma altına alındığı tarihin seyri içerisinde görülebilir.

⁵ Özgürlüğün geçtiği ifadeler için bakılabilecek ayetlerden bazıları şunlardır: 2/177; 4/92; 5/89; 9/60; 24/33; 58/3; 90/11-16

BİRİNCİ BÖLÜM

Özdenören'in yazar kimliği ile hayatının ve eserlerinin ele alındığı bölümde Ulusal Tez Merkezi'nden tespit edilen çalışmalara da yer verilmeye çalışılmıştır. Yazarın oluşturduğu adalet ve hürriyet düşüncesi de eserlerinden yola çıkılarak değerlendirilmeye çaba gösterilmiştir.

1.1. RASİM ÖZDENÖREN'İN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.1. Hayatı

Rasim Özdenören, 1940 yılında Maraş'ta doğmuştur. "1940 yılında Maraş'ta doğdum. Nüfus hüviyet cüzdanıma göre gün: 20 Mayıs. Evin söylediği: 6 Mayıs" (Özdenören: 2011, 413). Annesi Ayşe Hanım ve Babası Hakkı Bey'dir, bir de ablası Nedime Hanım ile ikiz kardeşi Alaaddin vardır. Yazarın diğer ablası Necibe dokuz aylıkken yakalandığı bir hastalık sonucu vefat etmiştir.

Dünya savaşı yıllarında doğan yazar o yıllar hakkında şunları söyler: "Bir bakıma talihli bir dönemde dünyaya gelmişiz biz. 1940 yılı. II. Dünya Savaşı yılları. Milletin açlıktan at yediğini duyduğumuz yıllar. Fakat İnönü Hükümeti devlet memurlarına şeker, yiyecek falan gibi yardımlar yapıyor. Bu dönemde fakıran zümresinden bir hayli kalabalık bir aile üyesi bizim evde toplanıyor. Sütanamız, onun kocası, uzaktan yakından (ana tarafından) bazı akrabalar... Bütün o savaş yılları boyunca bizim evde kalıyorlar" (Özdenören: 2011, 423).

Maraş'ı ve orada geçirdiği yılları hayatında ayrı bir yere koyan yazar doğduğu evi okula yakın olduğu için ayrıca sevdiğini söyler: "Damlarbaşı diye anılan sokağın ortalarında idi. Sulh hâkiminin evi diye anılırdı. Oradan, eski hükümet binasının tam arkasına düşen, daracık bir sokağın içindeki ev. Benim, hatırladığım ilk ev orasıdır. Sulh hâkiminin evini, annemin gördüğü ve önemseydiği bir rüya üzerine bırakmışız. Şimdi hatırladığımı söylediğim evi niçin bıraktık, bilemeyeceğim. Oradan, eski Sakarya ilkokulunun karşısına düşen bir eve taşındık. Bahçeli, bahçesinde meyve ağaçları, gül ağaçları olan, bize kocaman görünen ve en önemlisi, okulu çok sevdiğimiz için ona yakın durmasını ayrıca önemseydiğimiz bir evdi" (Aktaran: Kılınçkiran: 2019, 28-29).

Maraş'tan sonra tayin olarak gidilen Malatya'da ilkokulun beşinci sınıfını tamamlar. Daha sonra Tunceli'ye tayin edilen babası nedeniyle bir süre orada yaşarlar. "Yazarın babasının Tunceli'ye tayini, 1954 yılının Haziran ayındadır"(Bulut: 2013, 19). "Tunceli Özdenören için sıkıcı bir yer olsa da belki de ilk yazı hayatının başladığı yer sayılabilir"(Kılınçkiran: 2019, 37). Lise yıllarında Maraş'a tekrar dönen yazarın edebiyat ile ilişkisi daha da artmaya başladığı söylenebilir. Nuri Pakdil, Erdem Bayezit ve Cahit Zarifoğlu gibi isimlerle Maraş Lisesi'nde okuduğu yıllarda tanışmıştır.

Özdenören, İstanbul'a 1958'de Hukuk Fakültesi okumak için gelir. İstanbul Üniversitesi'nde Gazetecilik bölümünü de okuyan yazar 1964'de bu bölümü bitirirken, hukuk fakültesini 1967'de tamamlamıştır (Yeni Şafak: E.T: 11/11/2022) Öğrenimi sırasında Sezai Karakoç ve Necip Fazıl Kısakürek ile tanışır. Bu önemli iki şair yazarın düşünce dünyasında yeni ufuklar açar. "Özdenören, Necip Fazıl ile tanıştıktan sonra yayınlandığı dönemlerde *Büyük Doğu* dergisine de gidip gelmeye başlar. Bu vesileyle gazetecilikle tanışır"(Kılınçkiran: 2019, 48).

Üniversiteden sonra 1967'de Devlet Planlama Teşkilatında uzman yardımcısı olarak işe başlar. Bir yandan edebiyat çalışmalarına devam ederken 1970-1971 yıllarında Amerika'ya eğitim için gider. Annesinin de aracılığı ile eşi Ayşe Hanım ile 1969'da sözlenir ve 1971'de evlenir. Daha sonrasında askerlik eğitimi için Bursa'ya gider. "Yedek subay eğitimini tamamlayan Özdenören, 15 günlük mehil süresini geçirmek üzere eşinin yanına Maraş'a gittiğinde 23 Şubat 1973 tarihinde doğmuş ve kırk günlük olmuş oğlunu da görür" (Eliuz: 2018, 81). Yazarın Ömer Ümran ismini koyduğu oğlundan sonra bir de kızı olmuştur. "14 Haziran 1974 tarihinde Özdenören'in Merve adını vereceği kızı doğar" (Eliuz: 2018, 81). Yazarın başka çocuğu bulunmamaktadır.

1975'te Devlet Planlama Teşkilatı'ndaki görevinden ayrılarak, Kültür Bakanlığında Bakanlık Müşavirliğinde göreve başlar. İş dışında edebiyat çalışmalarına da devam eden yazar; "Cahit Zarifoğlu'nun teşviki ile Akif İnan, Alaeddin Özdenören, Hasan Seyithanoğlu, Bahri zengin, Erdem Bayazıt, Nazif Gürdoğan'dan gelen destek ile harekete geçen Rasim Özdenören, yer/büro, finans ve en az altı aylık yazı depolama gibi hazırlıklara başlar" (Eliuz: 2018, 87-88).

Memuriyet hayatı yanında yazarın vaktinin çoğu yazmak ile geçmektedir. 1969'da *Edebiyat*, 1976'da kurulan '*Mavera*' dergisinin kurucuları arasında yer alan yazar için şunlar söylenebilir: "*Edebiyat* ve *Mavera* dergileri dışında, *Diriliş* gibi önemli dergilere yazı göndermek, *Yeni Devir*, *Zaman*, *Yeni Şafak* gibi gazetelerde köşe yazarlığı yapmak, kitaplar yazmak, memuriyet hayatıyla iç içe devam eden diğer etkinlikleridir" (Bulut: 2013, 47). 2014'te Hece dergisi ve Heceöykü dergisinin Genel Yayın Yönetmenliğini üstlenir.

2018'de Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu üyeliğini kabul eder, sonrasında buradan ayrılıp Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetimler Kurulu üyeliğine geçmiştir.

Hayatı boyunca yazarlık çalışmalarına devam eden yazar, en son Hece Dergisi'nin yayın yönetmenliğini yürütmekteydi. Yazar, 22 Temmuz 2002'de 82 yaşında vefat etmiştir. Naşı, Ankara'da Mihrişah Valide Sultan Haziyesi'ne defnedilmiştir (Biyografi: E.T: 20/11/2022).

Yazarın aldığı ödüller arasında şunlar söylenebilir; 2008’de Türk Dil Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, RTÜK’ün iştirakiyle Karaman Türk Dili Ödülü’ne layık görülerek “Türkçeyi güzel ve doğru kullanan edebiyatçı ödülü” nü almıştır. 2009’da TBMM Üstün Hizmet Ödülü’ne layık bulunmuştur. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi tarafından 2011’de ve Sakarya Üniversitesi tarafından 2015’te fahri doktora unvanı verilmiş, 2016’da Star Gazetesinin geleneksel “Necip Fazıl Kısakürek Ödülleri”nde “Saygı Ödülü”ne layık bulunmuştur. 2015’te ise Cumhurbaşkanlığı Kültür Sanat Büyük Ödülü’ne layık görülmüştür.

1.1.2. Eserleri

1.1.2.1. Öykü

1967 Hastalar ve Işıklar, 1973 Çözülme, 1974 Çok Sesli Bir Ölüm, 1977 Çarpılmışlar, 1984 Denize Açılan Kapı, 1997 Acemi Yolcu, 1999 Kuyu, 2000 Hışırta, 2000 Ansızın Yola Çıkmak, 2002 Toz, 2010 İmkânsız Öyküler, 2015 Uyumsuzlar, 2017 Elli Yılın Öyküsü, 2022 İlk Öyküler, 2022 Kör Pencereleler.

1.1.2.2. Roman

Gül Yetiştiren Adam-1979.

1.1.2.3. Deneme

1977 İki Dünya, 1985 Yaşadığımız Günler, 1985 Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler, 1986 Ruhun Malzemeleri, 1987 Yeniden İnanmak, 1987 Çapraz İlişkiler, 1987 Kafa Karıştıran Kelimeler, 1987 Yumurtaı Hangi Ucundan Kırmalı, 1988 Müslümanca Yaşamak, 1988 Red Yazıları, 1996 Yeni Dünya Düzeninin Sefaleti, 1997 Ben ve Hayat ve Ölüm, 1997 İpin Ucu, 1998 Kent İlişkileri, 1999 Yüzler, 1999 Köpekçe Düşünceler, 2000 Eşikte Duran İnsan, 2002 Aşkın Diyalektiği, 2002 Yazı İmge ve Gerçeklik, 2004 Düşünsel Duruş, 2009 Siyasal İstiareler, 2014 Açık Mektuplar, 2017 Edebiyat ve Hayat., 2022 Ariyet Fikirle Düşünmek.

1.1.2.4. Çeviri

Hayvan Çiftliği- George Orwell (1964), İslam’da Devlet Nizamı- Ebü’l-A’lâ Mevdûdi (1967), İslam Devleti’nde Mali Yapı- S.A. Sıddıkî (1972).

1.2. RASİM ÖZDENÖREN ÜZERİNE YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

Rasim Özdenören üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Buraya aldığımız çalışmalar Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı çalışmalardır. Bu çalışmalardan Yüksek Lisans Çalışmaları ve Doktora Çalışmaları başlıkları altında bahsedilmiştir.

1.2.1. Yüksek Lisans

1. **“Rasim Özdenören Eserlerinin Tematik İncelemesi”, Şaban Sağlık, 1992.**
Rasim Özdenören üzerine yapılan ilk Yüksek Lisans çalışmasıdır. Öykü ve romanlarının tematik incelemesi yapılmıştır. Yapılan çalışmada ferdi ve sosyal temalar belirlenmiştir.
2. **“Türk Hikâyeciliği ve Rasim Özdenören” Kamuran Eronat, 1995.**
Yüksek Lisans çalışmasıdır. Yazarın öykücü yönünün Türk hikâyesi bağlamında değerlendirilmesinden oluşmaktadır.
3. **“Rasim Özdenören’in Hikâyelerinde Şahıslar Kadrosu”, İbrahim Yıldırım, 1995.**
Yüksek Lisans çalışmasıdır. Yazarın öykülerinde yer alan tüm karakterlerin incelemesinden oluşmaktadır.
4. **“Rasim Özdenören ve Feodor Dostoyevski Arasında Tahkiye Anlayışı Bakımından Bir Karşılaştırma” Lemara Abibulayeva, 2005.**
Yüksek Lisans çalışması Dostoyevski ve Rasim Özdenören’in eserlerini karşılaştırmalı edebiyat bağlamında inceleme çalışmasıdır.
5. **“Rasim Özdenören’in Hayatı, Sanatı, Eserleri” Mehmet Nezir Eryarsoy, 2008.**
Yüksek Lisans çalışmasında sanatçı her yönüyle ele alınmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.
6. **“Rasim Özdenören’de İnsan” Didem Deliklitaş, 2008.**
Yüksek Lisans çalışmasında yazarın en çok üzerinde durduğu kavram olarak insan ele alınmıştır. İnsanı moral ve metafizik değerler açısından incelemiştir.
7. **“Rasim Özdenören’in Hikâyelerinde Moral Değerlerin Çözülüşü ve Kimlik Bunalımı” Gamze Özgül, 2010.**
Yüksek Lisans çalışmasında moral değer kavramı açıklandıktan sonra, seçili moral değerlerin eserlerde incelenmesi yapılmıştır.

8. **“Rasim Özdenören’in Hikâyelerinde Gelenek-Modernizm Çatışması” Eyyüp Güneş, 2014.**
Yüksek Lisans çalışmasında yazarın eski gelenekçi bakış açısıyla modernist yönü öyküleriyle birlikte ele alınmıştır.
9. **“Rasim Özdenören’ in Hikâyesinde Toplumsal Değişimin İzleri” Samet Kara, 2014.**
Yüksek Lisans çalışmasında modernizm, yabancılaşma gibi kavramlardan yola çıkılarak toplumsal olgular içerisindeki bireyin konumu ele alınmıştır.
10. **“Rasim Özdenören’in Denemeleri ve Denemeciliği” Gül Ahmet Özdemir, 2017.**
Yüksek Lisans çalışmasında yazarın denemeleri eleştirel bakış açısıyla ele alınmıştır.
11. **“Rasim Özdenören’in Hikâyelerinde Tasavvuf” Necla Durmuş, 2018.**
Yüksek Lisans çalışmasında öykülerin tasavvufi boyutuyla incelemesi yapılmıştır. Üç bölümden oluşan çalışmada birinci bölümde; "Rasim Özdenören'in Hikâyelerinde Tasavvufa Yöneliş: Arayış, Pişmanlık, Tövbe" başlığı yer alır, İkinci bölümde "Rasim Özdenören'in Hikâyelerinde Yaşanan Hâl Olarak Tasavvuf" başlığı ve son bölümde "Rasim Özdenören'in Hikâyelerinde Tasavvuf Terminolojisi" başlığı yer almaktadır.
12. **“Rasim Özdenören’in Hikâyelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Programının Genel Amaç ve Kazanımlarını Gerçekleştirmede Kullanılabilirlik Durumu” , Yusuf Doymaz, 2018.**
Yüksek Lisans çalışmasında Türk Dili ve Edebiyatı için örnek metin olan ve olmayan öykülerin incelemesi yapılmıştır.
13. **“Rasim Özdenören’in Hikâyelerinde Tasavvufi Kavramlar” Ebubekir Can, 2019.**
Yüksek Lisans çalışmasında öykülerindeki tasavvufi kavramlar ve tasavvuf boyutları incelenmiştir. Sosyolojik, Psikolojik, dini ve tarihi açısından ele alınmış ve tasavvufi kavramlara odaklanılmıştır.
14. **“Rasim Özdenören’in Öykülerinde Yabancılaşma” Uğur Mantu, 2019.**
Yüksek lisans çalışmasında yabancılaşma kavramsal olarak ele alınarak öykülerdeki varlığı araştırılmıştır.
15. **“Rasim Özdenören’in Gül Yetiştiren Adam ve Hikâyelerinde Modernizm” Eyüp Ünal, 2019.**

Yüksel Lisans Çalışmasında Rasim Özdenören'in tek romanı ve hikâyelerinde modernizm kavramsal ve teknik unsurlarıyla ele alınmıştır.

16. “Rasim Özdenören’in Çalışmalarında Hayatın Anlamı” Sebiha Çalışkan, 2019.

Yüksek Lisans çalışmasında yazarın hayatı anlamlandırmada sık kullandığı değerler ele alınmıştır ve sanatçı kişiliğinden bahsedilmiştir.

17. “Rasim Özdenören’in Hikâyelerinin Yapı ve Tema Bakımından İncelenmesi” Fatma Kılınçkiran, 2019.

Yüksel Lisans çalışmasında yazarın öykülerinin biçimsel ve içeriksel incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın amacı yazarı tanımak ve öykü kitaplarında yer alan ana temaları ortaya çıkarmaktır. Çalışma toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm eserlerdeki sosyo - kültürel ortamlardan bahsedilirken ikinci başlıkta öykü türünün genel özelliklerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde yazarın hayatı ve eserleri yer almaktadır. Dördüncü bölümde ise yazarın eserlerinin yapı ve tema bakımından incelemesi bulunmaktadır. Genel bir Türk Edebiyatında öykü değerlendirilmesi yapılmış ve Rasim Özdenören'den önce Türk Edebiyatında öykü ortamından kısaca bahsedilmiştir. Rasim Özdenören'in öyküleri için tespit edilen temalar şunlardır: Çözülme, Yabancılaşma ve Başkaldırı, Aile (Çocuk, Baba, Anne alt temalarıyla beraber), Ev, Ölüm Düşüncesi ve Ahiret İnancı, Tasavvuf, Modern Dünya'da Kadın ve ve Aşk.

18. “Rasim Özdenören’in Eserlerinde Müslüman Ahlakı” Filiz Akkoç, 2019

Yapılan Yüksek Lisans çalışmasında yazarın Müslüman'ca bakış ve düşünüşünün eserlerine yansımaları araştırılmıştır.

19. “Modernization And Islam In Turkish Thought: Rasim Özdenören” İbrahim Usta, 2019.

Yapılan Yüksek Lisans çalışmasında Rasim Özdenören'in bakış açısı ve Türk modernleşmesi hakkındaki fikirleri çalışma konusu edilmiştir.

20. “Türk Hikâyeciliğinde Rasim Özdenören” Saliha Tunç, 2020.

Yüksek Lisans çalışmasında Rasim Özdenören'in Türk öykücülüğündeki önemi ve değeri ele alınmıştır.

21. “ ‘Yol Metaforu’ Bağlamında Mustafa Kutlu ve Rasim Özdenören Hikâyesi” Büşra Coşkun, 2020.

Hazırlanan Yüksek Lisans çalışmasında, iki yazarın yol ve yolculuk metaforu bağlamında hikâyelerinin incelemesi yapılmıştır. Mistik-Metafizik Yolculuklar, Dini-Tasavvufi Yolculuklar, Ölüm de Bir Yolculuktur, Geçmişe

Yolculuk, Moderni İşaret Etmenin Yolu Olarak Yol-Yolculuk alt başlıklarında ele alınmıştır.

22. “Yusuf Atılgan, Sezai Karakoç ve Rasim Özdenören’in Hikâyelerinde Taşra” Enes Alim, 2020.

Yüksek Lisans çalışmasında üç yazarın mekânsal yönleri incelenmiştir. Rasim Özdenören,’in ise “Hastalar ve Işıklar, Çözülme, Çok Sesli Bir Ölüm, Çarpılmışlar” öykü kitapları esas alınarak çalışma yapılmıştır.

23. “Edebi Eserlerde Din Sosyolojisi: Rasim Özdenören Örneği” Ahmet Meto, 2020.

Yapılan Yüksek Lisans çalışmasında Özdenören’in sanatçı kişiliği üzerinden sosyolojik incelemesi yapılarak düşünsel duruşu ele alınmıştır.

24. “Rasim Özdenören’in “Hastalar Ve Işıklar” ile “Uyumsuzlar” Adlı Hikâye Kitaplarında Söz Varlığı” Azime Sert, 2021.

Yapılan Yüksek Lisans çalışmasında Rasim Özdenören’in ilk hikâyesi olan Hastalar ve Işıklar ile son hikâye kitabı olan Uyumsuzlar eserlerinde söz varlığı incelenmiştir. Deyim, ikileme, kalıp sözler, argo, terimler başlıklarıyla ele alınarak incelenmiştir.

1.2.2. Doktora

1. “Rasim Özdenören Hakkında Bir Monografi Çalışması” Ayhan Bulut, 2013.

Rasim Özdenören hakkında yapılan tek doktora çalışmasıdır. Araştırmada yazar çok yönlü olarak ele alınmıştır. Hayatı, öykücülüğü, Gül Yetiştiren Adam romanı ve denemeleri ayrı başlıklar altında tek tek incelenmiş kapsamlı bir monografi çalışmasıdır.

1.3. RASİM ÖZDENÖREN'İN EDEBİ YÖNÜ

Rasim Özdenören, Türk Edebiyatına önemli değerler katmış bir yazardır. Yazarın duruşunda dünya görüşünün yeri oldukça önemlidir. Dünyaya baktığı pencereden insanlara çevirdiği bakışı kendine özgü bir dile dönüşmüştür.

Yedi Güzel Adam olarak adlandırılan ve içerisinde Cahit Zarifoğlu, Alaaddin Özdenören, Erdem Bayazıt, Akif İnan, Ali Kutlay, Nuri Pakdil'in olduğu edebiyat ortamı Özdenören'in yazı hayatında çok önemlidir. Lise yıllarında arkadaşı vesilesiyle öykü yazmaya başlayan yazar, o günden itibaren yazın dünyasının içerisinde olmuştur. “Öykümü yazmaya başladığım sırada şöyle bir tuhaf durumla karşı karşıya kaldım. Anlatacağım öykünün bir tane değil birden fazla olduğunu gördüm ve onların arasından birini yazdım” (Eliuz; 2018, 35). Öykü yazmanın derinlikli ve zevkli yanını keşfeden yazar, yıllar sonra bir gerçeği itiraf edersine öykü yazmanın sadece bir “anlatmak” olduğunun altını çizer. “Öykü üstüne bunca yıl ukalalık ettikten sonra şimdi yeniden o yalın gerçeğe dönüyorum: ÖYKÜ ANLATMAK'tır” (Özdenören; 2018, 160).

Birçok edebi eser veren yazar, öykü yazma ve yayımlama denemesi olarak yayımlanan ilk öyküsü olan ‘*Yol Ötesi*’ni söyleyebiliriz. 1957’de ‘*Türk Sanatı*’ dergisinde Abidin M. Kısakürek isimli kişinin yardımıyla yayımlanmıştır. *Gençlik Dergisi* etrafında oluşturduğu edebiyat çalışmaları yazarın, sanat dünyasına yerleşmesine yol açmıştır. Ancak yazarın kendi deyimiyle edebiyat çevrelerinden de kabul görmesi *Varlık* dergisinde yayımlanan öyküsünden sonradır. “Özdenören’in ise “Akarsu” adlı öyküsü, 1 Ocak 1957 tarihinde derginin 445. sayısında yer alır. Kendi deyimi ile bir anlamda “yazarlık pasaportu”nu eline aldığı bu ilk öykü yayımı ile bir anda Maraş’taki eğitim ve edebiyat çerçevesinin gözdesi haline gelir” (Eliuz; 2018, 43).

Rasim Özdenören’in yazı hayatında, Müslüman’ca düşünmek ve Müslüman’ca yaşamak olduğu söylenebilir. Öykülerinde ve denemelerinde üzerinde durduğu temel meselelerden biri olduğunu ifade edebiliriz. *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler* ve *Müslümanca Yaşamak* adında iki deneme kitabıyla bu duruma açıkça eğilmiş, düşüncelerini nutuk tonuna kaçmadan ve yanlış anlaşılma korkusuna kapılmadan dile getirmiştir. “Rasim Özdenören, bir mütefekkir olarak İslamcılarının konu edindiği meseleler üzerinde çalışmış ve ürün vermiş, ancak ‘İslamcılık antolojileri’nde adından ya hiç bahsedilmemiş ya da görüşlerine kısmen yer verilmiş bir yazar kimliği oluşturuyor” (Bergen; 2011, 41). Yazar, “İslami kavramların, İslami motiflerin eserlerde bir malzeme ve araç olarak kullanılması önemli değildir. Bu motifler hiç kullanılmamış bile olabilir. Bütün bunlar, eserde örtülü olarak (zımnen) mevcut, fakat zikredilmemiş olabilir. İslami motifleri, sanatçının Müslüman’ca tavrının içinde aramalı. Sanatçının protesto sesini “ne adına” yükselttiğine bakmalı”

(Özdenören; 2018, 50-51) diyerek sesini ne adına yükselttiğini kendisi dile getirdiği söylenebilir.

Öykücü kimliğinin yanında denemeci kimliğiyle de oldukça başarılı fikir eserleri üreten yazar, eserlerinin üslubunun öykü ile şiir sanatı arasında bir yerde olduğunu söyler. Yazar, sadece öykü için özel bir üslup kullanmadığını belirtir. “Rasim Özdenören’e göre ontolojik açıdan anlatma uğraşı bütün türler için geçerli ve zorunlu bir haldir. Bu açıdan o, bütün edebiyatı “şiir” başlığı altında toplama eğilimindedir” (Sağlık; 2011, 141) diyebiliriz.

Öykü, deneme ve roman türünde eser veren yazar şiir kitabı çıkarmamıştır. Ancak kendisinin de belirttiği gibi her şey şiire meyillidir. Öykülerinin çoğunda şiirsel üslup, manzum betimlemeler ve tablo vari atmosferler, yazarın öykü dili hakkında fikir sahibi olmak için yeterlidir. Yazar, öykülerindeki betimlemeleri, çok beğendiği Rus yazar *Dostoyevski* misali okurun gözünde canlandırmaktadır.

Karakterlerin ruh halleri ve düşünce dünyaları dâhil, kurgunun kurgu olmadığı bir dünyaya okurunu zorlanmadan taşır. Anlatma serüveninde yazarın genel tercihlerinden biri de bir kez denediği yeniliği tekrar denememesidir. Buna yazarın noktalama işaretlerini kullanmadan yazdığı eseri olan “*Çarpılmışlar*” öykü kitabı örnek verilebilir. 1977’de yayımlanan kitapta yaptığı bu yenilikten sonra tekrar kullanmadığı bu yöntemden vazgeçerek diğer eserlerinde noktalama işaretlerine geri dönmüştür.

Edebi metinlerinin içeriğine baktığımızda genel anlamda yazarın kullandığı belli başlı tema ağı açıkça görülmektedir. “Çözülme, yabancılaşma ve başkaldırı, aile, çocuk, baba, anne, ev, ölüm düşüncesi ve ahiret inancı, tasavvuf, modern dünyada kadın ve aşk” gibi temalar sayılabilir. Yazarın ilk öykü kitaplarından sonra zaman içerisinde içerik değişimi olduğunu söyleyebiliriz Bireysel ve sosyal konuların dışında yazar, kadın meselelerine de geniş yer vermiştir. Özellikle 1999 *Kuyu* öykü kitabından sonra kadınların sorunları ile ilgili olabileceğini söyleyebileceğimiz temalara sahip öykülerinin sayısı çoğalmıştır. “Rasim Özdenören’in öykülerinde gelenek, temanın yeniden ele alınışı bakımından yenilenir. Bu yenileme, kurgu, dil ve anlatım olarak da karşılığını bulur. Temanın yenilenişine çok örnek varsa da tipik örneği “*Denize Açılan Kapı*”daki “*İt*” öyküsüdür” (Yeşil, 2017; 213). *İt* öyküsünün bu anlamda bir kırılma/değişim noktası olduğunu söyleyebiliriz.

Tasavvufa dönen içeriklerde yazarın derviş ve şeyh karakterlerini şehir yaşamına dâhil ettiği görülür. Gündelik hayatın içerisinde tasavvufu sorunlar için çözüm, kurtuluş meselesi olarak yansıtır. Bir diğer değişen içeriğe kadınsal meseleler örnek verilebilir. Kadını pasif bir karakter olarak veya daha çok ‘anne’ haliyle yansıtan yazar, “*Hışırta, Toz ve Denize Açılan Kapı*” kitaplarında kadınlara daha detaylı özellikleriyle yer vermeye başlamıştır. Bu kitaplarda ana karaktere eşlik eden

kadınlar ve özellikle kadın karakterlerin kendileri ana karakter olarak yer aldıkları görülür. Yazarın ilk dönem eserlerindeki varoluşsal bunalımın, yalnızlığın ve arayışın yanında kadını toplumsal ve bireysel yönleriyle konu edinmesi, yazarın sosyal meselelere hassasiyetinin bir göstergesi olduğunu ifade edebiliriz. Yazarın insanları genç, yaşlı, kadın, erkek, çocuk demeden, bir seçki yapmadan anlatması, geniş perspektifinin ve hayatın içinden gelen sesinin etkisi olduğu yorumunda bulunabiliriz.

Sosyal meselelerde değinilen bir diğer konu tasavvuftur. Yazarın, bireyden sosyal olana, genele, içten dışa, derinden yüzeye arayışında elinin altında bulundurduğu bir olgu olarak yer alır. Özellikle “*Kuyu*” öykü kitabında bu kavrama Hz. Yusuf kıssası üzerinden değinmiştir. İnanç ile ilgili unsurları bir çözüm yolu olarak almanın önemine dikkat çekmiştir. Bu anlamda “*İt*” öyküsü örnek olarak verilebilir.

Denemelerine baktığımızda Özdenören, edebi metinlerine göre daha açık bir ifade tarzı benimsemiştir diyebiliriz. Sadece bireyi değil toplumu da ele alan yazar, olaylara ve olgulara farklı açılardan yaklaşımaya çalışmıştır. Denemelerinde farklı açılardan yaklaştığı birçok konu ve olaya yer veren yazar, ahlaktan ve savaştan nezakete uzanan derinlikli çağrışımların olduğu metinler çıkarabilmiştir. Turan Karataş Özdenören için şunları söylemektedir: “Rasim Özdenören bir gazetede haftada iki gün ‘köşe yazısı’ yazar. Ne var, yazdıkları ne ortalama bir köşe yazısı ne kendisi bilinen anlamıyla bir ‘köşe yazarı’dır. Gündemden uzak kalmamıştır, ama güncelin mahkûmu olmadan. Başka bir deyişle bizim baktığımız gibi ya da yığınların beklediği gibi bakmadı gündeme”(Karataş; 2011, 300). Sayın Karataş’ın ifadelerinden yola çıkılarak Özdenören’in denemelerini gazetede köşe yazısı olarak yazdığı dönemlerde özgün bir bakış açısıyla ele aldığını ifade edebiliriz. Özdenören’in deneme üslubu daha rasyonel nitelikler taşıması da bu bakışının bir gereği olarak değerlendirilebilir.

Yazarın öykülerine üslup açısından baktığımızda birçok tekniğin kullanıldığı görülür. Bunları ise şöyle özetleyebiliriz: Bilinç akışı, iç monolog, diyalog, sinematik teknikler, şiirsel üslup, zengin betimlemeler, derin ruh tahlilleridir. “Rasim Özdenören, iç konuşmalar, orijinal sıfatlar ve benzetmeler kullanarak modern öyküler yazmıştır. Öykülerin finalleri daha çok açık uçludur. Yazar, noktalama işaretleri konusunda esnektir. Zaman zaman yeni yöntemler dener” (Yumuşak; 2012, 1298). Birçok tekniğin kullanılmış olması öykülerin akıcılığına ve derinliğine etki etmiştir diyebiliriz.

1.4. RASİM ÖZDENÖREN'İN ADALET ANLAYIŞI

Rasim Özdenören'in adalet anlayışı İslamiyet'in adalet konusunda belirlediği kurallar çerçevesinde oluşmuştur. İslamiyet'in adalet anlayışı ise tüm dünyayı, evreni, insanları ve diğer tüm canlıları içerisinde barındıracak biçimde Allah tarafından belirlenmiştir. Rasim Özdenören'in adalet anlayışını yazarlığını göz önünde tutarak İslamiyet çizgisinden ayrı tutmaması gerektiğini söyleyebiliriz. Yansıttığı bu duruş, yazılarına samimi bir biçimde yansımıştır.

Yazar, sosyal ve bireysel, bu dünya ve öteki dünya, adalet, devlet, yaşam, Müslüman'ca yaşam, politika vb. gibi birçok konuyu, “*İki Dünya*” isimli deneme kitabında anlatmıştır. Bu kitabında bir Müslüman'ın gündelik hayatının nasıl olması gerektiğine değinir. İslam Uygarlığı'na, Asrı Saadet'e kadar birçok konuyu da ele aldığı eser; yazarın adalet ve hürriyeti, İslam Uygarlığı çerçevesinde kavramsallaştırdığını gösterir. Bu dünyada uygulanması gereken kural ve yasakların şeriat ile belirlendiğini söyler. “Zaten İslam hükümlerinin (yani şeriatın) uygulama alanı bu dünyadır. Şeriat, öbür dünyaya dair hükümler öngörmez. Öbür dünya, bu dünyadaki amellerin hesap yeridir. Şeriat bu dünyada uygulanır, öbür dünya bu uygulamanın karşılığının görüleceği bir hesap yeridir. Hac, namaz, oruç bu dünyada uygulanacak ibadet ve amellerdendir. Öbür dünya, bu ibadetlerin uygulama yeri değil, fakat hesapların görüldüğü yerdir” (Özdenören, 2018; 220) Adaleti ilahi kaynaklı olarak ele alır ve hukuk anlayışı bu anlamda İslam kökenlidir.

Yazarın topluma ve bireye İslamiyet penceresinden bakması, adaleti de bu bakış açısıyla kavramlaştırmasını sağlamıştır. Müslüman kimliğinin oluşturduğu bilinç ve düşünme biçimi onun insanla ilgili her şeye Müslüman'ca bakışının temelinden kaynaklanır. Denemelerinde özellikle ele aldığı meselelerden biri de budur. Temel sorun olarak gördüğü eksikliklerde bir çözüm olarak insanın Müslüman'ca bakışının düzeltilmesi gerektiğine değinir. “Onun temel sorunu yeni bir yaklaşım ve anlama biçimi ortaya koymak değil, modernizmin felsefi, politik, teknolojik ve varoluşsal özümsemesine, yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktır. Bu konumunu, İslam'da, Hristiyanlık'ta olduğu anlamda bir 'reform'un olamayacağı, olsa olsa bir 'yenilenme'nin (tecdid) olabileceği hususunda yaptığı vurgu ile pekiştirir. Bu anlamda gereksinim duyulan şey, yeni bir anlama ve yorumlama biçimi değil, geleneğin canlandırılması, ihya edilmesi ve yeniden üretilmesidir” (Taşdelen; 2011, 17). Yazarın yeniden üretime vurgu yapması dikkate değer bir noktadır. Modernizmin getirdiği yıkım, yeniden yapılanmayı gerektiren birçok değer oluşturmuş durumdadır. Adalet bu değerlerin en önde gelenlerinden biridir. Başta adalet olmak üzere diğer toplumsal tüm meselelerde de yazarın özellikle üzerinde durduğu düşüncelerinin kökeni ise Batı temelli değildir. Yazar İslam Şeriatının özellikle yeterli olduğuna vurgu yapar ve “İslam'ın Batılı kurumlara göre şekil almasına itiraz eder” (Özkul: 2010, 124) diyebiliriz.

Düşünce ve duygularında daima Büyük Doğu'yu taşıyan yazarın, öykü yazmaya başladığı yıllar, İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelmektedir. Böyle büyük ve yıkımları unutulmaz olan bir savaşın tüm dünyada insanda bıraktığı etkiler derindir. Böyle bir ortamda “toplumcu gerçekçilerin etkisiyle hikâyeye başlayan Rasim Özdenören, ilk hikâyelerinde kendi seçimlerimiz dışında dayatılan sistemin birey üzerindeki etkilerini, varoşlara sıkışmış, değerlerinden koparılmış insanın acılarını, yalnızlığını işler” (Edt. Korkmaz; K.İslam; 2011, 371). Adaleti işçi-patron açısından ele alan toplumcu gerçekçilerden farklı olarak Rasim Özdenören'in dikkat çektiği unsurun hak-haksızlık olgusu olduğunu söyleyebiliriz. Rasim Özdenören hak-haksızlık olgusuna bireysel açıdan yaklaşmıştır. Ona göre hak Allah'ındır, adalet Allah'ın adaletidir. Uyulması gereken yol Kur'an ile belirlenmiş, hadislerle detaylandırılmıştır. Ona göre sanatçı çağının insanıdır ve kendi çağını anlatmalıdır. “Sanatçının çağı içinde üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirebilmesi, çağının isterlerine göre takınacağı tavrıyla belirlenecektir. Ona, geçmiş çağların Müslüman sanatçısı böyle yapıyordu, sen de böyle yapmalısın demek, çağından kaçmayı öğütlemekten başka ne anlama gelir?” (Özdenören; 2018, 49). Çağının gereklerini Müslüman zihniyetinden uzaklaşmadan, Müslüman bilinciyle anlatmaya çalışmanın dikkat edilmesi gereken bir durum olduğunu ifade edebiliriz.

Yazarlığının ilk yıllarında daha bireyi temel alan eserler üretirken, son dönem eserlerinde toplumun farklı kesimleri ve konuları ele alınmıştır. Özellikle manevi yöneliş son dönem eserlerinde daha fazla görülmektedir. Maneviyatta derinleşmeyi bir çözüm yolu olarak görmüş ve insanın gerçekleri idrakinde bir basamak olduğuna dikkat çekmiştir. Bu anlamda ilk dönem eserlerinden “*Hastalar ve Işıklar*” kitabında adalet, olması gereken ancak olmayan(olamayan) bir olgu olarak karşımıza çıktığı söylenebilir.

1.5.RASİM ÖZDENÖREN’İN HÜRRİYET ANLAYIŞI

Rasim Özdenören, insana dair birçok konuya değinmiş, sorunları ayrıntıyla incelemiş ve bakış açısı geliştirmeye çalışmış bir yazardır. Gerek düşünce yazılarında gerekse öykülerinde insanı insan yapan değerler, yazarın öykü yazma ilhamının kaynaklarındandır. İlk öyküsünü arkadaşının şartıyla yazan Özdenören şunları söyler: “Hikaye yazmaya başladığımda anlatacak birçok hikayem olduğunu fark ettim”(Aktaran: Eliuz; 2018, 34). İnsanın anlatılacak çok yönünün olduğunu daha lise çağlarında anlayan yazar, ilk öyküsünden başlayarak son öyküsüne kadar insan ile ilgili farklı meselelere değinmiştir. Bunlardan birinin de özgür irade olduğu söylenebilir. Ona göre özgür insan: “Kendi rızasıyla veya dış etkenlerin zorlamasıyla ve fakat aynı zamanda kendi özgür ve bağımsız istemiyle özgürlüğünü kısıtlamasını da bilir. Bu da insan olmanın hallerinden bir veçhedir...” (Özdenören: Yeni Şafak: 11/10/2022).

Özdenören, Yeni Şafak gazetesindeki bir yazısında özgürlük ile ilgili düşüncelerini J.P. Sartre’ın özgürlük düşüncesinden farklı olarak dile getirir. Sartre’ın dinin insanların özgürlüğünü engellediği görüşüne karşı çıkar. Özellikle başkalarının cehennem olduğu görüşüne Hz. Âdem ve Havva örneğini verir: “Bir defa şu gerçekliği kabul etmek zorundayız. Her insan teki, kendinden önce başkalarının yaşadığı bir dünyaya gözlerini açmak zorunda... Dinin kabullerini onaylıyorsak başkasının olmadığı bir dünyaya gözünü açan biricik insan Âdem Peygamberdir... Havva anamızın varlığını tasdik ediyorsak, onlar bile başkasının olmadığı bir dünyada yaşamamış demektir. Dünyaya gelen her bebek kendini dünyaya getiren ana babadan hayatta kalmasını öğrenmek zorunda olarak bu dünyaya gözlerini açıyor. Anasının onu beslemesine muhtaçtır. Hayatının her safhasında başkalarından öğrenmek, öğrendiklerini yerine göre değiştirerek uygulamak zorunda... Başkaları bu nedenle ona cehennem değil bilakis hayatta kalmasını sağlayan şükran vesilesi sayılmalı” (Özdenören: Yeni Şafak: 11/10/2022). Yazarın, Kur’an’da da ifade edildiği gibi tüm insanların kardeş olduğu düşüncesini ifade ederek, aslında herkesin birbiriyle bir anlamda ilişkili olduğu bir dünya hayatında Sartre’ın bahsettiği gibi bir özgürlüğün aslında olmadığını vurguladığını ifade edebiliriz.⁶

Müslüman’ın üst irade de denilebilecek bir erdeme sahip olmasını önceleyen yazar, özgürlüğün sınırlı bir yaşam biçimi olduğuna değindiği “*Özgürlük de Saçmaya Dönüşebilir*” yazısında, özgürlüğün sınırsız olduğu noktanın insana pek de bir faydası olmayacağına vurgu yapar. “Özgürlük, en uç durumda, insanın özgürlüğünü de aşan bir noktaya ulaştırıldığında, orada, var olduğu farz edilen sınırsız özgürlük insanın iradesini de saçmaya (anlamsız olana) dönüştürür” (Özdenören; 2019, 90). Öte yandan İslamiyet’in ahlaki eserlerinde temel vurgunun

⁶ Hucurât/10: Bütün mü’minler kardeşler; öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah’a gönülden saygı besleyip O’na karşı gelmekten sakının ki O’nun rahmetine erişesiniz.

ihtiyar yeterliliği üzerine olduğunun altını da çizmek gerekir: “İslam ahlak eserlerinde özgürlük farklı minvallerde ele alınarak daha çok özgürlüğün sınırı ve imkânı konuları farklı veçhelerle tartışılrsa da insanın kendi eylemlerini seçebileceği ve ihtiyar yeterliliğine sahip olduğu kabul edilir” (Cengiz: 2018, 23) der.

Yazar, özgürlük konusunda yaşam şeklinin yanında, irade vurgusu da yapmaktadır. İnsanın iradesinin değerli sonuçları olmalıdır ki sorumluluk sahibi olsun ve en nihayetinde insan yani eşrefi mahlûk olmanın değerini taşıyın. Bu anlamda yazarın özgürlük anlayışında ahlaki irade göze çarpmaktadır. Çünkü insana dair olan hiçbir durumu salt insanın gerçeği olarak addetmez. Bu noktada yazarın üzerinde durduğu bir diğer mesele de kaderdir. İnsanın seçim yaptığını ve bu seçimi iradesi ile yaptığını söyler. Yalnız insanın seçimi her zaman yine sadece kendi kaderi olacaktır. Bu noktada kader anlayışını inanç ile temellendirdiği görülmektedir. İnsanın üzerindeki ilahi bağa vurgu yaptığı ifade edilebilir.

Özgürlük kavramını temellendirmeye çalışan yazarın, İslam’ın kader anlayışını merkeze alarak açıklamaya çaba göstermiştir. Yazar, tamamen yaratıcıdan bağımsız hiçbir seçimi bu nedenle kabul etmez. Kader ile olan ilişkiyi, seçimlerin hürce yapılmasını daima inançsal bir temele oturtmaktadır. “Oysa İslam anlayışı, insanı yapıp etmesinde onu özgür bırakır: insan, hür ve müstakil iradesiyle kendi eylemini yapar. Onun eylemi, irade ettiği istikamette oluşur. İnsan, özgür iradesiyle ister, Allah onun irade ettiğini halk eder. Kader ancak o eylem sonuçlanınca belirlenmiş olur. Yoksa onun önceden ne olacağı belli değildir” (Özdenören: 2019; 91) diyerek seçimlerin özgürlüğünü kader-irade çizgisinde açıklamıştır.

İslamiyet’in özgürlük kavramı, Özdenören’in hürriyet algısının odak noktasında olduğunu ifade edebiliriz. Bu anlamda Özdenören’in ve İslamiyet’in hürriyet anlayışı için genel olarak benzer açıda olmak kaydıyla şunlar söylenebilir: “...semavi dinlerin, felsefelerin, düşünürlerin ve sağduyunun bildirdiği şekilde, gerçek hürriyet, ruhun hürriyeti veya özgürlüğüdür. Bu, her türlü peşin fikir, ideoloji, insiyak, iştihak, kin, nefret, öfke, dik kafalılık, inatçılık, ön yargı, bilgisizlik, gerçekten kaymışlık ve batıla (yanlış) sapkınlıktan uzak bir ruhun hürriyetidir. Böyle bir hürriyet, mutlak doğruyu ve gerçeği kabul etmiş bir ruhun özgürlüğüdür. Bu manada hürriyet, nefse baş kaldırma, isyan etme ve tahakkümü ret etmedir. Aklın idaresini kabul ederek Allah’a yönelme yani hür olduğunu hissetmedir” (Altıntaş: 2018, 150). Bu açıdan yaklaştığımızda Özdenören, özgürlüğü ruh özgürlüğü ve beden özgürlüğü olarak iki başlıkta anlamlandırdığını söyleyebiliriz. Ruhani özgürlük inanç temelli bir biçimde ifade edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Çalışmamızın ikinci bölümünde Rasim Özdenören'in öykülerini adalet ve hürriyet kavramları açısından incelemeye ve değerlendirmeye çalıştık. Çalışmamızın başladığı tarih içerisinde yazarın ilk olarak basılı olan on iki öykü kitabı incelemeye çalışılmıştır. Sonrasında yazarın vefatına yakın iki öykü kitabı daha yayımlanarak araştırmamıza bu kitaplarını da dâhil ettik. Bu öykü kitapları “*İlk Öyküler ve Kör Pencere*ler”dir.

Çalışmamızın amacının tema bağlamında öykü kitaplarındaki adalet ve hürriyet kavramlarının unsurlarını tespit etmek olduğu için romanına ve denemelerine farklı başlıklarda yer verilmiştir. Bu bölümdeki öykülerin incelemesi kavram temelli bir temasal değerlendirmeden ibarettir.

Tüm öyküler temasal bir değerlendirmeden geçirilmiştir. Bu anlamda adalet ve hürriyet temasına sahip öyküler değerlendirilmiş, sahip olmayan öykülere ise, içeriğinde adalet ve hürriyet kavramlarına dair unsurların olup olmadığı noktasında bir kavramsal inceleme yapılmıştır. Adaletin ve hürriyetin tema ve kavram olarak tespit edilemediği öykülerin içeriğinden de kısaca bahsedilmiştir.

2.1. RASİM ÖZDENÖREN'İN ÖYKÜLERİNİN ADALET VE HÜRRİYET AÇISINDAN İNCELENMESİ

Rasim Özdenören'in öykü kitapları bu bölümde adalet ve hürriyet açısından incelenmiştir. Yazarın on üç öykü kitabı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öyküler incelenirken, öykü kitaplarının yayımlanma tarihleri üzerinden kronolojik bir sıra takip edilerek çalışma yapılmıştır. Öykü kitaplarının içerisinde yer alan tüm öyküler incelenmiştir. “*Denize Açılan Kapı*” öykü kitabında yer alan iki oyun (Kapıyı Vuran Kim, Beklenen) öykü türü incelediğimiz gerekçesiyle araştırma dışında tutulmuştur.

2.1.1. HASTALAR VE IŞIKLAR - 1967

Hastalar ve Işıklar, Rasim Özdenören'in 1967'de yayımlanan ilk öykü kitabıdır. İçerisinde 15 öykü bulunmaktadır. “*Sabah, Çark, Ricat, Pus, Kan Otları, Mani Olunmuş Adam, Profil, Koridor, Yıkıntı, Çocuk, Tutuk, Eskiye, Dönüş, Yankı, Kundak*” isimleriyle bulunan öyküler bireyin iç dünyasını yansıtan niteliktedirler. *Hastalar ve Işıklar*'daki öyküler çoğunlukla olaysızdırlar. O, olaylardan çok insan ruhundaki depremlerle ilgileniyor” (Haksal: 1999, 8). Yalnızlık, hastalık, varoluş sancısı çeken öykü kişileriyle derinleşen kısa ve vurucu bir öykü içeriğine sahiptir.

Rasim Özdenören'in *Hastalar ve Işıklar* öykü kitabından başlayarak son öykülerine kadar eserlerinin genelinde birey ve bireyin varoluşlarını sorgulama çabası vardır. “...Hastalar ve Işıklar yabancılaşma/başkaldırı konularını ana tema olarak işler. Hastalar ve Işıklar'daki kahramanlar kelimenin tam anlamıyla bir şoku

yaşarlar. Geçmişe ve geleceğe ilişkin hiçbir hafızaları yoktur. Sanki bir yerlerden yeryüzüne fırlatılmış gibidirler” (Tosun: 1996, 50).

Hastalar ve Işıklar’ın ilk öyküsü olan **Sabah** öyküsünde kahramanın uykuyla uyanıklık arasında kendini ve çevresini anlamlandırmasına dair bir anlatımı verilmektedir. Bir rüyayı andıran öykü kahramanın gördüğü ve anlam vermeye çalıştığı büyü bir dünyanın anlatımı gibidir. Öyküde cüceler, devler, deniz, gündüz ve gece gibi birçok sembol kullanılmıştır. Kahramanın dünyaya nesneye bakışı değişmiştir. Rüya motifi ise kahramanın farkındalık yolculuğunun mekânı olmuştur.

Dünya hayatının insan üzerindeki esaretine değinen yazar, kahramanına öte âlemi hatırlatarak bir kurtuluş vaat etmektedir. Hürriyet teması metafizik çizgide kullanılmıştır.

Çark öyküsünde modern şehir hayatının birey üzerindeki baskısı dile getirilmiştir diyebiliriz. İnsanı durmak bilmeksizin çalışma temposuna iten, koşturan bir yaşamın sınırlarında geçen öyküde kahramanın bu yoğun ve kişinin ruhundan koparılmış gidişatına dur demeye çalıştığı görülmektedir. “İnsan; düşünen, bilen, eylemde bulunan, karşılaştığı varlık ve nesnelere değer atfeden, onlara karşı çeşitli tavırlar takınan bir varlıktır” (Çüçen: 1993, 15). Bireysel bir isyanla karşılaştığımız öyküde birey üzerinden ‘çark’ın insanı köleleştiren, benliğinden ve özgürlüğünden koparan güçleri temsil ettiği görülmektedir.

Bireyin geçim için katlandığı yaşam şartlarına bir adaletsizlik(haksızlık) olarak olduğunu düşünen karakter, tüm bu değerler uğruna özgürlüğünden ödün vermemek ve benliğini kaybetmemek için savaşılmaktadır. “Ama asla teslim olmayacaktı, hayata teslim olmayacaktı. “Belki ölüme..” diye bıçak yarası dudağıyla bir diş gıcirtısı gibi mırıldandı” (Özdenören: 2013, 11). Kendinden vazgeçmesinin nedenini sorgulayan karakterin bu dünyaya dair bir cevabı olmadığı görülür. Ona göre kendinden vazgeçilecek tek bir durum vardır o da ‘ölüm’dür. Yazarın, adalet ve özgürlüğü, bireyin ve içerisinde bulunduğu sosyal şartların bireye buhran şeklinde yansımaları ele alındığı ifade edilebilir.

Ricat, Bozguna uğrayarak geri kaçma çekilme anlamlarına gelen ricat⁷ öyküsel içeriğiyle paralel bir şekilde kurgulanmıştır. *Ricat*, gelenin gittiği, gidilen yerden dönülebileceğinin simgesi görünümündedir. “Ricat dönüşün öyküsüdür. Büyük kentte yaşanan; eşyaya, mekâna ait gerçeklikleri anlatan öykülerden oluşuyor” (Haksal: 1999, 7). Öykü kahramanın dönüşü ‘kentten kasabaya’ doğrudur.

⁷ Türk Dil Kurumu’nun çevrimiçi sitesinden faydalanılmıştır. Erişim tarihi: 15/10/2022.

Kahramanın eve dönüşü hem kendini arayış hem de şehir hayatına duyduğu isyan olarak ele alınabilir. Çünkü, “insanlar doğuştan gelen hak ve özgürlüklerini bu direnme hakkı aracılığı ile koruyabilmektedirler” (Çüçen: 1993, 111). Doğulan ev insanların kendiliklerini keşfettikleri hür oldukları mekânlardır. Bu açıdan yaklaşırsak karakterin evine dönüşünü hürriyet arzusu bağlamında ele alabiliriz.

Hastalar ve Işıklar kitabının dördüncü öyküsü olan **Pus**’ta iki kuşağın birlikte ele alındığı görülmektedir. Bir değer aktarımının konulaştırıldığı öyküde dede ve torununun öyküsü anlatılmaktadır.

İki farklı kuşağın ölüm fikri etrafında birleştirilmesiyle bir çatışma zemini hazırlanmaktadır. Dede torununa “Bunu sana armağan ediyorum” diyerek bir silah vermektedir. “Bu artık kullanılmayan, paslanmış, işe yaramaz, eski bir tabancaydı. Şaşırmıştım. Ne demek istiyordu? Çoktandır kolladığını sandığım “fırsat” bu muydu? O istekle yüzüme bakarak “al!” dedi. Şaşkınlıkla önüne geçemediğim vahşi duyguyla aldım tabancayı” (Özdenören: 2013 22).

Torun, aktarılan değeri anlamlandırmaya çalışırken onun için yeni bir dünyanın kapıları açılmıştır. “İnsanlar, bilgi ve becerilerini bir sonraki kuşağa aktarırlar. Bu nedenle insanlar okulda, toplumda ailede, daha önceki insanların bilgi ve deneyimleri doğrultusunda eğitilir veya yetiştirilirler” (Çüçen: 2013, 16). Dede, özgürlük yolculuğunda (dedeye göre ölüm özgürleşmek anlamında görülür) dünyaya dair emanetini çocuğa bırakarak ölüme hazırlanmıştır. Özgürlük manevi bir çerçevede ele alınmıştır.

Bireyin merkezde olduğu öykülerden biri de kan otlarıdır. **Kan Otları**, şiirsel anlatımıyla bir bilinçaltı sayıklaması/sayıp dökmesi olarak okunabilir. Öykü kahramanının adı yoktur. *Kan Otlarında* kendiyile bir iç hesaplaşması anı yaşandığını ifade edebiliriz.

Mani Olunmuş Adam, yabancılaşmanın ana tema olduğu öykü arka planda hürriyet ve esaret kavramlarına da değinmektedir. Öykünün isminden yola çıkıldığında, bir adamın başkaları tarafından ona mani olunduğu belirtiliyor.

Öykünün isimsiz karakteri, bir meydan ortasında kendini kalabalığın içerisinde karmaşık duyguların eşiğinde hisseder. “...o anlamsız, kan ter içindeki kalabalığın ortasında buldu kendini. Şehrin dışındayken o kadar canlı, o kadar kendine yakın bulduğu kalabalık.. abuk sabuk bir sürü yüzdü şimdi, hiç birini tanıımıyordu. Hangi el getirip koymuştu onu buraya?” (Özdenören: 2013 29). Dünyaya atılmışlık, fırlatılmışlık hissi varoluşçuların kullandığı kavramlardan biri olarak şehir hayatı için de kullanılmıştır. *Mani Olunmuş Adam*, şehir hayatının içerisinde ve ciddi bir yabancılık duygusu içindedir. Şehirlerin insana çeşitli imkânlar

sunmasının yanında bu göz alıcı yaşam içinse insandan aldıkları çok değerlidir. Mani Olunmuş Adam’a uzaktan ‘hastalığına sağlık verici, onu saran, okşayan efsunlu otlar gibi’ görünen şehir içerisine girildiğinde ‘benliğini kaybetmiş, yaşayan ölülerin mekânına’ dönüşmüştür. “...hastalık, bedenden ruha, ruhtan da topluma yayılmıştır adeta” (Sağlık: 1992, 117).

Profil öyküsü, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüme ‘Akşam’ adı verilmiştir ve bir trenden inen kahramanın konuk evine yerleşmesi anlatılmaktadır. Kahramanın içinde olduğu bezginliği; “Akşam şeritleri tepenin diplerinden, yerden bitme korkunç sütunlar halinde karanlığın devrilmez, aman vermez destekleri gibi geceye uzanıyor. Yağmurun içe dönen, kıvrılan sesini duyuruyor. Geniş borular içinde birdenbire patlayan kuru bir güz yeli gibi yalıyor” (Özdenören: 2013, 34-35) sözleriyle ifade etmektedir.

Profil öyküsünde şehir de esaret altında bunalmaktadır. “Hemen çıkış yerinde, üstünden tren yolunun geçtiği bir köprü var. Sonra bir ucuyla aşağıda tarlalara, öbür ucuyla da şehre açılan şose. Daha köprünün oradan başlayarak karışık biçimde bütün o çevreyi altüst etmiş. Zaten ya onarılmakta olan ya da yeniden yapılan bir takım yapılar görünümü büsbütün düzensizleştiriyor. Yürümeye cesaret edemedim” (Özdenören: 2013, 34). Şehrin yapılar tarafından esaret altında oluşunun belirtilmesi dikkate değerdir. Karakterler gibi şehirler de özgür bir yapıya sahip değildirler.

İkinci bölüm “Düş” başlığını taşımaktadır. Rüya halinin anlatıldığı bu bölümde bir konak tasviri vardır ve karakter kendinin orada gerçekten olup olmadığını sorgulamaktadır. Üçüncü bölüm “İlyas Konuşuyor” adını taşır. İlyas başkarakterin en yakın arkadaşıdır. Bu bölümde ölüm konusuna geçilmektedir. Hz. Eyüp’e atıf yapılmaktadır. Kur’an’da “Gerçekten biz onu sıkıntılara dayanıklı bulduk. O ne güzel bir kuldu”⁸ ayetiyle dikkat çekilen Hz. Eyüp simgesiyle Allah’a teslimiyetin altı çizilmiştir.

Öykü karakteri gerçek hürriyetine kavuşmak için yaşanan ölüm durumunu ışığın camdan geçişine benzetmiştir. “Bu, kararımı benim. Yeni bir ülkeye doğru yavaş yavaş oluşuyor, bütün yalnızlıklarımın, dipsiz bir karanlığın güneşin doğuşuyla yok olduğunu anlıyor, değişmez, sürekli bir yere doğru, ışığın camdan geçişine benzer bir sessizlik ve ustalıkla geçtiğimi ayırt ediyorum” (Özdenören: 2013, 38). Ölüm ötesinin özgür kılacağına dair inanca yeniden vurgu yapıldığı görülmektedir.

Dördüncü bölüm “Uyanış”tır. Bir düş görülmüş ve düşte en yakın arkadaş İlyas’la konuşulmuştur. Beşinci ve son bölüm “Düşün Sonu” dur. Burada İlyas

⁸ Sâd Suresi 44. Ayet.

yeniden öyküye dâhil olur. Ölümün yoğun olarak betimlendiği son bölüm de karakter en yakın arkadaşı İlyas'ın ölümüyle derin bir üzüntü içine girdiği görülmektedir.

Koridor öyküsünde anlatılan taş yapı, ahşap evlerin arasına fırlatılmış olarak bulunan, korkunç koridorları olan bir mekândır. “Dışarıdan, alımsız, taş bir yapı. Bir sürü eğri büğrü, dar sokaklardan sonra çıkılan, şehrin kustuğu mahallelerin birinin kenarında. Bir sürü ahşap evlerin arasına fırlatılmış taş bir yapı” (Özdenören: 2013, 41). Mekânın betimsel unsurlarının ustalıkla kullanıldığı öyküde gerilim unsurları olarak kullanılan bir de zaman vurgusu vardır. Saatin vuruşları üzerinden verilen gerilim öykü boyunca devam ettirilmiştir. “*Koridor* öyküsü, eşya ile öykücü arasındaki ilişkiyi daha doğrusu öykücünün eşyaya yaklaşımını örneklenmesi bakımından önemlidir. Öykü, hem insanın eşya içindeki açmazını ve çıkmazını yermeye çalışırken, hem de eşyanın iç dokusundaki olağanüstülüğe işaret etmektedir” (Bulut: 2013, 289).

Yıkıntı'da ölüm ve hastalık teması işlenmiştir. Karakter yoğun bir üzüntü içerisinde evine gelir. Yaşlı ve tıkanık olarak betimlenen ev ise tıpkı karakterin hastalıklı halini yansıtırçasına betimlenmektedir. Öykü boyunca içsel bir reddediş ve bunalımın anlatıldığı görülür. Aileyi de derinden etkileyen kayıp en çok başkışı üzerinde derin etkiler bırakır. Öyle ki tanınmayacak duruma gelir. “Beni tanıyabilmeleri olanaksızdır artık” (Özdenören: 2013, 47). “Beni tanıyamazlar artık” (Özdenören: 2013, 48). Evi ve hatta odası dışarıdan bağımsız bir ayrıksılık veya ötekilik içerisinde. “Yıkıntı, artık büsbütün dayanılmaz halde bütün sığınaklarıma çörekleniyor” (Özdenören: 2013, 50). Perdeler kapalı ve ışık dahi yanmayan odasında yıkılmayı beklemektedir.

Çocuk öyküsünün ana teması hastalıktır. Babası hasta olan küçük bir çocuğun durum karşısında aldığı düşünsel değişimi ve sonunda acı bir gerçekle yüz yüze gelişi anlatılmaktadır. “Gökyüzü patlayacak kadar dolmuş muydu, nedir, mıymıntı bir karanlıkla?” (Özdenören: 2013, 60). Çocuk dünyasında bir şeylerin değiştiğini anlamıştı.

Sevgi Sanatı'nda Eric Fromm baba ile ilgili şunları söyler: “Babaya bağlılık çok değişiktir. Anne, içinden çıktığımız yuvadır, doğaldır, topraktır, okyanustur. Oysa baba, doğal dünyayı göstermese de insan varlığının öbür kutbudur; düşünceler, insanların yarattığı şeyler; yasa, düzen, disiplin; gezip dolaşma ve serüvenler evrenini gösterir. Baba, çocuğun öğretmenidir; ona dünyaya açılan yolu gösteren kişidir” (Fromm: 1995, 46). Çocuk, babasının ölümüyle ilgili aklına takılan soruları annesine sorarak anlamaya çalışır: “Ölü baba ne demek anne?” (Özdenören: 2013, 54). diyerek babası ile ilgili düşüncelerini anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Tutuk öyküsü, iç çatışmaların, sorgulamaların ve bilinç akışının yoğun olduğu bir öyküdür diyebiliriz. Öyküde bir ev tarifi yapılır ve bakış açısı bir kadının bilincine çevrilmiştir. Mekânın betimsel unsurları öyküdeki karakterin duygu dünyasını açıklar nitelikte kurgulanmıştır.

Öyküde yakınan karakter şunları düşünmektedir: “yaşamalarını istediği gibi biçimlendiremediğini düşünüyor. Bütün ömrünce sanki yalnız kendi dışındakini denemiş, bir bozgundan ötekine mekik dokumuştur” (Özdenören: 2013, 57). “Kendi yaşamsal tercihlerini yakın çevresine veya başkalarının isteğine göre belirleyen kimsenin, maymun gibi taklit yeteneğinden başka bir şeye ihtiyacı yoktur” (Mill: 2004, 111). Öyküde karakter, tüm yaşamını taklit ederek geçirmiştir ve yaşayamadığı hayallerine yakınmaktadır.

Eskiyen öyküsünün teması hastalıktır. Aile öyküsü olarak *Eskiye*n’de baba hastadır ve çalışamayacak düzeydedir. Üç erkek çocuğu, anne ve bir de gelinleriyle birlikte kalabalık bir aile yaşamaktadırlar. Evin geçimi babanın hasta olmasından dolayı en büyük erkek çocuk ‘Ömer’e kalmıştır. Ömer’in eşi(gelin) doğum sancıları çekmektedir. Anne tüm bunların içinde her şeye yetişmeye çalışan bir durumdadır. Evin ikinci çocuğu yani öyküyü gözünden aktarılan karakter de öykünün ortalarında ateşi yükselerek hastalanır. Bu esnada sayıklamaları ve rüyayla karışık düşleri aktarılmaktadır.

Dönüş öyküsü sosyal mesajları olan bir aile öyküsüdür. Öykü birlikte yaşayan geleneksel bir ailenin geçim sıkıntıları üzerinden aktarılmaktadır. Ailede ‘Dayı’ karakteri dikkate değerdir. Dayı’nın geçmiş günleriyle öyküde anlatılan zamandaki haline ‘dönüş’ü anlatılır. Ailenin büyüğü olan dede hayattayken ‘haylaz’ biri olan ve yetişkin olmasına rağmen dededen şiddet gören dayı, geçim sıkıntısı nedeniyle zamanla sevmediği ip satma işini yapmak durumunda kalmaktadır. Her defasında bu işi yapmak istemediğini de dile getirmektedir. “Ben dedim, bu iş benim işim değil diye” (Özdenören: 2013, 79). Kendi iradesi dışında seçmek zorunda kaldığı, hatta itildiği işten memnun değildir.

Öyküde aileye dededen miras kalmıştır. Dededen kalan büyük ev, ‘yargıç’ olduğu söylenen biri tarafından bir takım hile yoluyla ellerinden alınır. Aileye büyük ev bırakılarak, ‘bağların yukarı kesimleri’ teyzeye verilmiştir. Uğranılan bu haksız durum aileyi oldukça üzmüştür. Yazar bu sahneyi şöyle anlatır: “Dayım ikide birde “ama yargıç bey, ama yargıç bey...” diye sözünü kesiyordu adamın. “Yukarı bağın on parası, hayır beş parası..” Dayıma kızdıklarını yüzlerinden anlıyordum. Yerde diz üstü oturuyordu. Gözleri de bir noktada. İlk söze başlıyor, sonra başını kaldırmadan yalnız bir kerecik yargıcın yüzüne bakıyordu. Dura dura konuşuyorlardı. İç ezici bir hava.” (Özdenören: 2013, 74).

Yargıç kelimesi hukuk öğrenimi görmüş, yasanın belirttiği özelliklere sahip, yargı yetkisi bulunan, yasalar tarafından görevleri belirlenen kimse anlamlarına

gelmektedir. Böyle bir niteliğe sahip olan ismin usulsüz bir iş için tercih edilmesi; karakterin bakış açısını anlamak açısından önemlidir. Hukuksuzluğu ve haksızlığı uygulayıcı olarak ele alınan yargıç karakteri bu açıdan önemlidir. Adaletle duyulan güvensizliği sembolize ettiğini ifade edebiliriz.

Yankı öyküsü eski bir bilmecenin öyküsüdür. Yunus Emre'nin *Dolap Niçin İnilersin* şiirine çokça atıf yapılmaktadır. Evin en büyüğü Büyük Hala sürekli dolabı sorar evdekiler de hep bir ağızdan ona cevap verir. Eve geri dönen karakter babadan çekinceli bir şekilde ailesini çocukluğunu ve 'dolap'tan kastedilen şeyin ne olduğunu sorgular. Şiir etrafında kurgusal bir öykü oluşturulmuştur.

Kundak öyküsü *Hastalar ve Işıklar*'ın en uzun ve son öyküsüdür. Öyküde hastalıklı bir genç ve geçim sıkıntısı yaşayan ailesi anlatılır. Aile yapısının, işsizliğin, hastalığın konu edildiği öyküde 'Kundak' ismi bir mecaz olarak değerlendirilebilir. Kundak çift anlamlıdır. İlk olarak yeni doğan bebeklerin bir örtüye sarılma biçimine kundak denir. Diğer anlamı ise yangın çıkarmak için bir yere konulan tutuşmuş yağlı bez parçası anlamalarına gelmektedir.⁹

Öykü, başkişinin günlük şeklinde başından geçenleri aktarmasından oluşmaktadır. Babanın ısrarı üzerine çalışmak için arkadaşı İlyas'ın yanına gider. Ancak hastalığı nükseden karakter sık sık sayıklama nöbetleri geçirmektedir. Zaman zaman kundaklama hayalleri kurar. "Titreme yavaş yavaş geçiyor. Sıcak, yakıcı bir ter alımda damarlanıyor. Yeryüzünü yakmak, ateşimle temeline kundak sokmak istiyorum" (Özdenören: 2013 109). Nitekim öykünün ilerleyen kısımlarında bu yangının çıktığı görülmektedir.

Karakterin, öykü boyunca ateşi arzu ettiği görülür. Hastalığının bedenlen değil ruhsal olduğunu söyler. "Ruhum hasta benim. Vücut bahane. Bedene yayılan hasta ruh. Baş döndüren. Bir ateşe doğru ilerleyen" (Özdenören: 2013, 115). Öykünün sonuna doğru düşünüyü kurduğu ateşi yakarak bir benzin istasyonunu kundaklar. Ancak alevler hemen yanındaki 'yoksul mahalleye' sıçrayarak birkaç ev yanıp kül olur. Önce pişmanlık duyar. "Niçin yaptım bunu? Niçin yaptım? Şimşek gibi bir pırıltının geçtiğini hissettim kafamdan. Birden kanım dondu. yangını ben çıkardım! Bu yangını ben çıkardım. Soğuk, öldürücü bir terin yayıldığını duydum vücuduma" (Özdenören: 2013 122). Daha sonra kendini bir komutan edasıyla görür ve eve dönüş yolunda bu düşünce sayıklama nöbetine döner. "O hırslı haz birden kaplayıverdi içimi. Vücudum yorgun, üstüm başım çamurlara belenmiş olsa da, içim zafer kazanmış bir komutan duygusuyla kabarak yangın yerinden yürüyüp geçtim" (Özdenören: 2013 124). Karakter, bilinci buhranının kontrolü altında olarak yangını çıkarmıştır diyebiliriz.

⁹ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, ET: 25/10/2022.

2.1.2. ÇÖZÜLME - 1973

Çözülme, Rasim Özdenören'in ikinci öykü kitabıdır. Nuri Pakdil tarafından Edebiyat Dergisi'nde yayımlanan öyküleri, Rasim Özdenören'in askerliğini yaptığı esnada 1973'te kitap haline getirilmiştir. “*Ölünün Odaları, Şimdi Çok Uzaklarda, Aile, Çözülme*” isimlerini taşıyan dört öyküden oluşmaktadır. “Mesela ‘Ölünün Odaları’ bu diğer öykülere uygun düşmeyen bir öykü... Burada çok ayrı kalmıştır. Bunun yeri olsa olsa, ‘Hastalar ve Işıklar’daki öykülerin yeri olurdu” (Haksal: 2017, 163). Ancak öykülerden üçü içerik olarak birbiriyle alakalı oluşu için aslında bu üç öykü için çözülmenin öyküsü diyebiliriz. Çözülme öyküsü “... iç içe iki uzun öyküden oluşuyor. Bu öykü *Gül Yetiştiren Adam* romanının habercisidir. Kerem’in iç konuşmalarıyla süren ve tamamen Kerem’i ve arkadaş çevresini ilgilendiren bölüm ile ailesi çevresinde geçen bölüm. ...Ailenin çözülmesine de adım adım yürünüyor” (Haksal: 2017, 66).

Hastalar ve Işıklar’da bireyin hastalıkları ve ışığı arayışı verilmiştir. *Çözülme*’de bu ilerleyiş devam eder ve aileye kadar girer. “Ancak bu aile dağılmış/çözölmüş bir ailedir. Dolayısıyla dağılan/çözölen ailenin bireyleri de yalnızlaşmış, bunalım içine girmişlerdir” (Sağlık: 2011, 147) Bireyin toplumsal konumlanışında aile ilk basamaktır. Böylece bireyin hastalıklı ruh hali aileye de sıçramış ve sosyolojik bir boyut almıştır.

Ölünün Odaları, iki iç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde babanın kaybıyla yaşanan yıkım verilmektedir. İkinci bölümde toparlanma mesajı ile öykü biter. Öykü karakteri İdris’in, babasının cenazesinde yaşadığı yalnızlık hissi anlatılmaktadır.

Çözülme’nin ikinci öyküsü olan *Şimdi Çok Uzaklarda* bir aile/gurbet öyküsüdür. Ailenin kente göçünün anlatılışı öyküde özgürlük yan tema olarak geçtiğini ifade edebiliriz. “Şimdi Çok Uzaklarda sadece öykü kahramanlarının gurbeti değil, okurun katılımıyla yaşanan bir gurbet öyküsüdür. İçimizden uzaklaşmamızın ve yabancılaşmamızın da anlatısı” (Haksal: 2017, 62).

Öykü karakteri Yakup, kayınbabasıyla aynı manav dükkânına ortaktır ve aynı evde yaşamaktadırlar. Askerlik dönüşü bir kaçıp kurtulma, özgürleşme çabası içerisinde bulunan Yakup, şehirde bir yaşam düşlemektedir. Kent, ona özgürlüğü vaat eder. “Her şeyimiz olacak. Belki bir ev bile.. ha, ne dersin?... Özgür, kimsenin karışmadığı bir hayata doğru yol aldıklarına inanmak istiyordu” (Özdenören: 2018, 21). Özgürlüğü düşleyen ve düşünen Yakup “Özgürlük mü, ne derler, öyle bir düşünce yalpalayarak dolaşıyordu beyninde” (Özdenören: 2018, 26). “Yalnız tuhaf bir şey vardı burada anlayamadığı, kişinin özgürlüğü kendine özgü tek başına bir şey midir, yoksa ortaklaşa bir duygu mudur? Yani bunun başkalarıyla paylaşılması olabilir mi?” (Özdenören: 2018, 27). Yakup’un özgürlük ile ilgili sorgulaması Özdenören’in özgürlük konusunda yaptığı şu vurguya dikkat edilmesini

gerektirmektedir: “Özgürlük de Saçmaya Dönüşebilir” yazısında, özgürlüğün sınırsız olduğu noktanın insana pek de bir faydası olmayacağına vurgu yapar. “Özgürlük, en uç durumda, insanın özgürlüğünü de aşan bir noktaya ulaştırıldığında, orada, var olduğu farz edilen sınırsız özgürlük insanın iradesini de saçmaya (anlamsız olana) dönüştürür” (Özdenören; 2019, 90) diyerek özgürlüğü bireysel değil ancak sosyal bir mesele olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Özgürlüğü enine boyuna düşünür ve bunu hissetmeye çalışır. “bir sevinç bulmalıyım kendime, mutluyum ben” diye düşünür. Özgürleşeceğine inanır. “İnsanın kendini gerçekleştirmesi yani özgür olması, onu Ben, "kişi", human kılar” (Özlem: 2014, 91). Yakup karakteri bu düşüncelerle şehre giderek kişisel varlığını özgür kılmak için çaba göstermeyi amaçlamıştır.

Aile öyküsü, “Çözülme” temasına uygun olarak yazılmıştır. Yazar çözülme ve dağılmayı hemen hemen tüm öykü boyunca hissettirir. “Ev sokağın köşesindedir. Buna benzeyen on beş yirmi evle sokak tamamlanmaktadır. Ağaçlar bile eskidir. Yaprakları tozludur.... Ev üç odalıdır... Tavanın tahtaları kararmıştır. Kirişleri kurtlar yemiş, çürümüştür.... Kırık camlar gazete kağıtlarıyla yapıştırılıp kapatılmıştır... Aradan aylar, yıllar geçmiş, ama hiçbir eşyanın düzeni ve yeri değiştirilmemiştir” (Özdenören: 2018, 30-31).

Öyküye konu olan aile gibi her biri ayrı ayrı zaman içerisinde çözülmüş ve dağılmaya uğramıştır. “Rasim Özdenören, hikâyesinin hemen her bölümünde bize, çöküşü, dağılışı, eriyişi anlatmaya çalışır. Yazarın esas maksadı budur. Bundan dolayı konusunu işlerken, hep bu duyguyu telkin eden anları, durumları, hatıraları seçmiştir. Hikâyenin bütününe olduğu kadar ayrıntılarına da aynı düşünce ve bakış tarzı hâkimdir” (Kaplan: 2019, 417). Ahşap evde yaşayan ailenin kendisi gibi evlerinin tahtaları kararmış, kiremitleri yosun tutmuş çökmeye az kala bir haldedir.

Çözülme öyküsü, kitabın son ve en uzun öyküsüdür. Sinema filmi olarak da çekilmiştir. “..Çözülme filmi 1977 yılında çekilmiş yani öykü kitabının yayınlanmasından dört yıl sonra” (Yılmaz: 2011, 395). Öyküde diğer **Çözülme** öyküleri gibi merkezde dağılmaya yüz tutmuş bir aile vardır. Kitabın diğer öykülerindeki aileler gibi bu aile de oldukça yoksuldur.

Öykü Kerim’in ve arkadaşlarının bir kumar sonrası uğradıkları yenilginin intikamını ‘arabacı’dan çıkarmak için yol keserek onun ölümüne sebep olmakla başlamaktadır. Kerim suçsuzdur ancak adı olaya bir kere karışmıştır ve kullanılan bıçak onun bıçağıdır. Baba ile iletişimi olmayan Kerim karakteri, *Hastalar ve Işıklarda* da karşılaşılan bir olguya işaret etmektedir. Baba ile suça meyilli erkek evlatların çoğu babası ile iletişim kurmayan ya da kuramayan karakterlerdir. Burada Kerim karakteri de benzer biçimde davranış sergilemektedir. Buradan hareketle Kerim’in şu sözlerini suç işlemesindeki alt neden olarak görebiliriz:

“Bana kötülük eden adam. Kaç kez boğazına sarılmayı düşünmüştüm. Beni, bizi, evini terk edip kaçırdı. Nereye gittiğini kimse bilmezdi. Hep böyle terk edilmiş büyüdük, usul usul biz de evden kaçmaya alışarak, ne halt etmeye gittiğimizi bilmeyerek. Kanımız aynı. Para vermezdi bana, vermek istemezdi. Herkesler simit alıp yerken okulda, ben onlara bakardım, acıkmamışsam bile acıkarak. Bir gece para aldım cebinden. Ertesi gün okulun ardındaki-meydanda, öteki çocuklarla kılıç çektik, üttüm. Sonra okuldan kaytarmalar.. sonunda kovdular. Bu babamın yüzünden.. sonra bir baltaya sap olamadım ne ettimse. Hazır paraya alıştım..” (Özdenören: 2018, 51). Hayatının ve ailesinin tüm sorumluluğunu babasına yüklemektedir.

Mahkemeye varan olaylar sonucu Savcının, Kerim’in sorgusunu aldıktan sonra iddianamesinde ‘serseri’ diye tarif etmesi Kerim’in özellikle belirttiği noktalardan biridir. İşlemediği bir suça maruz bırakılan karakterin durum karşısında kendisini ispata yönelmeyişi çaresiz bir benlik algısı görünümü oluşturmaktadır. Hukukun yollarının denemeden cezayı benimsemesi ya da kabul etmesi adalete duyulan güvensizlik biçiminde yoruma açık bırakılmıştır. Nitekim karakter adaleti temsil eden Savcı karakteri tarafından ‘serseri’ olarak nitelenmesi, adaletin doğru çalışmadığını ve yargı makamlarının işlerini önyargılı yaptıklarını düşündürmektedir.

2.1.3. ÇOK SESLİ BİR ÖLÜM - 1974

Rasim Özdenören’in üçüncü öykü kitabıdır. *Çözülme*’den bir yıl sonra 1974’te yayınlanmıştır. Bu kitabındaki öykülerin yayımlanmasında yine Nuri Pakdil’in etkisi bulunmaktadır. “Nuri Pakdil’in ‘ikinci hamlesi’yle Edebiyat Dergisi yayını olarak yapılır” (Eliuz: 2018, 115). *Çok Sesli Bir Ölüm* kitabında aynı adı taşıyan *Çok Sesli bir Ölüm* öyküsü, *Çözülme* öyküsü gibi Rasim Özdenören’in sinemaya aktarılan ikinci öyküsüdür. TRT tarafından Yücel Çakmaklı ve Tuncay Öztürk’ün yönetmenliğini yaptığı film yurt dışında ödül kazanmıştır. “Prag Film Festivaline katılır ve televizyon filmi dalında jüri özel ödülüne layık görülür” (Yılmaz: 2011, 361).

Çok Sesli Bir Ölüm kitabı dört öyküden oluşmaktadır: *Çok Sesli Bir Ölüm*, *Sabah Aralığı*, *Kan*, *Çatışma*. Yazarın ilk üç öykü kitabında olduğu üzere birey üstünden toplumsal, varoluşsal, dinsel problemlere dikkat çekildiği görülür. Karakterlerin arayışları dikkatlerini daha derinlere yöneltilir. “Çok Sesli Bir Ölüm’de bireyin bilinçaltı derinliğine inerek, ruhsal çözümlemelerde bulunurken, susturulmuş, bastırılmış duyguların, dış dünyanın gerçekliği ile aynı yerde çakışmamasından kaynaklanan insanlık trajedilerini, olayın somut, sosyolojik, tarihsel, ekonomik temellerini de vererek güzel bir üslupla anlatır” (Tosun: 1996, 31).

Yazarın üslubu bu öykülerde ‘Dostoyevski hassasiyetiyle’ eşyanın, doğanın atmosferinin detaylı verilmesine yöneliktir. “Çok Sesli Bir Ölüm’de bir de, yazarın doğaya olan ilgisi dikkatimi çekmektedir. Sık sık ustalıkla anlatımlarla doğa

betimlemelerine yer verilmiştir” (Tokgöz: 1999, 23). Yazarın bu öykü kitabında hastalık, yalnızlık, ölüm ve yabancılık temalarını işlediğini belirtebiliriz.

Çok Sesli Bir Ölüm’de öykü kahramanı Kamber, hasta babasını kente yetiştirmeye çalışması olay örgüsünü oluşturmaktadır. Kamber’in Bakaç Ali diye anılan ‘gezici doktoru’ arayışı esnasında geçtiği köyler ve konuştuğu insanların panoraması ayrıca verilmektedir. Ölüm temalı öyküde başkarakter Kamber ölümü henüz bilmemektedir ve bunun deneyimini en acı şekilde babasını kaybetmeyle yaşamıştır. “ölen babasıdır ama çocuk için ölüm üzerine düşünme süreci başlamıştır” (Tokgöz: 1999, 23).

Öyküde Kamber’in babasının durumunu iyi görmediği halde köye geri dönme düşüncesinden ayıplanma korkusu nedeniyle vazgeçer. Köye geri dönmeyi göze alamaması köy ahalisi tarafından uğrayacağı ayıplanmanın korkusunun yani bir anlamda yargılanma çekincesinin oldukça yüksek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. “Etik ilkeler, temelde insan haklarına dayanır; çünkü etik ilkeler aynı zamanda ahlaklılık ilkeleridir. Etik ilkeler, insanın değerli varlık olduğu düşüncesi doğrultusunda oluşturulmuştur” (Çüçen: 1993, 61). Değerlerin daha katı uygulandığı yerlerde yaşanan hukuki olaylar da aynı düzlemde etki gösterir diyebiliriz.

Sabah Aralığı öyküsü ismini bir zaman diliminden alır. Öyküde karakter, sabaha doğru işlemediği bir suçtan dolayı jandarmalardan kaçmaktadır. “Onlar kendi arkadaşlarını vurdular, ama benim vurduğumu söylüyorlar. Şimdi onların yerine suçlu benmişim gibi kaçıyorum, onlar da beni arıyor” (Özdenören: 2016, 37). Çözülme öyküsünde daha önce görüldüğü üzere işlenmemiş bir suçtan dolayı polisten/jandarmadan kaçma durumu bu öyküde de görülmektedir. Ancak Sabah Aralığı’nda farklı olarak kaderine teslim olma ya da boyun eğme görülmemektedir. Başkarakter Halil’in son anına kadar direndiğini söyleyebiliriz. “-Nereye sürüklüyorlar bizi, diye bağırdı kısık bir sesle, niye buna zorluyorlar? Niye beni yaşamaya zorladıkları hayatı yaşadım diye cezalandırmaya çalışıyorlar?” (Özdenören: 2016, 46).

Halil’in, hayatının onu sürüklediği yerde bir sorumlu bulamamaktan muzdarip olduğunu da belirtmek gerekmektedir. “kişi hak sahibi olan ve sahip olduğu hakları kullanarak insana özgü özellikleri değerlendiren özgür insandır” (Çüçen: 2013, 62). İnsanın değerli hissetmediği bir duruma isyanı olarak da okunabilecek metinde “güvenliğin sağlanması da bir anlamda adalettir” (Çüçen: 1993, 62) diyebiliriz.

Kan öyküsü, **Çok Sesli Bir Ölüm**’ün üçüncü öyküsüdür. Öykü başkarakter Zeynel’in hayatı ve ailesi etrafında konumlanmıştır. Konusu ‘toprağa bağlılık’ olarak söylenebilir. Zeynel ve eşi Fatik, zor bir süreç sonrasında kendilerine küçük bir ev yapmış, biraz toprak edinmişlerdir. Ancak bu yerler kendisine tapulu değildir. Yeni

bir haber gelir aileye üzerinde yaşadıkları toprak ve de evleri devletin yapacağı yol güzergâhında kaldığı için ellerinden alınacaktır. Bu haber Zeynel'i oldukça derinden etkiler zira o toprağa sıradan bir anlam yüklememektedir. Toprağı kendi parçası bellemiştir. Öyküde de sık sık dile getirir bunu. “Sen buralara toprak mı diyorsun? Dedi. Zeynel dehşetle baktı oğlunun yüzüne: -Yani bunca emeklerim, terim, etim, kanım heba mı olsun istiyorsun? Bize, hadi yallah dediler diye uyuz bir köpek gibi ardımıza bakmadan çekip gidelim mi?” (Özdenören: 2016, 66).

Kendi varlığını toprağa bağlamış olan Zeynel, tapusu olmadığı halde yaşadığı topraktan vazgeçmeyi bir ‘köpek’ olma durumuna benzetmektedir. “En çok gücüne giden ne biliyor musun? Sustu. –Ne diye sordu kadın. –Köpek gibi, öyle değersiz köpek gibi, oradan oraya kovulmak. Cevap vermedi kadın. Sanki başka bir şey miyiz, diye düşündü yalnızca” (Özdenören: 2016, 61-62).

Zeynel'in annesi tarafından küçük yaşta terk edilerek başka bir ailede üvey olarak yetişmesini ve yetiştiği aile tarafından hiçbir zaman kabul görmemesini toprak davasıyla bağdaştırmaktadır. Zeynel'in hayatı boyunca sahip olabildiği ve kendi kimliğini tanımlayan tek şey bir ‘dam ve bir avuç toprak’tır. Öyküde aile, yaşamını zar zor geçindirecek bir toprağa sahiptir ve ‘birileri’ onlara ‘uyuz bir köpek’ muamelesi yaparak elindeki tek varlığını almaya çalışmaktadır. Sosyal eşitsizlik, zengin-fakir vurgusunun da olduğu öyküde, Zeynel bu durumu ölüm kalım meselesi olarak görerek, kendi varlığını ortaya koyarak direnç gösterdiğini söyleyebiliriz.

Ekonomik şartlar birçok insan davranışını etkileyebilir. “Ekonomik adalet toplumda kendiliğinden zorunludur. Bireysel özelliklerin ayrıldığı, girişimler ve koşullardaki eşitsizlikler büyük adaletsizlik yaratabilir” (Çüçen: 1993, 28). Yaşam biçimini etkilediği ölçüde eylemlere de yansımaktadır. Öyküde Zeynel, içinde olduğu şartlara direnirken, problemlerinin temelini sadece ekonomiye bağlamaktadır.

Çatışma öyküsü *Çok Sesli Bir Ölüm* kitabının son ve en uzun öyküsüdür. Öykü bir birine zıt; fikir, anlayış, dünya görüşü, kültürel algı, geleceğe bakış açısı gibi meselelerde çatışmaları ele almaktadır.

Öyküde çatışmanın zeminini başkarakter Şermin ve Hala’sı oluşturmaktadır. Hala, bir adanmış ülke hayali kurmaktadır. Babaları onları buna inandırmıştır. “Bizi varlığını bilmediğimiz, yaşamadığımız ama özlemini çektiğimiz bir dünyayla şartlandırdı, gerçek bir dünyaydı bu, bir gün, bütün insanların yaşayacağı öyle bir dünyada yaşamaya özendirdi. Biliyorduk, öyle bir dünyada yaşamasak mahvolacaktık ve bu, hayatın sonu olacaktı. Dağların hallaç pamuğu gibi göklere savrulacağı gün gelecekti, kendi yüreğinde bile sığınacak, kaçacak bir yer bulamayacağın, milyarlarca insan arasında yapıyınız, kendi başına kaldığın gün. Bütün doğru haberciler ve sen.. yapayalnız.. itirafa hazır bir çaresizlikle sonsuz bekleme anları..” (Özdenören: 2016, 125). Adanmış ülkeden kastın öteki âlem

olduğunu anladığımız bu sözler üzerine Şermin'in dünyaya dönük hayalleri ve arzuları öyküdeki kutupları keskinleştirmektedir. Her bir karakter ayrı ayrı hür olacakları bir dünya arzulamaktadırlar.

Hala'nın inandığı ve ömrünü adadığı ülkenin(öte âlemin) değerleri vardır ve ancak bu değerlere uyulursa oraya ulaşılır. Hala, adanmış ülkeye ancak erdem sahibi olunursa ulaşılabilirliğini düşünmektedir. “Bizim ulaşmamızı istiyor ülkesine. Ulaşacağımızı umuyor, ummak istiyor en azından. Konuştuğu erdemler çok doğal çünkü insan ruhuna aykırı düşmüyor hiçbir yönüyle. Tersine, bir uygunluk var, insan, yüzlerce yıl önce yaşanmış o erdemlerin gerçekliğini anlıyor, o erdemlerin doğal oluşu insan ruhunun kesintisizliğinde bu gün de bizi harekete geçirebiliyor. O insanlar kendileri için de yaşayamıyordu üstelik bu erdemleri, Tanrı için, Tanrı öyle buyurduğu için yaşıyorlardı, bu da onlara daha bir yücelik veriyordu. Bunu, bu gün de anladığımıza göre bütün o hayat yeniden yaşanabilir demektir” (Özdenören: 2016, 135). Ancak Şermin'in düşünceleri daha dünyaya dönüktür ve bu durum sevgilisi Sadık tarafından ifade edilmiştir. Öte yandan babanın toplum baskısından endişe ederek Sadık'ı silahla yaralamasını ahlaki bir eylem biçimi olarak ele alabiliriz. Baba namusunun kirlendiğini düşündüğü için Sadık'ı yaralamıştır.

2.1.4. ÇARPILMIŞLAR - 1977

Çarpılmışlar, yazarın dördüncü öykü kitabıdır. 1977 yılında yayımlandı. *Çarpılmışlar*, yazarın kendi düzenlemesiyle çıkardığı ilk kitabıdır. “*Arasat, Sedir Yaprığı, Işımamıştı Sabah Daha, Mor sinekler, Ay Doğarken Geceleri*” isimli beş öyküden oluşmaktadır. “Çarpılmış/yanışa ayarlı insan imgesinden hareketle kurgulanan öykülerde fiziksel mekân, Maraş'tır. Toplumsal düzlemde yaşanan metafizik sarsıntılar ve kaos, bireysel bunalımlar yabancılaşma izleği çerçevesinde kurgulanır” (Eliuz: 2018, 117).

Yazarın önceki üç öykü kitabında, kitabın adıyla aynı ismi taşıyan öykü bulunmaktaydı. *Çarpılmışlar* kitabında, ‘çarpılmışlar’ adıyla bir öykü bulunmamakla beraber isime uygun olarak betimlenen karakterlerin varlığından söz edebiliriz. Önceki öykülerin arayış halinde olan, sorgulayan, hastalığa yakalanan bireyleri *Çarpılmışlar*'da çöküntü içerisinde yaşamaya çalışmaktadır. *Çatışma* öyküsünde olduğu gibi *Çarpılmışlar*'daki öykülerde de ailenin bireyleri arasında bir çatışma söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. *Çarpılmışlar*'ın diğer öykü kitaplarından farklı olarak öykülerde hiç noktalama işareti kullanılmadığını belirtebiliriz. “Noktalama işaretlerinin olmaması hikâyelerin bir solukta okunmasına yol açıyor. Yani, okurken duraklama olayı olmuyor. Başladıktan sonra bir yerde duraklarsanız ipin ucunu kaçırabiliyorsunuz” (Aktaran; Tosun: 1996, 40). Yazar noktalama konusunda bu sözleri söylese de diğer öykü kitaplarında noktalama işaretleri kullanmaya devam etmiştir.

Arasat, *Çarpılmışlar*'ın ilk ve en uzun öyküsüdür. *Arasat*, sözlük anlamı arsa kelimesinin çoğuludur. Ancak “Arasât, ilk devir kelâm kaynaklarında (bk. Kâdî Abdülcebbâr, s. 425) ve daha sonraki bazı eserlerde, kıyametin kopmasından sonra diriltilecek olan insanların dünyada yaptıkları bütün fiillerden sorguya çekilmek üzere sevk edilecekleri yerin adı olarak kullanılmış” (Yavuz: 1991, 335). Öyküde arasatın ilk anlamına vurgu yapan bölümler bulunmasıyla beraber, ikinci anlamının daha çok kullanıldığını söyleyebiliriz. Tanrının insanları her an görebilmesine dikkat çekilerek, Tanrının yargılayıcı ve hükmedici yönüne değinilmektedir. “Onun görmesinden nereye kaçacaksın diye fısıldadı kadın..”(Özdenören: 2018, 7).

Ejder, babasının zoruyla bir evlilik yapmıştır ve ne eşi Sabiha (Sabi) ne de kendisi bu durumdan memnun değildir. Ejder, sonrasında Elif adında bir işçi kız ile ilgilendiği sırada kızın ağabeyleri tarafından kaçırılmış ve ölümle tehdit edilmiştir.

Ejder'in öyküsünde önemli karakterlerden biri uzak akrabası olan Hala'sıdır. Halasının Ejder'e yol göstermek için ona çaba gösterdiği görülmektedir. Hala, Ejder'e mahşer anından bahsetmiştir ve ilahi adalete vurguda bulunmuştur. “Hala dediği uzak akraba kadını düşündü onun sözlerini hatırladı ‘işte öyle bir ân da gelecek celâl perdeleri tarafından bir nida işitilecek ey mücrimler şimdi sizler ayrılıңыз. (...) acaba o zaman mücrimlerin safında mı yer alacaktı yoksa tövbe edenlerin hiç günah işlememiş gibi olacağı vaadi gereğince onlardan ayrılacak mıydı..” (Özdenören: 2018, 9). Ejder'in, Halası'nın uyarılarına rağmen yine de suç işlemekten vazgeçemediği görülmektedir.

Sedir Yaprağı, *Çarpılmışlar* kitabının ikinci öyküsüdür. Öykünün kahramanı küçük bir erkek çocuktur. Rıdvan annesi ile Kenan Usta arasında bir şeylerin olduğunu öğrenir. Babanın da haberdar olduğu olayda, Babası Rıdvan'a silahın yerini gösterir ve nasıl kullanacağını öğretmektedir. Çocuk, Kenan Usta'yı evlerinde görür ve babasının öğrettiği gibi silahı kullanarak annesiyle Kenan Usta'yı vurur.

Yaşanılan olayda Baba, Anneye ve Kenan Usta'ya karşı kin duyduğu görülmektedir. Böylesi bir durumun içerisinden çıkmak için çocuğu çözüm yolu olarak gördüğünü söyleyebiliriz. “Bir gün babam beni yanına çağırıyor git Kenan ustaya anam bir şey diyecekmiş sana eve kadar gelsin diyor de sonra da arkasından git eve gittiğini görünce koşa koşa bana gel ve koşa koşa gittim babama o zaman omzumdan tutup salladı beni çekmecedeki gösterdiğim şeyi hatırlıyor musun evet ben senin arkandan geleceğim sen eve gir al onu nasıl kullanacağını unutmadın unutmadım” (Özdenören: 2018, 114). Çocuğun eline silahı verip ona ne yapması gerektiğini anlattığı ve olası olayların sonucundan haberdar olduğu görülmektedir. Babanın planladığı gibi olay gerçekleşir ve çocuk anneye Kenan Usta'yı silahla vurur. Sonunda polisler tarafından yakalanan çocuğa sakın kalmasını telkin eden baba ile çocuk arasındaki konuşma şöyledir:

“Baba

He yavrum

Anam kötü müydü ki

Aslında taşla öldürmek gerekti onu

Taşla mı” (Özdenören: 2018, 111).

İşimamıştı Sabah Daha öyküsü daha önce tahlil ettiğimiz *Arasat* öyküsünün bir devamı niteliğinde yazılmış gibi bir nitelik göstermektedir. Öyküde tekrar karşımıza çıkan Ejder karakteri, aynı karakteristik özellikleriyle yer aldığı görülür. Öyküde; annesinden bir sandığın kırılmasını isteyen Ejder, babasının paralarının orada olduğunu düşünmektedir. Baba bütün bunları bilmesine rağmen duymazdan gelmektedir. Ejder gibi bir evladın kendisine bir sınav olarak ona verildiğini düşünür. Baba sabah namazını kılmak için camiye gittiği esnada Ejder’in sandığı kırdırıp parayı aldığını görür. Yine görmezden gelerek Ejder’e merhamet göstermeye çabalar.

Yazarın önceki öykülerinde (Kundak) görülen sert baba figürünün bu öyküde inancına sarılmış ve suç işleme duygusuna yenilmemek için irade örneği gösteren farklı bir baba karakterine dönüştüğünü söyleyebiliriz. Otoriter, korkulan, nefret edilen, suçlanan baba motifinden farklı bir baba karakteri olarak erdemli ve inanca yönelmiş bu baba erdemsel değerleri temsil ettiğini söyleyebiliriz. “Adaletin içerisinde bulunan erdemler şunlardır; dostluk, birlik, vefa, şefkat, sılayı rahim, mükâfat, iyi ilişki, güzel yargı, sevimlilik, teslimiyet, tevekkül, ibadet” (Demirkol: 2018, 186). Bu açıdan yaklaşıldığında babanın adaletli bir duruş sergilemeye çalıştığını ifade edebiliriz.

Mor Sinekler öyküsü, yoksul bir aile çerçevesinde kurgulanmıştır ve ölüm temalıdır. Ailenin babası hasta yatmaktadır, dört çocuk sahibi anne bu duruma oldukça üzgündür. Akrabalardan hala, dayı, teyze ve enişte arada ziyaretlerine gelirler. Çocuklar, durumdan haberdardır ancak öyküyü evin küçük erkek çocuğundan dinlediğimiz için ölüm ve diğer meselelere onun bakış açısından görülmektedir. Dayı, hafız getirerek hastanın son anlarında hem aileye hem de hastaya kabullenişlerinde yardımcı olmaya çalışmaktadır. Hafızın da ölüm konusunda sözleri bu kabullenişe yardımcı olmayı amaçlamıştır.

Ay Doğarken Geceleri, kıskançlık ve aşk teması etrafında örülmüştür. Evin genç kızı Sultan mahalleden Seyit Abi adında biriyle görüşmektedir. Sultan’ın Durdu adındaki küçük kardeşi onlara çok kızar. O gece rüyasında Ablası Sultan ve Seyit Abi ile ilgili rüyalar gören Durdu, uyandığında bir kızgınlıkla ablasının odasına giderek entarilerini makasla parçalar.

2.1.5. DENİZE AÇILAN KAPI - 1983

Rasim Özdenören'in beşinci öykü kitabıdır. 1983'te yayımlanmıştır. İçerisinde iki oyun ve sekiz öykü vardır. Öyküler: “*Ocak, Sabahın Seher Vaktinde Aman, Bir Adam, Karşılaşma, O zaman, İt, Öteki, Çekirgeler*. Oyunlar ise okunmak için yazılmıştır; *Kapıyı Vuran Kim, Beklenen*'dir. “Ağırlıklı olarak tasavvufu işleyerek öyküsünü yeni bir yönelime sokar. Bu öykülerde, mevcut hayat tarzları ile mutluluğu yakalayamayan, yaralı, arayan insanların tasavvufla tanışmaları anlatılır” (Tosun: 1996, 40).

Yazarın önceki öykülerinde sıklıkla görülen, ruhen huzursuz, bunalım halinde olan, hayatı anlamlandıramayan ve uyum sağlayamayan bireylerin ve ailelerin arayışlarının maneviyata yöneldiği görülmektedir. *Denize Açılan Kapı*'da bu maneviyatın yolunu işaret ederek çıkış yolu gösterilmektedir. Şeytan, nefis, şeyh gibi dini motiflerin kullanıldığı öykülerin yanında bireyin iç dünyasını ele alan öyküler de yer almaktadır. Ayrıca 1984'te *Denize Açılan Kapı* öykü kitabından sonra yazara, *Türkiye Yazarlar Birliği* tarafından ‘Yılın Hikâyecisi’ ödülü verilmiştir.

Öykü kitabında yer alan ‘*Kapıyı Vuran Kim ve Beklenen*’ oyun olduğu için değerlendirme dışında bırakılmıştır.

Ocak öyküsü *Denize Açılan Kapı*'nın ilk öyküsüdür. *Ocak* öyküsünde, hapisneden çıkan karakterin baba ocağına dönüşü anlatılmaktadır. “damların kerpiç bacalarından dumanlar tütüyor, poyrazla oraya buraya savruluyor. Göğsü ağmış ulu kanatlı güvercinler halindeki yamaçlar.. kül renginde, tüyleri kıpır kıpır. Tarifsiz bir keder var bu çırpınıştaki: asılmış bir adamın etekleri savrulurcasına” (Özdenören: 2019, 26).

Yalnızlık temasının işlendiği öyküde karakterin neden ve hani suçtan hapse girdiği bilinmemektedir. *Arasat* ve *Kundak* öykülerindeki başkarakterler gibi suça meyilli ya da suç işleyen erkek çocuk karakteri üzerinden kurgulanmıştır.

Sabahın Erken Vaktinde Aman, genç bir kıza aşık olan ve geceleri sabaha kadar kızın evinin penceresini/balkonunu gözleyen karakterin, aşk ve aile sorgulamaları üzerine kurgulanmış bir öyküdür. “*Denize Açılan Kapı*'nın “Sabahın Seher Vaktinde Aman” adlı öyküsünde baba, “Çözülme”deki babaya benzemektedir. Baba çerçilik yapar ve haftanın birkaç gününü dışarıda geçirir. Oğluyla bir diyalogu yoktur ve geçimsiz bir karakterdir” (Kılınçkiran: 2019, 94).

Bir Adam öyküsü; yalnızlık, hastalık, varoluşsal bunalım ve aile gibi temalarından sonra maneviyat konulu ilk öykülerdendir. “Bu öyküde yazar, tarikatın ilk aşaması olarak nitelenebilecek olan, kişinin kendisi ve geçmişiyle hesaplaşması, işlediği günahlardan pişman olması gibi hususları anlatarak kahramanını “kapının önüne” kadar getirmiş olur” (Kılınçkiran: 2019, 101). Dervişin peşine düşen bir adamın içsel ve sembolik olarak arayışının öyküsüdür.

Karşılaşma öyküsü yazarın tasavvuf çerçevesinde yazılan öykülerinden biridir. Temasını arayış olarak belirtebileceğimiz öykünün merkezinde ‘ben’lik algısı vardır. “‘Karşılaşma’ ben’in dünyasıyla ilgilidir. Öyküde benler yoktur; ama çoğalan benlerin bütünleştikleri bir ben vardır” (Haksal: 2017, 113).

Öykünün içeriğine baktığımızda ben’den kastedilenin bir metafiziksel değer taşıdığı görülür. “Karşılaşma” adlı öyküde ise kahramanın tasavvufla tanışması anlatılır” (Kılınçkiran: 2019, 101). Manevi değerlerin işlendiği öyküde adalet ve hürriyet vurgusu bulunmamıştır.

Denize Açılan Kapı’nın **O Zaman** hikâyesi savaş konuludur. Tarih ve savaş adı verilmez. Bir çatışmanın ortasında kalan Dede, Baba, Amca ve Torun’un olay anındaki durumu anlatılır. Öyküde de dediği gibi “...kim kime ateş ediyor bilemiyoruz” (Özdenören: 2019, 62). Öykü en küçükleri olan çocuğun bakış açısından verilmektedir.

Köyün etrafının sarılmış olması ve evlerini savunmak amaçlı bir yere gidememeleri nedeniyle mekân olarak köy evleri görülür. Evden dışarıyı gözlerken iki çocuklu bir kadının ateşe tutulması sonucu kucağındaki bebeğini karlara düşürerek kaçışına şahit olurlar. Bunu gören dede, geceye doğru gidip bebeği almak ister ancak ona da ateş açılır ve dede ölür. Sabah olduğunda evden çıkabilirler. Öyküyü anlatan çocuk, bebeğin yanına gider ve onu ölü olarak bulur:

“ ‘Sen bebeğe bak’ dediler. Bebeğe gittim. Artık bağırıyordu. Zaten çoktan beri bağırılmaz olmuştu. Ağzı açık duruyordu. Küçükük elleri, çözülmüş kundağının dışına çıkmıştı. Sırtı karlara yapışmıştı. Yattığı yerden, karşısında duran birinin boynuna atılıp sarılacakmış gibi bir duruşla, öylece her tarafıyla, elleriyle ve minicik yanaklarıyla ve hayata yeni bakan gözleriyle donmuştu. Öylece kalakalmıştı” (Özdenören: 2019, 65). On üç yaşında olan çocuk karşılaştığı ölüm karşısında ne yapacağını bilemez durumdadır. Yaşlandığında o günleri hatırlayarak iç geçirir ve bebeği kurtaramamaktan yakınarak şunları söyler: “Yaşlı adamın sesi kahırla yükseldi: Kor muydum ölsün, dedi. Efendimin himmetiyle atmaca gibi kapardım ki, keferenin ruhu bile duymazdı, duysa bile kurşunu bu döşüme işlemezdi. Ben mi, Allah bilir, daha on üçümde ya var, ya yoktum o zaman” (Özdenören: 2019, 65).

Öyküde haksız yere ölüme maruz kalan bir bebeğin olması karakterlerde adalet duygusunu tetiklemektedir. Özellikle başkişinin ‘kor muydum ölsün’ sözü yaşanan çaresizliği belirtmektedir. Hayat hakkı her insanın en doğal hakkıdır ve savaş ya da çatışma gibi durumlar, sonuçları kim tarafından olursa olsun adaletsizlikle sonuçlanır. Öyküde yaşanan çatışma sonrası çocuk (başkişi) dedesini, baskından kaçan kadın ise üç aylık bebeğini kaybetmiştir. Savaşın konu olarak seçilmesi bu açıdan önemlidir ve sosyal dikkat çekme çalışması olarak yorumlanabilir. “Adalet, nizamı, intizamı, birlikteliği, kardeşliği topyekûn içtimai düzeni temin eden unsurdur” (Altıntaş: 2018, 164).

Öyküde kahramanın vicdanını duyarak bebeği kurtaramadığı için yaşadığı pişmanlık, öykünün hem evrensel hem de bireysel haklara dikkat çekmesi açısından önemli bir örnek oluşturduğu ifade edilebilir.

İt öyküsü, metafizik içerikli öykülerden biridir. *İt* kavramı nefis sembolü olarak kullanılmıştır. Hazların ve nefsin peşinden sürüklenen karakterin değişim yolculuğu aktarılmıştır. Öyküde nefis köpeğe benzetilmiştir. “Biliyorum, böyle zamanlarda ses çıkartmayacaksın, elinden gelirse önüne bir kemik atacaksın, ama ona verecek kemiklerim yok benim, olmaması da gerek, buna karşın önüne çömelip beklemek de onur kırıcı bir davranış, kimse kendine köpeğe biat etti dedirtmek istemez, tuhaf biz açmazda olduğunuzu duyumsuyorsunuz” (Özdenören: 2019, 67).

Özdenören’in *İt* öyküsü konu olarak bir farklılaşmayı işaret etmektedir. “Rasim Özdenören’in öykülerinde gelenek, temanın yeniden ele alınışı bakımından yenilenir. Bu yenileme, kurgu, dil ve anlatım olarak da karşılığını bulur. Temanın yenilenişine çok örnek varsa da tipik örneği *Denize Açılan Kapı*’daki “İt” öyküsüdür” (Yeşil: 2017, 213). *İt* öyküsü boyunca nefis terbiyesi kavramının irade ile yakın anlamlı kullanıldığını ifade edebiliriz. Yazarın hürriyeti hür irade bağlamında öykülerinde ele almasından yola çıkılarak *İt* öyküsünü bu tespitin bir örneği olabileceğini söyleyebiliriz. Nitekim Özdenören *Acemi Yolcu* deneme kitabında “*Orası: Bir Kere Daha O Kent*” başlıklı denemesinde köpekleşme ve özgürlük arasında bağ kurmaktadır: “Bir anda böyle bir çağrışımla o anda köpekleşmek; bir köpek olmak istiyor. Çünkü bir köpek, içgüdüsüyle, daima nereye gideceğine dair bir koku alabilir. Oysa o, ne koku almasını becerebiliyor; ne gerçek bir serseri olarak alıp başını bir yerlere (nereye olursa oraya) gitmesini becerebiliyor. Bütün o özgürlük nutukları falan havaya uçuyor” (Özdenören: 2019, 82-83).

Nefis mücadelesinin anlatıldığı öyküde, “Manevi bağı tesis etmek isteyen hikâye kişilerinin nefislerini terbiye etmeleri gerekir. Nefisin Rasim Özdenören’in hikâyelerinde “it” ile temsil edildiği de görülür. Mürşit/Efendi ile mürit arasındaki manevi ilişkinin tesisi için müridin nefisini terbiye etmesi, “her şey de Efendi’yi görmesi” gerekir. Kişinin nefsiyle mücadelesinde engelleyiciler vardır. bu engelleyiciler arasında “kadın” belirgin şekilde öne çıkar” (Yıldız: 2011, 242) bir biçimde olduğunu söyleyebiliriz.

Öteki’nde tanımadığı bir kadına âşık olan karakterin, aşk sandığı hissiyatın farklı bir maneviyata evrilmesi konu edinmiştir.

Çekirge öyküsü, *Denize Açılan Kapı* kitabının son öyküsüdür. Ölüm temalı Çekirge öyküsünde mezarlık metaforu kullanılmıştır. Hayat ve ölüm konusu ince bir duyarlılıkla verilmiştir diyebiliriz.

Öyküde önce iki arkadaş görünür ve bir mezarlıktan geçerler. Geçerken ‘Cumali’nin (başkişi) arkadaşına sorduğu soru ironiktir: “Cumali ilk kez: Şeyy, diye kekeledi, bizim de yerimizi ayırmamız gerekiyor mu?. Hayır dedi arkadaş. Kesinlikle, böyle bir emir yok. Başka bir şey söylemedi” (Özdenören: 2019, 85).

2.1.6. KUYU - 1999

Kuyu öyküsü uzun ve tek öyküden oluşan bir kitaptır. *Denize Açılan Kapı*’dan sonra uzun süre öykü yazmaya ara veren yazar 1999’da *Kuyu* kitabını yayımlar. Uzun aranın ardından yayımlanan öykülerde en son çıkarılan öykü kitabı olan *Denize Açılan Kapı*’daki metafizik konu çizgisini sürdürür.

Kuyu kitabında ‘nefis mücadelesi’ konu olarak seçilmiştir. Kitaba bölüm isimleri verilmemiş, bunun yerine numaralandırma yapılmıştır. Otuz üç bölümden oluşan öykünün bölümleri kısadır. Hz. Yusuf ve Hz. Züleyha’nın Kur’an’da geçen kıssasından yola çıkılarak oluşturulmuştur. “Rasim Özdenören, öykülerinde peygamber kıssalarına da göndermeler yapar. Bu metinlerden biri de bir tek uzun öyküden oluşan *Kuyu*’dur. Zihni, ontolojik sorularla bunalan, arayış içindeki Yusuf, kaldığı otelde Züleyha isimli bir kadınla birlikte olur: “Böylece o, Yusuf olmayan bir Yusuf olarak kuyuda”dır” (Özdenören: 2000, 71). “Kadın, Yusuf kıssasında olduğu gibi bir sınanma nedenidir ve öyküde de Yusuf’u baştan çıkaran rolündedir” (Yumuşak: 2012, 1293). Manevi motiflerin geniş yer tuttuğu öykülerde, insana ve insanla ilintili her şeye inanç penceresinden bakışını ele alır.

2.1.7. HIŞIRTI - 2000

Hişirtti, yazarın 2000’de yayımlanmış yedinci öykü kitabıdır. İçerisinde on yedi öykü bulunmaktadır. Bunlar: “*Kör Buluşma, Hişirtti, Koşmak, Mevsim Sonu, Buzdan Volkan, Pörsüme, Boşluktaki Duruş, Acı, Bebek ve Çılgılık ve Kadın, Kirli Camlar, Kumsalda, Karışıklık, Yara, Göl, Kumdan Temel, Tipi, Ok*” tur.

Kadın ve Aşk temalarının yoğun işlendiği kitapta, kadınların özellikle şehirli kadınların bireysel ve sosyal konumları, kendilerini algıları, hissiyatları veya düşsel dünyaları açısından dikkatle göz önüne alındıkları görülür. “Öykülerdeki aşk yaklaşımı onun *Aşkın Diyalektiği* adlı deneme kitabının bir yansıması gibidir” (Tosun: 2011, 301). *Denize Açılan Kapı*’daki geneli erkek karakterlerin maneviyat arayışları *Hişirtti*’da kadın karakterler üzerinden verildiğini söyleyebiliriz. Kendini arayışları, varoluşlarını sorgulayışları erkek karakterlerle benzerlik göstermektedir.

Öyküler, sevgi, evlilik, mutluluk, bir erkeği seven iki kadın, eş dışında sevilen biriyle yaşanan aşk, erkeklerin kullanıp attığı kadınlar, huzursuz ve şehir kadınları gibi çeşitli içeriğe sahiptir. Özellikle öykülerin psikolojik temeli için ‘sevgi’ kilit bir kavramdır. “Bu huzursuzluğun aslında bir tek sebebi vardır; Kadının hayatındaki sevgi eksikliğidir. Özellikle erkeklerle olan ilişkide (evlilik yahut flört) aranan,

istenen, iç dünyayı tatmin eden bir ‘sevgi’ye ulaşamama, böyle bir sevgiyi yaşayamamadır” (Yıldız: 2011, 244). Sevgi, kadın karakterlerin arayışlarında, hayata dair arzularında aradığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum öykülerde kadın karakterleri, sevgi arayışından doğan problemler neticesinde birtakım hatalara sürüklediğini söyleyebiliriz.

Kör Buluşma öyküsü, yarım kalmış bir aşk öyküsüdür. Eski sevgililerin yıllar sonra cenaze merasiminde karşılaşmalarını anlatır.

Yazarın **Hışırta** öykü kitabındaki öykülerin örnek bir niteliğine sahip olan aynı isimdeki, **Hışırta** öyküsü kadın karakterleri hak-haksızlık olgusu açısından anlamak için önemlidir. **Hışırta** öyküsünde olduğu gibi kadın karakterlerin haksızlıklara uğradığı ve bu haksızlıklara karşı direnç eğilimi gösterdikleri ifade edilebilir. “Bu tip öykülerde kadın; ezilen, ızdırap çeken, yalnız, âşık, terk edilen, dayak yiyen, dul, ihanet edilen, kötü yola düşmüş birisi olarak karşımıza çıkar” (Kılınçkiran: 2018, 104). **Hışırta** öyküsünde nitekim genç kız Meryem yaşadığı haksızlığa intihar ederek bir tepki göstermiştir. Kısaca öykünün özeti şöyledir:

Hışırta, Meryem isimli genç bir kız ile ondan yaşça büyük bir adam arasında yaşanan ilişkiyi anlatmaktadır. Kız, denize atlayarak intihar ederken çıkardığı hışırta sesi öykünün dramatize yönüdür. Kızın denize atlayarak intihar etmesiyle sonuçlanan öyküde çatışma değerler üzerinden verilmiştir.

Genç kız, aradığı sevgi ve huzurdan yoksun bırakılmıştır. “Huzuru, güveni ve barışı temin edecek olan en güzel davranış, şüphesiz adaletli olmaktır” (Altıntaş: 2018, 196). Adaletin olmadığı yerde huzur da güven duygusu da kalmaz.

Öyküde genç kız, ‘köpek sesine benzeyen bir insan çılgılığı’ atarak denize atlar. “Arkada umacak bir şey yok. Umut getirecek bir şey istenmiyor, böyle bir şey düşünülmüyor. Hiçbir şey düşünülmüyor. Yalnızca bu yoğunlaşmış sıvının içinde yitmek hiç yaşamamış olmak ve hiç kimseyi bağışlamamak, umutsuz, umarsız olarak yok olmak” (Özdenören: 2000, 12). Bağışlamamak kelimesinin altını çizerek, genç kızın yaşadığı haksızlığa vurgu yapıldığını ifade edebiliriz.

Koşmak öyküsü, kadın ve erkek arasındaki ilişkileri sorgulayan bir öyküdür. Öyküde kadın ve erkek ilişkisini temsilen kullanılan dişi ve erkek köpek sembolleri kullanılmıştır. Sokaktan gelen köpeklerin sesini kendi ilişkisi hakkında bir anlam çıkarmak adına yorumlayan kadın karakter, ilişkisinin umudunu dişi köpeğin havlamamasına bağlamıştır. Ancak dişi köpek havlar ve kadın kendi adına hayal kırıklığı yaşamaktadır. “Kafasında, sanki ilk havlayanın erkek, daha sonra ona karşılık vereninse dişi bir köpek olduğuna ilişkin bir kanı yer etmişti. Erkek havlayacak, diye düşündü, erkek havlayacak ve dişi, her nasılsa ona kuyruk sallayacak.. Düşüncesinin bu noktasında, kafası, gene aynı saplantıya gelip dayandı,

hayır, diye geçirdi, ben böyle yapmam, ben koşmam ve kuyruk sallamam” (Özdenören: 2000, 20).

Modern kadın sorunlarının anlatıldığı *Mevsim Sonu*’nda, “özellikle bireyselleşmeyle beraber insanın yaşadığı toplumsal değerlere ve inanca karşı kayıtsızlık artmış, güven duygusundan yoksun bir atmosferde toplumdan soyutlanmış bir tavır ile iç dünyalarında bireysel kırgınlıklar yaşayan yalnız tipler”in görüldüğünü söyleyebiliriz” (Bulut: 2013, 417).

Başkişi hayatını ve kendiliğini sorgulamaktadır ve ‘sahneye’ çıkarılan ya da vitrine konula bir eşya gibi gösterilen ‘benlik’ bilincinin yanlış veya eksik olduğunu düşünmeye başlar. “Çekici kadın masallarının anlatıldığı ortamda büyümüştü. O ortamın hazırladığı sahnede annesi gösterişle yer almıştı. Onun da annesi...geriye gidildiğinde onun da annesi.. ve kendisinin de o sahneye çıkartılmak için özenle hazırlanması sağlanmak isteniyordu” (Özdenören: 2000, 23).

Genç kızın kendinden önce kurulu olan düzene karşı bir direniş gösterdiği ve yaşananları sorguladığı görülür. Bireyin kendi varlığını kendisinin anlamlandırma çabasını bu açıdan özgürleşme eylemi olarak yorumlayabiliriz. “Bireyin kendisini dış baskı, etki ya da zorlamalardan bağımsız olarak, kendi arzu edilir ideallerine, motiflerine ve isteklerine göre yönlendirmesi, kişinin, başkalarının buyruk ve isteklerine göre değil, kendi isteklerine göre davranabilme gücü” (Özlem: 2014, 89) olarak tanımladığımız özgürlük çerçevesi içerisinde genç kız kendini arayış içerisinde girmiştir yorumunda bulunabiliriz.

Buzdan Volkan öyküsü aile etrafında kurgulanmıştır. Geçim sorunlarının yaşandığı ailede, babadan şiddet gören anne ve kızı vardır. Annenin kaybedildiği ve babanın felç kaldığı öyküde genç kız babasına öfke duymaktadır.

Ölüm temalı öyküde genç kız ile babası arasındaki iletişimsizlik şu sözlerle verilmiştir: “Babasının pencereyi tabutta yattığını düşününce bir kere daha gülümsedi ve şimdi iki komşu tabutta yatıyoruz, dedi” (Özdenören: 2000, 37). Duygularını dışarıya yansıtmakta zorlanan genç kızı “sokaklarda onu görenler buzdan bir volkanın yürüdüğünü düşünürdü” (Özdenören: 2000, 37) diyerek uzak durmaktadırlar.

Pörsüme öyküsü orta yaşlı bir kadının yaşlanma olgusu karşısında duruşu ve yaşlılık durumunu anlamlandırışı öyküleştirilmiştir. Kadının kocası, cinayete kurban gitmiş bir avukattır. “Hayatını yaşamaya bak kız, daha gençsin..” veya “Sen daha nice gençlere taş çıkartırsın!” (Özdenören: 2000, 47) denilerek çevresi tarafından teselli edilmektedir.

Boşluktaki Duruş, kadın karakterin başkişi olduğu *Boşluktaki Duruş* öyküsünde, eşinden ayrılma kararını alması anlatılmaktadır.

Öyküde adalet ve hürriyet bağlamında ele alınabilecek unsur boşanma avukatının vekâlet imzalatması olayıdır. Eşinin mağdur görünmemesi için avukattan ricacı olması ve kendinin hatalı olduğunun mahkemede belirtilmesi adalet açısından ele alınabilir. “Ancak geçimsizlik” diyebilirim dedi, o: “Ama bizimki geçimsizlik değil, ben istesem gül gibi geçinirsiniz” dedi, avukat: “Öyle de olsa, mahkemeye yasal bir neden göstermek zorundayız” dedi, o: “Ama geçimsizlik deme, başka şey söyle, bıktığımı söyle” dedi, avukat: “Bu davayı bana veriyor musun?” diye sordu, o: “Evet” dedi, avukat “Öyleyse bazı şeyleri bana bırakman gerekiyor, yasal olarak yapılması gerekeni yapacağım” dedi, o: “Bıktığımı söyle, kocamın aslında iyi biri olduğunu söyle” dedi, avukat: “İcabına bakacağım” dedi” (Özdenören: 2000, 57).

Bir başka açıdan avukatla geçen diyalogun gerçekçiliği ve de ciddiliği göze alınacak olursa hukuksal bir nitelik verildiği söylenebilir. *Aile* öyküsünde ‘yargıç’ tipini kullanan yazar, *Boşluktaki Duruş* öyküsünde de avukat tipini tercih ettiği görülür.

Acı öyküsü Ayşen isimli genç kızın ilk aşk heyecanının ilk aşk acısına dönüşünün öyküsüdür. Aşk temalı öyküde, genç kız biraz entelektüel kişilik özellikleriyle tanımlanır. ‘Cengiz’ adındaki erkek arkadaşının ablasıyla daha önceden tanıştığını öğrenen genç kız, erkek arkadaşından bir anlamda intikam almak ister ve tanımadığı bir yabancıyla sinemaya girmeye karar verir.

Bebek ve Çılgılık ve Kadın öyküsü kişilerin sevgi ve saygı noktasında birleşmesi ve bütünleşmesine örnek olabilecek bir öyküdür. “Kişinin Tanrı’ya duyduğu sevgi, insanlara duyduğu sevgiyle aynıdır” (Fromm: 2010, 80) sözünün gereğini okuduğumuz öyküde yardıma muhtaç bebekli bir kadına tanımadığı biri tarafından yardım edilmesi ele alınmaktadır. Yazarın erdemlere verdiği değeri göz önüne aldığımızda niyetin ahlakla ve insan olmakla ilgisini öyküde görebiliriz. “Özdenören, takva ve erdem arasında ayrıma gider. Erdemi iyilik üzerinde yol almak, dürüst ve yardımsever olmak gibi özellikler içeren bir kavram olarak tanımlar. Bu davranışların tamamı, bir insanda var olsa bile, o insana erdemli dememiz mümkün değildir. Erdemli olunabilmesi için niyetin ne olduğunu belirlememiz gerekir. Eğer niyet belirlenirse, bu eylemler anlamlı olur (Özdenören, 2014 b:139-140). Buna göre amacına uygun bir niyetle toplumsal kurallara ve ilkelere uygun olarak yaşayan insan erdemli ve ahlaklı bir insandır” (Akkoç: 2019, 47). Yardımlaşma gibi önemli bir değerın konu olarak seçilmesini sosyal meselelere yaklaşma çabası olarak değerlendirebiliriz. “Vicdan Tanrı’nın sesidir” ilkesi, muhafazakârların da başvurduğu önemli bir içsel denetim mekanizmasıdır. Vicdan, aynı zamanda ahlakın da kaynağıdır. İnsani ve toplumsal düzeni ayakta tutan ikinci denetim biçimi dışsal kontroldür” (Özkul: 2011, 118).

Öykünün adalet vurgusunun ise bahsettiğimiz sorumluluk bilinci üzerine olduğunu söyleyebiliriz. “Kişisel açıdan ödev bilinci adaletin en büyük yardımcısıdır” (Çüçen: 1993, 62). Öyküde ödev-sorumluluk bilinci anlamında iki

örnek ile karşılaşmaktadır. Kadının dini nikâhlı eşinin sorumluktan kaçtığı görülürken, yabancı birinin yardıma muhtaç birisine karşı duyduğu sorumluluk bilinci örnek olarak verilebilir. “Ödevlerini hakkı ile yerine getirenler toplumda diğer insanlar için olumlu örnek olurlar” (Çüçen: 1993, 62). İsimsiz adamın kadına yardım etmesi durumunu bu ödev bilincine örnek olarak verebiliriz. Dolaylı olarak adaletin sağlanmasına katkı sağladığı yorumu yapılabilir.

Kirli Camlar’da Naciye adında kadın karakterin başkişi olduğu öykü; evlilik ve saygı-sevgi kavramları çerçevesinde kurgulanmaktadır. Eşinden şiddet gören ve arkadaşının yanına sığınan kadının hem kendi içinde hem de çevresinde karşılaştığı sorunlar anlatılmıştır. Örnek olarak çevresinden “sen de hak etmişsin dayacağı” gibi önyargı içeren sözler duymaktadır.

Kumsalda, yalnızlık temalıdır. Öyküde, genç kızın ve annenin içinde olduğu derin yalnızlık hissiyle beraber, birbirlerinin hayatına istemsizce müdahale etmeleri konuşturılmıştır. Anne kendi yapamadığı ve yaşayamadığı her şeyi kızının yaşayabilmesini umut etmektedir. “Senin kendi kocanı kendin bulmanı istiyorum. Anlıyor musun?” Kız sesini çıkartmadı, şimdiye değin bu soruya ve bu talebe verilecek bir cevap bulamamıştı. Kadın, birdenbire, öfke ve kahır yüklü bir sesle bir kez daha vurgulamak istedi: “Anlıyor musun?” diye keskin bir dille sordu” (Özdenören: 2000, 88). Anne, kendi seçimi dışında yaptığı evliliğin benzeri bir durumu kızının da yaşamasını önlemek ister.

Karışıklık öyküsünde, öykünün başkişisi Gülçin adında genç bir kızdır. Erkek arkadaşı tarafından ihanete uğrayan kızın, erkek arkadaşından kışkırtılması anlatılmıştır.

Yara aşk temalı bir öyküdür. Genç bir kızın âşık olduğu adama karşı hislerini anlamlandırmaya çalışmasını anlatmaktadır.

Göl öyküsü eski sevgililerin, dağılan evlilikleri ve yarım kalan aşkları üzerine kurgulanan bir öyküdür.

Göl öyküsünde dikkat çeken bir nokta *Karışıklık* öyküsünde olduğu gibi, eski sevgiliden ya da eşten öç alma düşüncesine yer verilmesidir.

Kumdan Temel, *Hışırta* öykü kitabının diğer öykülerine göre farklı içerik özellikleri göstermektedir. İçeriğinde masalsı motiflerden olan ‘cüce’nin kullanılması bu öyküyü diğerlerinden ayırır. Öykü, bir anne ve kızının pastanede dondurma yemesi ile başlamaktadır. Küçük kız dondurmasında cüce gördüğünü söylese de annesi onu ciddiye almaz. Eve gelen baba ise bir cüce tarafından esir alındığını söylemektedir.

Tipi öyküsü Süheyla adındaki karakterin kendini kabul etmesi ve içinde olduğu duruma uyum sağlamasının konulaştırıldığı öyküdür. Evlilik ve benlik algısı üzerine temalaştırılmıştır. Konusu şöyledir: Kendinden yaşça küçük olan Haydar ile evlidir. Kırk iki yaşında Süheyla ile yirmi altı yaşında olan Haydar'ın yakınlaşması ve evliliği çevre tarafından da dikkat çeker ve Süheyla'nın yaşıyla ilgili imalarda bulunanlar olur. Süheyla eşinden şüphelense de yine ona inanmayı tercih eder.

Ok öyküsü, aşk temalı bir öyküdür. Eşinin ölümünden sonra tekrar aşk yaşamak isteyen bir kadının kendiyile ilgili iç dünyasında olan bitenleri anlatmaktadır. Yeni biriyle tanışan kadın bir yandan iç dünyasını sorgulamaktadır. Birlikte çıktıkları bir tatilde tuttıkları motel odasında dolaba kazılı bir 'ok' görürler. "Dolabın iç kapağına bir ok şekli kazınmıştı. Ok, her zaman olduğu gibi, bir yüreği delip geçiyordu. Resmi, ikisi aynı anda ayırmadı. Adam: "Bizden daha cesur olanlar da varmış" dedi. Ne demek istediği anlaşılmadı. Kadın: "Onlar cahil" diye cevap verdi" (Özdenören: 2000, 149). Ok sembolü aşkı tercih edenler açısından cesaret sembolü olarak kullanılmıştır.

2.1.8. ANSIZIN YOLA ÇIKMAK - 2000

2000'de yayımlanan *Ansızın Yola Çıkmak*, Rasim Özdenören'in sekizinci öykü kitabıdır. İçerisinde on iki öykü bulunmaktadır: "*Bir Kapının Önünde, Okalptüs, İçi ve Dışı, Ansızın Yola Çıkmak, İki Leyla, Mum, Tuhaf Şeyler, Boyalı Ölü, Yırtılma, Maske, İskelet, Ölü*". Öykülerin konu dağılımı kendini ve maneviyatını arayan bireyler çerçevesinde gelişmektedir. Benlik ve benlik bütünlüğü, manevi olana ulaşma, ilahi olanı arama, sevgiliyle bütün olma durumu, kendini kaybetme ve bulma durumları gibi temalar etrafında öyküler bulunmaktadır.

Özdenören, kitabın isminin seçilmesiyle ilgili olarak şunları söylemektedir: "Rasim Özdenören, bir röportajında kitabın adı için "O, uyduruk bir isim oldu. İlk ismi "Mum"du. Fakat başka birinin "Mum" diye bir hikâyesi var dediler, onun için değiştirmek zorunda kaldım." der ve ekler: "Keşke "Mum" deseymişiz. Daha iyi olacaktı" (Aktaran; Kılınçkiran: 2013, 81).

Ansızın Yola Çıkmak kitabının öykülerine baktığımızda kendini arayan ve bu arayışı için harekete geçen bireylerden bahsedebiliriz. Karakterlerin arayış sürecinde başlarından geçenler, olaylara karşı verdikleri tepkiler anlatılmaktadır. "Çeşitli farklılıklara rağmen bu öykülerin ortak özden beslendiğini söylemek mümkündür. Öykülerin hepsinde kahramanlar bir arayış içindedir. Arayış sonunda kahramanlar yolu bularak vahdete ulaşırlar" (Aktaran; Kılınçkiran: 2013, 82). Arayışların maneviyat açısından da işlendiği öykülere modern insanın düşüncelerinin eşlik ettiğini söyleyebiliriz. "Yayım sürecinde yazarının dışındaki müdahaleler nedeniyle içindeki ilk üç hikâye yazarın önceki hikâyeleriyle benzerlik gösteren Denize Açılan Kapı (1983) ile Rasim Özdenören'in hikâyelerinde yeni bir kapı açılır. Denize Açılan Kapı'nın da içinde olduğu yazarın 1980'den 2000'e uzanan dönemde yazdığı Kuyu

(1999) ve *Ansızın Yola Çıkmak* (2000) kitapları insanın manevi olanla ilişkisine, nefis mücadelesine odaklanır” (Yumuşak: 2012, 1287). Yazarın manevi konuları bu öykü kitabında da anlatmayı sürdürdüğünü ifade edebiliriz.

Bir Kapının Önünde öyküsü, düş ile gerçek arasında arayış halinde olma durumu anlatılmıştır. Maddi ve manevi aşkın öykü boyunca temalaştırıldığı görülmektedir. “Öyle özlemişti ki onu çağırmaklar yetmiyordu sevgiler yetmiyordu paylaşmak yetmiyordu bunların da ötesinde her şeyi aşan bir şeyler gerekliydi.....İşte karşındaydı şimdi. Bir sanrı gibiydi. Çok iyi tanıdığı fakat hiç görmediği bir sevgili” (Özdenören: 2000, 13). Rüyada gördüğü ve âşık olduğu kadını (sevgiliyi) arayışı anlatılmıştır.

Okalıptüs öyküsü, cennet bahçesi gibi betimlenen bir mekânda geçmektedir. Görsel ve işitsel unsurlar etkili kullanılmıştır. “Bu görüntünün çekiciliğine karşı koyamadan kendimi onların arasında buluyor, özgürlüğümün elimden çekilip alındığını duyumsuyorum.” (Özdenören: 2000, 21). Anlatıcının özgürlüğü, hür irade karşılığı olarak kullandığını varsayıyoruz. Gördüğü manzaranın çekiciliğine direnmek isteyen başkişinin iradesinin zorlandığını ve bu durumu ‘özgürlüğünün elinden gitmesi’ olarak yorumladığı görülür. Özdenören’in hürriyeti öykülerinde hür irade anlamında kullandığını buradan yola çıkarak ifade edebiliriz.

İçi ve Dışı öyküsünde, nereye gittiğini bilmeyen, belli bir kalacak yeri ve kimsesi olmayan, kayıp bir otobüsle ve aktarmalarla bilmediği bir şehre giden karakterin yolculuğu ve arayışı anlatılmaktadır. Yolda olma halinin somut bir anlatımı görülmektedir. Yolda otobüsleri bozulan başkişi, bir kafe karşılaştığı kadına içini döker: “O ise, sanki bunları anlatacak birini bekliyormuş ve son beklediği insan da bu kadınmış gibi davranarak: “insan kendi kendisinin aynası olabilir mi, diye düşünüyorum. Eğer bu mümkünse, insan kendi kendinin dışına çıkma imkânına sahip demektir. Ben şimdi bunu deniyorum. Kendi kendimden kaçıp kaçamayacağımı denemek istiyorum. Bunun için geziyorum” (Özdenören: 2000, 26-27).

Ansızın Yola Çıkmak öyküsünde, aşk ve kendini arayış teması, kitabın genel temasına uygun olarak benlik bütünlüğü konusu ön planda tutulmuştur. Sevilen ile duygusal bir bütün olma durumu karakterin şu cümleleriyle aktarılmıştır: “Biliyor musun, dedi, ben bazen kendime de böyle telgraflar gönderirim, onlardan bir tane de bende var.” Ama niçin? Diye kükredi Zeynep. ‘Bilmiyorum, dedi Ahmet, bazen karıştırıyorum: sen mi bensin, ben mi senim, ne bileyim?’” (Özdenören: 2000, 34). *Ansızın Yola Çıkmak* öyküsünde, aşkın ve arayışın mekânı olarak benzin istasyonu çevresinde yol-yolculuk bağlamında kurgulandığını söyleyebiliriz.

İki Leyla’da, *Leyla* kelimesi öyküde çift anlamda kullanılmıştır. İlk anlamı olarak, başkişinin eski iş yerindeki bir kızın adıdır. İkinci anlamı ise âşık olan/olunan kişi bağlamındadır. Genç kızı ve kendini aşk çerçevesinde düşünen karakter tanıştığı

yaşlı adamdan sonra kendisinin de sevilen olabileceğini ve aslında kendisinin de bir Leyla olabileceğini düşünmektedir. “Çünkü önünde artık iki tane Leyla duruyordu, biri o olan Leyla, biri de öteki Leyla” (Özdenören: 2000, 38).

Mum öyküsü, alegorik bir anlatımla işlenmiştir. Gerçeküstü bir mekânda geçer. Bir ‘Bina’dan bahsedilir ancak bu bina kurgusal bir yerdir. Bina da aranan yerin bulunmasında güçlük çekildiği görülür. “Tedirgindi. Binanın dış yapısının nasıl olduğu, neyle yapıldığı bilinmiyordu -yalnız kendisi değil, kimse bilmiyordu bunu-, içyapısı da anlaşılır gibi değildi. Birileri bir yerlerden mi fısıldıyor, yoksa bir ilhamla mı öğreniliyor: bu binanın içinde güya bir kent varmış, kentin mahalleleri, çarşıları, devlet daireleri, okulu bu binanın içindeymiş” (Özdenören: 2000, 39-40). Bu mekânda aranan yerin bir ‘tekke’ olduğu daha sonra söylenir. “ve sonunda önsezileri onu yanıltmadı ve binaya bağlı, fakat onun terası gibi duran bir yerde konuşulanmış olan tekkeye ulaştı” (Özdenören: 2000, 40).

Tuhaf Şeyler öyküsünde, öyküsünde iki genç vardır. Sevgili olan bu iki genç arasında şöyle konuşmalar geçmektedir: Kız “Karışık biriyim, demişti kız ona, beni zor anlarsın sen, beklide anlayamazsın, çünkü ne bileyim ben, bakarsın herkesin eğlendiği yerde bana sıkıntı basar, gözyaşımı saklamak için ne yapacağımı bilemem, bazen da herkes ağlarken, inanmıyorsun değil mi, kendimi tutamam, gülmeye başlarım, her şey iç içe gelişir bende” (Özdenören: 2000, 43) diyerek kendini tanımlar. Genç adam kızdan ayrıldıktan sonra evine gelir ve annesine olanları anlatır. Annesinin sözleri ile kızın sözlerinin birbirine karşılık geldiğini görür.

Boyalı Ölü öyküsü, iki gencin sohbetlerinde geçen bir kavram olarak ‘boyalı ölü’ konusunun tartışılması üzerine kurgulanmıştır. Rüyasında duyduğu bir ses ona boyalı ölünün ne olduğunu söyler. Başkişi bu ses ile karşılaşmaktan çekinmektedir. “Ses ona: “Yavrum, diye sesleniyordu ona, boyalı ölü nedir biliyor musun, diye soruyordu ona, o boyalı ceset, süslü ceset?” sözlerini söyler. Ceset istemediğini haykıran delikanlı ‘ölü sevice’ olmak istemediğini haykırır ancak sesini kimse işitmez.

Yırtılma öyküsü, rüyayı anlatmaktadır. Sur üflenir ve kefen içerisinde olan ceset kefeni yırtarak mezardan çıkmaya çalışır. O sırada kendisine ‘Yaz’ diye bir buyruk verilir. “Sen yaz! İşlediklerini yaz! Ya bu mağaradan geçip serin yerlere ulaşacaksın ya da buraya dü-şe-cek-sin!” Cılız itiraz yeniden: “Ama ben..” diyecek oluyor. Ancak havada savrulan zincirin sesi onu susturuyor” (Özdenören: 2000, 56).

Öyküde delikanlı rüyadan uyandıktan sonra kendini yere atar. Anne eski erenlerden söz eder oğluna. “Bütün acemiler böyle konuşmuş. Acemi olanlar uçuğunu gizleyemezmiş, onun için de kıdemliler onları hor görürmüş, sırrı saklamadılar diye. Kıdemlilerse uçtuklarını asla göstermezmiş. Bence de sırrın ortaya dökülmesi uğursuzluk getirir” (Özdenören: 2000, 59). Oğlan bunun üzerine uçmak

istediğini söyler. Annesi bunun bir sır olduğunu ve bu sırrın da sır olarak kalması gerektiğini söyler.

Maske, yazarın, sembolik anlatımının yoğun olduğu öykülerinden biridir. Maske kavramına sembolik bir işlev yüklenmiştir. Öyküde tren istasyonunda daha önce maskesini gördüğü ve kendisini bu maskeden tanıyacak olan genç bir kızın arayan bir delikanlının karşılaşması anlatılır. “Kahramana göre maske takan sadece insanlar değildir, insanı nefsinin arzularına boyun eğdiren şeytan da maske takanlardandır. Maske takan sadece diğer insanlar ve şeytan da değildir. İşin acı tarafı kahramanın sevdiği kız ve hatta kahramanın kendisi de maske takanlardandır” (Kılınçkiran: 2019, 88). Sevgiliyle bir bütün olma durumunun anlatıldığı öykü birbirinde bulunan ve maskeler ardına gizlenmeyen daha hür bir sevginin peşinde olduğu görülmektedir.

İskelet öyküsü, çalışmak için kasabasını ve ailesini terk eden ‘Zehra’ isimli orta yaşlı bir kadın anlatılmaktadır. Köyüne geri dönen kadının kendini anlamada ve olduğu yere alışmakta zorluklar çektiği görülmektedir. Katıldığı bir sohbette Şeyh’e danışarak kendi arayışını anlamlandırmaya çalışmaktadır. “ Zina, fuhuş, hırsızlık, cinayet, yalan söylemek.. bunlar kebairdendir efendim” der” (Özdenören: 2000, 69). Gece uyuyamayan Zehra’nın odasına eski sevgilisinin iskeleti gelir ve konuşurlar.

Ölü öyküsü, genç bir kızın kendini arayış sürecinde karşılaştığı ‘ölü olmak’ kavramı üzerine kurgulanmıştır. Hayatın sırlarının peşinde koşarken daima çekildiği yerin Doğu olduğunu da söyleyen genç kız ‘Doğu’ya yürümek istemektedir. Aradığı ‘özgürlüğün’ orada bir yerlerde olduğunu düşünmektedir. Ölümün onun için özgürlük anlamına geldiğini vurgular. Bunun için gittiği bir ‘Kutsa Ev’ de tin’ini arayışını sürdürdü. “O kutsal izbe eve gittiğinde henüz bir ölü olduğunu bilmiyordu, ne ölü olduğunu, ne de olması gerektiğini.. ona bir ölü olup olmadığını bilip bilmediğini sorduklarında, bir fikri bulunmadığını anlattı, onlar da dediler ki, sen şimdi bir ölüsün, ama bir ölü, ölü olduğunun bilincinde bulunmadıkça onun ölü olmasının bir değeri yoktur...” (Özdenören: 2000, 77). Maneviyat arayışının kadın karakter üzerinden verildiğine örnek olarak verilebilecek öyküdür. Öyküde karakterlerin cinsiyetleri değişse de maneviyatını arayışın nedeni özgürleşmektir ve yolu kendini keşfetmekten geçmektedir. “İslâm inancının bütün insanlığa sesleniyor oluşu ve sosyal sınıf oluşumuna izin vermeyişi insanları eşit kılmaktadır. Bu eşitliğin doğal sonucu olarak hürriyet kavramı ortaya çıkmaktadır. İslâm inancını demokrasinin kendisi olarak gören C. Meriç’e göre Batı düşüncesi hürriyeti bir hata yapma faaliyeti olarak görürken Müslüman sonsuz hakikat sahibi olana boyun eğmektedir” (Meto: 2020, 41). Bunun için inanç yönelişi daha çok tercih edilmektedir.

2.1.9. TOZ - 2002

Rasim Özdenören'in dokuzuncu öykü kitabı *Toz*, 2002' de yayımlanmıştır. İçerisinde on yedi öykü bulunmaktadır. Bunlar “*Toz, Güller, Gece, Mağara, Kapatılmış Gün, Dolambaçta, Çılgılık, Cehennem, Fırtına, Gölge, Oyun, Çalılıkta Yanan Ateş, Uğultu, Gecenin Sesi, Menzilsiz Yolculuk, Havuz, Soyтары*”dır.

Toz öyküleri ‘*Hışırıtı*’ öykü kitabındaki öykülerle benzerlik gösterir. *Hışırıtı*’da kadın, cinsellik, aşk, arayış gibi temalar etrafında kurgulanan öyküler bulunmaktadır. *Toz*’da ise benzer bir şekilde aşk, kadın ve arayış söz konusu olacaktır. “*Toz*” öyküsüyle başlayan kitaptaki bütün anlatılar, içten içe birbirini tamamlayan ve güçlendiren öyküler izleği. Her metin, ayrı tipler, karakterler etrafında dönüyor; her metin ayrı ayrı dikkatlice, belki birkaç kez okunmayı gerektiren bir yoğunluk taşıyor. Bir çırpıda okunabilen öyküler değildir bunlar. Hatta her okunuştan sonra, özel ve kendine özgü bir tat bırakıyor”(Haksal: 2017, 142).

Toz kitabıyla *Aşkın Diyalektiği* aynı yıl yayımlanmıştır. *Toz* öykülerinin *Aşkın Diyalektiği*’ndeki denemelerle benzer yönlerinin olduğunu Ali Haydar Haksal şöyle dile getirir: “*Toz*” da öykü ile deneme arasındaki bağlantı, felsefi denilebilecek düşünceyi öyküleştirme gücü yeni bir tarz oluşturur. Özdenören bu kitabı *Aşkın Diyalektiği* ile birlikte yayımlamıştır. Bu durumun anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. *Toz*’un anlatım tekniği ile deneme eseri olan *Aşkın Diyalektiği* birbirine benzerdir”(Aktaran; Kılınçkiran: 2019, 82).

Toz öyküsü aşk temalıdır. Havva adındaki başkarakterin, havadaki rüzgar aracılığı ile sevgilisinin toz biçiminde yanına gelerek ve aşk üzerine konuşmalarını aktarılmaktadır. “Havva diye seslendi aynı ses... sana bir keresinde gene söylemiştim, diye sürdürdü ses, hatırlıyor musun? Sevilen sevdirmezse, seven sevemez. Hatırlıyor musun?” Havva: “Hatırlıyorum, ama..” Duraksadı, sonra sürdürdü: “Aslolan seven mi, sevilen mi?” Aslolan elbette sevilendir”(Özdenören: 2002, 10)

Toz öyküsünün içeriğine baktığımızda sevme, sevilme ve sevgi kavramları etrafında oluşturulduğunu ifade edebiliriz. “*Toz*” öyküsü, başlangıçta sadece nesnenin öyküsü olarak başlıyor, öykünün ilerlemesiyle birlikte anlatıyı nesnenin dışına taşıyor”(Haksal; 2017, 143).

Güller öyküsü, hizmetçisiyle birlikte yaşayan *Nazire* isimindeki orta yaşlı bir kadının öyküsü anlatılmaktadır. Ninesinin bir öğüdü üzerine kimseyle evlenmeyi istememiş ve yaşı zamanla ilerlemiştir. Gündüzleri mahallede çocuklarla vakit geçiren kadın ve geceleri İngiliz yazarın aşk romanlarını okumaktadır. “Kızım, diyordu ninesi, günün birinde nasıl olsa evlenirsin, dikkat et, evleneceğin herif seni senin onu seveceğinden daha çok sevsin!” Böyle bir olguyu nasıl denetleyeceğini söylememiştir”(Özdenören: 2002, 12). *Güller* öyküsü yalnızlık temalıdır. Öyküde *Nazire* karakteri, hayatını yalnız geçirmesine bir neden aramaktadır diyebiliriz.

Gece öyküsü, şehir hayatının huzursuzluklarının bireyin iç dünyasında yarattığı içe dönük yaşayış şeklini ele almaktadır. Bireyi aşan onu kutsayan bir yol bulan öykü karakteri, kendini keşfetme sürecini kendine dönerek tanımlamaya çalışır. “ ben, kendi kelimelerimle sevişirim diyordu. Ben kendi kelimelerimle elbisemi dikerim, iğnem ve ipliğim ve kumaşım, benim kendi kelimelerimden imal edilmiştir, öpücüğüm kendi kelimelerimden yapılmıştır, benim duru, durgun, dokunulmaz, soğuk sıcaklığım, hep aynı kelimelerden, benim kendi kelimelerimden yapılmıştır: başkalarının kelimesinin bana işlememesi işte bu yüzdendir. Çünkü benimki onların hepsininkinden daha değerlidir, öyle değil midir?”(Özdenören: 2002, 19). Karakter, kendi kelimelerini rehber edinmiştir. Kendi kelimeleriyle kendini var etmiştir. Öyküde kişinin kendi varlığını anlamlandırmaya çalışılması yönüne dikkat çekebiliriz. Bu anlamda varoluşu temalaştırdığını söyleyebiliriz.

Mağara öyküsünde, mağara kelimesi çok anlamlı olarak kullanılmıştır. Öyküdeki anlamı şöyledir; saklanan, dışarıdan ayıran ve saklanan yer şeklinde ele alınmıştır. **Mağara** öyküsünde dul bir kadının intiharla sonuçlanan düşünsel yolculuğu anlatılmıştır. (Kendini yalıtımla istediğinde bunu yapabiliyordu, o zaman, çocukları da içinde, kimse giremiyordu o yalıtılmış alana”(Özdenören: 2002, 24). “Ben kendi mağaramın içindeyim ya, gerisi umurumda değil”(Özdenören: 2002, 24). Karakterin düş ile gerçeği ayırt etmekte zorlandığını ifade edebiliriz.

Kapatılmış Gün öyküsünde, eşi tarafından aldatılan bir kadının kızıyla birlikte, kasabasına babasının yanına dönüşü anlatılmaktadır. Kendini yaşadığı şeyler karşısında oldukça yorgun ve bitkin bulan kadın, dış dünyaya karşı bir içe kapanma çabası içerisinde olduğu görülür. Eşi tarafından güveni sarsılmış olan kadının diğer erkeklere karşı güvensiz bir duruş takındığı söylenebilir. “hepsinin canı cehenneme.. hayır, kocasını aldattığını kabul edemezdi, bir gülümsemenin bedeli böyle tahsil edilmemeliydi!”(Özdenören: 2002, 28).

Dolambaçta öyküsünde, dünya hayatının bir kısır döngü olduğunu fark eden iki kişinin birbirini çağrı vesilesiyle arayışları anlatılmaktadır. Erkek bir çağrı alır ve çağrının peşine düşer, dolambaçta olduğunu bilerek kimseye güven duymamaktadır. Kadınla karşılaştığında onun da dolambaçta olup olmadığından emin olamaz. Sonunda kadından şüphelense de kendini onun ayağının altına bırakır ve teslim olur. Hayatı özetleyen şu sözcüklerle öykü son bulur: “Git. Gel. Sonra bir daha git. Dolaş. Kendini kaybet. Unut ve Öl”(Özdenören: 2002, 34).

Çılgılık öyküsünde, dünyadan umduğunu bulamamış, haksızlığa ve ihanetlere uğramış kadın karakterin öyküsü anlatılmaktadır. Yıkılmışlık duyguları içerisinde son anlarında çılgılığa dönüşen bu ses, kimse tarafından işitilmemektedir. “Karmakarışık seslerin arasında yükselen çılgılığı da işitiyordu, daha kimsenin işitmediği, daha işitmeye güç yetiremediği, işittiği anda kendini artık bu dünyanın dışında bir yerde bulmaya hazırlıklı olmasının uyarıldığı (evet, çılgılığın içinde böylesi

bir bildiri de gizliydi ve bu gizi yalnızca kendisinin bildiğini biliyordu): yükselen çığlık kendi gırtlığının derinliklerinden yükseliyordu ve zaman zaman bu çığlık bir zevk ve haz gülüşüne dönüşüyor, kahkahalaşıyordu. “Zalim! Zalim!” diye inleyen haykırışına kimsenin kulak verdiği yoktu...”(Özdenören: 2002, 35).

Karakterin “Zalim! Zalim!” diyerek yaşadığı haksızlığa dikkat çektiği görülmektedir. Zalim kelimesi sıfat olarak kullanılmaktadır ve acımasız, haksız davranan anlamlarına gelmektedir.¹⁰ Öyküde kadın karakterin sevgi arayışı veya fark edilme çabası içerisinde olduğu anlatılmaktadır. Kadının bu çaba uğruna içindeki iyiliği dışarı vuramadığı ve kötü şeyler yaptığı şöyle anlatılır: “Böylece içindeki iyiyi dışarı vurmayı beceremediğini duyumsuyor, çünkü kendinin sürekli kötü, kösnül, kancık bir dişi olarak algılandığının ayrıımıdadır. Üstelik bu görüntüyü reddetmek istemiyor, tersine benimsiyor, gülücükler dağıtıyor, skandalların ortasında duruyor, çamurların üstünde sıçırıyor, sıçrayıp etrafa çirkefler saçıyor(...) belki böylelikle onun da sevgi istediği, onun da sevgiye gereksinimi olduğu anlaşılabilir olur”(Özdenören: 2002, 36).

Allah’ın emrettiği üzere insanlar birbirine emanettir: “Allah’ın (iki cinse) birbirinden farklı özellik ve lütuflar bahşetmesi ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar”¹¹ İnsanlar tarafından korunmasız kalan karakterin adaletsiz-haksız bir hayat yaşandığını ve bu durumlara sürüklendiğini söylenebiliriz. “Gözlerini açtığında düş gördüğünü düşündü: beklemediği kimselerle birlikteydi şimdi: onlardan her zaman nefret ettiğini düşünüyor, onları asla bağışlamayacağını biliyordu”(Özdenören: 2002, 37). Haksızlığa maruz kalmış olmak duygusu oldukça zordur. Haksızlığa karşı direnç göstermek insanın verdiği en doğal tepkilerden biridir. Öyküde ‘çığlık’ atılarak yaşanan haksızlığa direnç gösterilmektedir. Karşılıksız kalan çığlıklar neticesinde kadın yaşamını yitirmektedir.

Cehennem öyküsü, yalnızlık ve yabancılaşma temalıdır. Tren istasyonunda başlayan öyküde küçük bir kızın babası tarafından annesinden kaçırılması anlatılır. Öykünün olay merkezinde ayrılma esnasında yabancı birinin küçük kıza “cehennemde yanacaksın” diye sesleniş yer almaktadır. Babasıyla arası kötü olan genç kız bir gün af dilemek için kapısına gelen babasını duymazdan gelmiştir. Bunun hemen devamında tanıştığı bir adama onun cehennemi olacağını söylemiştir.

Fırtına öyküsü, mağara benzetmesiyle verilen şehirden uzak kır evinde geçmektedir. Kadın dışarıdaki fırtınanın içerisinde kendisine bir şeyler ya da birilerin gelip onun beşikteki bebeğini alacağından korkmaktadır. Öykünün sonunda bu korkunun yerini şefkat aldığı görülür. Kadının beşikte canı pahasına korumaya

¹⁰ TDK: Zalim: Acımasız ve haksız davranan, zulmeden.

Zulüm: Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyğı, eziyet, cefa. ET: 15/10/2022.

¹¹ Nisa: 34.

çalıştığı bebek ise ‘bez’den bir bebektir. Kadın, bebeğe gerçek evladı gibi davranmaktadır. Onu artık sütü olamayan ‘kuru’ göğsü ile emzirmeye çalışır.

Gölge öyküsü, ‘kıskançlık’ temalıdır. Genç adamın iki kadın arasından yaptığı seçim sonucu kadınlardan birisinin seçilen kadının gölgesinde kalması durumu anlatılmaktadır. Öyküde gölgede bırakılan kadın sürekli, kaza geçirerek hayatını kaybeden adamın hayaliyle konuşmaktadır. Gölgedeki kadın, mezar ziyaretinde karşılaştığı sevgilisinin karısı ile konuşarak arkadaş olur. Hamile olan kadının çocuğunun asıl annesinin kendisi olduğunu düşünmektedir.

Oyun öyküsü, önceden birbirini tanıyan iki eski sevgilinin ölümcül bir oyuna dönüşen rastlantıları anlatılmaktadır. Karşılaşma sonrası ikisinin de aklında aynı şey vardır: ölüm. “ya o beni öldürecekti ya da... hazırlıklı olmam gerekiyordu”(Özdenören: 2002, 59). Eski sevgililer, otele giderek rus ruleti oynamaya başlarlar. Ancak kız sürekli sorguladığı duruma daha fazla dayanmayarak arabasına binerek gitmeye çalışır. Kaza yaparak ölen kızın ölümünden kendini sorumlu tutan eski sevgili polisi arayarak kendini ihbar eder. Ardından kendi de intihar eder.

Çalılıkta Yanan Ateş, Allah’ın Hz. Musa’ya yanan çalıların içerisinden seslenmesi hadisesi öyküde aşk temasıyla beraber sembolize edilmiştir. Öyküde dünyevi aşk, manevi aşkın ateşine benzetilerek sembolize edilmiştir. Aşk temalı öyküde, eskiden birbirini seven iki kişinin tekrar buluşması anlatılmaktadır.

Kadın, eski sevgili tarafından aldatılmıştır. Ancak yine de adamı sevmekte olduğu düşüncesi hâkimdir. Sevgilinin yanında kendilerini daha özgür hissederler. “Kendini özgür duyumsadığını biliyordu. Onunla gezmeleri sırasında anlamıştı böyle olduğunu”(Özdenören: 2002, 70). Özgürlük sevginin bir türevi olarak duygu niteliğinde ele alınmıştır.

Uğultu öyküsü şehirlerin arka sokağı olarak tabir edilen suç işleme oranlarının yüksek olduğu mekânlara benzer bir yerde geçmektedir. Birkaç serserinin dilenci kılıklı adama saldırmalarıyla başlamaktadır. Dilenciği kurtarmak için ‘şehrin öteki ucundan gelen adam’ süper kahraman veya veli edasıyla kalabalığın ortasına atılmaktadır. “ Ne Allah’ı lan, sen kimsin de Allah diyorsun!” diye çıkışıyorlardı. Derken kentin öteki ucundan koşarak bir adam çıkageldi: Bırakın onu!” diye bağırdı. “ Sen kimsin?” diye hepsi ona doğru baktı bu kez. “Ben onu tanıyorum. Ben onun tanıyım. O doğru söylüyor. Bırakın onu.” Hepsi güldü kentin öteki ucundan gelen adama: “Sen bizim copumuzun lezzetini tatmamışsın her hal..” dediler. “Dur vurma!” diye bağırdı kentin öteki ucundan gelen adam. “Vurursam n’olur?” diye sordu. Öteki ve copunu havada savurmak istedi. İşte o sırada: “Ah!” diye bir sayha yükseldi kentin öteki ucundan gelen adamın ağzından. Ötekinin, copu tutan eli havada asılı kaldı, gövdesi sarsıldı, yüzünde bir dehşet ifadesi görüldü, gözleri alabildiğine açılıp kalmıştı, kulağının artık duymadığı belliydi, belleği de yitmişti,

çünkü elinde asılı kalmış olan copu orada kımıldamadan niçin tuttuğunu artık bilemiyordu, saçarının birden ağardığını gördüler, altmış yaş birden yaşlanmış ve yaşı doksana ulaşmıştı”(Özdenören: 2002, 76).

Yazarın çocukluğunda okuduğu cenk öykülerinden esinlendiğini söyleyebiliriz. “İlkokulun beşinci sınıfını Malatya’da okuyan Rasim Özdenören ve ikiz kardeşi Alâeddin Özdenören, küçük bir kitapçada yutarcasına Hz. Ali Cenkları, A. Ziya Kozanoğlu, F. Fazıl Tülbentçi romanları okurlar. Okuma sevdaları Malatya’nın bu küçük kitabevi kitaplarını okuyarak başlamıştır”(Kılınçkiran: 2019, 34). Kentin öteki ucundan gelen adam bir sözüyle olağan üstü işler yapar. Kurtarıcı yönüyle verilen ‘şehrin öteki ucundan gelen adam’ için cenk öykülerindeki kahramanlara benzetildiğini ifade edebiliriz. Adaleti sağlayan biri olarak algılandığı ve mücadele içerisinde fiilen yer aldığı için öykü adalet kapsamında ele alınabilir.

Gecenin Sesi, yaşlı olan ‘dev’ takma isimli bir adam ile ‘nünü’ adındaki genç kız arasında yaşanan ilişkiyi ve ‘dev’in ölümünden sonra yaşananları anlatılmaktadır.

Menzil Yolculuk öyküsü aşk temalıdır. Menzil kelimesi yolculukta dinlenmek amacıyla durulan veya konaklanan yer anlamına gelmektedir.¹² Öykü, menzil kelimesi etrafında kurgulanmıştır diyebiliriz. Aşk temalı öyküde komşularının görücü usulü bir görüşme ayarladıkları başkışı (adam) bu görüşmeye giderken yolda gördüğü kadına ilk görüşte âşık oluşu anlatılmaktadır. Daha önce de görüp âşık olduğu kadın ile gelecek hayalleri kurmaktadır. “Başka adres yok, dedi düşünerek, benden başka adres yok. Benden başka menzil yok”(Özdenören: 2002, 92). Bu karşılaşmadan sonra birbirlerinden başka menzillerinin olmadığını düşünürler.

Havuz öyküsü eski sevgilisiyle yeniden bir araya gelen bir adam anlatılmaktadır. Kadının eşinin ölümünden sonra tekrar görüşmeye karar verirler ve adam kadına ‘kedicik ’ diye hitap etmektedir.

Soytarı öyküsü, *Gecenin Sesi* isimli öyküyle benzerlik taşımaktadır. Aşk-kendini arayış temalı diyebiliriz. Öyküde kadın karakterin kendilik bilincine sahip olduğu görülmektedir. Kendi kararlarını almanın ve alabilmenin sorumluluğunu hissetmektedir. Özgür bir yaşamı kendi kendini keşfederek ulaşabileceğine inanmaktadır diyebiliriz. Bu açıdan özgürlük, ontolojik bir sorun olarak ele alınmıştır diyebiliriz.

2.1.10. İMKÂNSIZ ÖYKÜLER - 2010

2010 yılında yayımlanan *İmkânsız Öyküler*, yazarın en fazla öykü içeren kitabıdır. İçerisinde seksen öykü bulunmaktadır. Bunlar; “*Kel Satıcı, Kör Kemancı, Kuklacı, Derinlerdeki Oyun, Banliyö Treni, Baş, Ex., Palyaço, Kavg, Uçağın Arkasından Koştum, Çölde Bir Kâşane, Pazar Boşluğu, Uluma, Kedicik, İki İstasyon*

¹² TDK, ET: 30/09/2022.

Arasında, Öcün Yüreğine Saplanan Kama, Taverna Kapısının Önünde, Kütük, Ayak İzleri, Temmuz, Hasta, Bir Odanın Fotoğrafı, Işıklar Sönünce, Sabah Molası, Arınma, Kördüğüm, Ses, Korkak ve Öteki, Bir Öğle Yemeği, Boş Sokak, Cuma, Sağır Gece, Hazan, Soğuk Döşek, Temmuz Karı, Burgaç, Düşüş, İnilti, Yakarış, Öyle Bir Gece, Kuytu, Fıtil, Şaşkın Yolcu, Dehliz, Yitiriş, Alevli Düşünceler, Böcekler, Düğüm, Metal Yokuş, Bayrama Giderken, Kasım Esrikliği, Cadde-i Kebirde Yaşanan Hasret, Sevgililer, Karartı, Köprünün Döşünde, İskele, Sevgi Putu, Göğe Doğru Uzanmak, An, Kuytulukta, O, Geçmişten Gelen Gece, Soğuk Işık, Çocukluğun Labirentinde, Karmanyola, Yitirilmiş Yüz, Çelik Işıltısı, Sarhoş Sokaklar, Bekleyen, Perdeler, Piknik, Sonsuz Kahvaltı, Beklemek, Yitik İnsanlar Çölü, Kırk Bir Dil, Otel Duvarları, Karanlık Bir Geçit, Ateş Tüneli, Aramak, Yitik” öyküleridir. “İmkânsız Öyküler, imgesel bir üslubun kullanıldığı; kurmaca özelliklerin bu yöntemle ön plana çıkarıldığı kısa öykülerdir”(Eliuz: 2018, 126).

Yazarın farklı konulardan oluşan ve bir araya toplanmış öykülerinin kitabı *İmkânsız Öyküler*, içeriği en zengin öykü kitabıdır diyebiliriz. Bu kitabında, fantastik öykülerin yanında, toplumsal meselelere değindiğini ve adalet, sosyal, bireysel konularla beraber, mimari yapıları, bireysel bunalımı anlatmaktadır. “Deneme ile öykü arasında gidip gelen bu öykülerde ortak nokta, bir imkânsızlığın anlatılmasıdır. Bu imkânsızlık duygusu içinde hayat, ölüm, zaman, hakikat, benlik, aşk, tasavvuf gibi kavramlara gönderme yapılır. İstediklerini elde edememelerine bağlı olarak gerçekleşen hayatın anlamsızlığı, öykü kişilerini, imkânsız olanların peşinde sürükler”(Bulut: 2013, 72).

Kel Satıcı öyküsü, kurgusal anlamda yazarın, fantastik öykülerinden biridir. İki sıkı dost olan Kel Satıcı ile Çolak Berber arasında geçen ‘dostluk’ temalı bir öyküdür. Kel Satıcının tezgâhı ile Çolak Berberin tezgâhları yan yanadır. Kel Satıcıya Gelen Çolak Berber’e uğramakta, Çolak Berbere gelen Kel Satıcıya da gitmektedir. Kel Satıcı, Çolak Berber’e bir sirk masalı anlatır ve Çolak Berber’in ağzından bir ‘ah’ sözü çıkarak yolculukları başlamaktadır.

Kel Satıcı, öyküsünün olay örgüsü ve karakterleriyle benzer unsurlar taşımaktadır. Bu öykü, *Kör Kemancı* ile yakın dostu ve aynı zamanda iş arkadaşı olan Bıçak Bileyici arasında geçmektedir. Kör Kemancı, söylentiye göre, annesi babasının üvey kızıdır. Öyküde yine bir sirk vardır ve Kör Kemancı, Bıçak Bileyici dostundan kendisini bu sirke aldırması için istekte bulunur. Bıçak Bileyici dostu buna çok sevinir ve çıkığından çıkardığı uğultu sesi arasında ortalıktan kaybolurlar. Daha sonra ikisini sirk afişlerinde görenler olduğuna dair dedikodular çıkar.

Kuklacı öyküsünde bireysel bir direniş anlatılmaktadır. Yolda karşılaştığı eyleme katılma isteği taşıyan başkışı sonrasında bu eylemi sorgulamaktadır. Kim tarafından yaptırıldığı ya da kendisinin neden içlerinde olmadığı gibi sorulara cevap aramaktadır. “Gösteri yapanların kim olduğu önemli değildi, sonunda hepsi benim

hemşerim oluyordu (...)Gösterinin dışında kalmak zorunda bırakıldığım üzerine düşünmeye başladım (...) Acaba gösteriye katılanlar kendi adına mı hareket ediyordu?”(Özdenören: 2010, 18).

Eylemler, toplu yürüyüş ve gösteri hakkı olarak devlet tarafından vatandaşa belli şartlar çerçevesinde verilmiş kanuni haktır. Düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında ele alınabilecek bu olay karşısında karakterin eyleme dâhil olmayı düşündüğü görülmektedir. Ancak “yoksa herkes bir kuklamıydı?” sorusundan sonra yolunu değiştiren başkişi kendisinin de kukla olmaktan kurtarıldığını ifade etmektedir. “Yolum kesildiği için ben bir kukla olmaktan kurtarılmış mı oluyordum?” (Özdenören: 2010, 18). Bu açıdan kendisinin de bir kukla olup olmadığını sorgulaya çalışmaktadır: “Benim kuklacım kimdi? Çünkü kuklalar durduk yerde oynamazdı, onların bir oynatanı olurdu. Kimdi kuklacı?”(Özdenören: 2010, 18). Eylem hakkına eleştirel bir yaklaşım sergilendiğini söyleyebiliriz.

Derinlerdeki Oyun öyküsünde, dolandırıcılık anlatılmaktadır. Sokaklara tezgâh kuran kurnaz üçkâğıtçı tarafından dolandırılan adamın, derinlerde oyun olduğunu düşünerek ve oyunu anlamaya çalışarak dolandırıcılar tarafından tuzağa düşürülmesi kurgulanmaktadır.

Oyun oynayan kişiler dolandırıcıların eline dikkatli baktıkları halde hata yapmaktadırlar. Bunu gören başkişi kendisi de oyun oynamaya karar verir ve ardından üst üste kaybetmeye başlar. Polislerin gelmesiyle kaçan dolandırıcılardan sonran kendisinin de dolandırıldığını anlar.

Banliyö Treni, Sezai Uğurlu’ya ithaf edilmiştir. Öykü, bir tren yolculuğu hayaliyle yaşayan başkişinin sonunda dayanamayıp banliyö trenine binerek yolculuğa çıkması anlatılmaktadır.¹³ “Trene binmeyi, bir tren yolculuğu yapmayı isteyen bendim. Her gün yanı başımdan geçen banliyö trenini gerçek tren sanan da bendim. Bunun içindir ki tren yolculuğu yapmayı canım çektiğinde, her gün önünden geçtiğim banliyö istasyonuna uğramaktan kendimi alamadım”(Özdenören: 2010, 21).

Baş öyküsü, başkişinin ilginç fikirlerini paylaşmak için arkadaşını aramasıyla başlamaktadır. Evde ve arabada gizli güçler olarak nitelenen birtakım insanlar tarafından dinlendiğini düşünmektedir. Arkadaşıyla yaptığı telefon görüşmesinden sonra arkadaşının yakalanmasını şöyle anlatmaktadır: “Kitaplığındaki kitap polis tarafından yakalandı. Onu mor ve kızıl ötesi bir işle meşgul oluyor sanarak işlem yapmaya koyuldular. Her şey mümkündü. Mümkün olmayan da mümkündü”(Özdenören: 2010, 24).

Arkadaşı fikirlerinden dolayı tutuklanır. Bilinmeyen bir şekilde cinayete kurban gider ve mahkemeye sunulması gereken deliller karartılır. “Ama ne

¹³ Sezai Uğurlu Maraşlı bir şairdir. *Öpünce Güvercin Oluyordu Sabahlar* isimli şiir kitabı bulunmaktadır.

tutuklayanlar ve için tutukladığını biliyordu, ne de tutuklanmış olan niçin tutuklandığını”(Özdenören: 2010, 24).

Mahkemeye sunulan delillerin karartılması ve kişilerin mahremiyet alanlarının dinlenmesi gibi adaleti yanıltacak durumlara yer verilmesi, adalete duyulan güvensizlik durumunu yeniden öyküye taşımıştır. “Sizin aracınızın telefonu, sizin mahremiyet alanınızda bulunmuyor; o telefon, benim mahremiyetimin alanı içine giriyor: sen, benim mahremiyetimin alanı içine girmekle kamusal alana çıkmış oldun ve benim mahremiyetimi ihlal ettin. Seni tutukluyorum”(Özdenören: 2010, 25). Yetkili kişilerin dinlemek ve takip etmek için ürettikleri bahaneler ile ironik bir alay söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

Öykü adalete fazlaca atıf yapıldığı görülmektedir. Öyküde kullanılan kelimelere baktığımızda; mahkeme, kamusal alan, mahremiyet alanı, polis, tutuklanma gibi hukuki ve güvenliğe yönelik olduğu görülmüştür.

Öyküde adalet-adaletsizlik çatışmasıyla verilmiştir. Haksız yere yapılan bir tutuklama ve dinleme eylemleri eleştirilmiştir.

Ex, İngilizce kökenli bir kelime olup; eski, önceki, sabık anlamlarına gelmektedir.¹⁴ Öykü anlatıcısı başkışı baldan zehirlenmiştir. Kaldığı hastane odasında yan yatakta yatan hasta bir kasap bulunmaktadır. Öyküde hasta kasaba gelen ziyaretçiler ve verdikleri tepkiler anlatılmaktadır.

Palyaço öyküsünde gösterişli bir yılbaşı akşamı anlatılmaktadır. Öyküde gece vakti kutlamalarının şaşaalara anlam veremeyen başkışının tepkisi anlatılır. Palyaçodan kasıt Noel babalardır. Başkışı, öfkeyle Noel babalardan kaçmak ve uzak durmak istemektedir.

Kavga öyküsü, iki delikanlının kavgasına şahit olan üçüncü bir kişinin bakış açısından anlatılmaktadır. Biri zayıf öteki iri yarı olan delikanlıların kavgasında zayıf olanın iri yarı olanı nasıl yere serdiği anlatılmaktadır.

Uçağın Arkasından Koştum, otobiyografik niteliklere sahiptir. Öykü, yazarın büyüdüğü Maraş'ta geçmektedir. Öykü ben anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Öykü, hayatında hiç uçak görmeyen bir çocuğun şehrin üstünde afiş dağıtan bir uçağı görerek, bu afişlerden yakalayabilmek için uçağın peşinden koşması anlatılmaktadır.

Çölde Bir Kâşane'de Kâşane sözcüğü, süslü büyük ev, saray anlamlarına gelmektedir.¹⁵ Çölde yalnız başına yaşayan bir kadının gösterişli evine at çalmaya gelen haydutlar anlatılmaktadır. Haydutlardan biri daha sonrasında kadının yanında kalmaya karar vermesi konuşturulmuştur.

¹⁴ Ex: İngilizce bir sıfattır.

¹⁵ TDK: Kâşane. ET. 17/12/2022.

Pazar Boşluğu, öyküsünde kentli olmanın, kentte yaşamının zorluğu anlatılmaktadır. “Ben iflah olmaz bir kentli oldum” sözleri *Pazar Boşluğu* öyküsünü özetleyen bir cümledir. Öykü pazar günlerinin anlamı üzerine kuruludur ve pazar günleri ise şehir yaşamının ürettiği bir zaman dilimidir. Öyküde de söylenildiği gibi kırsalın zamanı yoktur.. Hatta yazar akşam kavramının bile kente özgü olduğunu ileri sürer. “Akşam, yalnızca kentin üstüne iner, kıra değil. Ve lamba, yalnızca kentin derin sokaklarında solgun ışığını kaldırım taşlarının üstüne döşer”(Özdenören: 2010, 43).

Uluma, gecenin bir vakti araç altında kalarak ezilen köpek yavrusunun sabaha kadar duyulan ulumalarının anlatıcıda uyandırdığı ölüm düşüncesi anlatılmaktadır. Sesin kesilmesini beklerken ölüm ve hayat üzerine düşünceler aktarılır.

Kedicik, *Uluma* öyküsüne benzer nitelikler taşımaktadır. Gece yeni doğmuş bir yavru kedinin annesine yalvarışı sanılan sesin anlamlandırılması anlatılır. Sabah kalkıp baktığında erkek bir sarman olduğunu görülür. Duyduğu sesleri *Sait Faik'in Hişt Hişt* öyküsünde olduğu gibi mümkün bir şey olarak düşündüğü anlatılmaktadır.

İki İstasyon Arasında, başkişinin çocukluğunun geçtiği iki Anadolu kasabasının ikisinde de istasyona yakın oluşunun hayatında yarattığı derin izler anlatılmaktadır. Ziyaretlere gelen çok sevgili eş, dost, akrabaların gidişlerinin istasyondan olmasının yanında, bu ayrılık ve kayıp duygusuyla duvarlara çentikler atmaktadır. Bu durum başkişinin yetişkin çağlarında yine hayatında önemli bir yer tutmaktadır. İstasyon anlatıcı için ayrılıkların, yitip gitmelerin mekânı olarak yer almaktadır.

Öcün Yüreğine Saplanan Kama adlı öykü, ‘İngmar Bergman’dan esinti’ notu ile başlamaktadır.¹⁶ Oyun yazarı ve yönetmen Bergman’ın The Virgin Spring (Genç Kız Pınarı) filminden esintiyle oluşturulan öykü, çağın olumsuzluklarına bir eleştiri özelliği göstermektedir. Eleştiri yazısı niteliği gösteren öykü, 2017’de Yeni Şafak gazetesinde yayımlanan bir yazısıdır. Adalet duygusunun ön planda tutulduğu yazıda, çağın getirdiği eksikliklerin zarar verdiği değerlerden en önemlisi olan adalet düşüncesinin bir erozyona uğraması sonucu kaybedilen aidiyet ve güven duygusunun yol açtığı yıkımlara değinilmektedir.

Adaletin kaybedilmesi insanların korumasız kalmasına ve toplumların yıkımına sebep olmaktadır. Öyküde bir ailenin canı kılıklı biri tarafından katledilmesi anlatılır. İyilik yaptıklarını düşündükleri kişiler tarafından katledilmeleri adalet konusunun önemli bir mesele olduğuna dikkati çektiğini söyleyebiliriz. “Adalet. Bu kelimenin günümüzde ifade ettiği anlamı yeterince bildiğimiz

¹⁶ İsveçli oyun yazarı ve yönetmenidir. En ünlü eseri yönettiği Yedinci Mühür isimli sinema filmidir. Filmlerinde metafizik ve varoluşsal konuları işlemiştir. <https://www.biyografi.info/kisi/ingmar-bergman>. ET: 18/12/2022.

söylenebilir mi? Onun kapsamı yeterince biliniyor olaydı vahşete kalkışanlar gene de teşebbüslerini yürürlüğe koymaya cüret edebilir miydi?” (Özdenören: 2010, 54). Öykünün temasının adalet kavramı çerçevesinde kurgulandığını ifade edebiliriz.

Taverna Kapısının Önünde öyküsünün konusu; dilenci kılıklı ya da görünümlü bir adamın başkişiden, bir restorana girmek için yardım istemesini anlatmaktadır. Dilenci kılıklı adam çul giymektedir ve bu nedenle restorana alınmamaktadır. Başkişiden bu nedenle yardım istemektedir ancak tüm çabaya rağmen restoranın patronu kıyafetini değiştirmedeği ya da tamamen soyunmadığı sürece içeriye alamayacağını ifade etmektedir. Bu noktada dilenci şunları söylemektedir: “beni niye kendilerine benzetmeye zorluyorlar ki?”(Özdenören: 2010, 59). Öykünün temel vurgusunun “Yaradılış açısından insanlar arasında herhangi bir fark yoktur”(Altıntaş: 2018, 161) anlayışına uygunluğu bu açıdan dikkat edilmesi gereken bir yerdir.

Patron kılık kıyafet kanunundan bahsederek ikna etmeye çalışmaktadır. “Benim işittiğim şu ki, çul elbise anayasanın 5. Maddesine aykırıymış. Anayasanın 5. Maddesi 12. Maddeye göndermede bulunuyormuş. 12. Madde ise anayasanın ruhunu içeren 1001. Maddenin açıklaması ile ilgiliymiş. Böylece anayasanın bin küsur maddesi içeriği tümüyle ihlal edilmekteymiş”(Özdenören: 2010, 58).

Anayasa maddelerinden 5. Maddeye baktığımızda; “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır”¹⁷ ifadelerini görürüz. Kişilerin refahının, huzurunun, temel hak ve hürriyetlerin bahsedildiği bu madde yine anayasanın 12. Maddesi ile desteklendiği söylenir. Anayasanın 12. Maddesine baktığımızda; “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder” denilerek kişilerin hak ve hürriyet kapsamından bahsedilmekte olduğu görülür. 12. Maddeyi ise anayasanın ruhu olduğu söylenen 1001. Madde ile desteklendiği ifade edilir. 177 maddeden oluşan anayasada 1001. Madde bulunmamaktadır.

Yazar öncelikle ilk olarak hak ve hürriyetleri konu eden anayasal maddeleri ilk kez bir öyküsünde kullanmıştır. Ancak 5. ve 12. Maddeleri öyküde doğru kullandığı halde 1001. Madde isimli maddenin kurgusal olarak eklediğini söyleyebiliriz. Kullanılan anayasa maddeleri hak ve özgürlükleri içermesi açısından önemlidir. Adalet ve hürriyete dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

¹⁷ TC. Anayasası, madde:5 ve madde: 12.

Kütük öyküsü yazarın ikiz kardeşi olan bir başka yazar Alâeddin Özdenören'e ithaf edilir. Arkadaşlarıyla bir ırmağa giren birkaç yeni yetme delikanlının ırmakta sivrulması ve teker teker kendilerini kenardaki kayalara tutunarak kurtarmaları anlatılır. Yalnızca içlerinden biri en son sudan çıkan delikanlı içinde olduğu durumun felsefesini yapmaktadır. O ırmağa hayat ırmağı olarak girmiştir; ırmak ona ölüm ırmağı gibi davranmıştır. Hayat ve ölüm temaları beraber işlenmiştir.

Kısa öykü özelliği gösteren **Ayak İzleri** öyküsü, yüz on dokuz kelimelik bir öyküdür. Varoluşsal bir sorgulamanın, anıların ve deneyimlerin, neden ve nasıl olduğu konusunu tartışılmaktadır.

Temmuz öyküsü yazın yarattığı intiba üzerinden varoluşu anlamlandırmasından oluşmaktadır. Geline ve gidilen, dağılan ve toparlanan şeylerin, açıklanan ve cevapsız kalan soruların çıkarımı yapılmaktadır.

Hasta öyküsü, hasta olan kişinin neden hastalığa yakalandığına dair sorgulamasından oluşmaktadır. Kendisinin Tanrı tarafından seçilmesinin nedenini sorgulamaktadır. İçinde olduğu duruma anlam veremez ve kendini kabul konusunda sorunlar yaşadığı söylenebilir.

Bir Odanın Fotoğrafı, fotoğraf çekmek üzerine yapılan düşünceler üzerinden kurgulanmaktadır. Öyküde oda içerisinden duvarların ardının fotoğrafının çekilmesi söz konusudur. Yaşananların hayata bıraktığı izlerin fotoğrafı çekilebilir mi? Anlatıcı bunun sorgulamasını yapmaktadır.

Işıklar Sönünce öyküsünde, ışık sözcüğü hem gerçek hem de mecaz anlamı ile kullanılmıştır. Öyküde ışıkların olmadığı bir anda çevreye nasıl yavaşça uyum sağlandığının tarifi yapılır ve bu tarif aynı şekilde mecazlaştırılmıştır.

Sabah Molası, sabah namazına giden kişinin, cami yolu boyunca gördüğü, duyduğu şeylerin izlenimleriyle duygu ve düşünce dünyasında yaşadığı derin hissiyatı anlatır.

Arınma öyküsünde oruç tutmak konu edilmiştir. Anlatıcı burada orucun şımartılan vücudu terbiye ettiği üzerinde durduğu söylenebilir. On bir ay boyunca her dileği yerine getirilen vücudu dururdan ona kendini ve ne olduğunu hatırlatan orucun, insan için temizlenme arınma sebebi olduğunun altını çizmektedir.

Kördüğüm öyküsü, Özdenören'in adli bir meselede neler yapılması gerektiği üzerine kurguladığı bir öyküdür. Adli bir olayın çözümünün nasıl olacağı konusunda açıklamaların yer aldığı öyküde, yapılan mesleğin meşakkatlerine değinilmiştir. Eskide yaşanan bir cinayetin, intihar mı yoksa planlı bir katliam mı olduğunun açıklaması adli tıpçıların ve bilirkişilerin yapacağı açıklamalar sonucu yargıda karara bağlanır.

Öyküde yaşanan ve ya tanık olunan cinayet sonrası susmayı tercih eden kişilerin içerisinde düşükleri vicdan azabı anlatılmaktadır.

Ses öyküsü, sabah vaktinde oluşan seslerinin öyküsüdür. Günün erken vaktinde sokakta tek başına yürüyen karakterin, çevreden duyduğu sesleri iç dünyasında anlamlandırmasıyla oluşturulan bir öyküdür. “Duymak, dinlemek” temalı öykü, bir genç simitçinin sabah sabah simit satarken hayata ve çevreye sesiyle yaydığı nidaların mutluluğu ile bitmektedir.

Korkak ve Öteki öyküsünde, korkmak ve iğrenmek kelimelerinin anlamları üzerinden kavramsal olarak yazılmış bir öyküdür. Korkunun iğrenmeye; iğrenmenin korkuyla olan savaşı anlatılmaktadır.

Bir Öğle Yemeği öyküsü, sonbaharı ifade eden ve güz olarak tabir edilen zamanın insanlar üzerindeki etkisinden bahsedilmektedir. Her güz zamanı dostlarından ayrılarak trenle yeni yolculuklara, yeni menzillere giden karakter için bu mevsim ayrılık duygusu ile özdeşleşmiş olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle her gittiği yerin bir hamisi olduğunu düşünür. Belli başlı şehirleri sayar ve hamilerinden söz etmektedir.

Boş Sokak öyküsü, elli yıl önce işlenen bir cinayetin itirafının yer aldığı gazete haberini okuyan karakterin, yaşanan bu haksızlık üzerine vicdan, hak, hukuk ve adalet ile ilgili sorgulamalarının anlatıldığı bir öyküdür. Adli hata olarak sayılan iki kişinin idamının hangi adalet ile düzeltileceği hangi hukuka sığıldığını tartışır. “O iki insan, idam edilme korkusuyla aylarca yaşadı: bu, bir gün öleceğim korkusu değil, onu aşıyor, arkada bırakıyor: bu idam edilecek miyim korkusu.. doğal ölüm korkusuyla karıştırılamayacak bir durum: vahidi kıyas yok burada”(Özdenören: 2010, 88).

Kıyas ‘ölçme, takdir ve eşitlik anlamlarına gelmektedir.¹⁸ Anlatıcının üzerinde durduğu nokta yaşanan haksızlığın hiçbir şekilde ilahi tarafının olmamasıdır. Tamamen insan kusuru olarak kalmış bir olayın geri döndürülemez bir haksızlığa sebep olması durumu anlatılmaktadır.

Cuma öyküsü, namaz sonrası cami etrafında ve içerisinde yaşanan duygu dolu anların anlatısıdır. İnsanı huzura sürükleyen sestten ve dostlarla kurulan zikir halkasından yola çıkarak Hz. Peygamber’in de hissiyatı anlamlandırmaya çalışılmaktadır.

Sağır Gece öyküsünde, iş yolu üzerinde akasya ağaçlarına tünemiş kuşları her zaman gören karakterin, o gün işe giderken görememesi ve bunu hayra yormaması anlatılmaktadır.

¹⁸ TDV İslam Ansiklopedisi, ET: 25/12/2022.

Hazan öyküsü, yüreğinin derinliklerine işleyen derin bir keder sahibi olmanın anlatıcı üzerinde oluşturduğu ölüm düşüncesiyle somutlaşması anlatılmaktadır. Ölüm temalı bir öyküdür. Rilke'den de bir alıntı yapılmıştır. "Rilke amcamızın sözü beynimde mıh gibi çakılı duruyor: demek buraya yaşanacak yer diye geliyorlar; burası ölünecek yer desem daha doğru, diyordu." (Özdenören: 2010, 97).

Soğuk Döşek öyküsü, kırık bir aşkın öyküsüdür. *Soğuk Döşek*, musalla taşı için kullanılan benzetmelerden biridir. Öyküde başkışının namaz kılmaya gittiği camide rastlantısal olarak eski sevgilisinin cenaze namazını kılması ve sonrasında yaşadığı derin sarsıntı anlatılmaktadır. Öykü ölüm ve aşk temalı olarak değerlendirilebilir.

Temmuz Karı, yaşanmamış bir aşk öyküsü anlatılmaktadır. Bir çocuğun küçükken evini taşıdığı kadınların, kızların aşkına nasıl tesir edeceğinden habersizliği ve bilinemezliği anlatılmıştır. 'Aşkın iki kişilik baş dönmesi' benzetmesini ise epigrafın yapıldığı Cevdet Karal'ın 'Kar' şiirinden alıntıdır. ¹⁹Yeni Şafak gazetesinde 'Cevdet'in Horozlu Aynası' isimli bir köşe yazısı da yazan Özdenören şunları söylemektedir: "'Horozlu Ayna ve Ölüm" deyiş ustalıkları, buluşlar, imgeler, simgeler yumağı... İnsan, ah, keşke şair burada kendini kapıp koyuverse, sıkıntılanmasa, kendini kasmaya diye iç geçiriyor. İnsana görkemli şiir tatları sunabilecek olan girişimler, sonunda ağza çalınan bir parmak bal olarak kalıyor"²⁰ diyerek şairin şiirleri hakkında görüşünü belirtmiştir.

Burgaç kelimesi, "su ya da hava akıntısının, önüne bir engel geldiğinde ya da karşılıklı olarak çarpıştıklarında çukurlaşarak, dönerek oluşturdukları çevrinti"²¹ anlamlarına gelmektedir. Yazar öyküde bu ayrıntıyı kullanmakla beraber tanımını da yapmaktadır. Burgaç kelimesinden yola çıkılarak sorgulama hissi anlatılmaktadır.

Düşüş öyküsünde, dünyaya geliş anlatılmaktadır. Hz. Âdem'in dünyadaki ilk gününü anlatılır. Dünyayı, kendini bilmediğini ve tüm bunları daha önce nasıl fark etmediğini anlaması öyküleştirilmiştir. "Öbür taraftayken de kendinin bilincindeydi, ama orada, henüz bir gövdesinin olduğunu bilmiyordu. Şimdiyse gövdesinin iki yanında iki kol uzandığını, kollarının ucunda, bileklerinden başlayan eller olduğunu, ellerinin parmaklarla tamamlandığını görüyor, şaşırıyordu" (Özdenören: 2010, 112-113). Hz. Havva'dan ayrı düşmesi, acıkmaya, hacetinin gelmesi gibi insani durumlar yaşaması üzerine Cebail'in (AH) ona öğretmesi anlatılmaktadır.

İnilti öyküsü merhamet temalıdır. Merhameti Ebulleys Kavşenci anlatısı üzerinden kurgulanmıştır. Bu anlatıya göre Ebulleys Kavşenci, her şeye ağlamış, bir

¹⁹ Trabzon'lu şair, yazar, editör Cevdet Karal'ın şiir kitapları; Horozlu Ayna ve Ölüm, Hilkin İlk Günleri, Cesedi Nereye Gömelim, Uzun Sürdü Hazırlığım, Alışveriş Listesi, Sevgililer ve Bir Daha Sevemeyecekler İçin Küçük Şiirler ve Diğerleri, Büyük Kekeme ve Cebail'in Yakarışı.

²⁰ Yeni Şafak gazetesi arşiv: ET: 29/12/2022.

²¹ TDK Güncel Sözlük: ET. 25/12/2022.

gün bir mezarın yanından geçerken mezarda gördüğü kadından duyduğu ‘anne’ iniltisi üzerine günlerce ağlamış. Bu anlatıyı Hz. Peygamber’in bir sözüyle de zenginleştirir; “Ağlayabilenler ağlasın, ağlayamayanlar ağlar gibi dursun!”. Sözde hayatın, gülmek ve eğlenmek yeri değil, yaşanan hayatın hüznü olduğunu ve merhametin kaynağının hüznü olduğunu da belirtir.

Yakarış öyküsünde çocukluk anılarından yola çıkılarak Allah’a yakarmak ve af dilemek durumları anlatılmaktadır. Önce nedenini anlamadığı ve unuttuğu dansın provalarından sonra tüm oyuncu çocuklardan hep bir ağızdan yükselen tek bir sesi eşliğinde dua edildiği ifade edilir.

Öyle Bir Gece, varoluşsal düşünceleri içerisinde bir gece vakti otele rehber eşliğinde gelen adamın, kendini ve varlığını anlamlandırması anlatılmaktadır.

Kuytu öyküsünde, inzivaya girme/çekilme anlatılmaktadır. Kendini ve Allah’ı arayan karakterin kendini bulmak ve anlamak için çekildiği köşesine kuytu denilmektedir. Allah’ın kuluyla kaldığı yegâne zamandır onun için kuytu anlatıcı için oldukça önemlidir.

Fıtil’de Shakespeare’den alınan bir epigraf öyküleştirilmiştir. Epigraf ‘*Sevginin içinde o alevi söndürecek tükenmekte olan fitil gibi bir şey vardır.*’ Öyküde sevgilisini arayan başkışı, sevgilisinin onu yok edeceğinden bir yandan endişe etmekte bir yandan da onu aramaktan vazgeçemeyeceğini düşünmektedir. “Bağrında yanan fitil tükenme bilmez. Çünkü alevi ateşi o fitilden gelir ve ciğer bu ateşe körük olur. Aslında, o fitil, ardından koştuğu sevgilinin ta kendisidir”(Özdenören: 2010, 130).

Şaşkın Yolcu öyküsü aşk temalıdır. Aşkın bir suç olarak algılanmasıyla aşkın kendisini ilahi adalete teslim etmesi durumu sembolize edilmiştir. Âşık, âşık olmasının verdiği azap ile ilahi merceden af beklemektedir. Ona göre her güzelliğin bir cezası vardır. “Ah, cehennemin, tam da bu güzelliği ortasında boy verdiğini nasıl kestiremez insan? Orada da yol göstericin bir melektir. Onun işaretleriyle cehennemin diplerine doğru yol bulmaya çalışırsın. Ve düşünürsün ki, madem onun yol göstericiliğiyle yol alıyorum, madem yoldaşım odur ve madem beni oraya süren güç O’nun istemiyle yön veriyor, ne gam. ve böyle bir yolculuk insan için ne devlet!”(Özdenören: 2010, 132). Aşkın ilahi emirle yaşanması, aşkın gücüne güç kattığı söylenmektedir. Yeryüzü aşkı olan ‘esmer güzellik’ adındaki sevgilisi, artık onun için kendisini en büyük aşka götüren bir melek olarak belirtildiği ifade edilebilir.

Dehliz öyküsü, Dostoyevski’den alınan bir epigrafla başlamaktadır. “*İnsan ezilip mahvedilmek, ona, en korkunç bir katili bile duyunca titretecek kadar ağır bir ceza verilmek istenirse, gördüğü hizmetin tamamıyla anlamsız, tamamıyla faydasız olduğu duygusu verilmelidir.* Öykü bu epigrafin açıklaması şeklinde kurgulanmıştır.

İnsana kendini işe yaramaz hissettirmenin ona verilecek en ağır ceza olduğu vurgusu yapılmaktadır. Fiziksel cezalara nispeten insanlara verilen psikolojik cezalar daha ağır hasar oluşturur. Dehliz sembolik bir hapishanedir. Karakter oradan çıkmanın kurtulmanın yollarını aramaktadır. Sembolik bir arayışın ve kurtuluşa ermenin öyküsü olduğu söylenebilir.

Yitiriş öyküsü, yitirilen değerli bir şeyin arayışının sürdürüldüğü ve yitirmenin aslında önemli olmadığı anlatılmaktadır. Önemli olanın sürekli aramak eylemi olduğuna vurgu yapılmaktadır. Öyküde bir çocukluk anısına yer verilmektedir. Buna göre; çocukken yapılan bir hatadan dolayı babanın küçük çocuğu, evlerin kiler bölmesinde bir gece boyu kapatılır. Gün aydınlanana kadar orada kalan çocuk, yaşadığı cezanın arkadaşlarının başına da geldiğini bilmektedir.

Alevli Düşünceler öyküsü, Ebubekir Eroğlu'nun bir epigrafi ile başlamaktadır: "Alevlere bırakılmış düşünceler daha çoğunu söyler haberlerden". Öykünün anlatıcısı İslamiyet'e göre savaşmanın belli şartlara bağlı olduğunun altını çizmektedir. Hz. Ali'nin de şu sözüne yer verilir; "Hamle et ya Kâfir!". Çatışmalarda ve orada haksız yere yaşanan insan kaybının eleştirildiği görülmektedir. "Tren köprüünün tam orta yerine geldiğinde ateş almış fitil dinamite ulaşmış olacaktı. Belki biz de köprüyle birlikte havaya uçacaktık. Ve Vatan borcumuzu böylece ödemiş olacaktık. Ne aptallık!" yanlış anlaşılan bazı olgulara değinirken yapılan her mücadelede olduğu gibi savaşta da insanlara her ne olursa olsun savunma hakkı verilmesi gerektiğini anlatılmaktadır. "...birden tepemden bir uçak filosu bombalarını üstüme salıyor. Burada, ölüm değil kahredici olan; böyle apansız, savunmasız, habersiz ve ilgisiz bir haldeyken ölümle tanıştırılmak"(Özdenören: 2010, 137).

İnsana kendisini savunma hakkının verilemesi gerektiği ve bu hakkın en doğal hakkı olduğu söylemektedir. Asıl haksızlık olan aniden ve habersiz bir şekilde, en doğal hakkı olan yaşama hakkının elinden alınmasıdır. Savaşlarda veya çatışmalarda yaşanan bu durumlar hiçbir şekilde insan haklarına sığmamaktadır. "Konu, savaştır her şey mubahtır sorununda düğümlenmiyor"(Özdenören: 2010, 140). Adaleti savaş konusu üzerinden sosyal yıkımının etkileri üzerinden verilmiştir.

İnsan hakları çerçevesinde yazarın *Alevli Düşünceler* öyküsünde adalet ve adaletsizlik, hak-haksızlık kavramlarını yorumlayışı görülebilmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkılarak İslamiyet'te insan haklarına saygı gösterilmesi noktasında bazı emirlerden bahsedilebilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Adalet ve ihsan, adaletle hükmetmek, ahde vefa göstermek, affetmek, merhametli olmak, zulüm yapmamaktır. Müminin en mühim özelliği adil olmasıdır. Çünkü müminler "başka milletlere numune olmak üzere orta ümmet" olarak yaratılmışlardır. Orta yol adil olandır. Öyle ise mümin zulüm yapamaz, yapmamalıdır"(Altıntaş: 2018, 201). Yazarın vurguladığı adaletli yaşam vurgusunun herkes için olduğunu söyleyebiliriz.

“Beni döşümden kurşunla, tamam.. ama kallesliğe asla geçit verme!”(Özdenören: 2010, 141) sözüyle de haksızlıklara karşı direnç göstermenin önemine işaret etmekte olduğunu ifade edebiliriz.

Böcekler öyküsünde karakterin, rüyasında gördüğü böcekler, sonrasında korkuyla karışık bir kâbusa dönüşmektedir. Başkişi, uyandığında sokaktan gelen yüksek bir müzik sesi duyar ve insanların bunu kendine neden yaptığına anlam veremeyerek düşüncelere daldığı görülmektedir.

Düğüm öyküsü, varoluşçu bir anlayışla yazılarak, bireyin kendini ve dünyadaki varlığını anlamlandırması sembolik olarak anlatılmaktadır. Öykünün tematik merkezi, düğüm motifi üzerinden verilme çalışılmıştır.

Öyküye göre düğüm için iki ucu olan bir ip gereklidir. Öyküde bu iki uçtan birini kaybeden kişinin düğümün diğer ucunu nasıl kaybedebileceği anlatılmaktadır. “Düğüm atabilmek için iki uç gerekli diyordum. Başlangıçta varlık bütünlüğümde o iki ucun bulunduğunu görüyordum. Vardılar ve oradaydılar. Sonradan uçlardan biri kayboldu ve düğüm çözüldü, daha doğrusu düğüm yok oldu”(Özdenören: 2010, 147).

Metal Yokuş öyküsü, yazarın kent hayatının bireyler üzerindeki etkilerini anlattığı sembolik bir kurgudur. Öykü boyunca çıkılmaya çalışılan bir yokuş vardır ve bu yokuş metaldendir. Karakterin üzerinde soğuk ve ürpertici bir izlenim oluşturan bu mekân kentlerin yalnızlaştırıcı yönüne ve samimiyetten uzak oluşuna bir vurgudur. Öykü kent yaşamının yalnızlaştırıcı ve yabancılaştırıcı teması üzerine kuruludur.

Bayrama Giderken öyküsünde, bayram için Maraş’a giden küçük kızın babasının yokluğunu anlamlandırması duygusu anlatılmıştır. Küçük kız, yolculuk esnasında oyun oynamaktadır ve annesini de oyununa dahil etmeye çalışmaktadır. Annesine babasının mezarı ile ilgili sorular soran çocuk, annesinin ağladığını görünce gerçeği idrak ederek oyun oynamaktan vazgeçmektedir.

Kasım Esrikliği öyküsü kasım ayına yazılmış, bir kasım güzellemesi olarak ele alınabilir. Öyküde, kasım ayının anlatıcıda uyandırdığı duygulardan ve düşüncelerden bahsedilmektedir. Kasım ayına duyulan hasretten ötürü özlem temalı bir öykü olduğu söylenebilir.

Cadde-i Kebirde Yaşanan Hasret öyküsünün temeli, İstanbul’un İstiklal Caddesi’nin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki ismi olan Cadde-i Kebir’den gelmektedir. Anlatıcının İstiklal Caddesi’ndeki hatıralarını, anılarını, dostlarıyla veya yalnız yaşadığı tüm zamanlarına duyduğu derin hasreti anlatılmaktadır. Anı yazısı niteliği gösteren metin, geçmişten getirilen anılarla zenginleştirilmiştir. Özlem duygusunun yoğun işlendiği geçmişe özlemin anlatıldığı bir metindir.

Sevgililer'de şiirsel bir üslup kullanarak aşkı anlatmıştır. Öykü aşk temalıdır.

Karartı öyküsünde, Yunan Mitolojisi anlatısı olan Aşil paradoksu öykünün merkezinde yer alır. Yarı insan-tanrı Aşil, yarış yaptığı kaplumbağayı hiçbir zaman yakalayamamaktadır. “Önündeki kaplumbağaya bir türlü ulaşamayan ayağına tez Akhilleus’ın kaderi: kaplumbağaya ulaşmak için attığı her adımda aradaki mesafe yarıya iniyor, ancak o yarıyı kapatmak bir türlü mümkün olmuyor”(Özdenören: 2010, 162). Yazar, öyküyü bu paradoks üstüne temellendirerek, deniz ve kara bağlamında ele alır. Denizin karaya veya karanın denize hiçbir zaman galip gelemeyeceğini sembolleştirir. “Deniz hayat dolu. Kara hayat... ikisi arasında ges gelen bir şey var. Bir türlü el ele tutuşamıyorlar. Acaba neden? Acaba nedir o ges gelen şey? Ne?”(Özdenören: 2010, 164).

Köprünün Döşünde öyküsü, arayış temalı öykülerdendir. Bir köprüden seyredilen akarsu ve İstanbul sokakları arayışın mekânlarıdır.

İskele öyküsünde, bir şairin şiir yazma sancısının anlatılmaktadır. Anlatıcı şiirine giren tüm unsurlardan öykü boyunca bir sayıp dökme biçiminde bahsetmektedir.

Sevgi Putu, Cahit Koytak’ın bir epigrafi ile başlamaktadır: “Yazdıklarımın gölgesinde sinsice yükseldiğini görür gibi olduğum sevgi putundan korkmaya başladım”.²² Öykü insanın kendini, kendisinin ürettiği bir nesneye fazla kaptırmamasını ve dolayısıyla sevgiyi putlaştırmaması gerektiğini anlatmaktadır.

Göge Doğru Uzanmak isimli öykü, tarihi bir olayı ele almaktadır. Amerika’daki İkiz Kuleler’in vurulması olayı anlatılmaktadır: “İnsanlar, bir yerlere kaçıyor, iki dev kule, bu, kendini dünyanın hükümdarı sanan ülkenin simgesi yerine geçmiş iki dev kule, beş yaşında bir çocuğun yaş günü pastası gibi, bir sofraya bıçağının yumuşak beyaz peynirin tepesinden geçer gibi geçmesiyle kıyılıyor, şu farkla ki, peynir kesilirken ortalık toz dumana karışıp katılmaz, buradaysa ortalık toz bulutlarıyla, petrol dumanıyla kararmış, insanlar can havliyle ve panikle oraya buraya kaçıyor”(Özdenören: 2010, 174).

İki kulelerle beraber dünya savaşının da söz konusu olduğu öyküde dördüncü dünya savaşı ihtimaline değinilmektedir. “Bilinçaltımdan gizli gizli hazırlanmakta olduğumu düşündüğüm dördüncü dünya savaşını ilan etmeyi ertelemenin âlemi olmadığını düşünüyorum. Şimdiye kadar zaten niye bekledim ki!”(Özdenören: 2010, 176).

²² Erzurumlu şair ve çevirmen Cahit Koytak’ın şiir kitabı; *İlk Atlas*’tır. Cahit Koytak’ın bir çok çevirisi de bulunmaktadır. Frantz Fanon’dan çevirdiği *Siyah Deri Beyaz Maske* Türkiye Yazarlar Birliğinin 1988 çeviri ödülünü almıştır. ET: 05/01/2023.

Tarihi olayların konu edinildiği öyküde temel vurgulardan birinin savaşın yıkıcılığı olduğunu ifade edebiliriz. İkiz kulelerin yıkılışının anlatıldığı bölümde dikkat edilen noktalardan biri zararın/yıkımın boyutudur. İnsanların panik ve korkuyla kaçışmalarına özellikle yer verilmiştir. Yazarın gerek ikiz kuleler olayında gerekse dünya savaşını ele alışımda eleştirel bir tutum içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

An öyküsü, geçmişe özlem temalı bir öyküdür. Anlatıcı karakter anılarına dönmek ve oradan kendine bir parça güzel an yakalamak istemektedir.

Kuytulukta öyküsü, insanın kendini algılayışının anlatıldığı, varoluşun sorgulandığı öykülerden biridir. Öyküye göre dünya, insanın kendini ait görmek istediği ya da yabancı hissettiği için bir yere sığınmayı düşündüğü bir yer olarak ele alınmaktadır.

Karakterin dünyayı algılayış biçimine göre; dünyaya bir amaç için gönderilmiştir. Hayatı boyunca daima onu gözleyen ve yalnız bırakmayan bir yaratıcısı vardır. Bir süre yardım bekleyen karakter, yardım gelmeyince başının çaresine bakar ve yoldan çıkarak dağlara, dağların kuytularına doğru yol alır.

O öyküsü, ilahi aşkın anlatıldığı öykülerden biri olarak Allah'a yakarış ele alınmaktadır. 'O' diye hitap edilenin yaratıcı olduğu ve O'na duyulan sevginin nasıl ve ne şekilde dile getirileceğinin bilinmemesinin verdiği endişeler dile getirilmektedir.

Geçmişten Gelen Gece öyküsü, geçmişteki anıların metnin içine serpiştirilmesi ile oluşturulan şiirsel bir metindir.

Soğuk Işık'ta, anlatıcı, yazmak için oturduğu masanın başında öyküsünü oluşturamamanın kaygısı ve sancısıyla boğuşmaktadır. Bir ilhamdan ziyade yazılacak olan öykünün kelimelerinin bir türlü bulunmayışı onu rahatsız etmektedir.

Çocukluğun Labirentinde öyküsünde, bir çocukluk anısından yola çıkılarak inancın insanın içinde nasıl yer ettiği ve insanın bunu kavrayışındaki dikkate değer noktaları dile getirildiği görülmektedir. Başkışı, ölmeden önce ölmeye yaklaşmak için küçükken yaşadığı bir çocukluk anısına dönmektedir. Orada canı küçük bir can erik istemiştir. Ninesi de orucunun bozulmayacağını söyleyerek ona yemesi için izin vermiştir. Bu olay küçük çocuğun dünyasında derin bir iz bırakmıştır ve o günden sonra Allah'ı algılama biçimi değişmiştir. Teslim olmanın yolu ona göre o gün açılmıştır ve bu teslimiyet bir ömür boyu sürecektir.

Karmanyola öyküsünde, isimden yola çıkılarak şehir dervishi olmanın öyküsü anlatılmıştır. Kent içi soygunculuk anlamına gelen Karmanyola'da ancak dervişlik

makamının ulaştığı bir sırra vakıf olmanın önemine değinilmiştir. Anlatıcı, sırrını ifşa etmemek ve çevreden anlaşılmasını önlemek için kendini zorlamaktadır.

Yitirilmiş Yüz'de, esaret konusu ele alınmaktadır. Öyküde yerlerde sürüklenen anlatıcı kendini sevgilinin yüzünde yitirmiştir. Kendisini esir eden şeyin sevgilisi olduğunu bildiği halde başka şeylerden şüphelenmektedir. Sevginin kapsayıcı boyutunun yanında esaret mecaz olarak da kullanılmıştır.

Çelik Işıltısı, anlatıcının eskiden okulunda güzel anıları olan bir arkadaşından ayrılmasını anlatmaktadır. Karakter, ayrıldığı arkadaşı için eskiden yaptığı üzere bir ağaca ya da kapı pervazına çentik atmaktadır. Ayrılık ve dostluk temalı bir öykü olduğunu söyleyebiliriz.

Sarhoş Sokaklar, öyküsünde giriş cümlesinde dile getirildiği gibi minicik ayrıntıların öyküsüdür. "Minicik ayrıntılar vardır"(Özdenören: 2010, 202). Anlatıcının geçmişe dönük hatıralarında yer edinen ufak tefek detayların öyküsü olduğunu ifade edebiliriz. Bir anı yazısı niteliği göstermektedir. Geçmişe duyulan özlem öykünün teması olarak alınabilir.

Bekleyen öyküsünde, hastalığı sebebiyle hastaneye yatan başkişinin, sevgilisini bekleyişi anlatılmaktadır. Hastane telefonundan aradığı sevgilisinin numarası yanlış çıkmıştır. Sevgilisine ulaşamadığı için kendinden geçtiği esnada kapıdan beyaz bir silüetin içeriye girdiği görülmektedir.

Perdeler öyküsü, -Gökhan Özcan'ın bir fotoğraf çalışmasından esinti-başlığıyla sunulmaktadır. Öyküde, sevgilisini öldüren delikanlının bu durumdan kaçışı anlatılmaktadır. Başkişi, katil olduğunu önce kendi kendine söylemeye çalışmaktadır. İç sesi ona katil olmadığını düşündürse de bu düşünceler ona daha ağır gelmektedir. "Pis katil onu sen öldürdün ve şimdi alçakça yaptığın işten kaçmaya çalışıyorsun!".... "İşte bu kadar, her şey bitti. Sen de gördün ki tasalanmaya değer bir şey yokmuş. Elini kana buladın. Ama senden kim kuşkulabilir? Göğsünü gere gere sokakları arşınlayabilirsin. İnsanların arasına karışabilirsin. Sen katil değilsin!"(Özdenören: 2010, 210).

Sevgilisi tarafından öldürülen kadın karakter hakkında bir bilgi verilmemektedir. Cinayetin neden ya da nasıl işlendiği ile ilgili bir bilgi de bulunmamaktadır. Bu açıdan öyküde genel anlamda vicdan muhakemesi yapıldığını söyleyebiliriz. Yaptığı eylemden pişmanlık duyan karakterin iç hesaplaşmalarından etkili bir biçimde verildiğini de söyleyebiliriz.

Piknik öyküsünde, aşkın insanlara Allah tarafından verildiği ve âşıkların dünya hayatına gelmeden birbiriyle tanışmaları motifi işlenmiştir. Öte yandan yine âşık olan insanların bir bütün olduğu fikri de işlenmektedir. Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın birbirinden yaratılma olgusuna vurgu yapılmıştır.

Sonsuz Kahvaltı'da toplumsal değişimin, çağa ayak uyduramayan insanların yaşadığı yabancılık hissi, yazarın metinlerinde karşımıza çıkan kavramlardan biridir. *Sonsuz Kahvaltı'da*, tema, yabancılık ve uyumsuzluk düşüncesinden alınmaktadır.

Öyküde, kahvaltı sofrasında gazete okumanın eskiden verdiği keyif ile şimdi verdiği keyfin aynı olmadığına vurgu yapılmaktadır. Haberlerin içeriğinin değiştiğine ve her şeyin daha da kötüye gittiğine yer verilmektedir. “Haftalardır, aylardır(yılları göz ardı etse de), sabahları açıp okumaya çalıştığı gazetelerin sinir bozucu haberleri, yorumları aklına geldikçe, içinde eskiden kahvaltılarda okuduğu gazetelerin daha insancıl olduğuna ilişkin bir izlenim uyanmaya başlıyor”(Özdenören: 2010, 217-218). Güncel yaşama dönük eleştiriler bulunmakla beraber geçmişe duyulan özleme de yer verilmiştir diyebiliriz.

Beklemek öyküsü, bekleme kavramının düşünsel anlamda sorgulaması ile kurgulandığını söyleyebiliriz. Bekleyen ve beklenen eylemleri anlamsal açıdan açıklanmaya çalışılmıştır. Bekleyen ve beklenen kim, ne, ne zaman olduğu gibi sorularla anlamsal zeminde cevaplar aranmıştır. “Beklenen, sevgili mi? Sevgili ölüm mü?. Mahşer mi?. Kıyamet mi? Meçhul. Beklenen geldiğinde iş işten geçmiş mi olacak?. Meçhul. Böyle bir beklemeye tahammül edebilecek mi? Sabır, bu beklemenin neresine düşüyor?”(Özdenören: 2010, 221).

Yitik İnsanlar Çölü, sembolik bir yalnızlık ve ötekileşme öyküsüdür denilebilir. Öyküdeki yitik insanlar bir ayrıksılık içerisinde yaşamaktadırlar. Bunlar içinde iki kişi birbirine ilahi bir güçle itilmektedir. Öykünün anlatıcı karakteri öncesinde kavuşma hayal etse de sonradan kavuşamayacağını düşünerek, sevgiliye yaklaşmanın düşünüyormuş kurmaktadır.

Kırık Bir Dil öyküsünde, iletişim çağında insanların birbirini anlamakta zorlandığı ele alınmıştır. Dil/iletişim ile yapay olan sahte bir gerçekliğe gerçekmişçesine inanılmasının karmaşılaştırdığı iletişim olgusu eleştiri süzgecinden geçirilmektedir.

Öykünün olay örgüsü şöyledir; gerçek olmayan ancak anlatıcı tarafından gerçek sanılan bir kadın ile karakterin, birbirlerine çağın dili ile yaklaşımları durumu anlatılmaktadır. “Günümüzün dili bu işte bayım, diyordu, kırık bir dil: yokluğun, yok olmanın dili”(Özdenören: 2010, 227). Temanın iletişim olduğunu söyleyebiliriz.

Otel Duvarları'nda, gerçek aşk ile ilahi bakışa sahip aşkın her iki kişi tarafından yansıtılarak ele alınışı anlatılmıştır. Öyküde, birbirini anlamaya çalışmanın önemine vurgu yapılmıştır. İletişim ve aşk çerçevesinde tema işlenmiştir.

Karanlık Bir Geçit öyküsü modernize edilmiş bir halk masalı izlenimi uyandırmaktadır. “Bir bakışta nerede olduğunu, nerde yaşadığını, bu gördüğü

şeylerin gerçek olup olmadığını bilemiyor. Her şey gerçeklikten o denli uzak ki, bu görüntü gerçek olamaz duygusuna kapılıyor”(Özdenören: 2010, 232).

Ateş Tüneli öyküsünde, tünel kelimesi kinayeli kullanılmıştır. İnsanın dünya hayatının birçok şeye benzetildiği biçimler vardır. Tüneller bu benzetmelerden biridir. Öyküde tünel, hayatın bir başlangıcı ve sonu olduğuna vurgu yapmaktadır. Tünelin içerisinde olma durumu ise hayatın kendisi olarak yorumlanabilir. Başlangıcından çıkışına kadar arada yaşanan her şey hayatın, insanın kendi tecrübesi ve gerçeğidir.

Öyküde tünelin, ‘ateş’ vurgusuyla nitelenmesi karakterin kendi hayatını, zorlu bir yol/yolculuk olarak gördüğü şeklinde yoruma açık bırakılmıştır. Her şeyde kural ve kanun olduğu üzere tünelin/hayatın da kendine has kuralları/yasaları vardır. “Yasaya müracaat etmek böyle bir şeydir: bekleyeni iç içe kurulmuş bir kapılar çemberine alır. Her çemberin arkasında yeni bir çemberin kapısı kurulmuştur”(Özdenören: 2010, 238). Yasaya müracaat etmekten kastedilenin hayatı kuralına göre yaşamak olduğunu söyleyebiliriz.

Aramak öyküsü, aşk temalıdır. Öyküde, efsanevi anlatılarda geçen Hüma Kuşu kullanarak öyküye farklı bir bakış getirilmiştir. Hüma kuşunun yuvasını yapma ve yumurtasını koruma biçiminden yola çıkılarak, delikanlının sevgilisini bulması ve onu kaybetmemek için tıpkı Hüma Kuşu gibi çabalaması anlatılmıştır.

Yitik öyküsünde, tema kendini arayıştır diyebiliriz. Aramak eylemi hem gerçek hem de değişmeceli anlamda kullanılmıştır. Öyküde hem gerçeklikte hem de manevi olarak yitik olanı arayan kişi, gerçekten bir kaybolma durumunun/yitmenin olmadığına vurgu yapmaktadır. Yitik olan bir ömür mü, yoksa sadece bazı anılar mı belli değildir. Ancak bir şey yitirilmiş ise ortada bir hata yoktur: ne yitik olan suçludur ne de yitirilen yer. “Yıllar sonra, aradığım şeyin, aslında tam da kafamın içinde yer aldığını fark etmeye başlayacağım. Kafamızın içinde olanı acaba niçin, hep dışarıda arayıp dururuz? Niçin kafamızın içinde olanı dışarı çıkartmak için dışarıdan yardım alma çabası güdüyoruz?”(Özdenören: 2010, 243). Anlatıcı öykünün sonunda aranan şeyin aslında çok da uzakta olmadığını söylemektedir. Aslında her şey içtedir.

2.1.11. UYUMSUZLAR - 2015

2015 yılında yayımlanan öykü kitabında yirmi iki öykü bulunmaktadır. Bunlar: “*Deniz Feneri, Adımlar, Köçek, Şarapnel, Ölü Dünya, Balkondaki Fısıltı, Çorak Buluşma, Yaslı Gülümseyiş, Ceset, Boşluğun Ortasında, Karambol, İhanet, Dolambaçta, Kısıtlanmış Aşıklar, Yitik Yolcu, Ölünün Yürüyüşü, Dağlanmış Ciğer, Derin Bekleyiş, Olmayan Bir Kentin Sokaklarında, Kanayan Yıl, Yumruk*” tur.

Uyumsuzlar öykü kitabının konu içeriğini geneli aşk temalı öyküler oluşturmaktadır. Aşkın çeşitli hallerini, kadın erkek ilişkisi üzerinden kurguya taşıdığı söylenebilir. “Kitabın ilk öyküsü “Uyumsuzlar” kitaptaki birçok öykünün özeti halindedir; kadın-erkek ve aşk-ölüm ikilikleri ile kurgulanan öykülerde genellikle bir erkek iki kadın vardır”(Eliuz: 2018, 127).

Uyumsuzluk kelimesinden yola çıkılarak öykü karakterleri arasında süregelen bir uyumsuzluktan bahsedebiliriz. Aşk ilişkisi bağlamında örnek verecek olursak kadın ve erkek karakterlerin yaşadıkları ilişkiler olumlu ve birbirini tamamlayan bir çerçevede yaşanmaz. “Uyumsuzlar, salt insan tekinin öyküsünü anlatsa da yazarın içinde yaşadığı ve ait olduğu kültür, temaya, inanca ait değerler de yüklüyor. Bu değerden anlıyoruz ki yazar, Uyumsuzlar’daki aşk insanını içinde yaşadığı kültür ve inanç dünyası ile birlikte düşünmektedir. Âşıkların yaşadığı imkânsız aşk, bu aşkın doğurduğu uyumsuzluk inançsal değerle ilgilidir”(Yeşil: 2017, 225).

Uyumsuzlar öyküsü, aşkın imkânlarının farkında olunmasına rağmen âşıkların bütün olamayışları anlatılmaktadır. Sevgililerin iç konuşmaları ve aşka bakışları içten içe yaşanarak hissettirilmektedir. Burada duyguların sesi iç konuşmalarla verilmektedir. Gerçek bir uyum içerisinde olamamaları her iki tarafın da engelini oluşturmaktadır. Aşka imkânsızlıklar çerçevesinde ele alınan bir öykü olduğunu ifade edebiliriz. “Sen yoksun. Galiba hiç olmadın. Sen bir yanılsamısın. Benim en gerçek yanılsamam, yanılsamamın yarattığısın sen”(Özdenören: 2015, 11). Aşkta bütün olma duygusunun ön plana çıkarıldığı öyküde bütünlük vurgusu yapılmıştır.

Deniz Feneri öyküsü, *Denize Açık Kapı* öykü kitabındaki imgesel dile yakın bir üslup ile yazılmıştır. *Denize Açılan Kapı*’da kullanılan metaforlar bağlamında *Deniz Feneri* öyküsünde benzer biçimde kavramlar görülmektedir. Karakterlerin genel olarak varlıklarını anlamlandırmalarında Allah’a yönelmeleri öykülerde karşılaşılan ortak durum olarak ifade edilebilir. “Özdenören’in, yabancılaşma ve yalnızlık konularını işleyen öykülerinde kişilerin yalnızlıkları, akımın ilkeleriyle örtüşür. Çünkü bu akıma göre önemli olan dış gerçeklik değil iç gerçekliktir yani insanın iç dünyasıdır. Bu nedenle Özdenören’in kişileri, psikolojik yalnızlık içinde boğulurlar”(Bulut: 2013, 449). *Deniz Feneri* öyküsünde benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. Vapurda intiharı düşünen genç kız denizden umut beklediği anda deniz fenerinin ışığı yanar. Kız, bu durumu kendisi için olumlu yorumlayarak intihardan vazgeçer.

Adımlar öyküsü, savaş gazilerinin psikolojisi anlatılmıştır. Aşkın ve ölümün aynı pencereden bakılarak yorumuna yer verildiği söylenilebilir. “Aşk ve ölüm; savaş ve ölüm; aşk ve savaş.. bu dolambacın muammasını çözmek kolay değil. Her şeyin her şeyle gittiği ya da hiçbir şeyin hiçbir şeyle gitmediği bir yerde kimsenin

kendinden başka hiçbir şeyi ve hiçbir kimseyi düşünecek hali yok”(Özdenören: 2015, 17-18).

Köçek öyküsü, bir tren yolculuğu esnasında çöplükte görülen genç bir kız cesedi üzerine kurgulanmıştır.

Anlatıcı gördüklerini anlatamamakta ve sesini duyuramamaktadır. Genç kıza kimin ve neden böyle bir haksızlığı yaptığını sorgulamaya çalışmaktadır. Bir marketten çıkan köçek kılıklı birini görür. Köçeğin üzerindeki çöp parçalarını delil farz ederek, genç kıızı onun öldürdüğünü düşünmektedir. Gördüklerini kimseye paylaşamamak anlatıcıyı rahatsız etmektedir. Bunun üzerine kendinin de bir köçeğe döndüğünü görmektedir.

Bir haksızlık yaşanması ve bu haksızlığa sessiz kalınması durumları adaletsizlikle sonuçlanmaktadır. Özdenören, fiili işleyen ile haksız bir fiile sessiz kalan arasında bir fark olmadığını sembolik anlatımıyla göstermeye çalışmıştır. Katli yapanın köçek olduğunun anlaşılması üzerine trenden izleyen başkarakterin bu haksızlığa tanık olduktan sonra onun da katli yapan kişi gibi kendini köçek olarak görmesi suça ortak olmasına neden olmuştur. Nitekim bu durum da bir suç olarak ele alınmaktadır. “Bir cesetten istenebilecek olan şeyi en fazlasına olabilir? Bunu belki herkes biliyor. Ama susarak şeytan haline gelmek istiyorlar”(Özdenören: 2015, 21). Öyküde geçen şeytan vurgusunun ise ‘zulme sessiz kalan dilsiz şeytandır’ sözünü çağrıştırdığını ekleyebiliriz. “Çünkü Allah takvâ ile hareket edip iyiliği seçenlerin yanındadır (Nahl, 16/128)” ayeti gereği anlatıcının rahatsızlık duyduğu kötülüğün işlenmesiyle beraber bu kötülüğe şahit olunması durumunda yaşadığı çaresizlik durumudur.

Şarapnel, sosyal bir mesele olarak savaş konusu ele alınmıştır. Öykü bir çocuğun elinde tuttuğu şarapneli bırakmasıyla her yerin bir anda toz duman içerisinde kalması anlatılmaktadır. Keşmekeş içerisindeki görüntü parçacıkları, insanların hayatından kesitler sunmaktadır.

Ölü Dünya öyküsü, kocası tarafından aldatılan bir kadının, evliliği; aşk, ahlak ilişkileri bağlamında anlamlandırması anlatılmaktadır.

Balkondaki Fısıltı’da, bir tren yolculuğu esnasında duyulan fısıltının kaynağı üzerine yürütülen fikirler anlatılmaktadır. Nerden ve kimden geldiği konusunda fikri olmayan anlatıcı, sesin kendi adını seslendiğini duymaktadır. Bir rüyayı haliyle anlatılan öyküde hayali biriyle ya da kendi suretiyle konuşmalar yapılmaktadır.

Çorak Buluşma öyküsü aşk temalı bir öyküdür. *Uyumsuzlar* öyküsünde olduğu gibi birbirlerine gerçek anlamda bir türlü ulaşamamaktadırlar. Buluşma esnasında yaşananlar tatsız ve keyifsizdir bu yüzden çorak olarak nitelenir.

Yaslı Gülümseyiş'te, sevgiliye duyulan özlem sonrası yapılan yolculuk ve sevgiliyle karşı karşıya geliş anlatılmaktadır. Kentlerin bulanık ve lenduha olduğu bir yerde yaşanmaya çalışılan saf ve temiz aşk, âşıklara aynı düşün rüyasını göstermektedir. “Hadi anlat, dedi. Sevgili. –neyi anlatayım? Diye sordu. – Düşümü gördün sen, benim gördüğüm düşü benden daha iyi gördün”(Özdenören: 2015, 49). Kentte yaşanamayan aşkın ızdırabı, ‘Azap Ülkesi’ olarak nitelendirilir. Âşıkların ise mutluluğa yani, ‘Sürur Ülkesine’ ihtiyaçları olduğu söylenir. Aşk ve özleyiş temalı bir öyküdür.

Ceset öyküsü, yarım kalan aşk temalı bir öyküdür. Kocasından aldatılan kadının intikam almak için çıktığı yolculukta bir takım belalara bulaşır. Kadını bu durumundan eskiden sevgili olduğu bir adam kurtarır. Kadın yaşadığı umutsuzluk sonrası intihar eder ancak eski sevgili onu atladığı uçurumdan kurtarmaya çalışır.

Boşluğun Ortası, sevgili kıskançlığını işlemektedir. Eski bir fotoğrafa kızarak evi terk eden sevgilisini geri getirmeye çalışan karakterin, sevdiği kadının kendisini affetmesi için gösterdiği çabalar anlatılmaktadır. Kadın ona gördüğü fotoğrafı sorar. Adam “inanmıyor bana, görmesini istemediğim biri olsaydı o fotoğrafı oraya bırakır mıydım? Bunu akıl edemiyor, akıl etmek istemiyor. Uykuları kaçıyor. Uyumak için hap alıyor”(Özdenören: 2015, 68).

Karambol öyküsü, kırk yıl öncesinden tanışan iki aşığın yeniden bir araya geliş anlatılmaktadır. Yarım kalmış aşk temalı öykülerden biridir. Kadın başkasıyla evlenmiştir ve adama neden bu kadar geç kaldığını, artık yaşanacak olan şeyin yasak olduğunu dile getirmektedir. Kadın yaşanacak ilişkinin yasak olmasından dolayı sevdiğini düşündüğü adama mesafeli davranmaktadır. “Nerelerdeydin? Bu sorunun bir cevabı olmadığını biliyordu ya da bir tek cevabı”(Özdenören: 2015, 74).

İhanet'te uzun süreli bir aşk ilişkisi ele alınmaktadır. Kıskançlık unsurunu tema olarak değerlendirebiliriz. Genç kız ‘Çinçin’ sevgilisi olan ‘Nünü’yü kıskanır. Öyküde, delikanlının sevdiği kızı ikna etmeye çalışılması anlatılmaktadır. “Çinçin: O kadın kimdi? Diye sordu bir daha. Nünü: Kadın yok, Çinçin: Yalan söyleme. Nünü: Ben yalan söylemem. Çinçin: Yalan söylüyorsun”(Özdenören: 2015, 78).

Dolambaçta öyküsünde, eşi tarafından aldatıldığını düşünen kadının kıskançlığı anlatılmaktadır. Kıskançlığın kadının eşi tarafından çözülmeye çalışılması ve ikna edilmesi ile ilgili olaylar anlatılmaktadır. Kıskançlık temalı bir öyküdür.

Kıştırılmış Aşıklar öyküsü, mahalle baskısı denilen olgunun üzerinden kurgulanmıştır. Genç kız, küçükken babası ve annesinin küçükken şahit olduğu bir tartışmayı hatırlamaktadır. Bu tartışmada mahalleli tarafından ayıplandıklarını düşünmektedir. Erkek arkadaşına da bu sebepten ötürü çekinceli davranmaktadır.

“Komşulara rezil olmuşlardı. Babası niçin bağırıp duruyordu. Annesi niçin onu susturamıyordu”(Özdenören: 2015, 95).

Yitik Yolcu'da geçmişte kalan bir aşkın bitişinin üzerinde otuz yıl geçtikten sonra tekrar görüşmek amacıyla yola çıkan bir adamın öyküsü anlatılmaktadır. Adam yollarda otostop yaparak arabaları durdurarak ilerlemektedir. Arabalara inişi ve binişi arasında eski günlerini hatırlamaktadır. Sevgilisinden bir çocuğu olmuştur ancak bebek ölü doğmuştur. İlişkinin kopuş noktası olarak da bebeğin doğuşu anlatılmaktadır.

Ölünün Yürüyüşü, öyküsünde olay örgüsü iki koldan ilerlemektedir. Birincisi anlatıcının çocukluğunda yaşadığı bir olayı temel almaktadır. İkincisi ise öykünün anlatıldığı anda geçmektedir. Birinci zamanda küçükken belediyenin dedesinin de mezarının bulunduğu bir kısmı istimlak etmesine, babasıyla birlikte birkaç kişinin ellerinde sopalarla eylem yaparak karşı çıkması sonucu gözaltına alınmaları anlatılmaktadır. İkinci zamanda ise sevgiliyle birlikte o sokakta yürüyüş yapmakta olduğu anlatılmaktadır.

Dağlanmış Ciğer'de platonik aşk teması işlenmiştir. Aşkın ve aşığın zaman zaman sembolik olarak Hz. Yusuf ve Hz. Yakup peygamberlerin, birbirlerine olan sevgisi ve muhabbetine benzetmeler yapılarak; aşklarına farklı bir boyut kazandırılmıştır “Sen Yusuf'u arıyordun. Öyleyse ben Yakup'tum. Aranmayan Yakup... senin Yusuf'un neredeydi? Yakup olan ben, ben, senin Yusuf'un değil miydim?”(Özdenören: 2015, 112).

Derin Bekleyiş'te, âşık delikanlının sevgilisini beklemesi anlatılmaktadır. Bir hastanede geçen öykü, anlatıcının hastalıktan ya da bir ameliyattan sonra başlayan bekleyişi sevgilisinin hastaneye gelişiyle son bulmaktadır. *İmkansız Öyküler* kitabındaki *Bekleyen* öyküsüyle benzerlikler göstermektedir.

Olmayan Bir Kentin Sokaklarında, mekânsal tasvirlerin ön planda olduğu bir öyküdür. Öyküde anlatılan kent farklı unsurlarla tanımlanır: “Aradan yıllar geçti. O egzotik kent ortalardan çekilmişti. Onun yerine lenduha bir kent konuşlanmıştı.”(Özdenören: 2015, 121). Gidilen kentte anlatıcı sevgilisi ile buluşmaktadır.

Kanayan Yıl'da eski âşıkların tekrardan bir araya gelişi anlatılmaktadır. Öyküde bir motelin köprüsünde buluşan âşıkların kavuşmaları sabote edilmeye çalışılmaktadır. Birbirlerini tekrar kabul etmek için her iki tarafında çekinceleri vardır. Kadının ve erkeğin aşka yaratılış çerçevesinden baktığı görülmektedir. Hz. Adem ve Hz. Havva vurgusu bulunduğunu ifade edebiliriz.

Yumruk öyküsü, kadın ve erkek ilişkisini yaratılış çerçevesinde anlatmaktadır. Öyküde sevgili, yasaklanan ağaç olarak ele alınmaktadır. Karakter, sessiz ancak davetkâr bir çağrı yapan bu ağacın cazibesine direnmeye çalışmaktadır.

2.1.12. İLK ÖYKÜLER - 2022

İlk Öyküler, yazarın vefatına yakın bir tarihte -iki ay önce- ardı ardına çıkardığı iki öykü kitabından biridir. 2022’de Nisan ayında İz yayıncılık tarafından yayımlanmıştır. İçerisinde otuz öykü bulunmaktadır. Bunlar; “*Akar Su, Kasap, Tedirgin Hikaye, Bayırdere’den Öyküler, Değirmenci, Kaldırım, Güllü, Karanlıkta Tanrı, 1236 Kilometre Uzakta, İnsan-Su-Balık, Düşler Şöleni(II), Zor Hikaye, Kör Duman, Oda(1), Oda(2), Oda(3), Oda(4), Oda(5), Oda(6), Oda(7), Oda(8), Yol Ötesi, Düğüm, Düğüm(1), Düğüm(2), Düğüm(3), Sinek(1), Sinek(2), Eskiye, Gün Battı Orçan’dan*”dır.

Kitap’ta “*Rasim Özdenören’le İlk Öyküler Üzerine*” başlıklı bir bölüm bulunmaktadır. Söyleşi Manolya Gürocak tarafından yapılmıştır. Söyleşide birçok soruya yanıt veren Özdenören İlk Öyküler ile ilgili şunları söylemektedir: “Bu öyküleri vaktiyle çeşitli dergilere göndermiştim. Fakat hiçbirinde yer almadı, yayımlamaya değer görmediler. Dolayısıyla elimde kalan, hala defterimde kayıtlı olan öyküler aslında bu ilk öykülerin ham halidir. Bunu ben temize çekerken, daktilo ederken bunların üzerinde değişiklikler yaptım, oynamalar yaptım. Belki paragrafların yerini değiştirmiş olabilirim. Yani akla gelebilecek değiştirmelerin veya yeniden yazmaların, eklemelerin, çıkarmaların yapıldığı metinler oldu. Ama şu anda elimizde bulunan öyküler o öykülerin üzerinde tasarruf yapmadan önceki ham hali. Bunlar dolayısıyla noktalama işaretlerinde bile aşağı yukarı hiçbir değişiklik yapmaksızın, zorunlu yanlışları düzeltmek dışında, yayına aldığımız ilk öykülerimiz veya bizim öykücülüğe başladığımız yılların ilk öyküleridir. 15 ile 18-19 yaşları arası da diyebiliriz”(Özdenören: 2022, 10).

Özdenören’in lise yıllarında yazdığı öykülerden oluşan kitapta birbiriyle seri oluşturan öyküler bulunmaktadır. *Oda* öyküsü sekiz ayrı öyküden oluşmaktadır. Aynı şekilde *Sinek* iki, *Düğüm* öyküsü ise dört öyküden oluşmaktadır.

İçeriğine bakıldığında, köy hayatı geniş yer tutmaktadır. Karakterler bu çevreden seçilmiştir ve olay örgüsü köy hayatı çerçevesinde şekillenmiştir.

Akar Su öyküsü Varlık Dergisi’nde 1957’de yayımlanan ilk öyküdür. Köy hayatının anlatıldığı öykü, köyden geçen bir akarsu çevresinde kurgulanmıştır. Köyün su, temizlik ve diğer ihtiyaçları bu akarsudan karşılanmaktadır. “Su açıkta kaldığından her türlü pislik bu dereye temizlendiği gibi içecek, yemeğe konacak su da buradan temin edilir”(Özdenören: 2022, 33).

Akar Su'ya kanal yapılmak istenmektedir ancak köylü 'akıl erdiremeyince' akarsuyun geçtiği borular kırılarak köylü suyu tekrar açıkta bıraktı. Köyden bir kadının çocuğunun bezini akarsuda yıkadığını gören anlatıcı ile kadın arasında geçen "bu su akar oğul, dedi. Sen bilmen mi ki akan su pislik dutmaz" cümlesi öykünün içeriğini yansıtmaya açısından ele alınabilir.

Kasap öyküsünde, gezici köy kasabı konulaştırılmıştır. Kasap karakteri üzerinden kurgulanan öykü, köy hayatı çerçevesinde ele alınabilmektedir. Öyküde başkişinin gözünden köy meydanında bir kasabın getirdiği davayı keserkenki konuşmaları ve işini yaparken ki hareketleri anlatılmaktadır.

Tedirgin Hikaye'de kahvede oturan başkişinin çevresindeki kahveci Ahmet Ağa (Ahmedâ) ile ayakkabıcı çocuk Abdi ile geçen kısa konuşmalar anlatılmaktadır.

Bayırdere'den Öyküler öyküsü, Varlık Dergisi'nde Köyden Sesler bölümünde 1958'de yayımlanmıştır. Öykü üç bölümde anlatılmaktadır: Gökkuşağı, Karanlık, Rüzgar. Gökkuşağı bölümünde doğal betimlemeler bulunmaktadır. Karanlık bölümünde gökkuşağından karanlığa-geceye geçiş yapılmaktadır ve tekrardan betimlemeler yapılmaktadır. Rüzgar kısmında ise Bayırdere'nin tozunun estiği Murat Emmi'nin gözlerinin hasta olması olayı anlatılmaktadır.

Değirmenci'de değirmen işleten iki kardeşin öyküsü anlatılmaktadır. Büyük olan abi değirmen işçiliğinden yorulmuştur. Küçük kardeş abisinin bunaltısının farkındadır ve büyüyünce işleri abisinden devralacağını düşünmektedir. Böylece abi rahatlayacaktır.

Kaldırım, 1957 tarihinde yazılan öykü köyde geçmektedir. Sıcak bir temmuz sıcağının anlatıldığı öyküde, iki arkadaş Hasan Ağa diye birinin evini aramaktadırlar. Evin adresini sordukları başkişi temmuz sıcağında kimsesiz sokaklarda dolaşmaktadır. Başkişi adresi bildiği halde söylememektedir ve bu davranışından dolayı kendini suçlu hissetmektedir.

Güllü öyküsü, genç bir kadının hayat hikâyesini anlatmaktadır. Keyifsiz bir şekilde betimlenen Başkişi Güllü, Ejder'e yarım kalan hayallerinden bahsetmektedir.

Karanlıkta Tanrı, Akşam vakti sokaklarda dolaşan bir adamın küçükken kendisine anlatılan oğlunu kaybeden Urfa'lı bir kadının öyküsünden yola çıkarak, hayallerinde ona benzer bir kadını yeniden canlandırması anlatılmaktadır.

1236 Kilometre Uzakta aşk konuludur. Başkişinin adı Rasim'dir. Rasim'in sevdiği kıza karşı duygu ve düşünceleri anlatılmaktadır. Durgun ve düşünceli görünen Rasim'in bu hali arkadaşları tarafından şaka konusu yapılmıştır. Rasim, sokaklarda düşünceli olarak dolaşmaktadır.

İnsan, Su, Balık, Göle balık tutmaya giden iki arkadaş anlatılmaktadır. Abbas karakteri, sabırlı ve umutlu bir şekilde balık yakalamaya çalışmaktadır. Onun bu hali başkinin gözlemleri ile verilmektedir. Psikolojik tahlillerin yapıldığı öyküde ana temanın umut etmek olarak verilmeye çalışıldığını söyleyebiliriz.

Düşler Şöleni öyküsü, (I) başlığını taşıyan öykü *Türk Sanatı* dergisine gönderilmiş ancak yayınlamadan dergi kapanmıştır. Bu nedenle bu öykünün adı Düşler Şöleni (II) olarak belirlenmiştir. Bu açıklama yazarın kendisi tarafından dipnot olarak öykünün açıklama kısmına eklenmiştir.

Kasvetli bir mekân tasvirinin yer aldığı öyküde sarhoş bir kadın anlatılmaktadır. Ayrıca patron-işçi çatışmasının verildiği bölüm de bulunmaktadır. Buna göre patron işçileri atlatmaktan keyif almaktadır. Patron-işçi çatışmasını vermek amacıyla patron “şiş göbekli, işçiyi atlatmaktan keyif alan, işçinin isteğini umursamaz bir tavırdadır” tıpselleştirildiği görülmektedir. İşçi ise “ezik büzük” olarak betimlenirken “geride ekmek diye bekleyen çoluk çocuğundan” ayrıca bahsedilmektedir.

Hak-haksızlık olgusunun ekonomik temelli yaklaşımını gördüğümüz öyküde yazar, çatışmayı patron ve işçi gibi simgeleşen tipler üzerinden vermeye çalışmıştır. Hürriyet açısından ele alınabilecek doğal-doğa vurgusundan bahsedilebilir. Özellikle öyküde ki şu cümle düşüncemizi desteklemektedir. “Dağlar, tepeler, kırlar alabildiğine hürdü. Oysa kendileri –evet kendileri- şu daracık karanlık odaya hapsedilmişlerdi” (Özdenören: 2022, 89).

Zor Hikaye, “*Oda (7)* isimli öykünün ham hali” açıklamasıyla sunulmuştur. Bu nedenle *Oda (7)* öyküsüyle beraber ele alınacaklardır. Öncelikle iki öykünün içeriğinde ‘öykü yazma’ eylemi anlatılmaktadır. *Zor Hikaye*’de öykünün ham hali olarak kısaca ismi belirsiz birinin öyküsünün belli olmayan çerçevesiyle anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir. *Zor Hikaye*’de genel hatları verilen yaralı ve ortasından ok geçen kalp çiziminin sahibi *Oda (7)*’de Yakup isimli biri olduğu ifade edilmektedir. Her iki öykü de aslında Yakup’un karakterinin oluşturulma-yazılma öyküsüdür. Yakup karakteri yazarıyla birebir iletişim kurarak kendisini anlatması için etki etmektedir.

Kör Duman öyküsü yazarın belirttiği üzere seri halde yazılan öykülerin yeniden toparlanmış olduğu bir öyküdür. Çeltik tarlalarında çalışan iki işçi anlatılmaktadır. Birinin adı Yakup’tur. Diğer öykünün anlatıcısıdır ve ismi verilmemiştir. Çeltik tarlasında çalışmanın zorluklarından bahsedilen öyküde gerçekçi bir üslup kullanılmıştır. Köy hayatının ve bu hayatta geçinmenin zorluklarına değinilmiştir.

Oda (1)'de²³ resimdeki bir kadın ile karşılıklı konuşmaları içermektedir. Anlatıcı kadını bir şeyleri öldürmekle suçlamaktadır. Kastedilen suçlamanın karakterin iç dünyasına dönük duygu ve düşünceler olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca metinde sıklıkla 'kutsal at' ifadesi geçmektedir.

Oda(2), varoluşsal sorgulamaların yapıldığı bir öyküdür. Anlatıcı dünyaya fırlatıldığını düşünmektedir ve gelecekte bir beklentisi yoktur. “ Gelecekte ne umabilirdim acaba, menfurluktan başka”(Özdenören: 2022, 113).

Oda (3) öyküsü **Oda (6)**'nın ilk metnidir. Her ikisi de ölüm temalıdır. İlyas adındaki arkadaşının yanından ayrılmak istemeyen ve ona biraz da bakıcılık yapan arkadaşının gözünden öykü aktarılmıştır. Oda (6) öyküsünde de İlyas'ın hastalığı ve bu hastalık sonucu ölmesi anlatılmaktadır. Yazarın *Hastalar ve Işıklar* kitabındaki *Profil* öyküsüyle oldukça benzer özellikler taşımaktadır. *Profil*'de de karakterin en yakın arkadaşı İlyas çok hastadır ve bu hastalık sonrasında ölür.

Oda (4)'te sinek, baba, ölüm ve hastalık, sayıklama gibi kavramlar çerçevesinde kurulmuştur. **Oda (5)** öyküsü Oda (4)'ün farklı bir versiyonu olarak ele alınmıştır. Oda (5)'te anlatılan kaza sahnesi Oda (4)'teki sahneden ufak farklılıklar taşımaktadır. (4)'te kaza babaya anlatılırken, (5)'te ise kaza çocukluğunda tanıdığı bir adama anlatılmaktadır. **Sinek (1)** öyküsü Oda (4) ve (5)'ten daha kısa olarak verilmiştir. Oda (4) ve (5)'in giriş ve sonuç bölümüyle büyük oranda örtüşmektedir.

Zor Hikaye ve Oda (7) isimli öykülerdeki Yakup karakteri ile öykü yazma-oluşturma eyleminin bu öyküde de benzer bir biçimde kurgulandığı görülmektedir. Ancak farklı olarak **Oda (8)**'de Yakup karakterinin yazma eylemine etkileri(öyküleri yırtma gibi) olmakla beraber yazıların-öykülerin oluşturulma esnasındaki çevresel tasvirler-atmosfer daha fazla yer tutmaktadır.

Yol Ötesi, Türk Sanatı dergisinde 1958'de yayımlanan öykü tekrar olarak Yeni İstiklal dergisinde 'Yolda' adıyla 1965'te yayımlanmıştır. Süleyman, Mustafa, Durmuşali, Hıdır, Ali adındaki karakterler oldukça sıcak bir günde tarlada çalışmaktadırlar. Ömer Ağa'nın şehirde iş vaadiyle umutlandığı beş arkadaşın tarlada çalışırken Ömer Ağa'yı beklerkenki konuşmaları anlatılmaktadır.

Düğüm öyküsünde ve devamı niteliğinde olan **Düğüm (1)**'de varoluş sorgulaması yapılmaktadır. Karakterin araba kazası sonrasındaki düşünceleri ve duyguları anlatılmaktadır.

Düğüm (2) öyküsü **Düğüm** ve **Düğüm (1)**'de yaşanan araba kazasının öncesi anlatılmaktadır. Başçavuş tarafından sorguya çekilen öykü anlatıcısı karakter olayları tekrar etmektedir.

²³ Oda öykü serisi 8 öyküden oluşmaktadır.

Düğüm adıyla oluşturulan seri öykülerin sonuncusu olan **Düğüm (3)**'te ilk üç öyküden farklı bir konu seçilmiştir. Düğüm (3)'te dört kişinin sessizce toprağa bir sandık yerleştirmelerine tanık olan anlatıcının, şahit olduğu olay ile ilgili düşüncelerinin anlatıldığını söyleyebiliriz.

Sinek (2) şehir hayatının bunaltısı içerisinde iç sesine kulak veren karakterin, kalabalıklar içerisinde ve kısa bir otobüs yolculuğu esnasında yaşadığı hissiyatı anlatıldığını ifade edebiliriz.

Eskiye öyküsü aynı isimle Hastalar ve Işıklar kitabında da yer almaktadır. Aynı başlık altında yazılan öykülerin bir çeşitlemesi de bu metindir. Hastalıklı büyük erkek çocuk çerçevesinde kurgulanan öykü, anne, baba ve küçük kardeş Kerem ile aile öyküsü içerisinde değerlendirilebileceğini söyleyebiliriz.

Gün Battı Orçan'dan, yazarın 'roman olsun diye başlanmış bir metin taslağı' dipnotuyla sunulmuştur. Başlangıç kısmının anlatıldığı metinde Molla Mustafa babası Durmuşali ile düşman oldukları anlatılan Zeynel Ağa ve oğlu Kamber arasındaki kan davası anlatılmaktadır. Bir gece vakti ellerine silah alıp birbirinin peşine düşen karakterler, ölüm korkusuyla endişeli bir halde köyün sokaklarında dolaşırlar.

2.1.13. KÖR PENCERELER - 2022

Rasim Özdenören'in son öykü kitabıdır. *Kör Pencere*ler 2022'nin mayıs ayında yayımlanmıştır. *İlk Öyküler*'den bir ay sonra basılmıştır. Kitapta otuz beş kısa öykü bulunmaktadır. Öykülere isim yerine roma rakamları verilmiştir.

Öykü I de, soyut bir köpeğin gözlerindeki gizemden yola çıkılarak Hz. Yusuf kıssasına bağlanmaktadır. Kısa öykü niteliğindeki metin 'Yusuf'um bulundu Kenan bulunmaz' sözünün gizemini düşündürmekte olduğunu ifade edebiliriz.

II. Öyküde sevgilinin arandığı ve bu arayışın pencere metaforu üzerinden aktarıldığı bir öyküdür.

III. öyküde rüyada görülen sevgilinin gerçek dünyada aranması anlatılmıştır. Ayrıca anne ve sevgili ikilemine yer verilmiştir.

IV. Kısa öykü niteliğinde bir metindir. Anne ve oğul arasındaki yalnızlık konulu kısa konuşmadan oluşmaktadır.

V. Sevgilinin varlığını veya varoluşunu Hüma kuşuyla ilgili bir anlatıyla bağdaştırarak öyküleştirilmiştir. Hüma kuşunun yavrusunu büyütürken gözlerini ondan ayırmaması gerektiğine vurgu yapılarak, pencerede beklenen sevgilinin de aynı özenle beklenmesi gerektiği belirtilmektedir.

VI. Rüyada aşık olma durumu anlatılmaktadır. Tünellerden ve dar koridorlardan geçip sevgiliye ulaşılmıştır. Sevgili gerçek dünyada aranmaktadır.

VII. Kenan ülkesi ve kayıp bir çocuğun anlatıldığı kısa öyküdür.

VIII. Sevgiliyi her halinden tanımak üzerine oluşturulmuş bir metindir. Öyküde karakter adliye yolunda sevgilisini her halinden tanıyabileceğini düşünmektedir.

IX. Tren garında annesini kaybeden bir çocuğun, başkişinin kendi sevgilisinden bir iz taşıyabileceğini düşünerek çocukla konuşması aktarılmaktadır.

X. Karakterin annesi unutkanlık hastalığına yakalanmıştır. Annesi ile ilgilenen karakter, bir akşam vakti daha önceden görüp hoşlandığı kadını pencerede görür ve bir daha görebilmek için pencerede beklemeye başlar.

XI. 10. öykünün devamı niteliğinde olan öyküde karakter, hasta annesine bakarken sevdiği kadının pencereye çıkmasını beklemektedir. Öte yandan karakterin ‘mahkemeye gitmesi gerektiğini’ söylemesi avukatlık yaptığını ya da bir davası olduğunu düşündürmektedir. Ancak bu durumla ilgili bir veri bulunmamaktadır.

XII. Mahkeme salonlarını konu edindiği bir öyküdür. “Bu loş koridorlar, güneş ışığının kendinden değil de bodrumdan yükseldiği izlenimini veren karanlıklar, sigara izmariti dolu zemin, süpürülmesi yarım bırakılmış köşeler, o köşelerdeki yıkıntılar, yılgın insanlar, insan eksikleri, kara cüppeli avukatlar, sırma yakalı yargıçlar, ahşap kürsüler, kırık iskemleler, evrak yığılmış dolaplar, bozguna uğramış arşivler, oradan oraya bezgin adımlarla koşturan mumyalaşmış katipler, hayatından bezmiş katibeler... ekmeğimi onların arasından, onların varlığı yüzü suyu hürmetine yediğimi düşünüyorum”(Özdenören: 2022, 37). Karakter avukatlık yapmaktadır ve içerisinde olduğu mesleğin yansımalarını aktarmaktadır.

Kocasını öldürmüş bir kadın sanığın duruşması anlatılmaktadır. Karakter, kadının bu cinayeti kendisi için işlemiş olabileceğini düşünmektedir. Aradığı sevgilisinin bu kadın olabileceğini düşünmektedir. Sonrasında bu düşüncelerden vazgeçmektedir.

XIII. Aşk ve güz mevsimiyle ilintili olarak oluşturulmuş bir öyküdür. Aşkın güz mevsimiyle ilişkisine değinilmiştir.

XIV. On üçüncü hikâyenin devamı niteliğinde olan öyküde, önceden âşık olduğu kadından bir çocuğu olduğunu görür. Sonrasında bu durumun bir yanılgı olduğunu ve o çocuğun kendisi olduğunu anlar.

XV. On dördüncü öykünün devamı niteliğindedir. On dördüncü öyküde anlatılan çocuk burada da ele alınmaktadır.

XVI. Sevgiliye duyulan özlem dile getirilmiştir.

XVII. Sevgiliye duyulan özlem dile getirilmiştir. Sevgilisini özleyen karakterin, ansızın evlerine giderek zili çalması ve bu esnada duyduğu endişeleri dile getirilmiştir.

XVIII. Karakter, hasta annesini ziyarete giderek ona olan özleminden ve sevgisinden bahseder. Annesi yanına gelmediği için sitem etse de oğlunu mazur görmektedir. Metin anne-oğul sevgisi bağlamında ele alınabilir.

XIX. On yedinci öykünün devamı niteliğindedir. On yedinci öyküde sevgilisini özleyerek evlerine giden karakterin on dokuzuncu öyküde bakkaldan adreslerini öğrenmeye çalışması anlatılmaktadır.

XX. Duyulan bir sesin veya yankının sevdiğinin çağrısı olduğunu düşünerek yolculuğa hazırlanan karakterin hissiyatı anlatılmaktadır.

XXI. Rüyada âşık olunan sevgilinin kapısında gönül gözüyle birbirlerini görmeleri ve âşık olmaları anlatılmıştır diyebiliriz.

XXII. Sevgiliye duyulan özlem dile getirilmiştir.

XXIII. Karakterin sevgili arayışını sürdürdüğü öykülerden biridir. Arayışını sürdüren karakterin sevdiğini mahkeme salonlarında bile aradığını ifade etmesinden yola çıkılarak avukatlık mesleğini yaptığını ifade edebiliriz. Nitekim karakterin; “Mahkemeleri izliyorum. Ceza mahkemelerini, sulh mahkemelerini.. Hepsinde işime yayacak malzemeler buluyorum. Cinayet duruşmalarını, boşanma duruşmalarını, miras davalarını, hepsini izliyorum. Bu duruşmalardan bir toplum portresi çıkartacağım, görevim, işim bu..”(Özdenören: 2022, 61) diyerek mesleği ile ilgili düşüncelerini dile getirdiğini söyleyebiliriz.

XXIV. Balıkçıda karşılaştığı çocuklu bir kadını sevdiğine benzeterek, kadınla yürek yarası üzerine konuşmaları anlatılmaktadır. Kadın yürek yarasını anlatmak amacıyla Musa A.h. dair bir kıssa anlatır.

XXV. Yirmi dördüncü öykünün devamı niteliğindedir. Balıkçıda görülen bir kadının sevgilisi çıkma ihtimalinden hem korkması hem de sevgilisi olması umudu anlatılmıştır.

XXVI. Gazetecilik yapan karakterin bir gün iş yerinde çalışmaktayken yaptığı bir telefon görüşmesi anlatılmaktadır. Telefon eden kadın karakteri tanıdığını ve kendisiyle muhakkak görüşmek istediğini belirtmektedir.

XXVII. Yirmi altıncı öykünün devamı niteliğindedir. Telefonda konuşulan kadın ile görüşeceği sokağa gelen karakter, konuştuğu kişinin sevgilisi olup olmadığını anlamak için beklemektedir.

XXVIII. Karakter karşı apartmanın penceresine sevgilisinin çıkmasını beklemektedir. Bu bekleyiş süresi anlatılmaktadır.

XXIX. Öykü, aşkın nasıl yaşanması gerektiği üzerine temalandırılmıştır.

XXX. Şiirsel dile yakın bir anlatıma sahip olan öyküde âşık bir genç anlatılmaktadır.

XXXI. Sevgili arayışının anlatıldığı oldukça kısa bir öyküdür.

XXXII. Sevgili arayışının devamı niteliğinde kısa bir öyküdür.

XXXIII. Rüya esnasında sevgiliyle aşk ve kavuşma üzerine yapılan konuşmalar ele alınmaktadır. Aşkın dış dünyadan soyutlamasına vurgu bulunmaktadır.

XXXIV. Otuz üçüncü öykünün devamı niteliğindedir. Uykudan uyanan karakter rüyada gördüklerini düşünmektedir.

XXXV. Yirmi altıncı ve yirmi yedinci öykülerde anlatılan telefonda görüşülen sevgiliyle buluşma durumu burada da devam ettirilmektedir. Buluşma yeri olarak Sonmola Oteli kararlaştırılmıştır. Karakter otele vardığında kadını bulur. Ancak kadın adamı tanımazlıktan gelir. Adam durumu anlamaya çalışmakta ve aşkın kavuşunca biteceğini düşünmektedir. Aşkın sürekli bir arayış olduğunu ve kör pencerelerde aranması gerektiğini söylemektedir.

2.2.RASİM ÖZDENÖREN'İN ROMANININ *ADALET VE HÜRRİYET* AÇISINDAN İNCELENMESİ

Rasim Özdenören, birçok öykü ve deneme yazmasına karşılık roman türünde tek eseri vardır. *Gül Yetiştiren Adam* yayımlandığı günden bu güne kadar etki uyandırmaya devam etmektedir. Çalışmamızın adalet ve hürriyet temasını Özdenören'in romanında da incelemeye çalıştık.

2.2.1. GÜL YETİŞTİREN ADAM'IN *ADALET VE HÜRRİYET* AÇISINDAN İNCELENMESİ

Özdenören, *Gül Yetiştiren Adam* romanında Müslüman kimliğini modern şartlar açısından ele almaktadır. Değişen dünya şartlarına tepki olarak savunduğu değerler nedeniyle 50 yıl evden çıkmamış olan karakter ile Sitare adında Amerika'da yaşayan modernliği temsil eden karakterin sorgulamaları temelde romanın çatışma temasını oluşturmaktadır diyebiliriz.

Gül Yetiştiren Adam, gençliğinde dini değerler uğruna çaba göstermiştir. 50 yıl evden çıkmayarak kendisini gül yetiştirmek dışında dünyadan uzak tutarak koruyabileceğini düşünmektedir. “O hep kendi evindedir, evinin dışında olup bitenlere ilgisizdir, kendi protestosunu yükseltmektedir, baharla açılan, renk renk serpilmiş çiçek tarhlarını seyretmektedir, çiçeklerin kokusunu duyumsamaktadır, güzün yaprakların kuruyuşunu, çiçeklerin tükenişini, bir kuru yapraktan ibaret kalışlarını.. Gezinmektedir evin içinde, kitap okumakta, düşünmektedir, yaradani anmaktadır, yalnız onunladır, onunla baş başadır, tesbihle uğraşmaktadır. İşte kendine ilke bellediği söz: Bir kimse zalim bir padişaha adildir dese kâfir olur demişler. Ve susuyordu adil dememek için zalime. Kendi hayatını sürdüren bir dervıştır o, kimseye kendisi gibi yaşamasını öğütlemeyi ama kimseyi de kendi hayatına karıştırmaz” (Özdenören: 2009, 18) der.

Özdenören, iki bakışla ele aldığı romanda bir tarafta Müslüman kimliğiyle duruş sergileyen karakteri derinleştirmektedir. “Romanda, ülkesi ve değerleri için savaşmış bir karakterin, savaş sonrası getirilen yeni değerler karşısında yaşadığı hayal kırıklığı vurgulanmaktadır. Romanın ana karakteri yaşadığı duygu durumunun ve içsel krizin yatışmasıyla pasif direnişe geçmekte ve tepkisini gül yetiştirerek göstermektedir”(Şahin, Göküş: 2022, 863). Öte taraftan Batı modernizmi içerisinde problemlerine çözüm arayan Sitare'yi oluşturmaktadır.

Karakterler eylemlerini kimi zaman İslam merkezli olarak yerine getirmiştir. “Özdenören de eserlerindeki bütün anlatımlarında; bireylerin Allah rızasına dayalı eylemlerinden bahseder. Müslüman ahlâkı insanın her eyleminde yaratıcıyı içselleştirmesini gerekli kılar”(Akkoç: 2019, 44). Gül yetiştiren karakterin bir anlamda kendisini dış dünyadan izole etmesini kişisel bir adalet çabası olarak

gördüğünü söyleyebiliriz. Bu bakış açısından yola çıkarak evinden çıkmayıp, ‘*zalime adil dememek için*’ kendini eve hapsedmiştir. Bir anlamda kendi özgürlüğünü kendisinin sınırlandırdığını ifade edebiliriz. Evinin dışındaki yaşamsal imkânlardan iradesi ile uzak durmayı tercih etmiştir.

Adil ve zalim kavramlarını romanın atmosferinde değerlendirdiğimizde; Karakterin İslâm’ın hükümlerinden uzaklaşılmasına sebep olanların ‘zalim’ olarak nitelendiğini söyleyebiliriz. Nitekim kendisini bu bozulmadan korumak için eve kapatmıştır. Yaptığı eyleme sessiz protesto demesini ise, kişisel duruşunu kendi müeyyidesine dönüştürmesiyle olmuştur diyebiliriz. Kişisel özgürlüğünü kendi hür kararıyla sınırlandırmıştır. Böylece düşünsel duruşunu iradesel bir konuma taşımıştır. “Müslüman yazarın eserinde insan bütün boyutlarıyla, bütün imkânlarıyla yansıyacaktır. (veya yansımalıdır) dersek, bununla İslâm’a özgü bir gerçeklik anlayışının var olduğunu dile getirmiş oluruz. Böyle bir gerçeklik, genelde Batı gerçekliğinde gördüğümüz gibi tek boyutlu, doğrusal, (lineer) indirgenmiş ve soyutlanmış bir insan statüsünü değil, fakat insanın haiz olduğu bütün şartları, onun insan olma çabalarını, insanın şartını (condition) tasvir edecektir. Bu bakımdan İslâm’ın gerçeklik anlayışının, sanatçıya çok değişik, çok geniş alanları deneme, onlardan yararlanma ve bunları eserine geçirme fırsatını bütün imkânlarıyla ve sansürsüz olarak tanıdığını söyleyebiliriz.”(Özdenören: 2009, 71) der.

Sitare karakterine bakıldığında roman içerisinde Batı zihniyetini temsil etmesi ve hayatını belirli modern koşullara göre yaşaması nedeniyle varoluşsal sorunlarla karşılaştığını söyleyebiliriz. Böylece Sitare medeniyet adıyla sunulan yaşamın kendi düzeninde kendi sistemi içerisindeki bozulmuşluğun insanlar üzerindeki negatif tutumun eleştirisinin birer örneği olarak yer almaktadır diyebiliriz. İsaiah Berlin’in belirttiği iki özgürlük alanından Negatif Özgürlük alanında kalamaya maruz bırakıldığını söyleyebiliriz.

Karakterlerin konumlandırılmasından yola çıkıldığında adalet ve hürriyet açısından Özdenören’in denemelerinde sıkça vurguladığı Müslüman’ca yaşamak ve Müslüman gibi düşünmek çabasını ve bunu yaparken karşılaşılan zorlukları gül yetiştiren karakteriyle biçimlendirdiğini ifade edebiliriz.

Rasim Özdenören’in *Gül Yetiştiren Adam* romanında ele alınan adalet ve hürriyet kavramlarının iki şekilde yer aldığı görülmektedir. İlki karakterleri adaletsizlik ve esaret ortamına iten yaşam koşullarıdır. İkinci olarak ise ruhsal bir oluş sergileyen karakterlerin tercihlerinde tutumlarına yansıyan erdemsel özelliklerde kendini göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Rasim Özdenören'in denemeleri adalet ve hürriyet açısından bu bölümde incelenmiştir. Özdenören'in denemeleri değerlendirilirken yazarın özellikle adalet, hukuk, eşitlik, seçim hürriyeti, insan hakları, hak ve özgürlükler bağlamında değindiği denemelerine yer verilmiştir. Adalet ve hürriyet temasının dışına çıkmamak amacıyla denemelerde kavram odaklı inceleme yapılmıştır.

3.1. RASİM ÖZDENÖREN'İN DENEMELERİNİN ADALET VE HÜRRİYET AÇISINDAN İNCELENMESİ

Rasim Özdenören'in, yazı hayatının önemli ürünlerinden biri de denemeleridir. Yazar, ses getiren roman ve hikâyelerinin yanında denemeleriyle de aydın bir düşünür olduğunu göstermiştir. Deneme yazarlığı gelişimini bir anlamda gazetelerde yazdığı köşe yazılarından almaktadır diyebiliriz. “Rasim Özdenören bir gazetede haftada iki gün ‘köşe yazısı’ yazar. Ne var, yazdıkları ne ortalama bir köşe yazısı ne kendisi bilinen anlamıyla bir ‘köşe yazarı’dır. Gündemden uzak kalmamıştır, ama güncelin mahkûmu olmadan. Başka bir deyişle bizim baktığımız gibi ya da yığınların beklediği gibi bakmadı gündeme. Söz gelimi, ‘silah’ başlığını taşıyan bir yazısı öyle bir ince mantıkla ilerler ki bir yerde Amerikan kahpeliğine/zulmüne gelir; ve tam da gündem odur”(Karataş: 2011, 300). Özdenören, hukuk eğitimi almak için geldiği İstanbul’da yazı hayatının ilerleyen dönemlerinde gazetecilik ile de ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilgi ve merak yazarı gazetecilik bölümünü okumaya sevk etmiştir. Söyleyecek birçok malzeme olduğunu gören yazar, aydın olmanın verdiği sorumluluğu kendinde hissederek birçok köşe yazısı kaleme almıştır.

Öykücülüğünün yanında tek romanı ve denemeleriyle de adından söz ettiren yazar, ‘düşünsel duruşu’ ile denemelerinde aydın kimliğini biraz daha belirli bir tavır olarak sergilemektedir. Köşe yazıları ise Özdenören'in okur ile buluşulan önemli bir atmosfer yarattığını söyleyebiliriz. Sadece köşe yazıları ile de kalmayarak okura ulaşabilecek bütün yolları değerlendirdiğini de ifade etmek gerekmektedir; “sonraları gazeteyi derginin bir uzantısı olarak görmesi, Maraş’ta mahalli gazetelerde yazı yazmasına neden olur. *Yeni Fikir* gazetesi ve *Yeni İstiklal* gazetesi bunlardan bazılarıdır”(Bulut: 2013, 65). Dergi ve gazetede yazdığı değerlendirdiği birçok konu ya da yazısı sonradan deneme olarak kitaplaştırılmıştır. Böylece yazarın 26 deneme kitabı içeriğinde geniş konu perspektifiyle okurlarla buluşmuştur.

Denemeler içerisinde geniş konu ağı ile okurun yani günümüz insanının (özellikle çağdaş insanlara seslenmektedir) içerisinde yaşadığı endişeleri, çelişkileri, kaosu ele alarak düşünsel duruş örneği sunarak rehberlik etmeye çalışmıştır diyebiliriz. Bu nedenle Özdenören'in deneme kitaplarını adalet ve hürriyet açısından değerlendirmeye gayret gösterirken yazarın düşünsel zemininden ayırmaya çaba

gösterdik. Adalet ve hürriyet kavramları çerçevesinde ele aldığımız deneme kitaplarında ancak adalet ve hürriyet temalı olanlarına değinmeye gayret gösterdik.

3.1.1. İKİ DÜNYA - 1977

Rasim Özdenören'in ilk deneme kitabıdır ve içerisinde 62 deneme bulunmaktadır. 1967'de yayımlanan *Hastalar ve Işıklar* kitabından on yıl sonra yayımlanmıştır. Kendinin de ifade ettiği üzere kitabın ortaya çıkış öyküsü üzerinde iki etken bulunmaktadır. “Şöyle ki bu kitapta yer almasını tasarladığım yazılarla Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin siyasal veçhelerini değerlendirmeyi düşünüyordum”(Özdenören: 2018, 9) diyen yazar, kitap ile ilgili tasarılarının gerçekleşmediğini dile getirirken, ortaya çıkan kitap ile ilgili de şunları söylemektedir: “her şeye rağmen bu kitapta, ilk baskıdaki 93 adet yazının 39 adedi yer almış bulunuyor. Bu yazılar, birer-ikişer sayfalık olan kısa yazılardır. Öteki yazılar '90'lı yıllarda kaleme alındı. Bu yazıların tümüne son 150 yılın (Tanzimattan günümüze) bir siyasal durum muhakemesinin teşebbüsü olarak bakılabilir. 70'li yıllarda kaleme alınmış olan yazıların bazılarında o günün aktüel şartlarının da etkilerini taşıdığına dikkat edileceğinden eminim”(Özdenören: 2018, 10) der.

Özdenören'in *İki Dünya* kitabı hakkında belirttikleri üzerine kitap incelendiğinde görüleceği üzere güncel meseleleri Türkiye tarihiyle ve dönemin şartları ışığında oluşturulmuş yazılarından oluşmaktadır. Bunun yanında güncel meselelere bakışında adaleti veya hürriyeti hangi bakışla değerlendirdiği bizim için önemli olmaktadır. Denemelere baktığımızda;

Olan Şey Niçin Oluyor? adlı denemesinde Özdenören'in İslam'ın kader anlayışına değindikten sonra, insanların olaylara müdahalesi noktasında hürriyet kavramını ele alışı görülmektedir. “Kader ancak olup bittikten sonra kader haline gelir. Binaenaleyh, insan olacak olana, yani olmasını istediği şeye müdahil olma bakımından kendi hür ve serbest iradesine sahiptir. Bu, onun istediğinin muhakkak vukuu bulacağı anlamına gelmez; fakat olacak olan, önceden bilinmediği için, insanı inisiyatif kullanmaya, dolayısıyla sorumluluk yüklemeye sevk ediyor ve bunun yolunu açık tutuyor. Biz, son tahlilde, ancak olacak olanın olduğunu o şey olup bittikten sonra bilebiliyoruz”(Özdenören: 2018, 33-34). Kadercilik anlayışı çerçevesinden yaklaştığı insan davranışlarının kestirilemezliğine değinmekle beraber, bunun neticesi olarak fiilen yapılan davranışların sorumluluğu insanın kendinde olduğunu belirtmektedir. Nispi bir hür iradede vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere Özdenören hürriyeti İslamiyet temelli hür irade bağlamında ele almıştır ve böyle değerlendirmiştir diyebiliriz.

Seçim'de Özdenören hürriyet kavramına başka açıdan yaklaşmıştır. Seçim denemesinde, Müslüman halkın Tanzimat'tan beri özgürce seçim yapamadıklarını anlatmaktadır. Özgürlüğü İslami zemininden farklı olarak karar verme özgürlüğü yanında seçkide bulunma ve kendisi için ideal olana karar verme ya da hayatına yön

verme gibi manalarına yakın anlamda kullandığını ifade edebiliriz. Tanzimat döneminden itibaren yani Meşrutiyetlerden beri Müslümanların özgür olamamasını Batılılaşmaya bağlamaktadır. “O tarihte yönetici zümre eliyle ve iradesiyle, Müslüman halklar adına Batılılaşma doğrultusunda yapılan resmi ve fiili seçimle, Müslümanlar hür seçim hakkını kaybettiler”(Özdenören: 2018, 54).

Sisyphé Gibi, Recai G. Okan’ın *Amme Hukukumuzun Ana Hatları* kitabından alıntılar yaparak ve Osmanlı’nın anayasal zemininden bahsederek değerlendirmelerde bulunduğu bir denemedir. Buna göre Mustafa Reşit Paşa Osmanlı Devleti’nin kurtuluşunu kurumların kökten değişimiyle mümkün olacağını söylemektedir. Ancak Özdenören, Osmanlı’nın İslam temelli köklerinin değişmesini ve Batı’nın hukuk düzeninin kabul edilmesini eleştirmektedir. “Gerçeklerin, bu beklenen yararların boş bir umuttan ibaret olduğunu bütün somutluğuyla, vuku bulan trajedilerin bütün acı sonuçlarıyla, olanca çıplaklığıyla göstermesine rağmen, bu aynı boş, kör nokta üstünde direnmelerini izah etmek bizim aklımıza zor geliyor”(Özdenören: 2018, 71) der.

Nereye Götürebilirdi? denemesinde Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanlarının, İslam temelli hukuki ve toplumsal kurum ve kuruluşlara yaptığı bozucu etkiden bahsedilmektedir. Özdenören, bu fermanlarla adaletli ve eşit bir ortam oluşturulmasının asıl amaç olmadığını savunmaktadır. Ona göre fermanlar Müslümanların bir takım haksızlıklara uğramasına neden olmuştur. “Açıkça görülüyor ki mesele, Osmanlı Devletini kurtarmak değil, onun siyasal ve toplumsal bünyesini Batı uygarlığının değer yargılarına göre değiştirmek, devleti içten çökertmenin ortamını hazırlamaktır”(Özdenören: 2018, 82). Özdenören bu değişiklikleri Batılı ülkelerin Osmanlı Devlet’i üzerindeki planlanan amaçlarının sonucu olduğunu ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle yapılan ıslahat uygulamalarını hukuki bir yenilik olarak kabul etmemektedir.

Yazar, içerisinde olduğu toplumun Tanzimat’tan beri gelen toplumsal değişim dinamiklerini dikkatle ele alırken Batı merkezli değişimin yararından çok zararının ortaya çıktığını ileri sürmektedir: “Ona göre toplumsal bütün dinamikler; kültürel yapı, insanın zihniyetini ve düşünce biçimini şekillendirir. Eleştirmen, bağlı bulunduğu toplumun şekillendirdiği düşünme yöntemlerini, araştırma ve birikimleriyle harmanlayarak kendine has bir düşünce tarzı ortaya koyar”(Bulut: 2013, 761)

Eşitlik kavramını ele alan **Mesele Eşitlik Mi?**, denemesinde de, eşitliğin Müslim ve Gayrimüslim halklar arasındaki konumuna değinmektedir. Eşitlik adaletin temel noktalarından biridir. Eşitlik konusunun Müslüman olan ve olmayan halklar açısından değerlendirildiği denemede yazar, fermanları mercek altına almaktadır. Çıkarılan fermanların halkın farklı kesimleri arasında nasıl bir eşitlik sağladığı ve sağlaması gerektiği konusunda fikirlerini ifade etmektedir. Özdenören’e göre,

Osmanlı'da hâlihazırda var olan hukuk yeterli görünmektedir. Müslüman olmayanlar medeni muamelelerde Müslümanlarla eşit haklara sahiptir. Malları ise cizye adındaki vergiyle korunma altındadır. Özdenören "İslam'ın toplum düzeninde yaşayan gayrimüslimleri, başka hiçbir siyasal düzenin, onun kadar koruyabileceği düşünülemez"(Özdenören: 2018, 85) diyerek İslamiyet'te verilen hakların hem müslim hem de gayrimüslim halklar için yeterli olduğu görüşündedir.

Bulanık Ufuktaki Net Hedef, Özdenören'in *Sisphe Gibi, Nereye Götürebilirdi?, Mesele Eşitlik mi?* denemelerinde değindiği fermanlar konusuna bu denemesinde de devam ettiği görülmektedir. Özdenören, Namık Kemal'in İslam hukuku ve fermanlar konusunda düşüncesini verirken ikili tutumunu eleştirmektedir. Yazarın, İslam hukukunu Osmanlı için yeterli görürken Batılı devletlerin etkisiyle kabul edilen fermanların Müslüman kimliğe zarar verdiğini ifade etmektedir. Bu noktada adalet ve hürriyet açısından Özdenören'in İslamiyet'i yeterli ve gerekli tek otorite kabul ettiğini dile getirmektedir.

Batı'nın Zamiri, Tanzimat fermanıyla başlayan ikilemli sürecini ele alan yazar, eşitlik konusuna Müslüman ve Gayrimüslim halklar açısından bakmaya çalışmıştır. Özellikle hukuk konusunu Osmanlı hukuku açısından değerlendirerek, dönemin şartları içerisinde fermanlarla kimlerin(Müslim-gayrimüslim) ne haklar elde ettiğini ve gerekliliğini tartışma konusu yapmıştır. Adaletin sacayaklarından olan eşitliği, denklik ve denk tutulma kavramları açısından değerlendirdiğini söyleyebiliriz. İslamiyet'i temel alan Özdenören "Eşitlik, konusuna gelince, bu da, İslam devletinde kendi hükümleriyle çözüme kavuşturulmuştur"(Özdenören; 2018, 90) diyerek aslında hukuki zeminde hâlihazırda var olan eşitliğe işaret etmiştir.

Ölçü, denemesinde Özdenören, gerek insan için gerekse toplumlar için uyulacak ölçünün zaten var olduğundan bahsetmektedir; "Oysa İslami esaslara dayanan bir toplumda, ortaya çıkan meselelerin çözümü için başvurulacak esaslar, yine İslami kaynaklar olmalıydı"(Özdenören; 2018, 100) diyerek İslam hukukunun kaynaklarını işaret etmektedir.

Yapılan Eleştiriler'de Osmanlı Devleti'nin hukuki esaslarına değinen yazar, tekrardan Tanzimat fermanının esaslarının aykırı hükümler taşıdığına yer vermektedir. "İslami esaslara göre yönetilen Osmanlı Devlet sisteminde, önce bakalım, hukuki yönden bu sistemden bir uzaklaşma söz konusu mudur? Böyle bir durum söz konusu ise, o zaman mevcut meselenin çözümlenmesi için, İslam hukukuna müracaat etmek gerekir"(Özdenören: 2018, 115).

Türkiye Müslüman'ca Yaşamaya Niyetli Mi?, denemesinde dört Müslüman tipinden bahseder Özdenören; 1)Bilinçli İslam düşmanları, 2) Bilinçsiz İslam düşmanları, 3) Bilinçsiz Müslümanlar, 4) Bilinçli Müslümanlar olarak başlıklandırır. Bu Müslüman tiplerini Türkiye şartlarında değerlendirmektedir.

İslam'ın Bölünemezliği Meselesi'nde İslam hukukuna yer vermektedir. İslam hukukunun demokratik ve toplumsal yönlerini değerlendirmektedir. Örtünmeden faize, demokrasiden ibadetlere kadar geniş bir çerçevede İslam hukukunu Batı kültürünün karşı konumuna koyarak ele almaya çalışmıştır. “Oysa İslam’da, insanlara hukuki alanda bir düzenleme yetkisinin tanınmış olması, bu işin seküler biçimde gerçekleştirileceği anlamını taşımamaktadır. Onların referans noktası her halükarda Kur’an ve Sünnet’tir. Bu kaynaklarda hüküm bulunmadığı takdirde bile, İslam’ın öngördüğü genel ahlak ve hayat telakkisi ve hayat tarzı, bir yol gösterici olarak referans noktası kabul edilmelidir.”(Özdenören: 2018, 208). Özdenören, İslam hukukunda referans noktası olarak yukarıda da aldığımız Kur’an, Sünnet ve İslam’ın uygun gördüğü hayat tarzını işaret etmektedir. Bu konuda Özdenören’e göre Batı kaynakları insan hakları ve özgürlüklerinde hak ve hukuka yeterince yer vermediğini ifade edebiliriz.

İslam Niçin Tehdit Sayılıyor?, denemesinde İslam hukukunda şariat kavramına değinen yazar şunları dile getirmektedir: “Zaten İslam hükümlerinin (yani şeraitin) uygulama alanı bu dünyadır. Şariat, öbür dünyaya dair hükümler öngörmez. Öbür dünya, bu dünyadaki amellerin hesap yeridir. Şeriat bu dünyada uygulanır. Yani zekat bu dünyada uygulanır, öbür dünya bu uygulamanın karşılığının görüleceği bir hesap yeridir. Hac, namaz, oruç bu dünyada uygulanacak ibadet ve amellerdendir. Öbür dünya, bu ibadetlerin uygulama yeri değil, fakat hesaplarının görüleceği yerdir” (Özdenören: 2018, 220). Özdenören, adalet ve haklar konusunda dayanağını söyledikten sonra adaletin uygulanması noktasında iki yola ayrılan uygulamadan bahsetmektedir. İlki bu dünya içindir ve buna şariat denir. İkincisi öteki dünya içindir ki bu da ruhların ebedi hayatının geçeceği âlemdir. Özdenören, bu dünyada yapılan tüm eylemlerin öteki âlemde de bir yargılama sürecinden geçeceğine işaret etmektedir.

İslam ve Statüko'da ise bu düşüncesini devam ettirerek İslam’ın bu dünya için olduğunu söyleyerek öteki dünyaya İslam ile beraber hazırlık yapıldığını ifade etmektedir. “Öte dünya, dinin uygulanma dünyası değildir; öte dünya hesapların görüleceği yerin adıdır”(Özdenören: 2018, 232) der.

Hayat ve Tasarı'da Özdenören, hayatını Müslüman’ca yaşamak isteyen kişiler için Batı kaynaklı hak ve özgürlüklere sırt çevrilmesi gerektiğini işaret etmektedir. “Şimdi biraz daha ileriye gidiyorum: Hayatını Müslüman’ca düzenlemek isteyen birinin gerekli fikri çerçeveyi oluşturabilmesi için kendini kapana kısıtlanmış bir halde hissetmesi gerekir, diyorum. Bu ne demek oluyor? Bu, insanın, kendini oportünizme sevk edecek yolların tümünü kendi elleriyle tıkaması anlamına geliyor: demokrasinin, liberalizmin, “insan hakları”nın, ona açacağı, daha doğrusu açmış gibi görüneceği fırsatlara sırt çevirmeyi dayatıyor. Aksi takdirde bu tür fırsatların içinde oylanmakla kalınacağının bilincini talep ediyor”(Özdenören: 2018, 235) der.

3.1.2. YAŞADIĞIMIZ GÜNLER - 1985

Yaşadığımız Günler, Eleştirel Bir Yaklaşım alt başlığı ile 1985'te yayımlanmıştır. Çağdaşlık konusunun temele alındığı kitapta, günümüzden örnekler verilerek İslam medeniyeti ışığında eleştiriler yapılmaktadır. Dokuz bölüme ayrılan kitapta bölüm başlıkları şunlardır: 1) Çeşitli Yönleriyle Genel Görüntü, 2) Örtülü Putlar, 3) İnsan ve Çevresi, 4) Rakamlarla Yaşayan İnsan, 5) Tüketim Baskısı, 6) Gelirin Dengesiz Dağılımı ya da Nüfus Planlaması, 7) İletişim, 8) Açlık, Okuma-Yazma, Suç, 9) Bazı Özet Sonuçlar.

Yaşadığımız Günler'de modern çağın, birey ve toplum üzerinde oluşturduğu etkiler ele alınmıştır. Özdenören, konuyu genel eleştiriye tabi tutsa da politik yönlerine de değinmektedir. *Çağdaş İnsanın Yüzü*'nde, insanların seçimlerinin çağdaş olarak nitelenen engellere takıldığını ifade etmektedir. "Filozof "seç" diyor ama, insanın neyi seçeceğini gösteremiyor. Sadece seçmekle, insanın içine düştüğü sıkıntıdan, bunalımdan kurtulacağını söylemekle yetiniyor. Fakat neyi seçecek, nasıl seçecek, niçin seçecek? Seçtiği alternatif, onu arzın ayağının altından kayma duygusundan kurtaracak mı?"(Özdenören: 1990, 15) diye eklemektedir.

Seçim hürriyetini değerlendiren yazarın, filozofların ucunu açık bıraktıkları bir sistem içerisinde seçim yapmanın bir yararının bulunmadığına dikkat çeker. Seçim özgürlüğünü pragmatist bir yaklaşım açısından değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Spinoza'ya göre ise insanların seçim yaparken sadece eylemsel niteliğinin önemli olması yeterlidir. "Spinoza'ya göre, insanların özgür olduklarını zannetmelerinin temelinde, yalnızca eylemlerinin ve bu eylemlere yönelten isteklerinin bilincinde olmaları, ancak onları gerektiren nedenleri bilmemeleri yer almaktadır"(Metin: 2015, 100). Özdenören'in Spinoza'dan özgürlüklerin temel noktası konusunda farklı düşündükleri belirtilebilir. Özdenören özgürlükleri amaçlılık çerçevesinde değerlendirir. İnsanın eylemleri özgür ancak amaçlı ve bilinçlidir ve bu nedenle insan yapıp etmelerinden sorumludur.

Karşımızdaki Paradoks'ta, *Çağdaş İnsanın Yüzü* denemesinde çağdaş insanın seçim özgürlüğü konusu derinleştirilmiştir. Seçimlerin ne için yapıldığı sorusuna ek olarak bu kez seçimlerin ne kadar özgür irade ile yapıldığını sorunsallaştırmaktadır. "Şimdi şöyle bir soru soralım: Günümüz insanı, davranışlarını kendi özgür seçimlerine göre mi ayarlıyor, yoksa farkına varmadığı bazı güçler onu bazı şeyleri seçmeye mi zorluyor? Özgürce, kendi aklımızın hükmettiğince seçtiğimizi sandığımız şeyler, gerçekten bizim özgür seçimimizin sonucu mudur?"(Özdenören: 1990, 21). Bu noktada hür irade konusunu yazar iktisadi yönünden değerlendirir. Moda olgusuna üst akıl açısından yaklaşır ve moda adı altında oynanan kitlesel bir ticaret oyununa değinir. Seçimlerin bilinç dışı yönlendirmeler ile değiştirilebileceğini ifade etmektedir diyebiliriz.

Nesneleşen Kadın’da, Özdenören, çağdaş kadınlar konusunu kapitalist sistem eleştirileri çerçevesinde değerlendirir. Özellikle feminizm akımını ele alan yazar, çağdaş toplumlarda kadın hakları adı altında kadınların nesneleştirildiğini ve kapitalist bir sisteme dâhil edildiğini söylemektedir. “Batı kapitalizmi, kadını çalışmak zorunda bırakırken bunun adını “özgürlük”, “çalışma özgürlüğü” ve “kadın hakları” olarak koyuyorsa, böyle bir özgürlük anlayışı benim özgürlük anlayışıma ters düşer”(Özdenören: 1990, 23). Özdenören, kadın haklarını Batı uygarlıklarının sanayileşme döneminde ucuz iş gücü bulabilmek için üretilen formalite bir hak olarak görmektedir. Batı sistemi üzerinden yürütülen feminizm hareketine de bu nedenle karşı durduğu söylenebilir. Batı kaynaklı olay ve olgulara her zaman temkinli yaklaşan yazar, kadın hakları ve özgürlükleri noktasında da eleştirel tavrını sürdürmektedir diyebiliriz. Özdenören’in düşünce dünyasında, İslamiyet temelli olmayan hak ve özgürlükler, bireyin ve de toplumların refah ve huzurunu sağlamaktan ve sürdürmekten uzak olduğuna işaret etmektedir.

Okul ve Hapishane’de okullaşma ve suç oranları üzerine bir takım istatistikî bilgilerin verildiği değerlendirmeleri içermektedir. Yazar, okullaşmanın suç oranları üzerinde etkisinden ziyade suçların niteliklerinin değiştiğine vurguda bulunmaktadır. “...okullaşma suç oranını ne azaltıyor ne çoğaltıyor, belki suçun niteliğini, yani işlenen suçun türünü değiştiriyor”(Özdenören: 1990, 130). Okullaşmanın suçun ne tür niteliğe dönüştürdüğünü söylememekle beraber, okullaşmanın neden suç işleme oranlarına etkisinin tartışılmasını sanayi devrimi dönemine bağlamaktadır. Batılı devletlerin ilköğretimi zorunlu kıldığı zamanların sanayi devrimiyle beraber başladığını dolayısıyla sanayi devriminin bir gereği olarak okullaşmanın oluştuğuna işaret etmektedir. Hapishane vurgusunun bu noktada kullanıldığını söyleyebiliriz. Okulların eğitim amaçlı değil de sanayi devrimi nedeniyle ticaret amaçlı kurulmasının eğitim kurumu adında hapishane ortamına dönüştürülmesini eleştirdiğini söyleyebiliriz.

Uygarlık ve Suç’ta ‘Beyaz Yaka Suçları’ olarak değerlendirilen kavrama yer vermektedir. Suç olgusunun farklı bir yaklaşımına değinmektedir. Beyaz yaka suçlarının tanımını yapan yazar, uygarlığın bir sonucu olarak ortaya çıktığını söyler. İbn-i Haldun’dan²⁴ ve Sulhi Dönmezer’in Kriminoloji kitaplarından benzer örnekler vererek uygar toplum sisteminin toplumlara yarar yerine sorun getirdiği tespitinde bulunur.

3.1.3. MÜSLÜMANCA DÜŞÜNME ÜZERİNE DENEMELER -1985

Rasim Özdenören, *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler*’de, toplumsal hayata İslam fikriyatı açısından yaklaşarak Müslüman’ca düşünenin yolu hakkında eleştirilerle beraber düşünsel faaliyetlere yer vermektedir. Özdenören’e göre

²⁴ İbn-i Haldun’un Mukaddime kitabından alıntı yapılmıştır.

Müslüman'ca düşünmek Müslüman'ca yaşamayla olur. Müslüman'ca yaşamak ise öncelikle İslam'ın gereklerini doğru anlamak ile başlar.

Rasim Özdenören, *Müslüman'ca Düşünme Üzerine Denemeler* isimli kitabını dört başlıkta oluşturmuştur. İlk bölüm: *Panorama* adını taşımaktadır. Bu bölümde 9 deneme bulunmaktadır. İslam'ı anlamak adına oluşturulan denemelerde genellikle İslam'ın anlaşılmasını engelleyen unsurlardan bahsedildiği görülmektedir. Örnek olarak bilimin günümüzdeki algılanışını açıklarken tabulaşmasına değinmektedir. Bilimsel düşüncenin hür düşünce ile eş değer tutulduğunu söylemektedir. İkinci bölüm: *Sağlıklı Düşünmeye Doğru* başlığını taşımaktadır. Burada Müslüman'ca düşünmenin zihinsel biçimlendirilmesine değinmektedir.

İnanmanın Diyalektiği'nde din kurallarından bahsederken bu kuralların ve yasaklarının imanın bir sonucu olarak uygulandığına dikkat çeker. Batı hukukunu örnek verdiği metinlerde insanların yasalara uymak için zorunda bırakılması durumunu örnek olarak vermiştir. Şariat kurallarını açıklarken, Allah'ın insan nefesine karşı olarak oluşturduğunu ve ancak kabul ile mümkün olan bir hukuksal düzen oluşacağını dile getirmektedir. Zira İslamiyet'te 'ben Müslümanım' dediğinde kabul edilen hukuk çerçevesinde netice alınır. Oysa Batı hukuku inançtan uzaktır ve çıkar ilişkisi gözetilerek birtakım üst akıl kanunları oluşturulmaktadır.

Özdenören'in ikinci bölümde cevabını araştırdığı sorulardan biri de değişen toplumsal düzene karşı değişmeyen 'İslam Hukuku karşısında ne yapmalı?' sorusudur. *Temel Tercih Önemlidir* denemesinde bu soruya İslam dışı sorulara İslami cevaplar aranmamak gerektiğini belirtmektedir.

Müslüman'ca Özgürlük denemesinde, Müslümanlar açısından yaklaşarak özgürlüğün neden ve ne amaçla isteneceğine eğilmektedir. "Müslümanlar kendilerine hiç kimsenin bir lütuf ve ihsan olarak bahşetmediği, bu yüzden de kimseye boyun eğmek zorunda kalmayacakları bir özgürlüğü kullanacaklardır: Müslüman olma özgürlüğünü. Bu özgürlüğün elde edilmesi için kimseyle boğuşmak gerekmiyor; kullanılabilirse bu özgürlük kendiliğinden vardır"(Özdenören: 2017, 75).

Özdenören'e göre hukuk kuralları İslam'ın kurallarının gereği olarak var olmalıdır. *Altyapının Temeli: İktisat Değil Hukuk* denemesinde bu konuyu değerlendiren yazara göre İslam'ın kuralları doğal olarak (a priori) vardır ve yapaylık barındırmamaktadır. Sosyal düzenin temelinde İslam hukuk kurallarının olduğunu söyleyen yazar, İslam dışı toplumlarda gelişen hukuk kuralları ile karşılaştırma yapmaktadır. Marx'ı örnek vererek hukuku üst yapı olarak nitelediğini ve sorunların çözümünde ekonomik sorunlardan kaynaklandığını belirtir. İslam'da ise kurallar ilahi kaynaklıdır ve vahiy yoluyla evrimini tamamlamaktadır. Bu nedenle tamamlanmıştır ve değiştirilemez bir niteliğe sahiptir.

Ortayol'da yazar, İslam'ın yaşam ölçüsünü 'vasat' olarak tanımladığını söyleyebiliriz. Ortayol kavramına adaleti ele aldığımız bölümde değinilmiştir. Ancak kısaca bahsetmek gerekirse ortayolda olmak, ortada olmak kavramları bir dengeyi ifade etmektedir. İfrat ve tefrit yani aşırılıklardan kaçınarak ortayı bulmak ideal insan için verilen bir ölçü olarak İslam âlimleri tarafından ifade edilmiştir. Ortada olmak dengede olmak ise adaletin önemli sacayaklarından biridir. Adaletli insan, dengeli insan olarak tanımlanır. Özdenören'in İslam'ı anlamak adına İslam'ın öngördüğü vasat hali bulmak gerektiğini ifade ettiğini söyleyebiliriz.

3.1.4. RUHUN MALZEMELERİ - 1986

Yazarın dördüncü deneme kitabı olan *Ruhun Malzemeleri*, 1986'da yayımlanmıştır. Kitabın dördüncü baskısına bir açıklamayla beraber iki yazı daha eklenmiştir. Bu yazılar "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri" ile Alaeddin Özdenören'in Şiiri'dir. Kitap beş bölümden oluşmaktadır: 1)Edebiyat Üzerine, 2) Roman-Hikaye, 3) Şiir, 4) Eleştiri, 5)Değirmeler. Birinci bölümde 10, İkinci bölümde 17, Üçüncü bölümde 10, Dördüncü bölümde 14, Beşinci bölümde 14 deneme ile toplamda kitapta 65 deneme bulunmaktadır.

Ruhun Malzemeleri yazarın, edebiyatçı kimliği edebiyat üzerine yazdığı düşünce yazılarını, eleştirilerini, tavsiyelerini ve yorumlarını içermektedir. Özdenören bu kitabında, adalet ve hürriyet kavramlarını ele almamıştır.

3.1.5. YENİDEN İNANMAK - 1987

Yeniden İnanmak, müstakil İslami örneklerden hareketle yeniden inanmanın gerekliliğini ortaya koyarak, yeniden bireyin ve toplumun İslami konular üzerine düşünerek inanmasını gerektiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Zihin pratikleri yapılmaya çalışılarak insanların İslami meseleleri tekrar düşünmesi sağlanmaya çalışılmıştır. İslam dışı yaşam şekillerinin ve bu hayat biçiminin değerlendirildiği eserde geçmiş dönemlere ışık tutulmaktadır diyebiliriz.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır. 1) Alegorik Düzlem, 2) Paradokslar, 3) Tavrı, 4) Cemaat. Dört bölüme ayrılan kitapta toplam 36 deneme bulunmaktadır.

Paradokslar, yeniden inanmanın toplumsal düzen içerisindeki konumuna değinilmektedir. Kanunlar önünde inancını yaşayan insanların suç işlemedikleri halde suçlu muamelesi görmeleri eleştirilmektedir. Müslüman olmanın kanunlarda suç sayılmadığı halde yaşanan birtakım uygulamalar haksız bir muamele olarak değerlendirilmektedir. "Müslüman olmak, kanunlara suç sayılmamıştır. Hatta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, herkesin dinini, felsefi akidesini vb. serbestçe seçebileceğini ifade etmektedir. İşte bu bilinen, basit olayı söz konusu etmek istiyoruz. Müslüman olmak kanunlar karşısında suç sayılmamakla birlikte, Müslüman olmanın bilincini bütün sonuçlarıyla birlikte yaşamak isteyen kişilerin bu

tavır suç sayılabilir mi? Hayır, yürürlükteki kanunlarda bu çeşit bir suç da sayılmamıştır”(Özdenören: 1986, 60) der. Yazar, İnsan Hakları Beyannamesinin temel haklara yaptığı vurguya dikkat çekmektedir. İnsan Hakları Beyannamesini birçok açıdan Batı zihniyetinin ürünü olarak değerlendirse de dini özgürlüklerin yaşanması noktasındaki hükmünü uygun bulduğunu ifade edebiliriz.

Özgürlüğün sorumluluk çerçevesinde değerlendirildiği bir başka deneme de *Kul veya Sürgün*'dür. Özgürlüğün kul sorumluluğu içerisinde kullanılmasını savunan Özdenören, varoluşçuların dünyaya fırlatılmış ve bu nedenle sorumsuz bir yaşam içerisinde olması düşüncesini eleştirmektedir. “İnsan yapıp etmelerinde özgürdür ve insan kendi özgürlüğünün bir hasılasıdır, demek neye yarıyor? Neyin açıklaması oluyor? Bütün bunlar bize sadece çözümsüz yeni sorular getirmektedir(...) İnsanı sorumlu kılabilme onun kul olduğunu kavramakla mümkün hale gelir, başka şekilde değil”(Özdenören: 1986, 100). Kul olma bilinci özgürlük ile denk tutulduğunda rasyonel bir durum ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Spinoza ise eylemlerin akli ve arzusu sonucu ancak ve sadece Doğa yasalarına göre hareket ettiğinde özgür davranış sergilemiş olur. “Spinoza’ya göre, insanın eylemlerinde akli ya da arzuyu kılavuz edinmesi bir şey değiştirmemektedir, insan gerçekte ne yaparsa, ancak Doğa’nın yasalarına ve kurallarına göre yapmaktadır”(Metin: 2015, 101). Özdenören’in kul olma bilinci özgür davranış için nasıl bir kriter ise Spinoza Doğa yasalarına uymak özgür davranış için bir ölçüdür.

3.1.6. ÇAPRAZ İLİŞKİLER - 1987

1986’da yayımlanan kitap dört bölümden oluşmaktadır. Kitabın bölümleri şu şekildedir: 1) Siyasetin Dışında Ne Var?, 2) Türkiye’nin Konumu, 3) Yumuşama Düzleminde ABD-SSCB, 4) Dünya Siyasetinden Görüntüler.

Kitabın içeriği dünya siyasetinden alınan belirli olaylara dayanmaktadır. Özdenören, Türkiye’nin ve diğer ülkelerden özellikle ABD ve dönemin Sovyet rejimi SSCB’nin dünya siyasetindeki konumlarına değinmektedir. Değişen siyasal sistemde oynanan rollerin perde arkasına da atıfta bulunmaktadır.

Özdenören, Afganistan Olayları ve Irak- İran Savaşı gibi dönemin güncel siyasi olaylarını da değerlendirmektedir. Özellikle Müslüman toplumlarda devletler üzerinde oynanan, üst akıl iradesiyle yönetilen siyasi oyunları değerlendirmektedir.

3.1.7. KAFA KARIŞTIRAN KELİMELER - 1987

Özdenören, yazarlığı süresince sağlıklı iletişime önem vermektedir. Bu nedenledir ki yazar, kelimelerin gücünü bilmeye ve kelimeleri doğru kullanmaya çaba göstermiştir. Türk Dil Kurumu, Kültür Bakanlığı ve TBMM gibi önemli mercilerden düzgün Türkçe kullanımı ve dil hassasiyeti açısından ödüller de kazanmıştır. Yazar, kelimeleri mercek altına alırken elbette anlamlarına özellikle

değmektedir. Kelimelerin anlamları ifade edilirken de doğru kanaldan mesajın alıcıya ulaştığına emin olmak gerektiğinin altını çizmektedir.

Kafa Karıştıran Kelimeler yukarıda ifade ettiğimiz kavram karmaşasına bir çözüm üretmek ve zihin bulanıklığını gidermek adına atılmış bir adımdır. Yazarın ele aldığı kelimeler güncel yaşamın kavram çerçevesi içerisinde değerlendirilebilecek kelimelerdir. Bilimden tarihe ve siyasete kadar birçok alanda karşılaşılan kelimelere yer verildiğini söyleyebiliriz.

Adalet ve hürriyet açısından yaklaşıldığında kelimelerin açıklandığı denemelerden birkaç tanesine değinilebilir. Özdenören, siyaseti ele aldığı bir denemede adalete ve bazen özgürlüğe de yer verebilmektedir. Bu nedenle kitapta ***Bilimsel Şartlanma***, denemesine bakılabilir. Burada yazar, bilimsel gerekçelerle gerekçelendirilerek insanlara birtakım pratiklerin sunulmasını ve hatta buna zorlanmasını eleştirmektedir. Bilimsel zorlamaların evrensel olmadığını ve evrensel bir adaleti sağlamadığını ifade etmektedir. “İnsanlarda, ortaklaşa ve objektif tek bir adalet duygusunun bulunduğu ispat edilmedikçe (ki edilemez) bir fiille verilen ceza keyfi olmaktan kurtulmaz. Mesela silah taşıma fiiline verilecek cezayı istisnasız herkes faraza 2 yıl diye kabul eder mi? Yoksa bu, böyle mi kabul ettirilir? Yahut bir fiili herkes tarafından suç diye telakki ettirilebilecek kıstaslar mevcut mudur? Yoksa kanun o fiili suç saydığı için mi o fiil suç olmaktadır?”(Özdenören: 1988, 83). Özdenören’in cezanın ve suçun evrensel olamayacağına dair yukarıdaki sözlerine bakıldığında kanunda geçen ‘suç şahsidir’ ifadesini akıllara getirmektedir. Yazarın bu nedenle şahsi suçun şahsi kültürü olur bağlamında adaletin sağlanması ve pratikleştirilmesi açısından kültürel oluşumu evrensel tutumdan daha çok öncelediğini ifade edebiliriz.

Gelenek Meselesi’nde örf, adet, gelenek, din ve hukuk bağlamındaki kavramlar ele alınmaktadır. Burada yazar, uygulanan hukuk kurallarının düzenleyici yönünü değerlendirerek din kurallarının farklı olduğunu dile getirmektedir. Ancak geleneksellik ile denk tutulmak istenen din kuralları ötekileştirilerek atıl gösterilmeye çalışılmaktadır.

Özgürlük, denemesinde hürriyet teorik açıdan ele alınmaktadır. Özgür insan kimdir ve nasıl özgür olunur sorularının cevabını sorunsallaştırmıştır. Özdenören’e göre içerisinde nefsanî unsurlar barındıran bir dilek neticesi olan özgürlük biçimi aldatmacadır. “Özgür olmak isteyen insan, özgürlüğün hakikatini kavramadıkça, özgürlüğün hakikatine teslim olmadıkça, neye karşı özgür olmak istiyorsa, aslında ona köle olmaktan başka bir şey yapmıyor, kurtulmak istediği şeye karşı tasmaşını kendi eliyle boynuna geçiriyor”(Özdenören: 1988, 137-138) der. Özdenören’in özgürlük konusundaki bu düşüncelerine bakıldığında felsefî bir yaklaşım sergilediğini söyleyebiliriz. Dünya nimetlerini arzu etmek (dilemek) yine dünyada özgürleşme açısından engeldir. Tasavvufta ölmeden önce ölmek deyiimi aslında bu

noktada zikredilebilir. Ölmeden önce ölmek deyimi de dünyadaki zorunluluklardan sıyrılmak adına yapıldığında bir özgürlük olgusu oluşturmaktadır. Düşünsel bir olgu olarak yaklaşan Özdenören ise ölmeden önce ölmek deyimine yakın bir anlayış çerçevesinde ruhani bir özgürleşmeye işaret etmektedir. Denemenin ilerleyen bölümünde yazar bu olguya ‘teslim olmak’ demektedir: “Özgürlüğün hakikatine biraz daha yaklaşırsak onu yalnız ve ancak Allah’a eslim olmak diye değerlendirebiliriz. Özgürlük kendi anlamını sadece bu teslim oluşt bulacaktır. Allah’a teslim olmanın sırrını elinde bulan başka hiçbir şeye teslim olmaz, O’na karşı özgürlük ilanına kalkışansa her şeye karşı köle”(Özdenören: 1988, 138).

Takva Erdeme Karşı denemesinde davranışların emir ve yasakların icrasında adaletin ve erdemin yeri tartışılmaktadır. Takva, görevini yerine getirmek olarak tanımlanırken, insanın takva sahibi olması çabasını erdemlilik ile ifade etmektedir. Takvanın uygulanmasında kullanılan sınırları ise doğal özgürlük alanı olarak ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu sınırlar içerisinde yapılan davranışları sorumluluk olarak görmektedir.

3.1.8. YUMURTAYI HANGİ UCUNDAN KIRMALI - 1987

Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı, yazarın, doğu-batı ilişkilerini kültürel bağlamda değerlendirdiği deneme kitaplarından biridir. Benzer denemeleri *İki Dünya* adlı kitabında gördüğümüz konular tekrardan farklı açılardan ele alınmıştır.

İçerisinde altı bölüm bulunmakla beraber 2007’de yapılan basımında bir de açıklama eklenmiştir. Seksen deneme bulunan kitapta bölüm başlıkları şöyledir: 1) İnsanın Konumu, 2) Batı’ya Bakışlar, 3) Hukuk, 4) Türkiye’de Batılılaşmanın Yüzleri, 5) Güncel Manzaralar, 6) Birkaç Yazar Birkaç Çizgi.

Kitabın özellikle *Hukuk* bölümüne geçmeden önce iki denemeden bahsetmek gerekmektedir. Birinci bölümde yer alan *Batı’da ve İslam’da İnsanın Konumu* denemesiyle *Bir Sosyoloji Meselesi*’dir.

Batı’da ve İslam’da İnsanın Konumu’nda Batı hukuku ile İslam hukukunu karşıt değerler olduğunu söyleyen yazar, bu değerlerin farklı yönlerini açıklamaktadır. Özdenören’e göre Batı hukuku üç dayanak noktasından oluşmaktadır: 1) Roma Hukuku, 2) Yunan Felsefesi, 3) Hristiyanlık. Bu üç kavramı hukuk sisteminin merkezine oturtan Roma insanı bu değerler açısından hukuksal bir konuma koymaktadır. İslamiyet’te bu durum Roma hukukunu taban alan Batı’dan farklıdır. Özdenören, insanı Batı hukukunda negatif nesne konumunda olduğuna işaret eder. Bu nedenle insanı, dizginlemesi gereken kurallara tabi olmalıdır. Bozulan Hristiyanlık nedeniyle sevgi ve merhamet vaat edilmesine rağmen insanlar arasında eşitlik bozulmuş durumdadır. Dinin birleştirici yönünün bozulmasından dolayı insanlar arsında hırs ve rekabet artmış, kışkırtıcı bir hale bürünmüştür. “Batı hukukunun realitedeki insan üzerindeki olumsuz etkisi, kanunlara içten olması

gereken saygı duygusu yerine, müeyyideyle zorlanan bir itaat duygusunun yerleştirilmiş olmasıdır. Yani Batı hukuku özünde, cevherinde insana hitap eden, onu derinden kavrayan, yakalayan, insanda kanunlara kendiliğinden doğan bir saygı duygusu uyandıracak bir mahiyet ve kabiliyet taşımaz. Bu hukuk erdemli insana değil yukarıda vasıflarını belirttiğimiz “hukuki insan”a hitap eder. Bu hukukta insan, insan değil, insan görünüşünde ama, insani değerlerden soyunmuş apayrı, bambaşka bir yaratıktır. Bir insan negatiftir”(Özdenören: 2022, 66-67).

İslamiyet hukukuna değinen yazar, Batı hukukunun aksine ırkçı yönelimler bulunmadığını, sadece takvada Allah’a yakın olmanın ancak bir üstünlük ifadesi taşıdığını değinir. İslam’ı devlet –kurum açısından ele alarak insana verdiği değeri kişilerin kabul ve itaat ile sağlayabileceğini belirtir. İnsanlara verilen hakları bireysel değil kümülatif olarak değerlendirir. Hukuku da kümülatif olarak ele aldığı için hakların yürütülmesi ve hak uygulayıcısı olarak ise İslam Devletini yetkili konumda gösterir.

Dinler açısından adalet ve eşitliğe de değinen yazar şunları söylemektedir; “eşitliğin olmadığı yerde din kardeşliğinin, adaletin, faraza Hristiyanlık bir devlet kurabilseydi, orada siyasi özgürlüklerin sözü olabilir miydi?”(Özdenören: 2022, 69). Özdenören, felsefi açıdan da değerlendirerek, Batı filozoflarının teoriler üretmesini insana eksik bakışın yarattığı boşluğu tamamlamak için olduğunu da eklemektedir.

İslam hukukunda özellikle ‘güven’ hususu üzerine kurulu bir sistemden bahseder yazar. Buna örnek olarak da Müslüman bir kişinin kanunları bilmemesinin mazeret olarak kabul edilebileceğini ifade eder. “Bu prensip, insana verilen değer ve ona güvenmenin işareti olarak karşılanmalıdır”(Özdenören: 2022, 72). İslami Hukukun temelinde ‘iyi niyet’ olduğunu söyleyen yazar, başta ele aldığımız Batı’nın ‘homo economicus’ yani iktisadi insanına olan kötücül bakışından çok daha farklı değerlendirmektedir. Felsefi ve hukuki olarak yaklaşan yazar, İslamiyet’te adaleti ve eşitliği hukuk üzerinden böylece açıklamıştır. Hukukçu kimliğiyle de değerlendirmelerde bulunduğu Batı’da ve İslamiyet’te İnsanın Konumu denemesi yazarın hukuki duruşunu açıkça ele aldığı bir denemesidir diyebiliriz.

Bir Sosyoloji Meselesi, Batı hukuku ile İslam hukukunun karşılaştırılması yapılmaktadır. Ancak burada farklı olarak hukuksal yaptırımlar açısından konuya yaklaşılmaktadır. *Batı’da ve İslam’da İnsanın Konumu* denemesinde de değindiği müeyyide meselesinde, insanların kanunlara doğal bir istençle uymak istemesini ele almıştır. Sosyoloji meselesi olarak ele aldığı yaptırımlar konusu burada yine Batı hukukunun zıttı olarak ele alınır ve meseleye bir takım sosyolojik değerler de yüklenir. Batı’da din, hukuk ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olarak yürütüldüğünü ancak İslam toplumunda bütün bunların tek bir çatı altında toplandığını ifade eder. Özdenören, Batılı sosyologların ayrı yaptırımlar olarak nitelediği ahlaki yaptırımlar

ve vicdani yaptırımlar İslam toplum kültüründe din ve hukuk kurallarının bütünlüğü içerisinde değerlendirilir ve yaptırım uygulanır.

Özdenören'in gerek toplum kültüründe gerekse bireyler açısından yetki statüsünde kabul ettiği tek otorite İslamiyet'tir diyebiliriz. "Şüphesiz, Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder; haylazlığı, fenalığı ve haddi aşmayı reddeder."²⁵ ayeti gereği İslamiyet'te adalet emredilen bir husustur. Nitekim ihsan olarak belirtebileceğimiz erdem de İslamiyet'te vurgulanan önemli bir değerdir. "İhsan yalnız ibadetle ilgili hususlarda yükümlü bulunulan bir mesuliyet değil, bütün söz ve hareketlerde değişmez tavidir"(Altıntaş: 2018, 197). Adaletin ancak ihsan sahibi olmayla sağlanacağına dair bilgiler bu bakımdan Kur'an'da da mevcuttur.

Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı deneme kitabında üçüncü bölüm tamamen 'Hukuk' başlığına ayrılmıştır. Bu bölümde yer alan beş deneme de değerlendirilmiştir.

İtimatsız Köylülerin Hukuku'nda, Özdenören daha önce ele aldığı Batı hukukunun temellerinden birini oluşturduğunu söylediği Roma hukuku konusuna tekrardan yer verir. Roma hukukunun insanı tanımlamasındaki kötücül bakışa dikkat çeker. Burada özellikle 'yalan' kavramını açıklamaya çalışır. Batı hukukunda da yalan söylemeyi değerlendiren yazar, kötü niyetli zihniyete işaret eder. "Bu hukuk, hasis ve itimsiz köylülerin eseri olduğu için, bir tedbirler külliyyatıdır" diyerek 'kötü' olarak algılanan kişinin kurallar ile dizginlenmeye çalışılmasını bu kötücül zihniyete bağlamaktadır.(Özdenören: 2022, 121).

Batı Usulü Boşanma'da ise, Amerika'da mahkemelerde uygulanan toplu boşanma davalarını değerlendiren yazar, burada, özellikle adalet açısından konuya yaklaşmaktadır. Evlenirken mahkemeden izin alınmadığını ifade eden yazar, boşanırken neden mahkemeye başvurmak gerektiğini sorgulamaktadır. Hürriyet açısından da değerlendiren yazar, kişilerin kararlarının hür iradelerine engel teşkil ettiğini ifade etmektedir.

Suç ve Ceza'da, Batı hukukunda idam cezasının algılanışıyla ilgili değerlendirmelerde bulunan yazar, ibret kavramına değinmektedir. İdam'ın hukuki yönü ve kamusal vicdan açısından Batı'nın bu konuda bir çıkmada olduğunu ifade etmektedir. Suçun ve cezanın ne olduğunu ise İslam hukukunda farklı değerlendirir. Cezanın, cezalandırma dışında bir gaye taşımaması gerektiğini; eğer farklı amaç taşırsa bunun ancak zulüm olduğunu ifade eder. Ceza suçluyu ıslah etmelidir. Suç nedir ve hangi suça ne ceza uygulanmalıdır sorularına ise Batı ve İslam hukukunun farklı cevaplar verdiğini söylemektedir. Ayrıca suçlunun cezasının da geciktirilmeden uygulanması gerektiğini vurgulayan yazar, uygulanmayan veya geciktirilen cezaların da zulüm olduğunu söylemektedir.

²⁵ Nahl: 90.

Aydınlar ve Suç, denemesinde bir haberdan yola çıkılarak düşünce özgürlüğü veya düşünce suçu bağlamlarındaki konulara yer verilmektedir. Haberde okuma oranları ile suç işleme arasında doğru orantı bulunduğu ifade edilmekte ve cahilliğin nispeten bir suç işlemeye engel teşkil ettiği söylenmektedir. Bu haber üzerinden ‘suç’ olgusunu değerlendiren yazar, suç işleme niteliğinin değiştiğini söylemektedir. “Her toplumda hayat tarzı, kendi suç türlerini de beraberinde getirmektedir. ABD gibi sınıflaşmasının son kertesinde gelişmiş ülkelerde banka soygunculuğu, gangsterlik gibi suçlar, kapitalistlik hayat tarzının getirdiği suçlar arasındadır”(Özdenören: 2022, 135). Okuma-yazma bilme ile suç işleme arasında doğru ilişkiye itiraz eden yazar, ancak farklı suç türlerini ortaya çıkarabileceğini kabul eder. Bunlara da *Beyaz Yaka Suçlarını* örnek vermektedir.

Yasaların Konumu, Özdenören, Tanzimat dönemi fermanlarından itibaren değerlendirmektedir. Fermanlar ile başlayan sipariş kanun veya anayasa uygulamasının Türk toplum yapısında uygulanmadığını belirtmektedir. Özellikle Medeni Kanuna değinen yazar, İsviçre’den alınan kanunun ölü meselelerle dolu olduğunu ifade etmektedir. “Çünkü bu kanun, memleketimizin sosyal yapısı yönünden ölü müesseselerle doludur”(Özdenören: 2022, 140). Toplum içerisinde insanların kanunda yazılı olan hukuktan farklı uygulamalarda bulunduğunu ve bunun neye göre yapıldığını sorgulayan yazar, hangi kaidelere göre hareket edildiği sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Adaletle merciinde karşılığını bulamayan her tür suç toplum nezdinde kendine bir uygulama yolu bulur diyebiliriz.

Son bölümde yazar, yerli ve yabancı birkaç yazarı ve onlarla ilgili düşüncelerini dile getirmektedir. *Lawrence: Eşitlik Zorbalıktır* adlı yazısında, özgürlük ve eşitlik konularını konu edinir. Bir yazısında Hristiyan’ca ‘komşunu kendin gibi sev’ düsturuna yer veren Lawrence, bu düsturu eleştirerek özgürlük konusunda yetersiz gördüğünü ifade eder. Lawrence’ın ‘özgürsem, canımın istediğince ayrı, canımın istediğince eşitliğe karşıt olabilmem gerekir. Fraternite ile egalite, zorbalığın zorbalığıdır’ demektedir. Özdenören’e göre Lawrence, bir çıkmaz yaşamaktadır. Özdenören, bu duruma İslamiyet’ten örnek vermektedir. Eğer İslamiyet düsturuyla düşünebiliyor olsaydı Lawrence eşitliği birtakım ölçülere göre değil, takva ile benimseyebilirdi. Takva sahibi kişilerin düşünce dünyasında bu şekilde ayrı kategoriler bulunmadığına işaret etmektedir.

3.1.9. MÜSLÜMANCA YAŞAMAK - 1988

Müslüman’ca Yaşamak kitabı, üç yıl önce 1985’te çıkardığı Müslüman’ca Düşünme Üzerine Denemeler kitabının içeriğini paylaştığını söyleyebiliriz. Müslüman’ın kimliği üzerinde düşüncelerinin dile getirildiği ve modern Müslümanlık eleştirilerinin yer aldığı kitapta birey olarak günümüz insanı ele alınmaktadır diyebiliriz.

Müslüman'ca Yaşamak'ta 34 deneme bulunmaktadır ve kitap altı bölüme ayrılmıştır. Bunlar; 1) Tespitler, 2) Din Sınanmaz Yaşanır, 3) Çağdaş Müslüman'ın Sorunları, 4) Nasıl Bir Hayat, 5) Birey Olarak Müslüman'ın Durumu, 6) Yapısal Farklar.

Müslüman'ca Yaşamak'ta Özdenören'in hukukta yaptırım konusunu ele aldığını *Müeyyide* denemesine bakılabilir. *Müeyyide*'de İslam dışı toplumlarda ve İslamiyet'te yaptırımın nasıl olduğuna yer verilmektedir.

Özdenören'e göre İslam dışı toplumlarda müeyyideler metafizik ve mistiktir. İslamiyet'te ise şariat müeyyideyi maddi ve pozitif olarak uygulamaktadır. Özdenören İslamiyet'in müeyyide usulünü daha adaletli olarak kabul ettiğini ifade edebiliriz. Yazarın dikkat çektiği bir diğer husus ise İslam hukukunu bir yönüyle ve belli kurumlarda değil bütün unsurlarıyla ve özünsenerek uygulanması gerektiğidir. Adil olarak görülen İslam şeriatı doğru uygulanmadığı takdirde gayrı adil bir görünüm sergileyebilir.

3.1.10. RED YAZILARI - 1988

1988'de yayımlanan *Red Yazıları* altı başlıkta değerlendirilmiştir: 1) Müslüman'ın Konumu, 2) Minare ve Kule, 3) Aykırı Düşünceler, 4) Çağdaş Yaşantı Biçimleri, 5) Şartlanma, 6) Kelimeler Aynı Fakat. Batı medeniyeti karşısında İslam medeniyetini üretmiş olduğu kavramların karmaşası hakkında tespitlerini ortaya koymuş olduğu *Red Yazıları*'nda Rasim Özdenören İslami bir duruşun, kendine has olması gerektiğini ortaya koymaya çalışmıştır diyebiliriz.

Red Yazıları'nda Müslüman'ın Doğu ve Batı medeniyetleri arasında kendini nerede konumlandırması gerektiğine dair görüşler bildirmektedir. Sadece Batı medeniyeti karşısında dezenformasyona uğramış olan İslami söylemlere de değinmektedir. Günümüzde bozulan İslamiyet anlayışının Asrı Saadet döneminden uzaklaştığına bozulan yönlerine yer vermekte olduğunu ifade edebiliriz.

3.1.11. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN SEFALETİ - 1996

Yeni Dünya Düzeninin Sefeleti'nde tarihsel olay ve olguların çağdaş kelime ve kavramlar açısından Türkiye tarihini de içerisine alacak biçimde değerlendirilen 61 deneme yer almaktadır. Dünyanın ve Türkiye'nin yakın tarihine atıflar yapılarak ya da tarihten örnekler verilerek değişen yaşam koşulları ele alınmaya çalışılmıştır. Ekonomik koşullardan siyasete varacak kadar geniş çerçevede değişen değerler Özdenören'in bakış açısından geçirilmektedir.

Kitap beş bölüm olarak planlanmıştır. 1) *Türkiye Demokrasinin Neresinde? Demokrasi İslam'ın Neresinde?*, 2) *Yeni Dünya Düzeni ve Liberalizm Karşısında Türkiye ve İslam*, 3) *Müslüman Ahlakı Versus Libaralizm*, 4) *Tekinsiz Bir Fenomen: İnsan Hakları*, 5) *Lailklik İdeoloji mi?*. Bölümler açısından bakıldığında özellikle

İnsan Haklarına ayrılan bölüm adalet bakış açısı ve ayrıca hak ve özgürlüklere modern zihniyetle yaklaşılması açısından önemli olduğunu ifade edebiliriz. Yazarın İnsan haklarını tekinsiz bir fenomen olarak değerlendirdiği yazısı, hukukçu kimliğiyle yaklaşımını sergilediği yazılarından biridir diyebiliriz.

Liberalizm kavramı açıklanmaya çalışılırken özgürlük kavramına da yer veren yazar, liberal bir anlayışın değişen dünya koşullarının dayatması sonucu oluşturulan algısal bir düzen olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada İnsan Haklarını ele alarak yaratılmaya çalışılan Batı merkezli bir özgürlük oyunu oynandığını siyasal etmenleriyle açıklamaktadır. “İnsan hakları söyleminin geliştirilmesi, temelde, kiliseye, o dolayımından geçerek de dine karşı bir başkaldırının adı sayılmalıdır” diyerek tarihsel çıkış noktasının dine karşı bir özgürlük direnişi sonucu olduğunu belirtir(Özdenören: 2001, 148). İslamiyet’te ise haklar en baştan belirlenmiştir: “İlahi kaynaklı olması itibariyle hiçbir hükümet yöneticisi, hiçbir meclis, hiçbir otorite bunları sınırlayamaz, yürürlükten kaldıramaz”(Altıntaş: 2018, 201).

Özdenören İslamiyet’te İnsan hakları konusuna yaklaşırken özellikle hak kavramının yabancı olması olmadığını dile getirmektedir. “İslam hukukunun temel kaynakları Kur’an ve Sünnet olduğundan, bu hukukun Müslümanlara olsun, Müslüman olmayanlara olsun tanıdığı haklar insanların keyfine göre değişmeyeceği, çünkü bu hükümlerin objektif bir varlığının söz konusu olduğu hususudur”(Özdenören: 2001, 182) diyerek insan haklarını İslam’i bakış açısıyla değerlendirmiştir. Hak kavramının ilahi kaynaklı olduğunu ve hukukun değiştirilemezliğini özellikle belirtmektedir.

Yazarın yaklaşımıyla Batı merkezli hakların arka planının sorgulanması gerektiğini ifade edebiliriz. Kilise karşıtı başlayan hak mücadelesi temelde merkezinden sapmamıştır. Arka planında adaleti ve özgürlüğü direniş olarak sergilediği salt özellik olarak varlığını devam ettirmektedir. Kendi değer yargılarımız ve hukuk ölçülerimizle haklarımızın bilincinde olmamız gerektiğini işaret etmektedir diyebiliriz.

3.1.12. ACEMİ YOLCU - 1997

Acemi Yolcu kitabında hayatın bir yolculuk olduğuna vurgu yapan yazar, yaşantılar sonucu elde edilen deneyimleri ve düşünceleri anlatmaktadır. 1997 yılında yayımlanan kitapta 46 deneme bulunmaktadır ve bu denemeler genellikle yol metaforu bağlamında yazılan yazılardır.

Acemi Yolcu deneme kitabında adalet kavramına değinmeyen yazar, özgürlük konusunda “*Özgürlük de Saçmaya Dönüşebilir*” yazısında yer vermiştir. Bu yazıya göre özgürlük Batı zihniyetinden farklı bir şekilde ele alınmalıdır.

Batı'nın özgürlük tanımını yaptığımız ilk bölümde²⁶ kullandığımız ifade şöyleydi; başka birisinin özgürlük alanına girmekle kaydıyla kendi sınırları dâhilinde davranış sergilemek. Özdenören bu tanıma karşı gelmektedir. Ona göre; “Özgürlük, en uç durumda, insanın özgürlüğünü de aşan bir noktaya ulaştırıldığında, orada, var olduğu farz edilen sınırsız özgürlük insanın iradesini de saçmaya (anlamsız olana) dönüştürür”(Özdenören: 2019, 90). İradenin sorumluluk duygusuna yakın kullanılması özellikle davranışların neden-sonuç ilişkisi açısından değerlendirilmesiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. İnsana Kur'an'da amellerinden sorumlu olduğu sıklıkla bildirilmektedir. Özdenören'in de iradenin saçmalaşmaması adına davranışlarda neden-sonuç bağlamına değindiğini ifade edebiliriz.

Özdenören, Grek tragediyalarını örnek vererek özgürlüğün felsefesine de değinmektedir. Ona göre Grek tragediyalarında olduğu gibi insan yapıp etmelerinden her daim sorumludur. Ancak İslam anlayışında ise kader anlayışını öne çıkarır ve hür iradeye dikkat çeker. “Oysa İslam'ın kader anlayışı, insanı yapıp etmesinde onu özgür bırakır: insan, hür ve müstakil iradesiyle kendi eylemini yapar. Onun eylemi, irade ettiği istikamette oluşur. İnsan özgür iradesiyle ister, Allah onun irade ettiğini halk eder. Kader ancak o eylem sonuçlanınca belirmiş olur. Yoksa onun önceden ne olacağı belli değildir”(Özdenören: 2019, 91). Kader anlayışı ile Batı'nın felsefesinin özgürlük kavramlarını birbirinden farklı noktalara koymaktadır.

Özdenören, eylem olmadan önce kişiye bir sorumluluk yüklememekle beraber, eylem gerçekleşikten sonra yani seçim işlemi yapıldıktan sonra sorumluluğun olması gerektiğini savunmaktadır. “Her ne kadar, tecelli ve tezahür eden her türlü sonuç, son tahlilde “kader” olarak nitelenecek olsa ve gene olan biten her şey Allah'ın iradesiyle halk edilmiş olsa da, insan bu sonuçtan, ancak kendi özgür iradesinin katıldığı kadarıyla sorumlu tutulur”(Özdenören: 2019, 91).

3.1.13. BEN ve HAYAT ve ÖLÜM - 1997

Ben ve Hayat ve Ölüm kitabında Rasim Özdenören, kişisel hayatından da örnekler sunarak hem hayatın incelikleri hem de kişiliğin sınırlarında birbirinden farklı denemeleri toplamıştır diyebiliriz. Kitap içerisinde on yedi bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler şunlardır; 1) Anlamanın Kenarında Dolaşmak, 2) Suç ve Ceza, 3) Korku ve Zaaf, 4) Yalnızlık ve Ölüm, 5) Beğenilme Duygusu, Kibir ve Rüya, 6) Aylaklık, 7) Sıradanlık, Budalalık, Dürüstlük, 8) Dürüstlük, Doğruluk ve Hüsrân, 9) Öte Dünya, 10) Tövbe ve Ahlak, 11) Yiğitlik, 12) Dostluk, 13) Aşk, 14) Savaş, 15) Saadet, 16) Hayatın Anlamı, 17) Kutlu Serserilik.

Ben ve Hayat ve Ölüm kitabında 93 deneme yer almaktadır. Ben ve Hayat ve Ölüm'de yazar, bir geçiş aşaması göstermektedir. “Rasim Özdenören'in düşünsel sürecinde ben iki aşama görüyorum. Birbirini doğrudan ya da birbirini tamamlayan

²⁶ Bknz: Hürriyet Kavramı.

iki aşama. Ben ve Hayat ve Ölüm adlı kitabı da bu iki aşamaya eşik olarak değerlendiriyorum. Bu kitaba kadar devam eden süreçte, düşünceye kaynaklık eden argümanların mahiyeti ile bu kitaptan sonraki dönemdeki argümanların mahiyeti birbirinden farklılık gösterir. Özdenören bu kitapla birlikte, insanın beşeri özelliklerinin felsefi yorumlarını yapmaya başlar”(Aydoğan: 2011, 283).

Özdenören, *Ben ve Hayat ve Ölüm* kitabındaki bazı başlıklara diğer deneme kitaplarında da değindiğini söyleyebiliriz. Örnek olarak Kutlu Serserilik kavramını *Aşkın Diyalektiği*'nde de geçmektedir. Bu ve benzer kavramlar için tekrara düşmemek adına yeniden ele alınmayacaktır. Ceza kavramına yer verdiği '**Tek Ayak Üstünde Durma Cezası**' denemesine baktığımızda Özdenören'in ilkokulda aldığı tek ayak üzerinde durma cezasını kişisel adalet anlayışı çerçevesinde yorumlamıştır diyebiliriz. Ceza ve kural, hak ve haksızlık olgularını kişisel tarihinden de örnekler vererek toplum bilincinin nasıl oluşması gerektiğini işaret etmektedir. Örneğe geri döndüğümüzde kendisiyle beraber tek ayak üzerinde durma cezası alan başka bir arkadaşından daha bahseden yazar, arkadaşının kendisi gibi cezanın yükümlülüğüne uymadığını ve öğretmenin görmediği zamanlarda ayağını yere koyarak cezanın gereğini yerine getirmediğini söylemektedir. Özdenören'in ceza kavramının ahlaki olarak değerlendirdiği bu kısımda şunları söylemektedir; "suçların ve cezaların aynı kültür ortamının hâsılası olması gerektiği sonucuna kadar ulaşmış bulunuyoruz. Bu bizim o cezadan çıkardığımız doğrudan bir ibret değil; fakat o cezanın amaçlanmamış kazancı kabul edilmelidir" diyerek kendi payına ve kültürel payda da cezanın şahsi uygulamasının değişkenliğine yer vermektedir.(Özdenören: 2022, 34). Ona göre cezalar kültürlerin kendi ürünü olmalıdır genellemesi yapılabilir diyebiliriz.

Özdenören, müeyyidenin yapısal kültür unsurundan bahsettiği ceza kavramını yaptırım açısından incelemeye Dostoyevski ile devam etmektedir. Dostoyevski'nin *Beyaz Geceler* kitabından Nastenka'nın hikâyesinden örnekler verdiği **Nastenka'nın Çengelli İğne Cezası** denemesinde değerlendirir. Nastenka'ya uygulanan cezanın ve yaptırımın detaylıca üzerinde durarak olayın bir de psikolojik yönünü ele alır. Ona göre cezalarda uygulanan yaptırımların hem cezayı uygulayan hem de uygulanan tarafından gerçek bir yaptırım olarak algılanması gereklidir. Nastenka örneğinde bazen ceza bazen oyun olarak algılanan yaptırımı örnek vererek böylesi durumların cezanın adil olarak uygulanmaması durumunu ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Cezaların herkes açısından aynı ölçüde algılanmasının önemine işaret ederek ancak böyle bir durumda adil bir cezalandırma uygulamasının yapılabileceğini ifade etmektedir.

Özdenören, hukuk ile ahlakın yakınlığını yeri geldikçe dile getirmektedir. Hukuk, ne ahlaktan ne de toplumdan ayrı kabul edilemez. Ahlakı ve beraberce hukuku değerlendirdiği *Kâab'ın Eylemi ya da Hukuk ile Ahlakın Örtüşmesi* ve de *Hukuk ve Ahlak* denemelerinde bu kavramlara yer verir. "Özdenören'in Müslüman ahlâkı kavramıyla ilgili açıklamalarında Gazali'nin düşüncelerinden etkiler

görülmektedir”(Akkoç: 2019, 28). Gazali etkisini gösterdiği bir kavram olarak özellikle ahlak konusu Özdenören’in insanı ele alışıında kendini göstermektedir.

Tövbe ve Eylem denemesinde irade kavramına yer verildiği görülmektedir. Özgür irade ve eylem arasında insan davranışlarını melek ve hayvan gibi varlıkların davranış örgüsü üzerinden karşıtlama yaparak açıklama çabası içerisinde olduğunu ifade edebiliriz. Yazar, özgür irade ve sorumluluk olgularını akıl ürünü olmaları neticesinde değerlendirir. Özgürlük ya da özgür eylem, seçime bağlı bir neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilir “Eylemek, özgür hareket etmeyi tazammun ediyor. Bu anlamda, hayvanın ve meleğin eyleminden bahsetmek imkan harici kalıyor. Çünkü hayvan da, melek de hareketlerini özgür seçimleriyle gerçekleştiriyor: onların hareketi zorunluluğun ürünü olarak ortaya çıkıyor; böyle olduğu için, onlara sorumluluk yüklemek de özgür iradesinin seçmesine bağlı olarak gerçekleştiği için, o, eyleminin sonuçlarını da üstlenmek zorunda bırakılmıştır”(Özdenören: 2022, 180).

3.1.14. İPİN UCU - 1997

Rasim Özdenören *İpin Ucu* kitabının isminin, bir halk türküsünden esinlenilerek konulduğunu belirterek, türkünün o kısmını değerlendirir. Kitabın açıklamasında bunu dile getiren yazar, türküdeki ‘ipin ucu bendedir, bir ucu da sendedir’ sözünü söyleyerek eserinin merkezinin insan ilişkileri bağlamında kurulduğunu ifade etmektedir. Denemelerin konularının insanlar arası ilişkiler olduğunu ifade edebiliriz. Öyle ki çocukların insanlarla, kadınların erkeklerle hatta suçluların masum insanlarla arasındaki ilişkilerini birbirinden farklı bakış açıları ile açıklamaktadır.

Katil’de çocukluğunda hüküm giymiş mahkûmlara kahramanca bir duygu beslendiğinden bahsedilmektedir. Özellikle katil olanların haklı bir namının yürüdüğü ve olayların çözümünde dahi bu kişilerin otorite olarak görüldüğünü ifade eder. Burada dikkat edilecek iki husus bulunmaktadır. İlki eşkıyalık olarak adlandırabileceğimiz kişilerin sosyolojik olarak toplum tarafından bir değer görmesine atıf yapıldığını ileri sürebiliriz. İkincisi, kendi adaletini kendi arayanların ve bunda muvaffak olanların yine toplum tarafından saygı görmesi durumudur. Her iki durumda da suç işleme durumunda bireysel bir çabanın görüldüğünü söyleyebiliriz.

Suç İşlemenin Tadı’nda ise, yasalar karşısında suç sayılabilecek veya sayılamayacak birtakım durumları ele almaktadır. Beş başlıkta toplanmış denemenin birinci kısmında Montaigne’in ‘bütün düşünce ve hareketlerini yasa nezdinde itiraf ettiği takdirde, on defa asılmaya layık olmayacak iyi adam yoktur’ sözü üzerine kurulmuş denemede Özdenören, Montaigne üzerinden suç ve suçun eyleme dönüşmesini değerlendirmektedir. Burada hukukçu yönüyle de meseleyi ele alan yazar, suçun fikir aşaması ile eyleme dönüşmesinin ayrı şeyler olduğunu belirtir.

Nitekim suç işlemeyen herkes suçu kanıtlanmadığı sürece masumdur ve hukukta buna ‘masumiyet karinesi denilmektedir “hakkında suç teşkil eden fiil işlendiğine dair hukukten kabul gören bir delil bulunmayan herkes hukukten masumdur”(Kayıhan: 2011, 132). Özdenören’in bu yasa üzerinden de değerlendirmede bulunduğunu söyleyebiliriz. Zira Montaigne’in tersine düşüncede olan bir olayı suç olarak kabul etmemektedir.

Denemenin ikincisinde; yasalara ve kurulu düzenden saptırılmış sisteme karşı gösterilmesi gereken hareketlerden bahsetmektedir. Burada eylemlerin niteliğine değinmemekle beraber fikri zeminini irdeler. Nitekim eylem yapılması gereken bir durumda, eylem yapmanın düşünce biçimlerine göre farklılaştığını ifade eder. Yazar bu noktada kendi gibi düşünenlere ya da aynı fikre sahip olanlara ‘benim serserim’ diye hitap eder. “(...) bizim serserimiz bir gün her nasılsa kurulu düzeni temsil eden bir yargıcın karşısına çıkartılıp onun tarafından yargılandıktan sonra mahkûmiyetine karar verildiğinde, bütün içtenliğiyle, onu mahkum eden yargıca da teşekkürlerini sunmak isteyecektir. Bu, onun nefretle değil, şefkatle eyleme geçtiğini ifade etmelidir”(Özdenören: 2011, 127-128) der.

Üçüncü bölümde yazar, ‘bakir suç’ kavramını ortaya koymaktadır. Ona göre bakir suç; “bakir suç nitelemesiyle her ne kadar yer yer kurulu düzene karşı işlenmiş olan suça atıfta bulunmuş olsak da, aslında böyle bir suç yasalarda doğrudan ele alınmış değildir. Öyle olsa zaten onların bakirliklerinden bahsedemezdik ve karşımızda tanımı verilmiş bir suçtan başkası bulunmazdı. Oysa bakir suç, daha önce tanımlanmamış veya tanımlanamamış olduğu için kurulu düzeni çaresiz bırakmakta, hatta onu bu yeni davranış türüne göre suç ihdas etmeye sevk etmektir”(Özdenören: 2011, 131-132). Burada Peygamberlerin yaptığı mücadeleleri örnek olarak verir. Kurulu düzene karşı verilen mücadelede daha önce tanımlanmamış ama suç olarak nitelenen eylemlerin aslında bakir suç olarak alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Dördüncü ve Beşinci kısımlarda, bakir suçun ve bakir suç işleyen suçlunun suçunun niteliğinin ele alındığı konular yer almaktadır. Burada bakir suçlunun fiilinin niteliği olarak, insanları kurulu düzenin baskısından kurtarma gibi bir misyon çizilmektedir. Öte yandan bakir olmayan suçlara da örnek veren yazar, roman karakterinden bahsetmektedir. Camus’nun Yabancı romanındaki Meursault ve Dostoyevski’nin Suç ve Ceza’sındaki Raskolnikov’u ele alınır. Bu iki karakterin işledikleri suçların niteliğinin farklı olduğunu ve hiçbir vicdan taşımadığını tamamen bireysel bir haz için yapıldıklarını ileri sürmektedir. “Bu tip suçlular, cinayetlerini işlerken vicdanen müsterihtirler, daha doğrusu onlarda vicdanın adem halinde bulunduğunu ileri sürdüğümüze göre, eylemlerinde vicdana nispet edilebilecek bir duygudan söz açılmaz”(Özdenören: 2011, 130-131).

3.1.15. KENT İLİŞKİLERİ - 1998

Kent İlişkileri, Özdenören'in şehirleri ve şehirlerin mekânsal ilişkisiyle ilgili denemelerden oluşmaktadır. Kent olgusunu uygarlıklar, tabiat ve insan, yozlaşma bağlamlarında değerlendirmiştir. İçerisinde 47 deneme bulunmaktadır. Bunlardan sadece *Kent ve Özgürlük* denemesine biraz değineceğiz.

Kent ve Özgürlük denemesinde Özdenören daha önce Yumurtayı *Hangi Ucundan Kırmalı* kitabında *Yasaların Konumu* denemesinde alıntılıdığı Lawrence'ın bir sözünü bu denemesinde komşuluk ve özgürlük açısından yeniden değerlendirmektedir. Lawrence'ın 'Komşunu kendin gibi sev' sözünü bir buyruk gibi algıladığını söyleyen yazar, bizim kültürümüzde böyle bir zorunluluk bulunmadığına yer vermektedir. Komşuluk ilişkileri açısından sevginin zorbalıkla kurulamayacağını ifade etmektedir. "Komşularım tarafından kısıtlanmışsam, onların duvarı benim evimin konumunu belirliyorsa, bir bakıma onların duvarı benim duvarım özdeş hale gelmişse, benim, komşuma duyduğum sevgi kendime duyduğum sevgiyle özdeşleşiyor demek olur. .. istesem sevmeyebilirim, bu demektir ki komşumu sevmeye özgürüm"(Özdenören: 2009, 117-118). Lawrence'ın sözünü kültür bağlamında değerlendirdiğini ifade edebiliriz.

3.1.16. YÜZLER - 1999

Yazar, Âl-i İmrân suresinin 106. ayeti olan "O gün birtakım yüzler ağarıp, birtakım yüzler de kararır" ifadesinden yola çıkılarak edebiyat karakterlerinden ve hayatın içinden bazı yüzler ve portreler çizmektedir. Bozgunculuk, haset, büyülenen, kaltak, korkak gibi kavramların edebiyatla birleştirilerek ele alınması söz konusudur. Kitap içerisinde 46 deneme bulunmaktadır.

3.1.17. KÖPEKÇE DÜŞÜNCELER - 1999

Köpekçe Düşünceler' de 25 deneme bulunmaktadır. Sanat, sanatçı, düşünme sanatı üzerine yazılmış denemelerden oluşur. Bunlara Müslüman'ca bakış açısıyla tespitlerde bulunmaktadır. Düşünme ve düşünme biçimleri üzerine eleştirel bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Alışılmış düşünme ve alışılmışın dışında düşünmenin üzerine değerlendirmeler yer almaktadır. Mantıki ve felsefi çıkarımları bulunmaktadır diyebiliriz.

Özdenören'in dil ve insan olmak bağlamında, *Bilincin Dışavurumu: Dil* yazısında, Sartre'ın varoluşun seçim özgürlüğü sonucu insanı varlık sorumluluğuna taşıdığı fikrine katıldığını ifade etmektedir. Buna göre Sartre, seçim yaparken insanın hep kendini seçtiğini söyler; "İnsan kendi kendini seçer! dediğimizde, her birimizin kendi kendini seçmesini anlıyoruz bundan. Ama insan kendini seçerken bütün insanları da seçer"(Sartre: 2013, 41). Özdenören ise seçimlerin nihai amacının daha farklı bir yönüne vurgu yapmaktadır; "Sartre'a katılıyorum, insan yapıp etmelerinin hâsılasıdır. Ama aynı noktada ondan ayrılıyorum da.. Çünkü o, şu sorunun cevabını

veremiyor: insanın yapıp etmelerinin nihai kaynağı neye dayanıyor? Sartre istediği kadar insan yapıp etmelerinde özgürdür desin. Değil mi ki, insan bir toplumun içine doğuyor ve o toplumun, o doğmadan önce de uyduğu kurallar var bulunuyor; öyleyse, onun seçmesinin mutlak özgürlükle kaim olduğunu söylemenin imkânı ortadan kalkıyor”(Özdenören: 2022, 22). Özdenören, varoluşun nihai kaynağı olduğunu ve o kaynaktan bağımsız bir özgürlük biçimi olmadığını dile getirmektedir. İnsan içine doğduğu hayatı kendi seçimleri doğrultusunda oluşturur bu noktada Sartre ile hemfikirler, ancak hayatını inşa ederken kendinden öncesinin oluşturduğu kültür birikimi üzerinden konumlandırır. Bu açıdan da Sartre ile farklı düşünülmektedir diyebiliriz.

Baskı, Yasak ve Sanat' da, sanat eserlerinin ve daha nice ürünlerin üretiminde baskı unsurunun önemine değinmektedir. Ancak bunu baskı sözcüğü yerine kural kelimesini kullanmanın daha naif durduğunu dile getirmektedir. Gide'nin²⁷ sanat ile ilgili olan bir denemesine atıfta bulunarak, sanatın baskıdan doğduğunu ve bunun sanatın iç kuralı olduğunu ifade etmektedir.

Çatışma'da, tekrardan seçim özgürlüğü konusunun gündeme getirilmektedir. Müslüman bir kişinin seçim özgürlüğü nasıl olmalıdır ve neye göre seçim yapılmalıdır gibi soruların cevapları aranmaktadır. Müslümanların çatışmaya düşmeyeceği karşıt görüşünü de ele alan yazar, özgür irade kavramını şöyle açıklar: “Kişi,, Müslüman olarak şeriatın öngörülerine göre yaşamayı seçtikten sonra, söz konusu öngörülerin dışına çıkma niyetini taşımadan da çatışmaya düşebilir mi, yoksa artık onun için böyle bir durumla karşılaşmak söz konusu olmaktan çıkmış mı olur? Kuşkusuz, kurallar uyulmak için vazedilir. Onlara uyulmadığı takdirde gerekli yaptırımlar da öngörülmüştür. Ancak kişi her halükarda seçiminde özgür ve sorumlu bırakılmıştır. Özgür seçiminin sonucuna da katlanmak zorundadır. Burada, hukuk ve ahlak kurallarının ortak bir alanı paylaştığı, dahası yer yer özdeşleştiği bir toplumsal alan söz konusu. Bir daha vurgularsak, kişi ne yapacağına kendi karar verir ve yapıp etmelerinden sorumludur”(Özdenören: 2022, 102). Özgür seçimin sorumluluk esasına dayandığını ifade edebiliriz. Nitekim bu kural hukukta ve ahlaki öğretilerde de aynı biçimde yer almaktadır. Özdenören burada resmi hukuk kuralları ile toplumsal ahlakın örtüşen benzer bir yönüne yer vermiştir. Söz konusu seçim özgürlüğünün gerek dini gerekse hukuki bir yaptırım taşıdığı ilişkiselliğin açıklanmaya çalışıldığını söyleyebiliriz.

3.1.18. EŞİKTE DURAN İNSAN - 2000

Müslüman'ca düşünmenin kavram ve ideoloji çerçevesinde birbirine benzer nitelikler taşıdığını söyleyebileceğimiz denemeler yer almaktadır. *Eşikte Duran İnsan*'ın kafa karıştıran kavramlarla maneviyatın karşılaşması bağlamında teslimiyet,

²⁷ Andre Gide, *Denemeler*, çev: S. K. Yetkin, Varlık Yayınları, İstanbul, 1995. s.35.

özgür irade, hicret etme, tövbe ve sabır gibi olgular değerlendirilmiştir. İçerik olarak kısa tutulan kitapta 26 deneme bulunmaktadır.

Özdenören, *Duvarlar Çok İşe Yarar* denemesinde, özgürlük kavramına sınırlandırılma ya da sınırlı alan diyebileceğimiz yönüyle yaklaşmaktadır. Sınırlar özgürlük için biçimlendirici kavramlardan biridir. Sınırlar özgürlüğün tanımı yapmanın yolunu açar. Nitekim özgürlük, herkes için tanımlandığı vakit sınırlı alan içerisinde kavramının kullanıldığını belirtebiliriz. Sınır olmadığı durumda ise birbirinin hakkı olan alanların işgali başlamaktadır ve bu da bireylerin hem özel hayatta hem de toplumsal hayatta yaşamı zorlaştırmaktadır. Özdenören yazısında, sınırların kişisel yararının yanında, alansal kısıtlamaların hem maddesel hem tinsel bir aşkınlığa ulaşmada eşik olduğunu ileri sürmektedir. “Bizi kısıtladığını düşündüğümüz duvarlar çok işe yarıyor bu yüzden: kendimizi kısıtlanmış hissetmesek belki düşüncenin sonsuzluğunu da fark etmezdik. İnsan oluşumuzun değerini de bilemezdik, onun değerinin içine gömülü bulunduğumuz bu ölümlü, bu dayanıksız, bu günün birinde çürüyüp gideceğinden emin olduğumuz topraktan hasıl edilmiş bedenin içinden fıskırdığını anlayamazdık!”(Özdenören: 2001, 15).

Çile’de özgürlüğü varoluşsal bir mesele olarak konulaştırdığını söyleyebiliriz. İnsan ne kadar özgürdür? soru ve sorununun Özdenören açısından cevabı ise şöyledir: “O, kendi ediminin vebalini (sorumluluğunu) taşıma istidadıyla, dolayısıyla sorumluluğu taşıma zorunluluğuyla yaratılmıştır. O, edimlerini başkalarının etkisiyle oluşturduğunu, dolayısıyla sorumluluğun başkalarına ait olduğunu söyleyerek işin içinden sıyrılmaz. O, eğri ve doğru, verdiği kararların ve o istikamette attığı adımların sorumluluğunu taşımak zorundadır. Öyleyse, insanın, kâmil bir insan olarak, bu demektir ki, yaptığı işlerin sorumluluğuna katlanma bilinci içinde davranması gerektiğini ondan beklediğimizi söylüyoruz demektir”(Özdenören: 2001, 53-54). Özdenören, kamil insan olmayı işaret ederek aslında özgürlük için ölçü göstermektedir. Özgürkük, bu noktada sorumlu bir bilinçle kullanıldığı vakit rasyonel anlam kazanmaktadır.

Teslimiyete Ulaşan Özgürlük, denemesi özgürlüğe tasavvufi açıdan bakıldığını ifade edebiliriz. “Ey Adam! Sen ve eşin cennette yerleşin, orada olanlardan istediğiniz şeyi bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz” dedik!”²⁸ ayeti verilerek insanın özgürlüğü yine insana sınır konulması neticesiyle anlam bulduğunu ifade edilmektedir. “Yani insanın fitratında zaten o ağaca yaklaşma hususunda bir eğilim bulunmasaydı, ona, o ağaca yaklaşmaması gerektiği yolundaki tembihin de anlamı kalmazdı. Konu, aslında insanın özgürlüğüyle, onun özgür yaratılmış fitratıyla ilgilidir. İnsan, o ağaca yaklaşmaktan men edilmiş olmasaydı, kendisinin özgür olduğunu anlaması da mümkün bulunmayacaktı”(Özdenören: 2001, 62). İnsan özgürlüğü Allah tarafından

²⁸ Bakara: 35. Ayet.

sadece insana verilen bir fitrat meselesi olarak değerlendirmektedir. Yazar, hayvan ve melekleri örnek vererek onların belirli davranış örgüleri üzerinden ayrılmadıklarına oysaki insanın men edildiği bir şeyi yapabilmekte oluşunu en baştan yaradılış özelliği olarak belirtmektedir.

3.1.19. AŞKIN DİYALEKTİĞİ - 2002

İlk basımı 2002’de yapılan kitapta, aşk konusunun çeşitli yönleriyle incelendiği görülmektedir. 67 deneme bulunan kitapta Özdenören, aşk konusuna felsefi ve kültürel açıdan yaklaşarak bireyler bazında değerlendirmiştir. Aşk öncesi, aşık olma durumu, aşk bittikten sonra kişilere düşen eylemler ve sorumluluklara yer verilmiştir.

Aşk ve Hukuk denemesine göre aşk, karşılıklı seven ve sevilenin yürüttükleri bir müessesedir. Aşkın bu anlamda bir hukukunun bulunması gerektiğini ifade eder. Nitekim, hukukun insanların potansiyel mevcut haklarının kısıtlanması olduğunu ifade eder. “Bilebildiğimiz bütün hukuklar evlilik kurumuyla aşka sınır getirmişlerdir” diyen yazar, Fransa ve Roma hukukundan örnekler verir. İslam’da ise birden çok kişiyi sevmenin doğal kabul edildiğini ve bunun da riyakârlığı önlemek adına yapıldığını ifade etmektedir.

3.1.20. YAZI, İMGE ve GERÇEKLİK - 2002

Özdenören’in yazmak eylemini konu aldığı genel denemelerinin yer aldığı bir kitaptır. Kitapta 93 deneme bulunmaktadır. Kitabın 5. baskısına iki yazı daha ilave edilmiştir. Bunlar “*Yazmakla Yaşamak Arasındaki Uçurum*”, *Gerçek Dediğin Nedir Ki?*”dır. Kitapta yazma eylemi, yazarlık, sanatçı gibi konular ele alınmıştır. Günümüzün değerleri açısından da yaklaşan yazar eleştirel bir tutumla değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu kitapta adalet ve hürriyet temalarına yer veren denemesi bulunmamaktadır.

3.1.21. DÜŞÜNSEL DURUŞ - 2004

Düşünsel Duruş, yazarın fikri zeminin en belirgin olarak şekillendiği kitaplarından biridir diyebiliriz. Kitap dört bölümden oluşmaktadır. İçerisinde 98 deneme bulunmaktadır. Kitabın bölümleri şöyle; 1) Düşünsel Duruş Olarak Düşünce, 2) Düşünsel Duruş Olarak Aydınlanma Durumu, 3) Düşünsel Duruş Olarak Sorun Alanları, 4) Ariyet Fikirle Düşünsel Duruş ya da Tarihi Yapmak.

Kitabın dördüncü bölümü olan *Ariyet Fikirle Düşünsel Duruş ya da Tarihi Yapmak* kısmı *Ariyet Fikirle Düşünmek* adıyla yeniden düzenlenerek ayrı bir kitap olarak basılmıştır. O nedenle *Düşünsel Duruş* kitabının ilk üç bölümü burada incelenecektir. Dördüncü bölüm ise *Ariyet Fikirle Düşünmek* başlığı altında değerlendirmeler yapılacaktır.

Düşünsel Duruş'un ilk bölümüne baktığımızda **Konuşma- Düşünme-Tefekkür** yazısında Özdenören'in seçim özgürlüğünü varoluş ve İslam düşünceleri açısından değerlendirdiği görülmektedir. Özdenören Sartre'nin varoluşsal düşünce sistemine atıfta bulunarak insanların seçim özgürlüğünü kullanırken ön kabul, kural, rehber gibi ön öğrenmeleri reddeden görüşün yetersiz olduğunu ileri sürmektedir. Özdenören'e göre özgür seçim yapan insanlar seçimlerini belirli dayanaklar üzerine inşa etmektedirler. "İnsan zihni, her karar arifesinde, o karara ulaşabilmek için çeşitli düşüncelerle donatılmış durumdadır ve o, bu donanımı sayesinde kendine göre isabetli bir seçim yapmaya teşebbüs eder ve neticede seçiminden de sorumlu olur"(Özdenören: 2004, 23). Özdenören, seçimlerde ön kabullerin olması gerektiğini savunurken bahsedilen kural ve yaşamsal rehber İslamiyet'tir. İslamiyet'te seçim özgürlüğü olduğunu ancak seçimlerin belirli şekillerde yapıldığını ifade etmektedir.

Özdenören *Düşünsel Duruş*'ta zihin bölünmesi kavramını da değerlendirir böylece ödünç kavramlar ile yapılan düşünme eyleminin bölünmüş bir zihin yapısına neden olduğuna vurgu yapar. **Müslüman'ın Düşünsel Özelliği ve Kimlik Sorunu**'nda Müslümanlığın getirdiği yaptırımlardan bahsederken temel alınması gereken yaptırım kurallarının şeriat olduğunu ileri sürmektedir. Örnek olarak toplu kılınan Cuma namazına gitmemenin bir yaptırımı bulunmaktadır. Bu hem toplum tarafından hem de şeriat müeyyidesi açısından yaptırıma tabi tutulabilir. Özdenören'in sosyal açıdan da değerlendirdiği bu durumda şeriatın uygulama yönünü vurgulaması dikkate değerdir diyebiliriz.

Düşünsel Bir Sorun Olarak İnsan ve Günah denemesinde Özdenören, seçim hürriyetini iradeyi kullanma yönüyle ele almaktadır. Yazar, ancak irade sahibi kişilerin bir seçimde bulunabileceğini ve ancak bu kişilerin gerçekten özgür davranış sergileyebildiklerini ifade etmektedir. Bu noktada hayvan ve bitki gibi varlıklardan bir farklı bulunduğunu ifade etmektedir. "Günah işlemek de, mahlûkat arasında yalnızca insana özgü bir istidattır. Aslında günah işlemek, insanın sahip bulunduğu öteki melekeleri (nitelikleri, istidatları) ile birlikte düşünüldüğünde, insanın bütünlüğü içinde anlam taşıyor. Günah işlemek, ancak irade sahibi olan ve iradesini hür ve müstakil olarak kullanabilen bir mahluk için söz konusu olabileceği gibi, gene aynı mahluk için bir anlam taşır"(Özdenören: 2004, 167). Seçim yapan insan elbette bunu bir sonuca ulaşmayı düşünerek yapmaktadır: "Buna göre ahlâkî açıdan hürriyet insanın, eylemlerinin kendisine sağlayacağı peşin hazlara kapılmadan iyi ile kötü arasında fark gözeterek iyi olanı seçip yapma yeteneğidir"(Çağrıcı: 1998, 502-505). Seçimi kendisine iyilik ya da kötülük getirebilir. Ancak insan bu iradeyi göstermekle yükümlüdür.

Düşünsel Bir Sorun Olarak Zorbalık ve Hukuk denemesinde hukukun yer altı örgütleriyle ilişkili olarak şekil almasına yer verilmektedir. ABD'deki yer altı örgütlerinden örneklerin verildiği yazıda, o bölgede uygulanan adalet sistemindeki yer altı örgüt uygulamalarını değerlendirdiğini ifade edebiliriz.

3.1.22. SİYASAL İSTİARELER - 2009

Siyasal İstiareler, altı bölümden oluşan geniş konu yelpazesine sahip birçok düşünsel ürünün toplandığı deneme kitabıdır. Bölümler şöyledir: “1) Hukuk ve Adalet, 2) Özeleştir, 3) Özgürlük, Statüko, Değişim, 4) Kılık Kıyafet, 5) Entrika, 6) Tarihsel ve Güncel Görüngüler, 7) İnsanlar.

Yedi bölümden oluşan kitapta toplamda 150 deneme bulunmaktadır. Kitabın ilk bölümü **Hukuk ve Adalet** konusuna ayrılmış olup bu bölümde hukuk ve adalet hem hukuki hem de siyasal açıdan yaklaşılmaktadır. Üçüncü bölüm olan **Özgürlük, Statüko, Değişim**’de de Özgürlük konusunun toplumsal meseleler çerçevesinde Türkiye’nin siyasal ilişkilerini de değerlendirerek yer verilmiştir.

Hukuk ve Adalet bölümünde ideolojik kavram algılarının ve yanılgılarının, siyasi politikalar açısından yer aldığı konumunun üzerinde durulduğunu kısaca belirtebiliriz. Yazar’ın yazılarında görülen Müslüman’ca duruşunun yanında siyasal bir duruşun da eklendiğini ifade edebiliriz. Hukuk ve adalet konusunda kavramlar irdelenirken sergilenen ikircikli tutumları eleştiren yazar, yapılan bir takım hukuksal yanlışların yol açtığı yozlaşmış adalet kurumlarının devletin varlığını nasıl tehdit edici bir niteliğe büründüğünün altını çizdiğini söyleyebiliriz. Özellikle hukuksal niteliği devletin bölünmez bütünlüğü içerisinde olmazsa olmaz bir özellik olarak değerlendirdiğini ifade edebiliriz.

Hukuk ve İdeoloji denemesinde, kültür farklılıklarını hukuksal açıdan değerlendirir. Farklı kültüre sahip bireylerin arasında yaşanan hukuksal sorunda adaleti sağlamak gibi bir hukuksal probleme işaret edilmektedir. Bu noktada hâkimlerin hangi kültürü temel alacağı problemi ortaya çıkmaktadır. Özdenören, örf ve adetlerin hukuka etkisini ideolojik açıdan değerlendirmiştir diyebiliriz. Yargıçların kişisel kanaatlerinin etkisinin adaletsizlik oluşturacağını ve çelişkili kararlar alınacağını ileri sürmektedir. Yine de kültürleşme olgusunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Zira hukukun yapıtaşlarından biri de örf ve adetlerdir. “Kaynaklarından biri olan ‘kültürü yok saymış bir hukukun mevcut sistem, kanun ve düzenlemelerle ortaya koyduğu uygulamaların despotluktan öte bir anlam taşımayacağını belirtirken hukuku adaletle eş anlamlı kullanır”(Konyalı: 2011, 327). Kültürel etkiler zamanla kanunlaşarak genel kabul şeklini almaktadır. Yargıçların göz önünde bulundurması gereken kanaatten ziyade kanunların kültürel karşılığının bulunması gerekliliğidir.

Yargının Siyasallaşması, denemesinde yargıçların siyasallaşması sonucu adalet dengesinin bozulacağı düşüncesi dile getirilmektedir. Yargının siyasallaşması sonucu yalnızca siyasi ve ceza hukukunun etkilenmeyeceği, medeni ve borçlar hukuku gibi hukukun farklı alanlarının da bu durumda adaleti yerine getiremeyeceğini ileri sürmektedir. Yazarın bu noktada yargıyı günümüz şartlarındaki devlet düzeninde değerlendirerek bağımsız bir yargı erkinden

bahsettiğini söyleyebiliriz. Nitekim Özdenören için devlet İslam nitelikleriyle bütünleşmiş bir yapıdır. Bu noktada da devlet ve hukuk birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Yönetim ve hukuk İslami esaslara göre olması gerektiği için birbirinden bağımsız bir düzen oluşmamaktadır. “Yargının veya silahlı kuvvetlerin siyasallaşması, her iki bürokrat kesimin kendi asal işlevini bırakıp iç veya dış siyasetle veya aynı anda her ikisiyle birlikte meşgul olması anlamını tazammun eder. Bununsa kargaşaya yol açacağına kuşku yoktur”(Özdenören: 2015, 60). Özdenören’in vurguladığı nokta siyasallaşan kurumların devlete problem olacağı düşüncesidir. Birbirinden bağımsız bir adalet ve siyasal kurumu bu nedenle gerekli görmektedir diyebiliriz.

Adalete İnanmak’ta adaleti kişilerin adil davranması ve adil olmayı arzu etmesi açısından değerlendirmektedir. “(...) kurulu düzen adaletsizliğin izalesine alabildiğine ayak direr. Kurulu düzene sahip çıkanlar değiştirilmesini hâlihazır çıkarlarına aykırı görebilir. Adalet öenrisi bile onlara ters düşebilir: adaleti adaletsizlik olarak telakki edebilirler”(Özdenören: 2015, 69). Denemde lirik bir üslup olmakla beraber yazar, adaleti arayış formunda ele alır. İnsanların var olan adalete inanmaları ile adaleti aramaları iki farklı mesele olarak görülmektedir. Nihayet olarak adalet “adalet arayışı eylemin ta kendisidir” diyerek somut bir arayışın vurguladığını söylemektedir.

Adalet Duygusu, denemesinde hak ve haksızlık düşünceleri değerlendirilmektedir. “Haksızlık karşısında bir tepki duyarız ve bu haksızlığın telafisini isteriz. Haksızlık karşısında duyduğumuz tepkiye adalet diyebileceğimizi düşünüyorum”(Özdenören: 2015, 70-71). Hukukun temeli hak olgusundan doğar. Hak denilen olguyu toplumların ortaklaşa oluşturduğu ölçütler meydana getirir. Bu hak ve karşıtı haksızlık kavramının zeminini oluşturur. Özdenören bu kavramları açıklamak adına Hz. Ömer’in örneğini verir. Hz. Ömer’in cahiliye dönemindeyken kızını kurban etmesi o dönemin kabul edilen kanunları nedeniyledir. İslamiyet’in gelmesiyle beraber Hz. Ömer’in adalet duygusu bu kez İslamiyet’in ölçütleri üzerinden uygulanmıştır. İnsanda var olan adalet duygusunun hukuk ölçütleri ile birlikte yerine getirilerek aşılması gerektiğini de ayrıca açıklamaktadır diyebiliriz.

Değişen Dünyanın Değişmeyen İlkesi: Adalet, Özdenören, değişen ve dönüşen dünya şartlarına bakarak adaletin de değişen bir yönü bulunduğunu ve bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Adaletin sabit olarak tutulması bir takım haksızlıklar meydana getireceğini belirtmekle beraber, değişmesi gerektiğini Hz. İbrahim’in ateşe atıldığında ateşin yakmayarak suya dönüşmesi örneğiyle açıklamaktadır. Maddenin bu değişimini İlahi adalet olarak ifade eden yazar, değişen dünya şartlarında değişmeyen tek şeyin ilahi adalet olduğunu belirtir. “İlahi adalet ilkesi aslında belki her an yenilenmekte olan tarihselliğin de sabitesidir”(Özdenören: 2015, 73). Bu noktada mahşer gününü işaret ederek ilahi adalete inanmayanların mutlaka bu duruma şahitlik edecekleri söylenmektedir.

Yargı Bağımsızlığı'nda, yargının siyasal ve daha farklı etkenlerle baskılanmasının eleştirileri yer almaktadır. “Benim tehdidim iyidir, başkasının tehdidi kakadır zihniyeti belirleyici olduğu sürece, temelde bağımsızlık kavramı üzerinde yanlış değerlendirmenin bulunduğu üstünde durulmak gerekiyor”(Özdenören: 2015, 78). Yargı bağımsızlığı adaletin sağlanabilmesi açısından tehdit veya isteklerin gölgesinden çıkmalıdır şeklinde bir genellemeye ulaşılabileceğini söyleyebiliriz.

İhkak-ı Hak'ta deyimın anlamından yola çıkılarak hak kavramının dağıtılması üzerinde durulmaktadır. İhkak-ı Hak deyimini bir hakkı usulü dairesinde yerine getirme, bir hakkı murafaa ve muhakeme neticesinde ispat ve izhar etme²⁹ anlamlarına gelmektedir. Özdenören, devletin hakları hukuk çerçevesinde usulüne uygun dağıtılmasını emsalin örneği vermektedir. Özdenören, hukukun böyle kişisel amaçların emrine düştüğü zaman özünü kaybedeceğini işaret etmektedir diyebiliriz.

Soyut Adalet, adalet fikri üzerinde durmaktadır. Karakuşi fıkralarını örnek vererek kul adaleti ile ilahi adalet ayrımını belirtir. Kul adaleti görünürde yerine getirilmiş gibi görünse de işleyen ilahi adalet her zaman durum ve zamandan farklı ilerlemesi nedeniyle kendi gerçekliğini kişilerden bağımsız olarak icra etmektedir.

Adaletin Gereği'nde ise doğada işleyen düzen örnek verilerek adalet olgusu somutlanmaya çalışılmaktadır. Burada doğanın ilahi adalet işleyişinde olması özellikle vurgulanmaktadır. “Adalet yalnızca insan ilişkilerinde, insanlar arasında akışmıyor. Doğada vuku bulan değişiklik ya da dönüşüm de bedel ödüyor ya da ödetiyor. Bir biçimde atmosferin ozon tabakasını delersen, o da güneş ışınlarını bu tabakanın süzgecinden geçirmeyi sonuçlayarak doğal sonuçlarını üretiyor”(Özdenören: 2015, 84).

Hâlâ Yeteri Kadar Olgunlaşmadık'da özgürlüğe siyasal yönünden yaklaşılr. “Biz kendi değerimizi bilmediğimiz gibi, elimizdeki özgürlüğün değerini de bilemeyiz”(Özdenören: 2015, 131) diyerek sahip olunan siyasal hak ve özgürlüklerin önemi üzerinde durmaktadır. Milletlerin kendi özgürlüklerine sahip olabilmesi için belli olgunluk seviyesine sahip olması gerekmektedir. Özdenören bu olgunluk seviyesinde olamayan toplumların başlarına başkaları tarafından bir gözlemci konulduğunu ve bunun da aslında temel bir özgürlük sorununa sebep olduğunu söylemektedir diyebiliriz.

Sınır denemsinde özgürlüğü sınır karşıtı koşullama içerisinde değerlendirmektedir. Daha önce de belirttiği gibi sınırlar özgürlüğü belirleyen altın kurallardır. Özdenören bu kuralların aslında özgürlük kavramını anlamlı kılan yegane etmen olduğunu ifade etmiştir. Sınır denemesinde de cennetteki elma ağacının sınır

²⁹ Develioğlu Lüğati; 2010, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

koyulmasının bu sebeple oluşturduğu özgürlük olgusu olduğunu söylemektedir. Cennet sınırsız alan ve tüm özgürlüklerin mekanı olarak ifade edilmektedir. İnsanın iradesini kullanması ve elmayı alması ise ilk iradi eylem ve ilk özgürlük kavramıyla tanışmasıdır diyebiliriz.

Düşünmüyorsan Mesele Yok'da, baskıcı rejimlerde sınır koymak özgürlüklerin bir niteliği olarak değil ancak baskı erkinin iradesi sonucu yerine getirilir. “Herkesin bir örnek olmasını istediği baskıcı totaliter rejimlerde, bir örnek olmayı reddedenler ortaya çıkmadıkça, her şeyin yolunda gittiği sanılabilir. Ama arada birileri ortaya çıkıp da bir örnek olmayı reddedenlere onların istediği özgürlük ortamını bahşetmekte cömert mi davranıyor, yoksa kıskanç ve hasis mi, buna bakmak gerekiyor”(Özdenören: 2015, 141). Fikir hürriyetinde insanlar, belirli ortamlarda ancak düşüncelerini dile getirebilirler. Bu konuda İsaiah Berlin'in düşünceleri şöyledir;

“Berlin’e göre bir Oxford beyi ile Mısırlı bir köylünün özgürlük anlayışı farklı olacaktır. Hasta, aç, yarı çıplak yaşayan ya da eğitim olanaklarından yoksun olan köylünün önceliği özgürlüğünü elde etmek olmayacaktır. Köylü, temel ihtiyaçları olan yemek, kıyafet, ilaç gibi asgari gereksinimlerini karşılamak isteyecektir, bireysel özgürlüğünü elde etmek ilk ihtiyacı değildir. Ancak bu ihtiyaçları karşıladıktan sonra toplum içerisinde baskı görüp görmediğini düşünmeye başlaması veya özgürlüğü konusunda endişe etmesi beklenir”(Yağız: 2018, 202)

Özdenören'in Berlin'in ifade ettiği üzere düşünce özgürlüğü için gerekli ortamın devlet erki tarafından oluşturulması gerekliliğidir. Şartlar ancak düşünmeye elverişli bir konuma geldiğinde orada düşünce özgürlüğünden bahsedilebilir.

Yasakçı Zihniyet Versus Özgürlük, Türkiye’de özgürlük konusunda yaşanan düşünsel farklılık ele alınmaktadır. Bir kesimin özgürlük konusunda neler düşündükleri ve farklı kesimler tarafından nasıl algılandığı değerlendirilir. “Yasayı değiştiremezsiniz değiştirseniz de bir şey değişmez” diyerek düşünülen kalıp zihniyetin yasaları kişisel amaçları eğiliminde kullanmaları eleştirilmektedir diyebiliriz.

3.1.23. AÇIK MEKTUPLAR - 2014

1965 yılında Yeni İstiklal Gazetesinde açık mektup köşesinde yazılan mektuplar yer almaktadır. Özdenören’e gelen ‘nasıl yazarım, hangi yazarları okumalıyım?’ gibi edebiyat ve sanat sorularına verilen cevap mektuplarından oluşmaktadır. Adalet ve hürriyetle ilgili bir mektup ya da cevap mektubu bulunmamaktadır. Kitap içerisinde 52 mektup bulunmaktadır.

3.1.24. EDEBİYAT ve HAYAT - 2017

Özdenören'in yazarlık deneyimlerinin anlatıldığı ve bir araya toplandığı deneme kitabıdır. Ruhun Malzemeleri kitabında ele alınan meselelerin ve diğer deneme kitaplarında geçen edebiyat ve hayat konuları üzerine oluşturulan denemelerin bir araya toplanması ve de edebiyat ve hayat konulu yeni denemelerin de eklenmesiyle oluşturulmuş bir kitaptır. İçerisinde 58 deneme bulunmaktadır.

3.1.25. HADİSLERİN IŞIĞINDA HZ. PEYGAMBER - 2018

Hiz. Peygamber'in insanlık için yol gösterici nitelikte olan hayatı, davranışları, sözleri Özdenören'in kaleminden her bir denemede ayrı açıdan açıklanmaya çalışılmıştır. Yazar, Hiz. Peygamber'in yaşamını ve sözlerini toplumsal kültür ve ahlak açısından değerlendirerek yer yer ahlak, hukuk, adalet ve özgürlük kavramlarına da değinmiştir.

Öncelikle kitabın içeriğine baktığımızda, Hiz. Peygamber'in kişiliği etrafında örüldüğünü söyleyebiliriz. Hiz. Muhammed'in döneminde yaşadığı toplumsal ve şahsi durumlar etrafındaki konulardan denemeler oluşturulmuştur. Her denemenin başında bir hadis verilerek açıklama yapılmış ve örneklerle detaylandırılmaya çalışılmıştır. Kitap iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm; *O: İnsanlığın Ekmel Noktası* adını taşımaktadır. Burada Hiz. Peygamberin manevi şahsiyetine eğilerek, hayatından belli dönemler anlatılmıştır. İkinci bölüm; *Hadisler Üzerine*'dir. Burada da yukarıda ifade ettiğimiz gibi hadislerin daha iyi anlaşılması kaygısıyla oluşturulan denemeler yer almaktadır.

İlk bölümden *İtaat Kavramının Sırrı ve İçlemi* denemesine bakılabilir. Denemede, İslam hukukuna değinen yazar, Müslüman'ca yaşama için rehber olarak Hiz. Muhammed'i işaret etmektedir. Adalet ve hürriyet noktasında ve diğer tüm açılardan Hiz. Peygamber ekmel noktası olarak değerlendirildiği için somut olarak alınması gereken örnek olarak da O ve yaşamı gösterilmektedir.

İslam hukukunda borçlanma, ceza usulleri, yargılama ve daha birçok konu Hiz. Peygamber'in durumlara verdiği örnek davranışlarından başlanarak Kur'an ve sünnet ile desteklenmektedir. Bu noktada İslam'a gerçekten inanmış olmayı özellikle vurgulamaktadır. "Bir birey İslam'a inanmadan İslam hukukunu hayatının bütün safhalarına uygularsa, biz ona Müslüman diyebilir miyiz?" diyerek aslında İslam hukukundan herkesin yararlanabileceğini ama yararlanan herkesin de Müslüman olarak nitelenmeyeceğini söyleyerek inanç noktasının altını çizdiğini ifade edebiliriz.

Sünnet Dolayımında İslam denemesinde yazar, Müslüman'ca yaşamda hayata geçirilmesi uygulanması gereken davranış örgülerinin Peygamber'imiz tarafından sergilendiğini ele almaktadır.

Kalemlerin Kaldırılıp Mürekkebin Kuruması'nda Cebriyeciler³⁰ olarak nitelenen kader karşıtlarını değerlendirir. Kadere ve iradeye karşı görüşü eleştiren yazar, eylemlerin bir nedeni olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Özgür irade açısından Cebriyeci görüşü eleştirerek hür iradenin bulunduğunu söylemektedir. "Allah neyi yapıp yapmayacağımızı şeriatında öngörmüştür. Kitap zaten bunun için vardır; Resul, nebi zaten bunun için vardır. Ne ki, bunlar belirtildi diye insan onları yapmaya cebredilmiyor. Kitap burada duruyor; kitabı getiren aracı, nebi, resul orada duruyor; onun sünneti orada duruyor, sen burada duruyorsun, ona uymak veya uymamak seçeneği de senin iradene bırakılmış"(Özdenören: 2022, 86).

Her Şeye Hakkını Vermek denemesinde, hak konusuna yer verir. Bu denemeye de bir hadisi şerif ile başlanmaktadır. "Bir şeyi ve birini kendi hakkından yoksun kılmak, o şeye ve kimseye zulümdür" diyerek hak olgusuna bakışını belirtmektedir. Yazar, İmam- Azam'ın hak konusunda görüşünü de vermektedir "Zulmü tanıma konusunda İmamı Azam'dan şu ölçüyü nakledelim: 'Bir adam adaleti tanısa, fakat o adaletin zıddı olan zulmü, haksızlığı bilmeseydi, o hem adaleti hem de zulmü iyice tanımıyor demektir. Ey kardeş, bilmiş ol ki, bütün insanların en cahili ve en kötüsü böyleleridir"(Özdenören: 2022, 178). Özgürlüğün sınır kavramıyla anlam kazanması gibi adaletin de zulüm ile anlam kazanmasının önemine değinilmektedir. Adaleti anlayabilmek için adaletsizlik yani zulmün de tanınması gerekmektedir diyebiliriz.

Allah'ın Emrine Uymada Ölçü'de ifrat ve tefrit ele alınmaktadır. İfrat ve tefrit kavramları sadece Allah'ın emir ve yasakları için kastedilmemektedir. İnsanın tüm yaşamı boyunca ve tüm yaşam alanlarında kıstası olarak belirlenmektedir. Buradan adalet ve hürriyet noktasında temel varsayımların çıkış noktasına varıldığını görebiliriz. Özdenören, ifrat ve tefriti takvanın gereği olarak ifade eder diyebiliriz. "Takva ile ifrat ve tefriti birbirine karıştırmamak lazım. Bir şeyi çok yapmakla veya az yapmakla orta yol bulunmuş olmuyor. Orta yol, kendiliğinden bir orta yoldur; ortalama yol değil. Orta yolla ortalamanın arasındaki farka nüfuz etmeye çalışmalı.."(Özdenören: 2022, 182).

Dua, Eylem, Özgürlük'te Özdenören, irade ile özgürlüğü tanımlarken İslam felsefesine yer verir. Fenafillah yani Allah yolunda kendinden geçmek diyebileceğimiz kavramı üzerinden ilerlemek temelde özgürlüğü seçmek demektir. Zira özgürlüğü bir eylem ya da seçim olarak kabul edildiğinde iradesizliği seçmek veya kendini seçme yükümlülüğünden azat etmek Tanrı hürriyetine ulaşmak gibi bir anlama çıkmaktadır. Bu da özgürlüğün en üst basamağı olarak fenafillah ile tanımlanır.

³⁰ "İnsanların kendilerine has bir iradeye sahip olmadığını, zihni ve ameli bütün fiillerin ilahi gücün zorlayıcı tesiriyle meydana geldiğini savunanlar diye tanımlanabilmektedir" (TDV İslam Ansiklopedisi, Cebriyye Maddesi, Yzr. İrfan Abdülhamid Fettah, E.T. 06/06/2023).

3.1.26. ARIYET FİKİRLE DÜŞÜNMEK - 2022

Ariyet Fikirle Düşünmek, deneme kitabı Düşünsel Duruş içerisindeki bir bölümdü. 2022’de bu bölüm ayrı bir kitap olarak basıldı. İçerisinde 53 deneme bulunmaktadır. Kitap isminde kullanılan ariyet kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu Güncel Sözlükte şöyle; ödünçleme, belli bir taşınır malın kullanımının geri verilmek şartıyla bedelsiz olarak bir kimseye bırakılması³¹ şeklinde verilmektedir. Kitap içeriği ariyet düşüncesi etrafında kurulmuştur diyebiliriz. Özellikle Batı kaynaklı alıntılanan fikirler eleştiri süzgecinden geçirilmektedir. Yazarın genel olarak ele aldığı Batı kaynaklı fikirlerin bizim toplumumuzda oturmadığı düşüncesi yeniden burada değerlendirmeye tabi tutulmaktadır diyebiliriz.

Yazar, *Barut* denemesinde hukukun adil nitelikler taşımasına özellikle vurgu yapmaktadır. Bu adaletin devletler açısından elzem olduğuna dikkat çeker. “Eğer kurallar bazıları için yürürlükte bazıları için yürürlükte değilse, orada hukukun varlığından söz edilmesini ortadan kaldıran başka bir gerçekliğin yürürlüğü söz konusu olur”(Özdenören: 2022, 33). Hukuk kurallarının adaletin temeli olduğunu her fırsatta işaret eden yazar, hukukun usulsüzleştiği ülkelerde yurttaşların hukuksal değersizlik yaşadıklarını ifade etmektedir diyebiliriz.

Cadı Kazanında Hukuk’ta *Barut* denemesinde ileri sürdüğü görüşlerin devam ettirildiğini ifade edebiliriz. Cadı Kazanı ifadesi çok sesli bir ortamı işaret etmektedir diyebiliriz. Çamur at izi kalsın zihniyeti ile yürütülen hukukun gerçek hukuk ile ilgisi olmadığı anlatılmaktadır. Adaletin maddi ya da manevi bir çıkar uğruna esnetilebildiği ortamda rasyonel hukuktan söz edilememektedir.

Rejimin Adı mı, Hukuk mu? denemesinde ülkelerin yönetim biçimlerinin salt adalet sağlamadığı tezini ileri sürmektedir. Demokrasi ile yönetilen bir ülkede hukuk sadece yasalar üzerinde kaldığında o ülkede aslında demokrasinin de bulunmadığını söylemektedir. Hukuk kurallarının halkın yararına olması gerektiğini belirten yazar, uygulamaya özellikle dikkat etmektedir. Eğer hukuk varsa ve uygulanıyorsa adil bir yönetim olduğu söylenebilir. Nitekim aksi şartlarda hiçbir vatandaşın hukuksuz şartlar altında bir hayat istemeyeceğini ve kaos ortamı olacağını ifade etmektedir.

Özgürlük Sorunu, denemesinde yasaların ve kanunların yapılmasında ve de uygulanmasında arka planda yer alan bir üst akıl ya da zihniyet meselesi ele alınmaktadır.

Özgürlük, Ekmek Vesaire’de ele alınan özgürlük meselesinde kişilerin tercihlerinin yönlendirilerek bir biçimde her açıdan zorlu seçimlere sürüklenmesi değerlendirilmiştir. Dayatılan seçimler niteliğine İtalya’dan ve Rusya’dan örnek veren yazar Türkiye’den de kılık kıyafet özgürlüğüne yer verir. Özgürlük adı altında

³¹ Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük; E.T.: 15/04/2023.

hükümetlerin uyguladığı ya da uygulamak mecburiyetinde bırakıldığı seçimlerinin her birinin de kişilerin özgür seçiminden doğmadığı ifade edilmektedir.

Hukuk ve Despotluk'ta adaletin mahkemeye yansıyan yönü değerlendirilir. Mahkemelere sunulan delillerin hukuka uygun biçimde elde edilmesi gerekmektedir. Uygun biçimde elde edilmeyen delillerin ise mahkeme tarafından riayet edilmemelidir.

Tasavvuf ve Fıkıh denemesinde ise İslam'ın yaşanması için belirli bir yol olduğunu ve tasavvufun bu yolu işaret ettiğini söylemektedir; "Müslüman böylece Allah'ın rızası ile takva arasında çizilmiş bir yol üzerinde sürekli bir yolculuk halinde bulunur"(Özdenören: 2022, 113). Bu yol fıkıh ve şariat ile de belirginleştirilmiştir.

Endüstri Ruhu, "Modern" Düşünce, Kafes ve Kadın, denemesi ise günümüz insanının sosyolojik eleştirisi niteliğindedir. Bugün toplumsal bir sorun olarak görülen kadının çalışması ve çalıştırılması meselesi Müslüman olduğu halde Modernleşmeyi seçen toplumların sonradan oluşturduğu veya mecbur bırakıldığı bir problemdir. "Bu problemleri "endüstri ruhu" doğurmuştur. Sonradan da hayat tarzı olarak kendine "modernleşmeyi" seçen toplumlar –ve esef ki, onların arasında Müslüman toplumlar da- bu problemlerin sıkıntısını çeker olmuştur"(Özdenören: 2022, 125). Özdenören, Batı temelli olan siyasi, ekonomik, sosyolojik bütün ariyet fikirlerin Müslüman toplumlarında sorunlara sebep olduğunu ifade etmektedir.

SONUÇ

Rasim Özdenören'in adalet ve hürriyet anlayışını araştırdığımız çalışmada bütün eserleri ele alınmıştır. Toplamda iki yüz elli adet öykü, yirmi altı deneme kitabı ile bir roman incelenmiştir. On üç öykü kitabı içerisinde yer alan bu öyküler tek tek incelenmeye çalışılmıştır. Eserler incelenirken adalet ve hürriyet kavramlarına dair bulgulardan bahsedilmiş olup, aşağıda tablolastırılmıştır.

Öykülerde tema olarak aradığımız adalet ve hürriyet kavramlarının tema seçiminde sık olarak tercih edilmediğini söyleyebiliriz. Çalışmasından faydalandığımız Dr. Ayhan Bulut, yazarın kullandığı temalar olarak şunları tespit etmiştir: Varoluşçuluk, Varoluş ve Benlik Bilinci, Yabancılaşma ve Yalnızlık, Yabancılaşma ve Başkaldırı, Yabancılaşma ve Korku, Tasavvuf, Ölüm ve İmkânsız Aşk, Ölüm, Cinayet, İntihar, Aile ve Evlilik.³² Ancak bu çalışma 2013 yılına kadar olan öykü kitaplarını kapsamaktadır. Bu çalışmanın üzerine üç öykü kitabı daha yayımlanmıştır bunlar; 2015'te *Uyumsuzlar* ve 2022'de *İlk Öyküler* ve *Kör Pencere*'lerdir. Bu öykü kitaplarında kullanılan temalar ise yukarıda saydığımız temalar çerçevesinde ele alınabilir.

Öykülerde genel anlamda adalet kavramıyla genel olarak bakış açısı ve pratikte/kişisel uygulamalarda karşılaşmıştır. Adalet karakterlerin içerisinde yaşadığı durumlarda ortaya çıkan bir kavram görünümündedir. Karakterlerin olaylara tepkilerinde, adaleti uygulama biçimlerinde kendini göstermektedir. Ana temanın yalnızlık olduğu bir öyküde karakter yaşamının bir noktasında adaletsizliğe uğramıştır. Öte yandan, adaletin biçimsel yani uygulanıştaki yönüyle de öykülerde yer aldığını söyleyebiliriz. Bu öykülerde adalet, bireysel olarak vardır.

Adaletin, kavramlarından hak-haksızlık olgularının bireysel yönleriyle değerlendirilerek ele alındığını söyleyebiliriz. Hakkı yenilmiş karakterler bu anlamda oldukça fazladır. *Sabah Aralığı* öyküsünde işlemediği bir suçtan dolayı jandarmadan kaçan *Halil* buna örnek olarak verilebilir. *Halil*, suçsuzluğunun kanıtlanamayacağını düşündüğü için jandarmalardan kaçmıştır. Adalet olan bakışı, gerçekçi bir bakış açısıyla verilmiştir.

Hakkı yenilen karakterlerin başvurduğu hak arama biçimi genellikle bireyseldir. Eyleme geçmeyen adalet düşüncelerinin yanında kişisel adalet uygulamaları göze çarpmaktadır. Öç alma davranışını buna örnek verebiliriz. *Sedir Yaprığı* öyküsünde eşi tarafından aldatılan baba, karısını öldürtür. Baba intikamını/öcünü böylece aldığını düşünmektedir.

Bunun yanında haksızlık karşısında boyun eğme, kaderine razı gelme şeklinde yorumlayabileceğimiz bir adalet algısından da bahsedilebilir. Karakterler yaşadıkları haksızlık durumunda eyleme geçmezler. *Çözülme* öyküsünde Kerim'in

³² Detaylı bilgi için bakınız: Rasim Özdenören Hakkında Bir Monografi Çalışması.

işlemediği bir suçtan hüküm giymeye razı gelmesi buna örnek olarak verilebilir. Boyun eğme davranışıyla beraber intihar etme durumuyla da karşılaşmaktadır. Bu da haksızlığa verilen bir tepki biçimi olarak yansıdığını ifade edebiliriz. *Hışırta* öyküsü ve *Göl* öyküsü buna örneklerdir.

Adaletin tema olarak belirgin görüldüğü öykülere ise ‘*Öcün Yüreğine Saplanan Kama* ve *Köçek*’ örnek olarak verilebilir. Diğer öykülerde temaya eşlik eden adalet kavramı bu öykülerde temalaştırılmıştır diyebiliriz.

Öykülerdeki *hürriyet* düşüncesine baktığımızda öykülerde ontolojik sorunlar içerisinde ele alındığını ifade edebiliriz. Bu nedenle özgürleşmek daha çok hür irade anlamında kullanılmıştır. Karakterler genellikle kendi istek ve doğruları doğrultusunda hareket ettiklerinde hür hissetmişlerdir ve yine hür irade ile karar vermek/almak açısından hürriyeti düşünmüşlerdir. *Arasat*’ta Ejder babasının zoruyla bir evlilik yapmıştır. Karakterlerin kendi kararlarını vermeleri noktasında bağlayıcı sebepleri dikkat çekmektedir.

Hürriyet ikinci olarak biçimsel unsurlar yönünden ele alınmıştır. Mekânların özgürleştirici-esir edici yönlerine vurgu bulunmaktadır. Şehirler insanı kısıtlayıcı, engelleyici, esir edici bir konumdayken; kasaba, köy ve benzeri doğal mekânlar hürleşmenin olduğu, özgür yaşamın mekânları olarak görülmektedir.

Hürriyet düşüncesi bu atmosfer içerisinde görülmekle beraber tinsel bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. *Soytarı* öyküsünde özgürlük şahsi bir kimlik edinme ya da kendiliğini bulma açısından ele alınmıştır. Keza *Mani Olunmuş Adam* öyküsü de kendini bilmek, özgür olmak veya esir olmak kavramları ışığında değerlendirilebilecek öykülerden birisidir.

Yazarın manevi özgürlük olarak adlandırabileceğimiz bir özgürlük bakışı da bulunmaktadır. Özellikle *Denize Açılan Kapı* öykülerinde ve sonrasındaki *Ansızın Yola Çıkmak* öykülerinde bahsettiğimiz maneviyatın verdiği soyutlanmanın karakterleri taşıdığı bir konum olarak ele alındığını ifade edebiliriz. Bunlardan *Okalıptüs* öyküsü hür iradeye vurgu yapar diyebiliriz. Tanrı’yı bilme, kulluk bilincine sahip olma bu noktada önemlidir. Karakterlerin çoğu kul olabilmek için yaşamını Tanrı’nın kurallarına göre düzenlemektedirler. Bu düzenleme çabası öykülerde kendini bulma ya da kendine varma olarak yorumlanabilmektedir. Karakterlerin bu arayışta esas aldıkları şey ise hür iradedir. Bu nedenle hür olma, hür düşünme, hür yaşama biçiminde ele alınan bir hürriyet kavramından bahsedebiliriz.

Özdenören’in *denemelerinde* yer alan adalet ve hürriyet düşüncesine baktığımızda şunları söyleyebiliriz: Öncelikle yazarın öykülerinde karşılaşılan adalet ver hürriyet düşüncesi ile paralel bir çizgi üzerinde olduğunu ifade edebiliriz. Yazarın, deneme türü gereği daha açık ve rasyonel bir yaklaşım içerisinde olduğunu da ifade edebiliriz. Adalet düşüncesi genel anlamda karşıt kavramlar neticesinde

belirtildiği görülmektedir. Batı hukuku karşısında İslam hukukunun daha adil olduğunu ifade eden yazar, İslam hukukunun adalet anlamında gerek Müslüman olan gerekse gayrimüslimler için yeterli bir hukuk olduğunu dile getirmektedir.

Batı hukukunun adalet uygulamaları noktasında yetersiz olduğunu birçok denemesinde ifade ederek eksik ve hatta kusurlu bir hukuk olduğunu ve haksızlıklara sebebiyet verdiğini söylemektedir. Temelini Roma Hukukunun eksik ya da kusurlu insan bakışından aldığını ve bu nedenle kanunları yanlış yorumladıklarını ifade etmektedir. *Kafa Karıştıran Kelimeler*'de yer alan *İslam Hukuku* denemesinde gelenek ve İslam hukukunun yakın ve ayrı noktaları üzerinde duran yazar, İslami kuralların kaynağının sadece Kur'an ve Sünnet olduğunu dile getirir. Ancak adaletin gelenekten yararlandığı noktaları da kanunlaşan maddeler eşliğinde kabul etmektedir. Bu noktada yazar, yabancı kaynaklı kültürlerin kanunlaşan uygulamalarına karşı olduğunu dile getirerek, insanların doğru anlaşılıp değerlendirildiği İslami kanunların (şeriatın) daha doğru hükümler taşıdığını ifade etmektedir.

Adalet açısından denemelerinde öykülerine göre daha çok yer veren yazar, İslam Hukuku temelli bir merkezi temel alarak bu yaklaşımını bütün denemelerinde sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Yazarın gerek adalet gerekse hak ve özgürlükler noktasında merkeze koyduğu bu görüş bütün açıklamalarının hareket noktasını oluşturmaktadır. *Batı'da İnsan Hakları* denemesinde özellikle İslam kaynaklı olmayan kanun ve hükümlerin ancak Batı'nın kaynaklarını aldığı Hristiyanlık, Roma Hukuku ve Yunan felsefesi sentezinden doğduğunu ve bu kanunların da bizim kültürümüze ve de anlayışımıza uzak bir ortam oluşturduğunu da söylemektedir.

Özdenören genel olarak adaleti, ahlaklı ve inançlı bir yaşam için gerekli gördüğünü ifade eder. *Takva ve Erdem* denemesi yazarın adaletli bir bireyin sahip olması gereken nitelikler açısından önemlidir. Ahlak (ki bu Özdenören açısından İslam Ahlakı anlamında kullanılmıştır) İslam inancı ile tamamlandığında ancak düzgün ve doğru bir Müslüman olunur. Özdenören, adaleti Müslümanlık için önemli bir değer olarak gördüğünü ifade edebiliriz. Ahlaki erdemlere vurgu yaptığı *Hukuk ve Ahlak* denemesinde de ahlakın hukuk için değerinin altını çizdiğini söyleyebiliriz.

Hürriyet konusunda Özdenören, denemelerinde teslimiyet konusuna sıkça yer verdiğini söyleyebiliriz. Yazar, İslam inancını usullerine uygun yaşayabilenlerin gerçek anlamda özgürlüğü yaşadığını ifade etmektedir. Özdenören, İslam'ın getirdiği hak ve özgürlüklerin bütün dünya halkına hitap ettiğini ve bu nedenle bir sorumluluk özelliği taşıdığını söylemektedir. Özdenören'e göre, Batı kaynaklı İnsan Haklarının tamamen özgür olma konusundaki ifadeleri yanlış bir özgürlük algısı oluşturmaktadır. İnsan dünya üzerinde tamamen sorumsuz bir özgürlük hakkına sahip değildir. *Özgürlük de Saçmaya Dönüşebilir* denemesinde ifade ettiği üzere her insanın tamamen özgür olma adı altında yapacağı eylemler hem kişinin kendini hem de insanlığı çözümsüz bir sonuca götürebilir.

Özdenören'in hürriyet konusunda değindiği kavramlardan biri de seçim özgürlüğüdür. Seçim özgürlüğünün Allah tarafından insanlara verildiğini ve insanların kaderini seçmekle yükümlü bir sorumluluk dairesinde özgür davranışlar sergileyebileceğini söylemektedir. Özgür seçim olduğunu savunmakla beraber yazar, bu seçimlerin bir sonuca bağlandığını ve muhakkak neden-sonuç ilişkisi içerisinde anlam kazanmaktadır. *Özgürlük* denemesinde de 'özgür insan kimdir' soru ve sorununun cevabını sorgulayan Özdenören, gerçek bir özgürlüğün ancak Allah'a teslimiyet ile mümkün olduğunu da altını çizmektedir. Nitekim Özdenören'in *Eşikte Duran İnsan* kitabında yer alan *Teslimiyete Ulaşan Özgürlük* denemesinde bu konudaki düşüncelerini dile getirmektedir.

Yazarın bir diğer özgürlük olgusunu değerlendirdiği konu ise çağdaş sorunların eşliğinde günümüz insanının sorunları örnek verilebilir. Çağın bir takım zorunluluklarını insanların özgürlüğe ulaşmasında engel olarak gören Özdenören, değişen dünyanın değişmeyen ilkelerinin var olduğunu ve ancak bu değerlere sahip çıkılarak Müslümanlığın gerektirdiği özgürlük ortamına ulaşılabileceğini söylemektedir.

Özdenören'in tek romanı olan *Gül Yetiştiren Adam*'daki adalet ve hürriyet düşüncesine bakıldığında, öykülerinde ve denemelerinde karşılaşılan düşünsel çizgide olduğunu söyleyebiliriz. *Gül Yetiştiren Adam* romanında adalet konusunda savunulan değerlerin İslamiyet merkezli olduğunu ve karşıt değerlerinde Batı medeniyetinin ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Özdenören'in incelediğimiz bütün eserlerinde gerek adalet gerekse hürriyet kavramlarının Müslüman olma bilinciyle oluşturulmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Yazar, denemelerinde öykülerine ve romanına göre daha açık ve rasyonel bir duruş sergilediğini ifade edebiliriz. Yazar, denemelerinde bu açıdan adalet ve hürriyet konularına daha çok yer vermektedir.

Çalışmamızda ele aldığımız adalet ve hürriyet kavramını öykülerden yola çıkarak elimizden geldiğince açıklamaya gayret ettik. Özdenören üzerine yapılan çalışmalara faydası olmasını dileyerek çalışmamızı burada tamamlıyoruz.

TABLOLAR

HİKÂYE KİTABI	YAYIN TARİHİ	TEMA-ANLAYIŞ		TESPİTLER
		ADALET	HÜRRİYET	
Hastalar ve Işıklar	1967	➤ Kundak ➤ Çark	➤ Mani Olunmuş Adam ➤ Profil ➤ Pus	Hürriyet teması; varoluş çizgisinde ele alınmıştır. Adalet kavramı iki öyküde görülmektedir. Bunlarda da tema olarak kullanılmamıştır. Atmosferi güçlendiren bir unsur olarak ele alınmıştır.
Çözülme	1973	➤ Çözülme	➤ Şimdi Çok Uzaklarda	<i>Şimdi Çok Uzaklarda</i> öyküsünde şehir-esaret temalı olarak ele alınan bir hürriyetten bahsedilebilir. <i>Çözülme</i> 'de ise adalet bireysel bir direnç içerisinde verilmiştir.
Çok Sesli Bir Ölüm	1974	➤ Çok Sesli Bir Ölüm ➤ Sabah Aralığı ➤ Kan	➤ Çatışma	Çatışma'da hürriyet kimlik kazanma çabası olarak yorumlanmıştır. Adaletin ele alındığı öykülerde sosyal düzene vurgu bulunmakla beraber bireysel direnç vardır.
Çarpılmışlar	1977	➤ Arasat ➤ Sedir Yaprığı ➤ Işımamıştı Sabah Daha		Çarpılmışlar'da adalet konusu daha baskındır.
Denize Açılan Kapı	1983	➤ Zaman		Denize Açılan Kapı öyküleri maneviyatın sorgulandığı öykülerdir.
				Adalet kavramının

Hışırta	2000	➤ Hışırta ➤ Boşluktaki Duruş ➤ Bebek ➤ Çılgılık ve Kadın		duygusal düzeyde yansıtıldığı öyküler görülür. Bunlar genellikle öç duygusuyla yansıtılır.
Ansızın Yola Çıkmak	2000		➤ Okalıptüs ➤ Ölü	<i>Okalıptüs ve Ölü</i> öyküleri hür irade ile hürleşme durumu arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedir.
Toz	2002	➤ Çılgılık ➤ Uğultu	➤ Çalılıkta Yanan Ateş ➤ Soytarı	Toz öykülerinde ele alınan adalet ve hürriyet kavramlarının daha eleştirel bir nitelik taşıdıklarını söyleyebiliriz.
İmkânsız Öyküler	2010	➤ Kuklacı ➤ Baş ➤ Öcün ➤ Yüreğine Saplanan Kama ➤ Boş Sokak ➤ Kördüğüm ➤ Alevli ➤ Düşünceler ➤ Perdeler	➤ Taverna ➤ Kapısının Önünde	Eleştirel tutumun sürdürüldüğü İmkânsız Öykülerde adalet ve hürriyet fikrî olarak da desteklenmiştir. <i>Taverna Kapısının Önünde</i> öyküsü örnek verilebilir.
Uyumsuzlar	2015	➤ Köçek		Uyumsuzlar kitabının tek adalet temalı öyküsüdür.
İlk Öyküler	2022		➤ Düşler Şöleni	Yazarın dergilerde basılan ilk öykülerinde yalnızca bir öyküsünde hürriyet kavramına seçim ve irade anlamında değinilmiştir.
Kör Pencereleler	2022	➤ XII. ➤ XXIII.		Son öykü kitabı olan Kör Pencereleler’de 12. ve 23. öyküde Mahkeme salonları ele alınmıştır.

Tablo 1: Rasim Özdenören’in Öykülerinde *Adalet* ve *Hürriyet* Kavramlarının Tasnif ve Tespiti Tablosu

DENEME KİTABI	YAYIN TARİHİ	TEMA-ANLAYIŞ		TESPİTLER
		ADALET	HÜRRİYET	
İki Dünya	1977	➤ Sisyphe Gibi ➤ Nereye Götürebilirdi? ➤ Mesele Eşitlik Mi? ➤ Bulanık Ufuktaki Net Hedef ➤ Batı'nın Zamiri ➤ Ölçü ➤ Yapılan Eleştiriler ➤ Türkiye Müslüman'ca Yaşamaya Niyetli Mi? ➤ İslam'ın Bölünemezliği Meselesi ➤ İslam Niçin Tehdit Sayılıyor? ➤ İslam ve Statüko	➤ Olan Şey Niçin Oluyor? ➤ Seçim ➤ Hayat ve Tasarı	Batı ile İslam dünyasının birbirinden ayrılan özellikleri üzerinde durulurken kültür ve düşünce yapıları değerlendirilir. Bunlardan adalet ve hürriyet konusundaki farklılıkların altı çizilir.
Müslüman'ca Düşünme Üzerine Denemeler	1985	➤ İnanmanın Diyalektiği ➤ Temel Tercih Önemlidir ➤ Altyapının Temeli: İktisat Değil Hukuk	➤ Sağlıklı Düşünmeye Doğru ➤ Müslüman'ca Özgürlük	Müslümanca düşünmenin adaletli olmayı gerektirdiği ve sorumlu bir özgürlük ortamının oluşturması gibi detayların üzerinde durulmaktadır.
Yaşadığımız Günler	1985	➤ Uygarlık ve Suç	➤ Çağdaş İnsanın Yüzü ➤ Karşımızdaki Paradoks ➤ Nesneleşen Kadın ➤ Okul ve Hapishane	Günümüz şartlarının, çağdaş insanın özgürlüğüne yaptığı bozucu etkiye yer verilir.
Ruhun Malzemeleri	1986	-----	-----	
Yeniden İnanmak	1987	➤ Paradokslar	➤ Kul veya Sürgün	Yeniden inanmanın gerekliliği

				içerisinde kavramlar tartışılır.
Çapraz İlişkiler	1987	-----	-----	
Kafa Karıştıran Kelimeler	1987	➤ Bilimsel Şartlanma ➤ Gelenek Meselesi ➤ Takva Erdeme Karşı	➤ Özgürlük	Düşünsel karmaşadan etkilenen adalet ve hürriyet kavramlarının sorunları tartışılır.
Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı	1987	➤ Batı'da ve İslam'da İnsanın Konumu ➤ Bir Sosyoloji Meselesi ➤ İtimatsız Köylülerin Hukuku ➤ Batı Usulü Boşanma ➤ Suç ve Ceza	➤ Lawrence: Eşitlik Zorbalıktır	Adalet ve özgürlük konularına Batı ve İslam kutupları açısından değerlendirmeler yapılmaktadır.
Müslümanca Yaşamak	1988	➤ Müeyyide		Yaptırım konusuna İslamiyet açısından bir yaklaşım gösterilir.
Red Yazıları	1988	-----	-----	
Yeni Dünya Düzeninin Sefaleti	1996	➤ Müslüman Ahlakı Versus Liberalizm		Liberalizm kavramı eşliğinde Modern dünyada Müslüman'ın yaşamı ele alınırken adalet kavramı değerlendirilir.
Acemi Yolcu	1997		➤ Özgürlük de Saçmaya Dönüşebilir	Özgürlük konusu sınırlar bağlamında değerlendirilir.

Ben ve Hayat ve Ölüm	1997	➤ Tek Ayak Üstünde Durma Cezası ➤ Nastenka'nın Çengelli İğne Cezası ➤ Kâab'ın Eylemi ya da Hukuk ile Ahlakın Örtüşmesi ➤ Hukuk ve Ahlak	➤ Tövbe ve Eylem	Yazarın düşünsel duruşundan örnekler vererek oluşturduğu denemelerde adaletle daha çok yer verilmektedir.
İpin Ucu	1997	➤ Katil ➤ Suç İşlemenin Tadı		Suç olgusu hukuki bir bakış ile değerlendirilir.
Kent İlişkileri	1998		➤ Kent ve Özgürlük	Şehirlerin insanları kısıtlayıcı yönü üzerinde durulur.
Yüzler	1999	-----	-----	
Köpekçe Düşünceler	1999		➤ Bilincin Dışavurumu: Dil ➤ Baskı Yasak ve Sanat ➤ Çatışma	Fikir hürriyeti ve baskı konusu özgürlük açısından ele alınır.
Eşikte Duran İnsan	2000		➤ Duvarlar Çok İşe Yarar ➤ Çile ➤ Teslimiyete Ulaşan Özgürlük	Özgürlük konusunun yer aldığı kitapta konuya felsefi bir yaklaşım sergilenmiştir.
Yazı, İmge ve Gerçeklik	2002	-----	-----	
Aşkın Diyalektiği	2002	➤ Aşk ve Hukuk	➤	
Düşünsel Duruş	2004	➤ Müslümanın Düşünsel Özelliği	➤ Konuşma, Düşünme, Tefekkür ➤ Düşünsel Bir Sorun Olarak İnsan ve Günah ➤ Düşünsel Bir Sorun Olarak Zorbalık ve Hukuk	Düşünsel Duruş'ta Müslüman kimliği çerçevesinde sahip olunması gereken kimlik özelliği olarak adalet ve hürriyete yer verilmiştir.

Siyasal İstiareler	2009	➤ Hukuk ve İdeoloji ➤ Yargının Siyasallaşması ➤ Adalet İnanmak ➤ Adalet Duygusu ➤ Değişen Dünyanın Değişmeyen İlkesi: Adalet ➤ Yargı Bağımsızlığı ➤ İlhak-ı Hak ➤ Soyut Adalet ➤ Adaletin Gereği	➤ Hâlâ Yeteri Kadar Olgunlaşmadık mı? ➤ Sınır ➤ Düşünmüyorsan Mesele Yok ➤ Yasakçı Zihniyet Versus Özgürlük	Siyasal İstiarelerde adalet uluslar arası ilişkiler ve modern dünyanın bir değeri olarak ele alınmıştır. Hürriyet kavramına ise Batı'nın İnsan Hakları çerçevesinde ayrılan yönleri üzerinde durulmuştur.
Açık Mektuplar	2014	-----	-----	
Edebiyat ve Hayat	2012	-----	-----	
Hadislerin Işığında Hz. Peygamber	2018	➤ İtaat Kavramının Sırrı ve İçlemi ➤ Sünnet Dolayımında İslam ➤ Her Şeye Hakkını Vermek ➤ Allah'ın Emrine Uymada Ölçü	➤ Kalemin Kaldırılıp Mürekkebin Kuruması ➤ Dua, Eylem, Özgürlük	Hz. Peygamber'in manevi şahsiyeti açısından adalet ve özgürlük düşüncesine yer verilmiştir.
Ariyet Fikirle Düşünmek	2022	➤ Barut ➤ Rejimin Adı mı Hukuk mu? ➤ Hukuk ve Despotluk ➤ Tasavvuf ve Fıkıh	➤ Özgürlük Sorunu ➤ Özgürlük, Emek Vesaire ➤ Endüstri Ruhu, "Modern" Düşünce, Kafes ve Kadın	Ariyet Fikir düşüncesi bağlamında ele alınan denemelerde adalet ve hürriyet düşüncesi siyasi hak ve özgürlükler açısından değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Rasim Özdenören'in Denemelerinde *Adalet* ve *Hürriyet* Kavramlarının Tasnif ve Tespiti Tablosu

ROMANIN ADI	YAYIN TARİHİ	TEMA-ANLAYIŞ	TESPİTLER
GÜL YETİŞTİREN ADAM	1979	ADALET- HÜRRIYET	İki bakış açısıyla değerlendirilen romanda adalet çatışma temelinde yer alırken hürriyet olgusal olarak vardır. Adalet kavramı çağın gerekleri dışındadır ve İslamiyet temellidir. Hürriyet Negatif yönlü olarak değerlendirilmiştir ve çağın zorunluluğuna vurgu bulunmaktadır.

Tablo 3: Rasim Özdenören'in Romanındaki *Adalet* ve *Hürriyet* Kavramlarının Tespiti Tablosu

KAYNAKÇA

Yararlanılan Kaynaklar

Kitaplar

ALTINTAŞ, Hayrani (2018). *İslam Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ANAYURT, Ömer (2013). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

CEVİZCİ, Ahmet (2020). *Büyük Felsefe Sözlüğü* (2. Basım). İstanbul: Say Yayınları.

DEMİRKOL, Murat (Edt.) (2018). *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi* (1. Basım). Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları.

DURSUN, Ali; KARATAŞ, Turan (Edt.), (2011). *Medeniyetin Burçları Rasim Özdenören Kitabı*. Furkan Basın Yayın Dağıtım. Kayseri.

ELİUZ, Ülkü. (2015). *Oyunda Oyun Postmodern Roman* (2. Baskı). Trabzon: Serender Yayınları.

ELİUZ, Ülkü. (2018). *Rasim Özdenören*. İstanbul: Bir Yayıncılık.

FREUD, Sigmund (2014). *Psikanaliz Üzerine* (Çev. A. Avni Öneş). (18. Basım). İstanbul: Say Yayınları.

FROMM, Erich (1995). *Sevme Sanatı* (Çev. Yurdanur Salman). (10. Basım). İstanbul: Payel Yayınevi.

HAKSAL, Ali Haydar (2017). *Rasim Özdenören Ruh Denizinden Öyküler*. İstanbul: İz Yayıncılık.

İŞİBİLEN DURU, Esra (Edt) (2018). *Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Beta Basım ve Dağıtım.

KAPLAN, Mehmet (2018). *Hikaye Tahlilleri* (24. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.

KAYIHAN, Şaban (2011). *Hukukun Temel Kavramları*. (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

KÜLAHLIOĞLU İSLAM, Ayşenur (2011). *Cumhuriyet Dönemi Türk Hikayesi*. (Edr. Ramazan KORKMAZ). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*. Ankara: Grafiker Yayınları. 341-373.

MİLL, John Stuart (2015). *Hürriyet Üstüne On Liberty* (3. Basım). Ankara: Liberte Yayınları.

MERTEK, Sefa (2019). *İslami Modernizm Geleneğinde Ahlak Anlayışı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

NASIO, J.-D. (2018). *Psikanalizin Yedi Temel Kavramı* (Çev. Özge Soysal- Murat Erşen). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

ÇETİN, Nurullah (2017). *Türk Hikâyesi Tahlilleri* (1. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

ÇÜÇEN, A. Kadir (2013). *İnsan Hakları*. (2. Basım). Ankara: Sentez Yayıncılık.

ÇÜÇEN, A. Kadir (1993). *Adalet Kavramı*. (2.Basım). Ankara: Gündoğan Yayıncılık.

SARTRE, Jean-Paul (2013). *Varoluşçuluk* (Çev. Asım Bezirci). (24. Basım). İstanbul: Say Yayınları.

TOSUN, Necip (2018). *Modern Öykü Kuramı* (3. Basım). Ankara: Hece Yayınları.

YEŞİL, Kamil (2017). *Öykü Dersleri Metin-Teknik-Teori*. İstanbul: Şule Yayınları.

EMRE, İsmet (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat* (2. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.

KUTTUB, Seyyid. *İslam'da Sosyal Adalet*, Cağaloğlu Yayınları, İstanbul: s.49.

ZEYBEK YILMAZ, Ece. (2018). *Ahlak Felsefesi*. (Edt: Esra İşibilen Duru). İstanbul: Beta Yayınları.

SAYĞAN YAĞIZ, Fitnat Nazlı (2018). *Ahlak Felsefesi*. (Edt: Esra İşibilen Duru). İstanbul: Beta Yayınları.

Yüksek Lisans

METO, Ahmet, *Edebi Eserlerde Din Sosyolojisi: Rasim Özdenören Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı, Yozgat.

AKKOÇ, Filiz (2019). *Rasim Özdenören'in Eserlerinde Müslüman Ahlakı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami Araştırmalar Enstitüsü. Ankara.

SAĞLIK, Şaban (1992). *Rasim Özdenören: Eserlerinin Tematik İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. SBE, Samsun.

KAHYA, Bülent (2000). *Kavramsal ve Tarihsel Açıdan Adalet*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE Felsefe Anabilim Dalı. İstanbul.

Doktora

BULUT, Ayhan (2013). *Rasim Özdenören Hakkında Bir Monografi Çalışması*, Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi SBE. Ankara.

Makaleler

ACAR, A. (2019). *İslam ve Batı Medeniyetinin Hak, Emanet ve Adalet Anlayışları* . Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , 47 (47) , 277-312 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/50273/550025> (E.T. 30. 05. 2022).

CANBAZ YUMUŞAK, Firdevs (2012). “*Rasim Özdenören ve Öykücülüğü*”. Turkish Studies. S: 7/2, s. 1281-1299. Ankara.

ÇAKMAK, Mehmet Ali - TEZCAN, Rumeysa- (2016). “*Kutadgu Bilig’e Göre Türklerde Adalet Anlayışı*”. Akademik Hassasiyetler Dergisi. Cilt: 3. S: 5. s. 177-183.

KARABULUT, M. – GÜNEŞ, E. (2017). “*Rasim Özdenören’in Hikayelerinde Gelenek-Modernizm Çatışması*”. Adıyaman Üniversitesi SBE Dergisi. Yıl: 9. S: 26.

ZARİÇ, Mahfuz (2019). “*Kalemin Yüğü’nde Şair, Yazar ve Düşünür Portreleri*”. Turkish Studies. S: 14. s. 229-252. Ankara.

M. ŞAHİN, Ş. GÖKÜŞ (2022). *Rasim Özdenören’in Gül Yetiştiren Adam’ında Kültür ve Kimlik Krizi*. Pamukkale Üniversitesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı. Gençlik ve İnanç Eğilimleri Özel Sayısı. S.9/3. s.853-869

Dergiler

DOĞU-BATI, “*Hukuk ve Adalet Üstüne*” Kasım-Aralık; 2000. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

HECE “*Yedi Güzel Adamdan Biri Rasim Özdenören*”. S:169. Ocak: 2011. Ankara: Hece Yayınları.

HECE, “*Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*”. S:46/47. Ekim-Kasım: 2000. Ankara. Hece Yayınları.

YEDİİKLİM, “*Gül Yetiştiren Adam*”. Şubat-Mart; 1999. S: 107-108. İstanbul: Yedi İklim Yayıncılık.

Ansiklopedi ve Sözlükler

ÇAĞRICI, Mustafa (1988). *Adalet Maddesi*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 1. Cilt, s.341-343. E.T.: 9/11/2022.

ÇAĞRICI, Mustafa (1998). *Hürriyet Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 18. Cilt, s.502-505. E.T.: 9/11/2022.

DEVELİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi 29. Baskı, 2012. s.9. Ankara.

KUTLUER, İlhan (2006). *Müsâvat Maddesi*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 32. Cilt, s.76-79. E.T.: 9/11/2022

ÖZÖN, Mustafa Nihat, *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İnkılap ve Anka Kitabevleri, 2. Basım, s.11. İstanbul.

KARAGÖZ, İsmail(Yayına Hazırlayan) (2010). *Dini Kavramlar Sözlüğü*(5. Baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/589: Ankara.

SEYYAR, Ali (2015). *İngilizce-Almanca Karşılıklı Türkçe Açıklamalı Ahlak Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

YAVUZ, Yusuf Şevki (1991). *Arasât Maddesi*. Türkiye DiyanetVakfı İslam Ansiklopedisi. 3. Cilt, s.335. E.T.: 20/12/2022.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.yenisafak.com/vazarlar/rasim-ozdenoren/ozgurlukle-zorunluluk-arasinda-gerili-durmak-2055124> ET:11/10/2022.

<https://www.yenisafak.com/vazarlar/rasim-ozdenoren/ozgurluk-va-da-baskasi-cehennem-mi-2055492> ET:11/10/2022.

<https://www.dunyabizim.com/portre/opunce-guvercin-oluyordu-sabahlar-h11566.html> ET: 29/12/2022.

<https://www.nedir.com/ex> ET:29/12/2022.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevdet-karal> ET: 29/12/2022.

<https://www.yenisafak.com/arsiv/2003/aralik/04/rozdenoren.html>ET:29/12/2022.

<https://www.biyografya.com/biyografi/729> ET: 05/01/2023.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2764542> E.T:20/05/2023.

İncelenen Eserler

ÖZDENÖREN, Rasim (1999). *Denize Açılan Kapı* (4. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2000). *Ansızın Yola Çıkmak*. İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2002). *Toz*. İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2008). *Hışırta* (3. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2012). *Gül Yetiştiren Adam* (22. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2013). *Hastalar ve Işıklar* (7. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2015). *İmkânsız Öyküler* (6. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2016). *Çok Sesli Bir Ölüm* (10. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2018). *Çarpılmışlar* (8. Basım). İstanbul: İz Yayınları.

ÖZDENÖREN, Rasim (2018). *Çözülme* (12. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2018). *İki Dünya* (6. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2011). *İpin Ucu*. İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2018). *Kuyu* (10. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2018). *Ruhun Malzemeleri* (8. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2018). *Uyumsuzlar* (2. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2018). *Yazı, İmge ve Gerçeklik* (5. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2019). *Acemi Yolcu* (9. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2017). *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler*. İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2017). *Müslümanca Yaşamak*. İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZDENÖREN, Rasim (2001). *Yeni Dünya Düzeninin Sefaleti*. İstanbul: İz Yayıncılık.

- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Köpekçe Düşünceler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2009). *Kent İlişkileri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2015). *Siyasal İstiareler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (1990). *Yaşadığımız Günler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (1988). *Kafa Karıştıran Kelimeler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2014). *Aşkın Diyalektiği*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2004). *Düşünsel Duruş*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2014). *Yüzler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2001). *Eşikte Duran İnsan*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (1986). *Yeniden İnanmak*. İstanbul: Nehir Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *İlk Hikayeler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Kör Pencere*ler. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Hadislerin Işığında Hz. Peygamber*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Çapraz İlişkiler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Ben ve Hayat ve Ölüm*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Red Yazıları*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Açık Mektuplar*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Edebiyat ve Hayat*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- ÖZDENÖREN, Rasim (2022). *Ariyet Fikirle Düşünmek*. İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ**Adı Soyadı:** Ümmihan KURT**Yabancı Dil:** İngilizce**ÖĞRENİM DURUMU**

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Türk Dili ve Edb. Böl.	Karadeniz Tek. Üni.	2015
Lise	Eşit Ağırlık	15 Temmuz Şehitleri An. Lisesi	2007